

НАТАЛІЯ МАТВЕЄВА

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ: ПРАКТИКУМ

ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

УДК 37.011.31:371.14

ББК 74.04

Матвеева Н.О. Педагогічна майстерність: навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів. – Івано-Франківськ, 2015. – 327 с.

Навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів до курсу «Педагогічна майстерність» передбачає розв'язання завдань за алгоритмом; частково-творчу самостійну роботу; є джерелом накопичення загальних прийомів, формування умінь і навичок інтелектуальної праці студентів, слугує розвитку творчої активності майбутніх учителів. Посібник містить задачі трьох рівнів підготовки студентів до практичних занять кожної теми, включаючи опорні поняття та схеми, вправи для формування педагогічної майстерності, тестові завдання щодо самоконтролю якості набутих знань з курсу «Педагогічна майстерність», тести на виявлення педагогічних здібностей, глосарій, список рекомендованої літератури.

Посібник може прислужитися не лише студентам вищих навчальних закладів, а й учителям-практикам, вихователям груп продовженого дня, педагогам-організаторам, батькам учнів.

Рецензенти:

Будник О.Б. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Стинська В.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 4 від 30.11.2015).

©Матвеева Н.О., 2015

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ I. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З КУРСУ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ».....	7
ТЕМА 1. ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ.....	8
ТЕМА 2. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ. САМОВИХОВАННЯ І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ.....	26
ТЕМА 3. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦІЛІСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ.....	48
ТЕМА 4. ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ФУНКЦІЇ. СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	77
ТЕМА 5. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРАКТИЧНІЙ ПЕДАГОГІЦІ.....	110
ТЕМА 6. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ УЧИТЕЛЯ.....	135
ТЕМА 7. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І АВТОРИТЕТ УЧИТЕЛЯ....	158
ТЕМА 8. ПЕДАГОГІКА ЯК ПРАКТИЧНА РЕЖИСУРА. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ЯК ПРИЙОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ УЧИТЕЛЯ. АРТИСТИЗМ ПЕДАГОГА.....	181
ТЕМА 9. ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ УЧИТЕЛЯ.....	197
ТЕМА 10. ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВТВОРЧОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	222
РОЗДІЛ II. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ НАД ПІДВИЩЕННЯМ РІВНЯ МАЙСТЕРНОСТІ.....	256
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	257
ВПРАВИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ.....	262
ТЕСТИ САМОКОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ	280
ГЛОСАРІЙ.....	296

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	309
ДОДАТКИ.....	320

ПЕРЕДМОВА

*«Я – вчитель, я – любов і відданість,
Віра і терпіння, я – радість і співрадість,
Страждання і жаль, совість і шляхетність,
Я – шукач і обдаровувач, бідний і багатий,
Я – вчитель і учень, вихователь і вихованець,
Я – прокладач шляху, художник життя.
Я – притулок дитинства й колыска людства...»*

Ш.Амонашвілі

«Цінність школи дорівнює цінності учителя...», - твердив А.Дістервег. У чому ж полягає роль сучасного педагога? Нині акцентується увага на підготовці педагога нового ХХІ століття – висококваліфікованого, компетентного, культурного, творчого, результатом педагогічної діяльності якого буде розвиток здібностей його вихованців. Саме учитель створює атмосферу, яка може надихати учня чи руйнувати його упевненість в собі, заохочувати чи пригнічувати його інтереси, розвивати чи ігнорувати здібності, розвивати чи гальмувати творче начало.

Ми прагнемо розглянути учителя як рушійну силу у процесі творення обдарованої особистості, її розвитку. Від майстерності та професіоналізму педагога сьогодні залежать успіх усієї справи – навчання й виховання, розвиток творчого потенціалу, здібностей та таланту кожного вихованця. А тому, учитель повинен бути чуйним й доброзичливим; володіти високим загальним та культурним рівнем; бути професійно обізнаним й комунікабельним у спілкуванні з обдарованими дітьми, емоційно стабільним.

Національна система підготовки педагогічних кадрів головним чином зорієнтована на оволодіння учителями певною системою теоретичних знань, засвоєння зовнішніх вимог, спеціальних умінь і навичок. Безперечно, окрім належного рівня теоретичної підготовки, основним інструментом роботи сучасного учителя має виступати його власна особистість: моральні цінності, усвідомлення свого образу та навколишнього світу, самооцінка. Педагог початкової школи повинен систематично прагнути самовдосконалення та самореалізації; вивчати новітні досягнення та приймати сміливі рішення; прагнути творчості. Тільки тоді, під виховним впливом творчого наставника, може розвинути особистість цікава, з високим інтелектом, багатим внутрішнім світом, обдарована й талановита.

Видатний педагог В.Сухомлинський стверджував: «Учитель – це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра, і він продовжує в дитині жадобу знань, повагу до науки, культури, освіти. Але для цього він сам має навчатися постійно...». Морально-духовний розвиток учителя, його краса, фізична досконалість і всебічна гармонійна освіченість визначає його фахову підготовку. Як відомо, майстерність педагога проявляється у його діяльності, засвідчуючи рівень його освіченості, вихованості, любові до праці.

Шлях від учителя до учителя-майстра нелегкий. Він передбачає цілеспрямований рух уперед фахівця, що має на меті реалізувати потребу виробити у собі такі особистісні якості й індивідуальні особливості, які б у результаті забезпечували успіх його у діяльності й житті взагалі, уможлиблювали досягнення професійного ідеалу.

Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Її елементами є гуманістична спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності та педагогічна техніка, які ми прагнемо розвинути у студентів шляхом вивчення літератури, розв'язання завдань і педагогічних ситуацій, поетапним самоаналізом власних досягнень на шляху підвищення рівня майстерності. І це зрозуміло, позаяк учитель – головна постать у школі, а його формування бере свій початок ще у стінах вузу. Зрозуміло, що ефективно вирішення навчально-виховних завдань у подальшій професійній діяльності залежатиме від рівня розвитку педагогічних здібностей, які, своєю чергою, формуються на основі задатків і розвиваються у процесі навчання, самовиховання та професійної діяльності. Саме тому особливу увагу

звертаємо на такі складові педагогічної майстерності майбутніх педагогів як-от:

- дидактичні;
- організаторські (уміння організовувати учнів, проводити виховну роботу);
- комунікативні (встановлення щирих стосунків взаєморозуміння; уміння знайомитись та спілкуватися з людьми; навички міжособистісного спілкування);
- перцептивні (здібності й уміння проникати у внутрішній світ дитини);
- сугестивні (здатність впливати на досягнення прогнозованого результату навчання й виховання за допомогою слова, вияву емоцій тощо);
- науково-пізнавальні (здібності до оволодіння інформацією, знаннями з відповідних галузей наук);
- емоційна стійкість (самоконтроль, уміння володіти ситуацією, позитивне відношення до педагогічної діяльності в цілому);
- спостережливість (уміння передбачати хід педагогічного процесу, відстеження прогресу тощо);
- педагогічний оптимізм (опора на позитивне ставлення до особистості; уміння цінувати чужі досягнення; віра у себе та інших людей).

Курс «Педагогічна майстерність» дозволяє виокремити основні структурні компоненти педагогічної майстерності педагога, особливості педагогічної діяльності й специфіку обраної професії. А тому майбутні вчителі повинні усвідомлювати, що особистість педагога є основним інструментом його подальшої успішної діяльності. Своєю чергою це потребує кропіткої праці над підвищенням власної готовності відповідати таким професійним вимогам, як-от: глибина знань, ґрунтовні знання, сформовані уміння та навички тощо.

Проблеми розвитку та удосконалення шкільної освіти в сучасних умовах спрямовано у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності й відкритості навчального закладу, що зумовлює необхідність переосмислення ролі учителя. Нове суспільство спонукає учителя бути особистістю творчою, конкурентоспроможною, здатною до самоствердження. Від того, наскільки учитель буде готовий до таких викликів залежить майбутнє нашої держави, позаяк освіта в добу високих

технологій – це фактор стабілізації, ефективного економічного розвитку й процвітання країни, її конкурентоспроможності та національної безпеки.

РОЗДІЛ І.

ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З КУРСУ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ»

ТЕМА 1. ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «педагогічна майстерність», «педагогічна кваліметрія», «педагогічна діяльність»; структурні компоненти педмайстерності, особливості діяльності учителя.

Уміти: моделювати рівні педагогічної майстерності вчителя, здійснювати діагностику та вимірювання професійного рівня педагога.

- Педагогічна діяльність та її специфіка
- Майстерність учителя та її структура. Рівні педагогічної майстерності.
- Педагогічна кваліметрія

Опорні поняття: педагогічна майстерність, педагогічна діяльність, професійний потенціал, гуманістична спрямованість, учитель, компетентність, педагогічна кваліметрія, професіоналізм

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/ І.Г.Єрмаков. – Х.: «Основа», 2006. – 219 с.
3. Закон України «Про освіту»//Право України. – 1996. - № 7. – С. 68 – 84.
4. Закон України «Про загальну середню освіту»//Освіта України. – 1999. - № 25.
5. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту»//Голос України. – 1996. – 25 квітня.
6. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник/І.А.Зязюн. – 2 –ге вид., доп. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
7. Луцик Дмитро. Актуальні проблеми педагогічної науки в Україні/Дмитро Луцик//Початкова школа. – 2010. - № 2. – С. 1 – 5.

8. Мелешко Віра. Компетентний учитель як умова розвитку педагогічної системи сільської школи/Віра Мелешко//Початкова школа. – 2010. - № 1. – С. 1- 4.
9. Національна доктрина розвитку освіти в Україні // Освіта України. – 2002. - № 33. – 23 квітня.
10. Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя//Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисюка. – К., 1992. – С. 44 – 45.
11. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.
12. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-ти т./В.О.Сухомлинський. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 9–98.
13. Холодная М.А. Психологическое тестирование и право личности на собственный вариант развития/М.А.Холодная//Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2004. - № 2. – С. 66 – 75.
14. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза/В.Ф.Шаталов. – М.: Просвещение, 1980 – С. 64-65.
15. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори/К.Д.Ушинський1. – К., “Радянська школа”, 1979. – 213 с.

Опорні схеми

Рис. 1. Складові педагогічної майстерності вчителя

Рис. 2. Структурно-змістова модель сучасного учителя

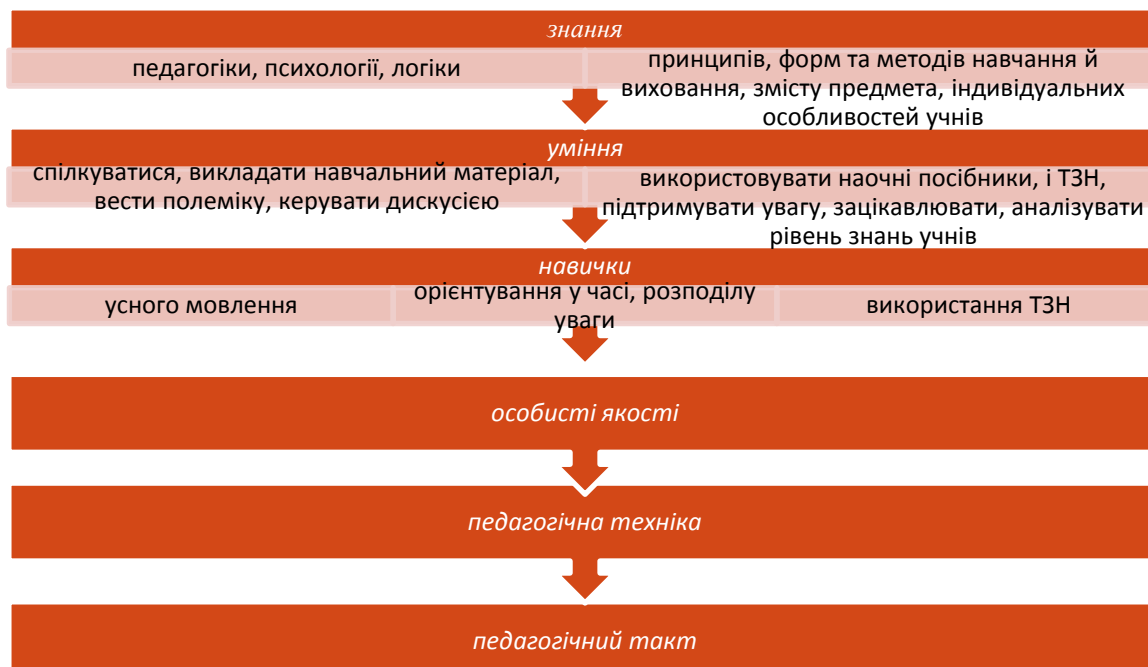

Рис. 3. Сутність педагогічної майстерності учителя

світогляд	
мислення	
знання	
уміння, навички	
мораль	
переконання	
колективізм	
характер	
здібності	
воля, увага	
активність	
патріотизм	
працьовитість	
культура спілкування	
інтереси	

Рис. 4. Формування національної самосвідомості особистості учителя у процесі педагогічної діяльності

Завдання для самостійного опрацювання

1. Прочитайте та проаналізуйте твердження:

«Кожна людина мене в чомусь перевершує і в цьому сенсі мені є чому в неї навчатися...»

Р.Еммерсон

«Учитель – це перший і головний світоч в інтелектуальному житті школяра, і він продовжує в дитині жадобу до знань, повагу до науки, культури, освіти. Але для цього він сам має навчатися постійно...»

В.Сухомлинський

«Не той учитель, то одержав виховання й освіти вчителя, а той, у кого є внутрішня впевненість у тому, хто він, ким повинен бути й не може бути іншим...»

Л.Толстой

«Учитель – це той, хто думає про зміни й інновації як про своє життя»

М.Фулан

На основі прочитаного зробіть висновки й відобразіть їх схематично (складіть перелік рис, якостей учителя – взірця для наслідування).

2. Визначте у чому полягає:

- призначення учителя –
- педагогічна діяльність –
- наукова діяльність –
- виробнича діяльність –

3. Занотуйте основні чинники впливу професії учителя на розвиток спільноти. У чому полягає значущість професії педагога?

4. Заповніть таблицю «Професія учителя з різних позицій»:

<i>№ n/n</i>	<i>Глобальне значення професії</i>	<i>З позиції учня</i>	<i>З позиції учителя</i>
1	...		
2	...		

5. Визначте, у чому полягає специфіка педагогічної діяльності.

6. Перелічіть основні функції учителя. Складіть таблицю, у якій буде визначено їх основні характеристики:

<i>Професійні функції</i>	<i>Їх суть</i>
Навчальна	
Розвивальна	
Виховна	

7. Ознайомтесь з навчальною, методичною та художньою літературою. Випишіть цитати про роль і значення професії учителя. Порівняйте твердження вчених, письменників минулого та сучасності. Чи існує відмінність у ставленні до професії педагога? Поясніть.

8. Розмежуйте поняття:

- педагогічна мета –
- педагогічні цілі –
- мотив педагогічної діяльності –
- педагогічні дії –

9. Що таке педагогічні уміння? Відповідно до концепції А.Маркової зобразіть схематично класифікацію педагогічних умінь.

10. Заповніть таблицю «Функціональні компоненти у структурі педагогічної діяльності»:

<i>№ n/n</i>	<i>Назва компоненту</i>	<i>Суть, характеристика</i>
1	гностичний	...
2	проектувальний	
3	конструктивний	
4	комунікативний	
5	організаційний	

11. Ознайомтесь з напрацюваннями Ш.Амонашвілі, Ю.Кулюткіна, А.Маркової. На їх основі визначте основні чинники впливу на продуктивність педагогічної діяльності.
12. Дайте визначення поняття «об'єкт педагогічної діяльності». Що таке професійно-педагогічна діяльність? У чому полягає її мета та основні завдання? Відповідь обґрунтуйте.
13. Поясніть де і коли розкривається педагогічна майстерність? У чому визначаємо суть педагогічної майстерності? Чи можна стверджувати, що педагогічна майстерність є виявом власного Я педагогом? Відповідь обґрунтуйте.
14. Ознайомтесь із поданою нижче схемою. Поясніть зв'язок її ланок:

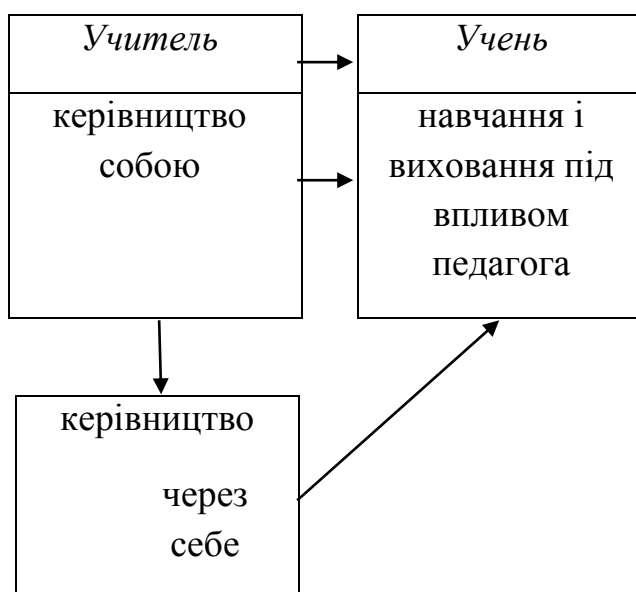

Рис. 4. Взаємодія «учитель – учень»

15.Визначте значення педагогічної майстерності для успішної професійної діяльності. Дайте її визначення, структурні компоненти.

16.Розмежуйте поняття:

- гуманістична спрямованість –
- педагогічна спрямованість –
- ціннісні орієнтації –
- професійна ідеологія учителя –
- професійна компетентність –
- педагогічні здібності -

17.Що таке знання педагога? Якими знаннями повинен оперувати сучасний учитель? Складіть їх перелік та занотуйте.

18.Перелічіть здібності до педагогічної діяльності. Охарактеризуйте кожну із них. Визначте, які з перелічених здібностей є більш важливими, а які навпаки. Поясніть їх взаємозв'язок.

19.Заповніть таблицю «Рівні педагогічної майстерності учителя»:

<i>№ n/n</i>	<i>Рівень педагогічної майстерності</i>	<i>Основні характеристики</i>
1	Елементарний	
2	Базовий	
3	Досконалий	
4	Творчий	

20.Ознайомтесь із пам'яткою для вчителя, зробіть висновки:

- ✓ Будь обережним! Не помились!
- ✓ Не зашкодь!
- ✓ Будь надією для школяра
- ✓ Даруй себе дітям
- ✓ Знай, чого прагнеш!
- ✓ Постійно шукай у дитині багатство її душі
- ✓ Будь терплячим
- ✓ Люби своїх учнів та професію
- ✓ Прагни пізнати більше
- ✓ Будь завжди і в усьому взірцем для наслідування
- ✓ Йди назустріч новому. Цьому ж навчай своїх вихованців

21. Ознайомтесь із порадами для молодих учителів. Занотуйте їх:

- ❖ Педагогіка – наука оптимістична
- ❖ Пам'ятайте: діти – істоти парадоксальні
- ❖ Ми – причина всього, що відбувається навколо нас

- ❖ Спілкуйтесь із батьками так само, як з дітьми. Дорослі – ті самі діти
- ❖ Вирішальне значення має ваше перше представлення у класі, перший урок, перше знайомство з дітьми
- ❖ Пам'ятайте: спочатку – вимога, а потім воля, а не навпаки. Лише тоді діти вас поважатимуть і любитимуть
- ❖ Розділяйте разом із вихованцями їх радість, смуток, захоплення, віру у чудо
- ❖ Віддавайте своє тепло, ласку тим, кому вони найбільше потрібні
- ❖ Завжди ретельно обмірковуюйте свій подальший крок
- ❖ Не забувайте: виховувати можна навіть тоном, яким ви вітаєтесь
- ❖ Не хвилюйтесь, якщо припустились помилки. Діти, на відміну від дорослих, завжди готові її вибачити
- ❖ Грайтеся разом із дітьми, веселіться навчаючи
- ❖ Навчіться відчувати прекрасне в усьому, що вас оточує: в дітях, спілкуванні із ними та їх родиною, в педагогічному колективі, виконанні професійного обов'язку
- ❖ Любіть свою професію і тоді ви досягнете вершини педагогічної майстерності

22. Виконайте вправу «Запуск позитивної мотивації»:

Мета – відпрацювати навички прояву емоцій, що слугують успішній професійній адаптації.

Хід вправи:

Прийміть зручне положення, заплющте очі, розслабтесь і зосередьтесь на почуттях.

Спробуйте дати відповідь на запитання: «Що робить ваше життя цікавим?» Що викликає інтерес, радість, творчість?»

Через 5 – 7 хв. звізуалізуйте означену тему та озвучте її. Проаналізуйте результати разом із колегами, одногрупниками, викладачем.

23. Виконайте вправу «Десять заповідей»:

Мета – допомогти студенту в оволодінні ранжуванням цінностей, накресліть їх як ієрархію.

Хід вправи

Придумайте 10 заповідей – законів, обов'язкових для дотримання кожним учителем. Розмежуйте їх, обираючи спершу найменш цінну, найбільш цінну і т.д. Виокремте основні із них. Проаналізуйте.

24. Виконайте вправу «Пізнай у собі педагога»:

Мета – навчитись розпізнавати у собі необхідні риси та якості учителя, підвищити прагнення їх подальшого розвитку.

Хід вправи

На папері занотуйте перелік своїх умінь шляхом «мозкового штурму».

Разом із іншими студентами виголосіть власні уміння, викреслюючи із них ті, які зустрічаються в інших. Проаналізуйте те, що залишилось у вас після спільного обговорення.

Виберіть із того, що залишилось, одне-два уміння, яке ви прагнете в собі розвинути. Продумайте план дій, що вам необхідно зробити для вдосконалення цього уміння.

Визначте, яке значення обраного вами уміння у педагогічній діяльності.

25. Занотуйте рекомендації вчителю з удосконалення організації праці.

Проаналізуйте їх:

- ❖ Працюйте творчо, вивчайте передовий досвід, використовуйте досягнення науки
- ❖ Досліджуйте процес праці, створюйте власний досвід та систему роботи
- ❖ Чітко ставте цілі діяльності, виокремлюйте основні завдання, вибирайте ефективні методи
- ❖ Складайте план роботи (обґрунтовані прогнозування, визначення цілей і завдань, вироблення конкретної програми мір, визначення форм і методів контролю і обліку, тематичне планування), здійснюйте систематичний контроль, займайтесь нормуванням
- ❖ Вирішуйте питання комплексно
- ❖ Займайтесь самоосвітою та самовихованням
- ❖ Оволодівайте новітніми технологіями, використовуючи їх у власній роботі
- ❖ Бережіть час (майте розпорядок дня)

❖ Визначте для себе ближню та дальню перспективи розвитку

26. Як відомо, сучасний учитель багато працює, а мало відпочиває. Доволі часто причиною цього є невміння правильно організувати власний час.

Ознайомтесь зі структурою часу педагога. Проаналізуйте її, занотуйте власні міркування:

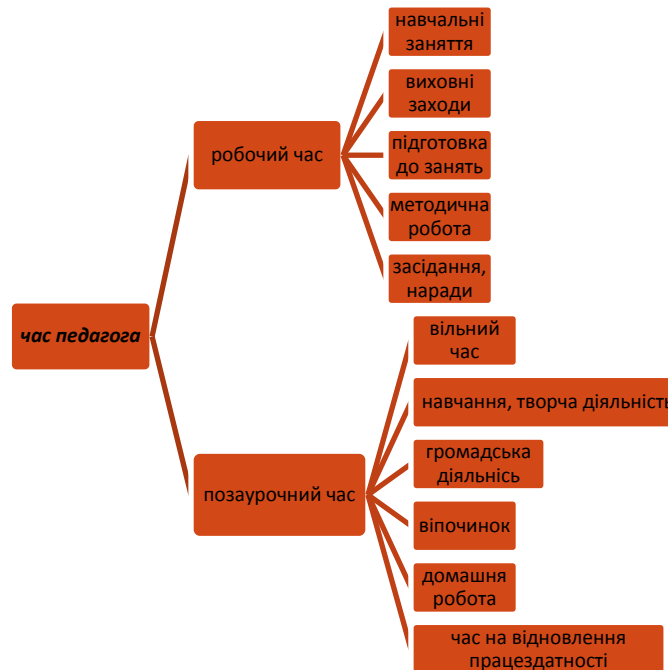

Рис. 5. Структура часу учителя

27. Проаналізуйте педагогічні ситуації:

Учитель-класовод оголосив III-A про толоку: школярам слід було прибрати опале листя у шкільному подвір'ї. Після видачі робочого приладдя, учитель дав кожному учневі завдання: «Коли закінчите, здасте свою ділянку роботи і можете бути вільними». Частина учнів працювала завзято, вправно і завершила свою роботу значно раніше інших. «Все, норму свою ми виконали. Прийміть роботу і ми підемо додому», - сказали вони. Проте, натомість, учитель попросив їх залишитися ще трохи, щоб допомогти слабшим учням, які досі так і не справилися зі своєю ділянкою. Відтак, у відповідь почув: «Ми цього робити не будемо».

Яка Ваша точка зору на дану ситуацію? Яких помилок припустився учитель-класовод? Зробіть висновки щодо реалізації завдань виховання молодших школярів у сучасній школі.

На уроці «Я і Україна», який проходив у IV-му класі учитель біля дошки пояснювала новий навчальний матеріал. Уся її увага зосереджена на карті. Аж раптом за спиною пролунав свист одного з учнів. Учитель повернулася обличчям до учнів, доброзичливо подивилася на клас, поклала на стіл указку і, заклавши пальці до рота, сильно свиснула. На обличчях учнів було видно неабиякий подив. Зокрема учень-свистун, сидів приголомшений, зашарівшись.

Учитель подивилася на нього і зауважила: «Поганенько свистиш. Хто хоче навчитись свистіти по-справжньому, записуйтесь до мене у гурток художнього свисту. А зараз продовжимо урок». І далі, немов нічого не трапилось, вона продовжувала пояснювати новий матеріал.

Після завершення уроку хлопчики й дівчатка із захопленням розповідали іншим, як учителька гарно свистить і як негарно повів себе однокласник.

Якими були б Ваші виховні дії? Ваша думка.

Учень сидить за останньою партою, підпершись на руку, при цьому постійно щось говорить, кривить гримаси, сміється, заважаючи учителю працювати з іншими. *Якою повинна бути реакція учителя на поведінку школяра? Із нижче наведених варіантів оберіть свою позицію:*

<i>№ п/п</i>	<i>реакція учителя</i>	<i>переконання учителя</i>
1	Не вертись!	Школа без дисципліни – млин без води
2	Не відволікайся, перестаньте розмовляти!	Якщо учні ведуть себе спокійно, значить вони слухають
3	Що там побачив? Перестань постійно дивитися у вікно!	Учень повинен думати на уроці лише про предмет
4	Не підказуй! Що у тебе під столом? Дай сюди!	Прикрикнеш – замовчать, почнеш з ними поводитись тактовно – порядку не буде

Класний керівник залишив після уроків в класі учня ІІІ-В Сергія Петренка, що насмітив під столом і забруднив парту чорнилом. Натомість педагог заявила, що він повинен прибрати за собою, вимити парту, винести сміття. На додаток, як покарання, учню було доручено повитирати усі парти, забруднені іншими однокласниками, протерти підвіконня і шкільну дошку. Виконавши доручення, Сергійко, захоплений роботою, протер від пилу і полив квіти, що стояли на підвіконні.

«А ти все-таки молодець, - похвалила його учитель. – Умієш і любиш працювати. Я сподіваюсь, що навчишся так само добре стежити за собою, будеш акуратним в усьому».

Проаналізуйте дану ситуацію та зробіть висновок. Чи правильною була поведінка учителя?

У класі розчинилися двері і ввійшла жінка, тримаючи за руку Васька.

- Ганно Петрівно, візьміть мого учня, бо не хоче ходити до школи
- Це ще чому?
- Він два роки немов би то й вчився, але як ми купили йому велосипеда – навчання геть закинув
- За що такому ледарю велосипеда?
- На День народження

Хлопчик понурив голову, опустивши очі додолу. Діти сміялися, й особливо, дівчатка: «Такий здоровань, а мама привела до класу!».

- Не треба, я сам
- Що ти сам?
- Сам буду ходити і добре вчитимуся
- Аякже, так ми тобі й повірили! – сказала учитель і запропонувала йому присісти за парту поряд із Оленою.

Проаналізуйте дану ситуацію. У чому проблема? Які дії повинен застосувати педагог? Мати?

28. Зробіть самоаналіз та дайте відповіді на наступні тести

«Якою є Ваша адаптивність?»

Розгляньте кожне з наведених тверджень і зробіть висновок, чи стосуються вони Вас. Залежно від вашого рішення оберіть правильний варіант («так», «ні») та підрахуйте кількість позитивних відповідей. Згідно неї Ви зможете визначити Ваш рівень адаптивності.

1. Я втомлююся, коли працюю
2. Я не можу зосередитись на чомусь одному
3. У мене виникає занепокоєння з будь-якого приводу
4. Коли я щось виконую, у мене існує певна тривога
5. Я часто хвилююся
6. Мені часто сняться погані сни
7. Я пітнію навіть у прохолодну погоду
8. Я весь час відчуваю голод
9. У мене часто болить шлунок
10. Іноді через занепокоєння я страждаю безсонням
11. Мене легко роздратувати
12. Я чутливіша (ший), ніж інші
13. Я швидко можу заплакати
14. Я нервую, коли довго очікую
15. Іноді я відчуваю себе таким щасливим, що не можу всидіти на місці
16. Я гублюся перед труднощами
17. Іноді я відчуваю свою нікчемність
18. Я сором'язлива людина
19. Мені здається, що в усьому для мене є труднощі
20. Я завжди напружена
21. Іноді я почуваюся розбитою
22. Я намагаюся уникати труднощів.

Опрацювання й аналіз результатів: Якщо відповідей «так»:

- *не більше 3* – ви маєте високу адаптивність і порівняно легко зможете пристосуватись до нових умов праці (навчання, іншого виду діяльності);
- *від 4 до 10* – адаптивність середня; у процесі роботи Ви зіткнетесь з певними труднощами, негативний вплив яких можете порівняно легко подолати, якщо налаштуєтесь на успіх;
- *понад 20* – адаптивність дуже низька. У Вас складатиметься враження, що все на світі спрямоване проти Вас. Не соромтесь звернутися за допомогою до кваліфікованого фахівця. Буде корисною участь у соціально-психологічних тренінгах.

«Чи люблять Вас діти?»

1. Учень не готовий до уроку. Як Ви на це прореагуєте?
 - а) поставите незадовільну оцінку
 - б) почнете моралізування
 - в) скажете, що на перший раз оцінку не ставитимете.
2. На контрольній роботі учень старається, працює самостійно. Після перевірки Вами встановлено, що робота виконана на «2». Ваші дії:
 - а) поставите «2»
 - б) поставите «2», але позаймаєтесь із ним після уроків
 - в) поставите «3», зауваживши, що це оцінка здебільшого за старанність.
3. Учні самостійно виконують завдання. Відмінник першим виконав роботу, проте написав неохайно. Як Ви вчините?
 - а) поставите «5» і похвалите його;
 - б) поставите «5», але зробите зауваження
4. Ви знаєте добре учня і впевнені, що завдання він списав. Ваші дії?
 - а) мовчки перевірите виконане завдання;
 - б) зауважите.
5. Діти заважають працювати на уроці. Як Ви до цього ставитесь?
 - а) візьмете їх щоденники і зробите зауваження;
 - б) спробуєте порозумітися із ними;
 - в) звернетесь до класовода (інших вчителів), щоб допоміг навести порядок.
6. Що Ви робите із тими учнями, які не працюють на уроці?
 - а) ставите незадовільну оцінку;
 - б) ставите «2», але ще намагаєтесь переконати їх у потребі добре вчитися;
 - в) намагаєтесь знайти інше рішення.

7. Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом чуєте: «Плете, аж у вухах свистить». Ваша реакція?

- а) вдасте, що не почули;
- б) попросите учня, щоб дав щоденника;
- в) щось відповісте.

8. Уявіть, що Ви прийшли на заміну уроку в інший клас, якого не знаєте. Як Ви почнете урок?

- а) привітаєтесь і почнете опитування або пояснення нового матеріалу;є
- б) спробуєте налагодити контакт із учнями, а потім почнете урок;

9. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням: «При оцінюванні знань учнів підганяєте їх під мірку відмінника і в залежності від цього виставляєте оцінки».

- а) так;
- б) ні.

10. Ви підтримуєте дисципліну на уроці не за допомогою переконань, авторитету, а за допомогою страху?

- а) так;
- б) ні.

Опрацювання й аналіз результатів:

№ запитання	Відповіді		
	<i>A</i>	<i>б</i>	<i>B</i>
1	6	2	0
2	6	3	0
3	3	0	
4	6	1	
5	4	0	10
6	6	3	0
7	10	5	0
8	6	0	
9	6	0	
10	6	0	

1 – 12 балів: Вам нічого хвилюватись – Ви вмієте спілкуватися із дітьми, а вони Вас люблять і поважають.

13 – 32 балів: Вам бажано частіше ставити себе на місце учня, щоб порозумітися із ним.

Більше 32 балів: Вам потрібно серйозно замислитись над вибором професії.

«Чи властиве Вам почуття гумору?»

1. Чи любите Ви жартувати, сміятися?
2. Чи умієте виходити з неприємних ситуацій із гумором?
3. Чи смієтеся Ви наодинці із самим собою, коли читаєте або дивитесь передачі по телебаченні?
4. Якщо Ви помітили, що Вас обманюють, чи можете не виказати цього?
5. Чи розповідають Ваші друзі, знайомі цікаві та веселі історії?
6. Перебуваючи у товаристві, чи хочете бути найдотепнішим та у центрі уваги?
7. Чи не дратує Вас сміх людей навколо, коли Ви у поганому настрої?
8. Чи віддаєте перевагу творам комедійного змісту?
9. Чи вважаєте, що маєте почуття гумору?

Якщо Ви відповіли «так» на *5 і більше запитань* – з почуттям гумору у вас усе добре. Це допомагає Вам навіть у найскладніші часи.

Менше 5 – Ви занадто серйозна або песимістично настроєна особистість. Не слід проблеми та неприємності брати так близько до серця.

Тест на визначення рівня сформованості гуманістичних педагогічних цінностей

Уважно прочитайте положення, запропоновані у трьох варіантах. Оберіть той із них, який найбільше відповідає Вашим педагогічним поглядам:

1. Природа дитини така, як і дорослого. Різниця не у природі, а в ступені розвитку:
 - а) так;
 - б) у певній мірі;
 - в) ні.

2. Поведінка дитини у школі залежить від її психологічних особливостей та стану здоров'я:
 - а) так;
 - б) певною мірою;
 - в) ні.

3. Ваше ставлення до методів виховання:
 - а) Ви вирішили відмовитися від авторитарного стилю;
 - б) За краще діяти авторитарно завжди;
 - в) шукаєте більш ліберальні методи, але вони носять авторитарний відтінок.

4. Який варіант поведінки видається Вам оптимальним:
 - а) відмова від авторитарних вимог та суворої дисципліни у школі
 - б) спроба досягти високих результатів поведінки з мінімумом примусу;
 - в) дотримання лише авторитарної «муштри».

5. Ваше ставлення до вибору роботи дітьми:
 - а) організовувати таким чином розподіл завдань, щоб в учнів склалось враження, немов вони самостійно їх обирають;
 - б) вільний вибір завдань дозволити лише на уроках математики і української мови;
 - в) краще самому давати завдання, незважаючи на вибір дітей.

6. Ваше ставлення до невдач та успіхів учнів:
 - а) навчання неможливе без невдач;
 - б) прагнути, щоб невдач було якомога менше;
 - в) навчання повинно сприяти успіху дітей.

7. Ви обираєте методи навчання:
 - а) навчання має базуватися на досліді та експерименті;
 - б) Ви за поєднання вербальних методів і експерименту;
 - в) Ви залишили б незмінною пояснювально-ілюстративну методіку навчання.

8. Місце запам'ятовування у навчанні:
 - а) пам'ять повинна відігравати допоміжну роль у навчальному процесі;
 - б) навчання базується на запам'ятовуванні;
 - в) пам'ять відіграє визначальну роль у процесі навчання.

9. Як Ви ставитесь до заучування (правил)?
 - а) Ви за організацію живої експериментальної роботи по самостійному виведенню дітьми правил;
 - б) Ви за поєднання такої роботи із заучуванням ;

в) на першому місці – заучування.

10. Ваше ставлення до оцінювання знань школярів:

а) Ви за виставлення оцінного балу;

б) Ви по-іншому назвали б оцінку;

в) Ви за новаторську організацію роботи без виставляння оцінного балу.

11. Ваше ставлення до покарань учнів:

а) повна відмова від покарань;

б) слід їх уникати, але це не завжди вдається;

в) покарання необхідні.

Для визначення рівня сформованості у Вас гуманістичних цінностей використайте такий ключ-дешифратор:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В	А Б В
2 1 0	2 1 0	2 0 1	2 1 0	2 1 0	0 1 2	2 1 0	2 0 1	2 1 0	0 1 2	2 2 1 0

В залежності від набраної кількості балів Ваш рівень може бути:

0 – 7 – низький

8 – 15 – середній

16 – 22 – високий.

ТЕМА 2. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ. САМОВИХОВАННЯ І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «особистість», «професійна діяльність», «самовиховання»; функції вчителя, основні вимоги до педагога, шляхи формування педагогічної майстерності

Уміти: визначати основні етапи самовиховання, скласти план самовиховання

Опорні поняття: самовиховання, особистість, професійна діяльність вчителя, педагогічна діяльність, педагогічна майстерність

- Професія учителя та її значення. Функції педагога. Основні вимоги до учителя
- Шляхи формування педагогічної майстерності
- Роль самовиховання у професійному становленні учителя
- Складові та основні етапи самовиховання
- Способи самовиховання учителя

1. Амонашвили Ш.А. Психологическая основа педагогического сотрудничества. Книга для учителя/Ш.А.Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – С. 32 – 103.
2. Барбіна Є. Роль і функції педагогічної майстерності у системі професійної підготовки педагогічних кадрів/Є.Барбіна//Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. - № 1. – С. 26 – 34.
3. Введение в специальность/Под ред. А.И.Рувинского. – М.: Просвещение, 1988. – 312 с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка/Н.П.Волкова. – К.: Академія, 2001. – 386 с.
5. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя/С.Б.Елканов. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
6. Морева Н.А. Основы педагогического мастерства: Учебн. Пособ. Для вузов/Н.А.Морева. – М.: Просвещение, 2006. – 320 с.

7. Мелешко Віра. Компетентний учитель як умова розвитку педагогічної системи сільської школи/Віра Мелешко//Початкова школа. – 2010. - № 1. – С. 1- 4.
8. Національна доктрина розвитку освіти в Україні // Освіта України. – 2002. - № 33. – 23 квітня.
9. Основы педагогического мастерства: Учебн. пособие пед. спец. высш. учебн. заведений/И.А.Зязюн, И.Ф.Кривонос, Н.Н.Тарасович и др.; Под ред. И.А.Зязюна. – М., 1989. – 320 с.
10. Подласый И.П. Педагогика начальной школы/И.П.Подласый. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 318 с.
11. Рувинский А.И., Соловьева А.Е. Психология самовоспитания/А.И.Рувинский. – М.: Просвещение, 1982. – 295 с.
12. Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя//Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисяка. – К., 1992. – С. 44 – 45.
13. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.
14. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-ти т./В.О.Сухомлинський. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 9–98.
15. Холодная М.А. Психологическое тестирование и право личности на собственный вариант развития/М.А.Холодная//Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2004. - № 2. – С. 66 – 75.

Опорні схеми

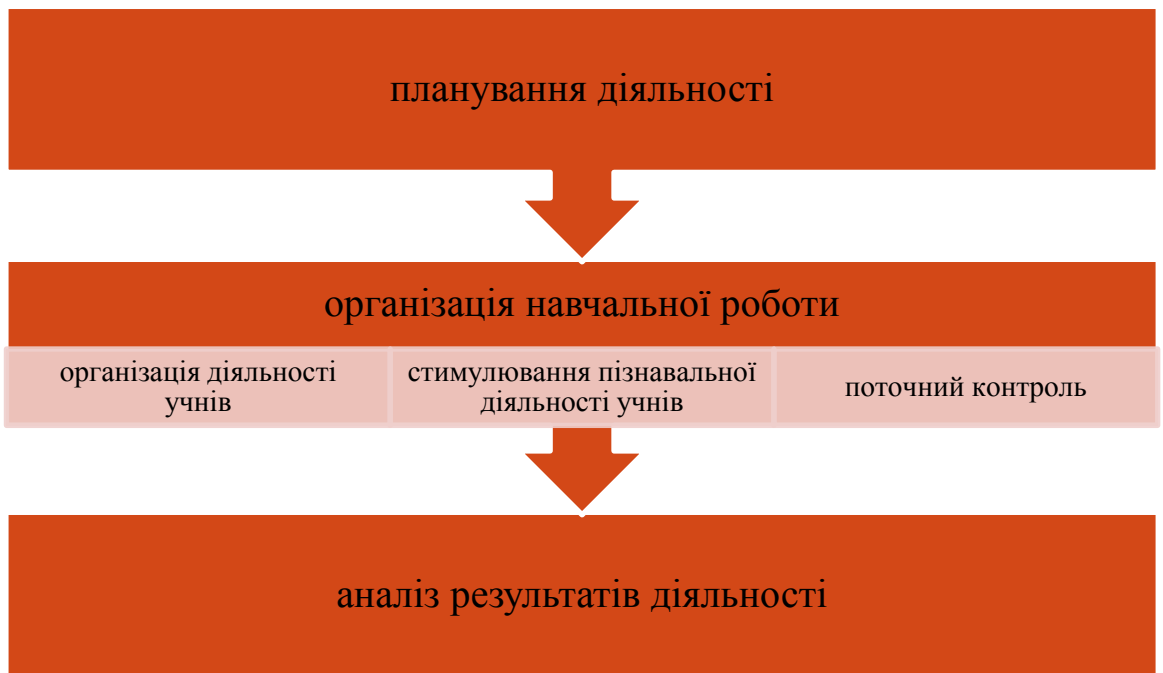

Рис.6. Структура діяльності педагога у навчально-виховному процесі

Рис.7. Основні шляхи розвитку педагогічної майстерності та самовдосконалення учителя

Рис.8. Структура процесу самовиховання учителя

Рис. 9. Методи професійного самовиховання

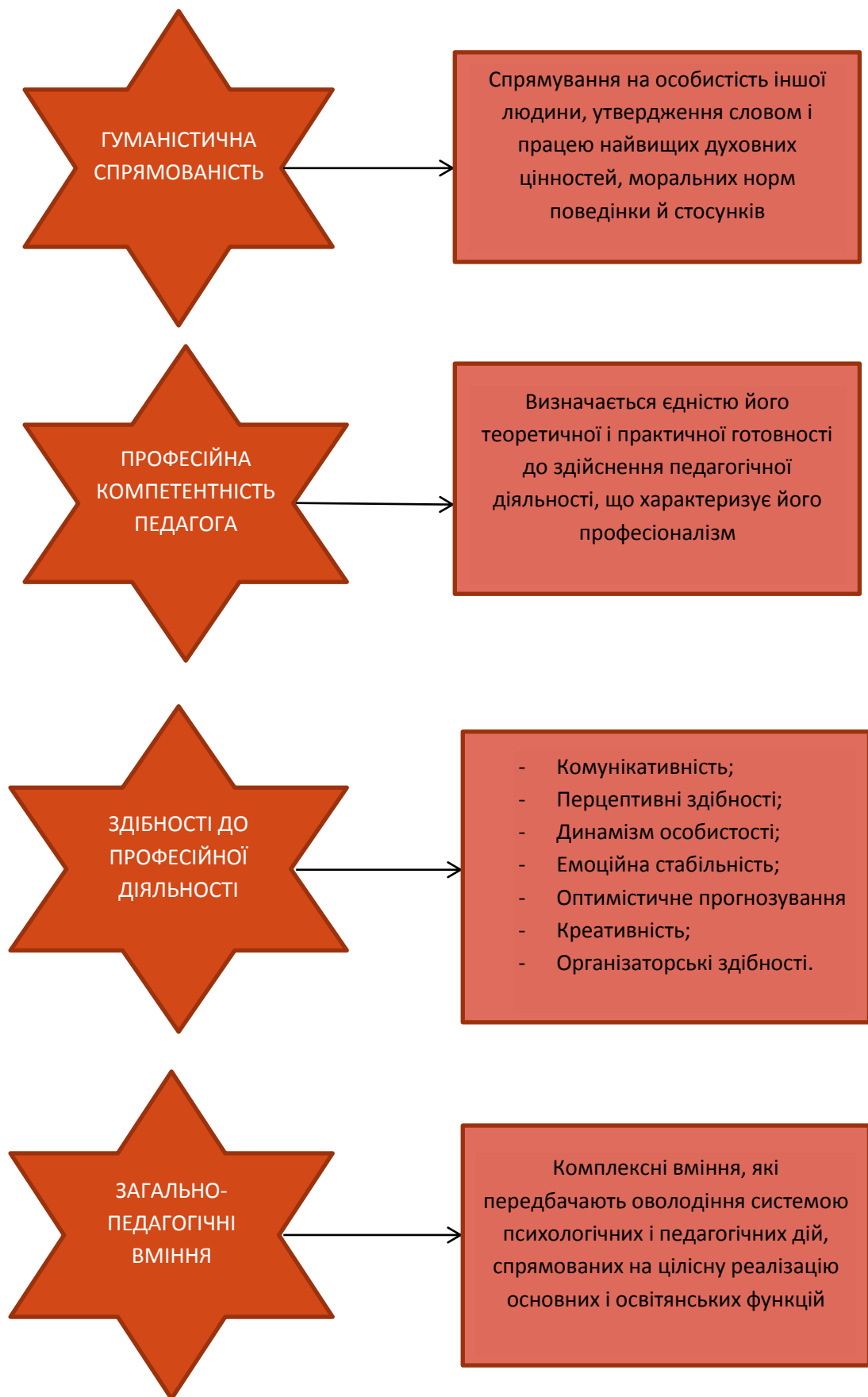

Рис. 10. Елементи педагогічної майстерності

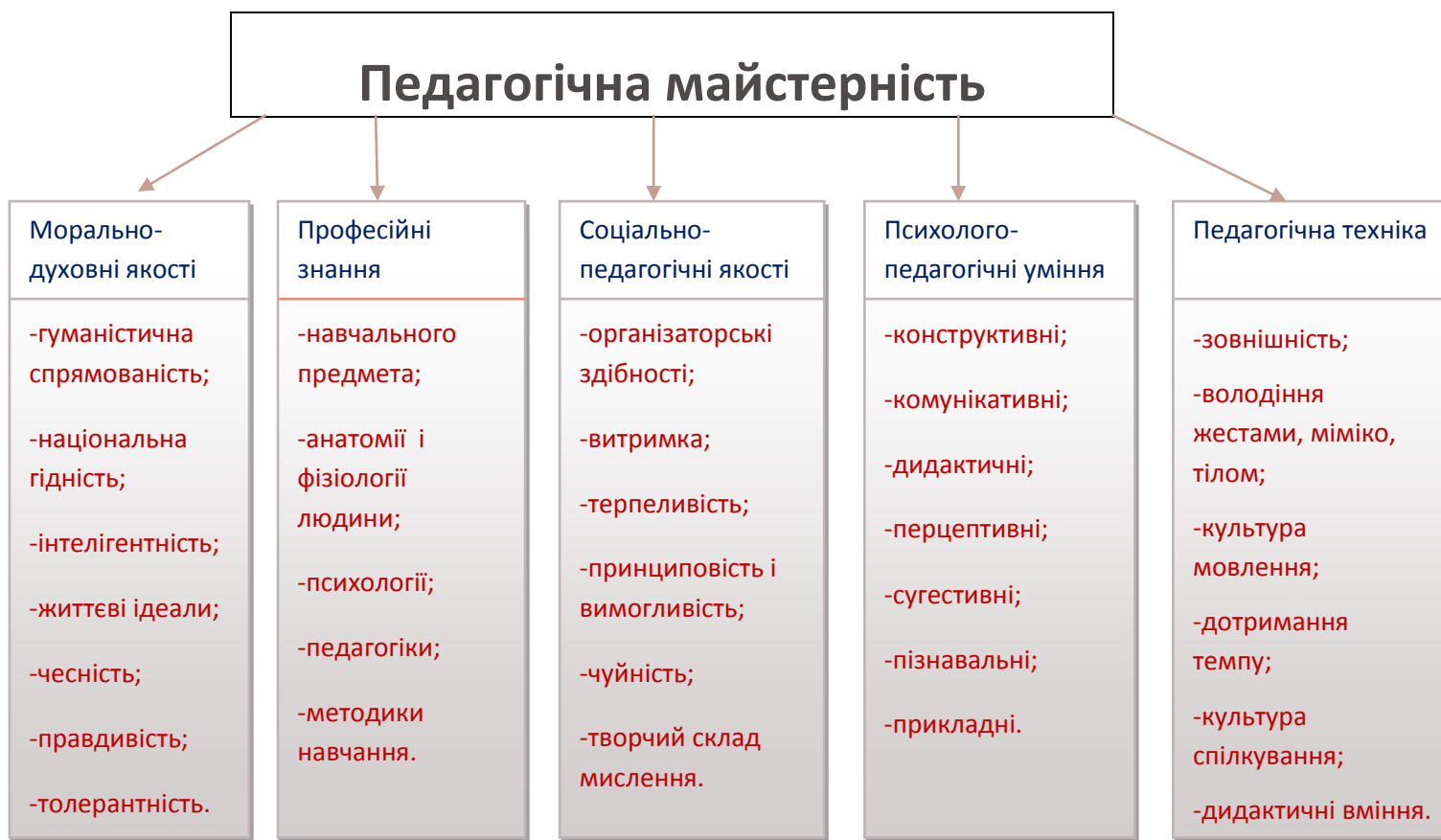

Рис. 11. Вимоги до особистості педагога

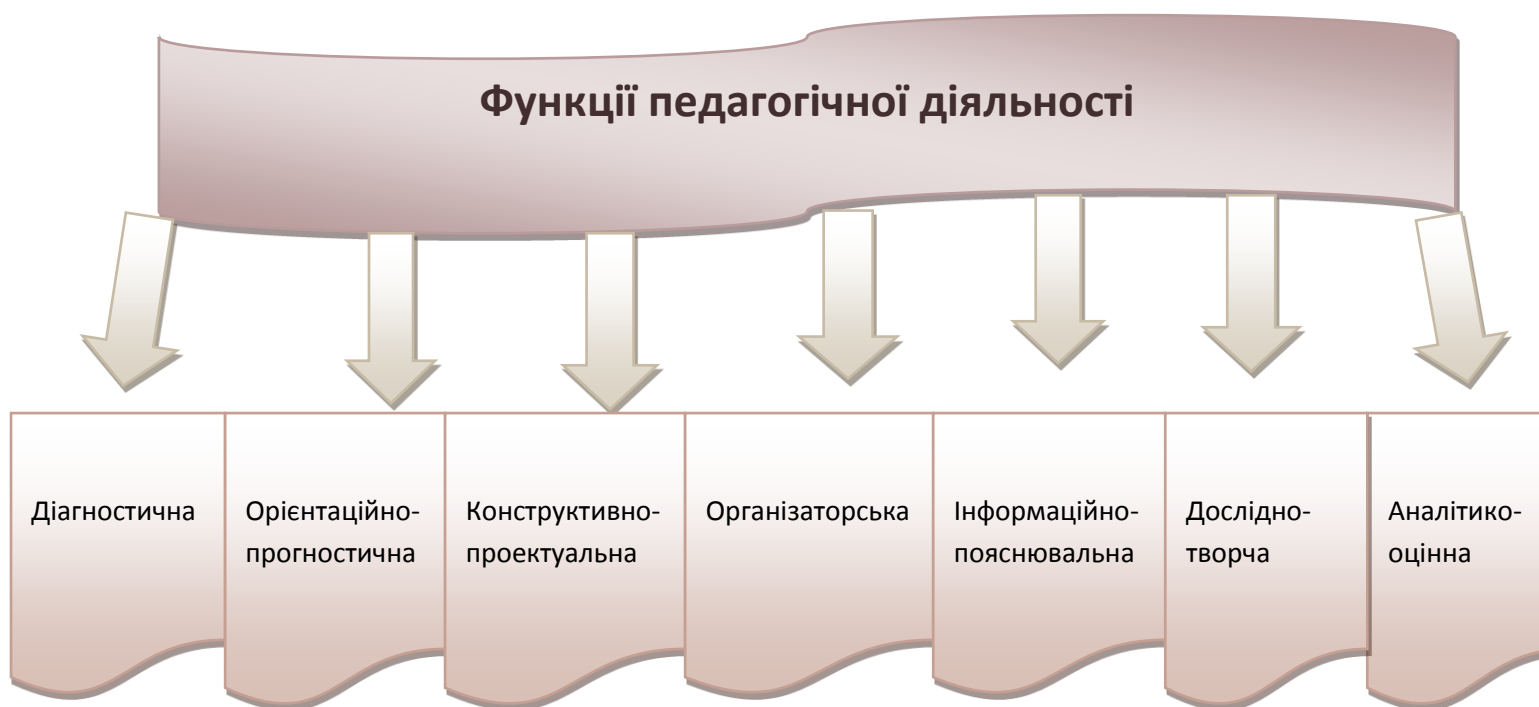

Рис. 12. Функції педагога

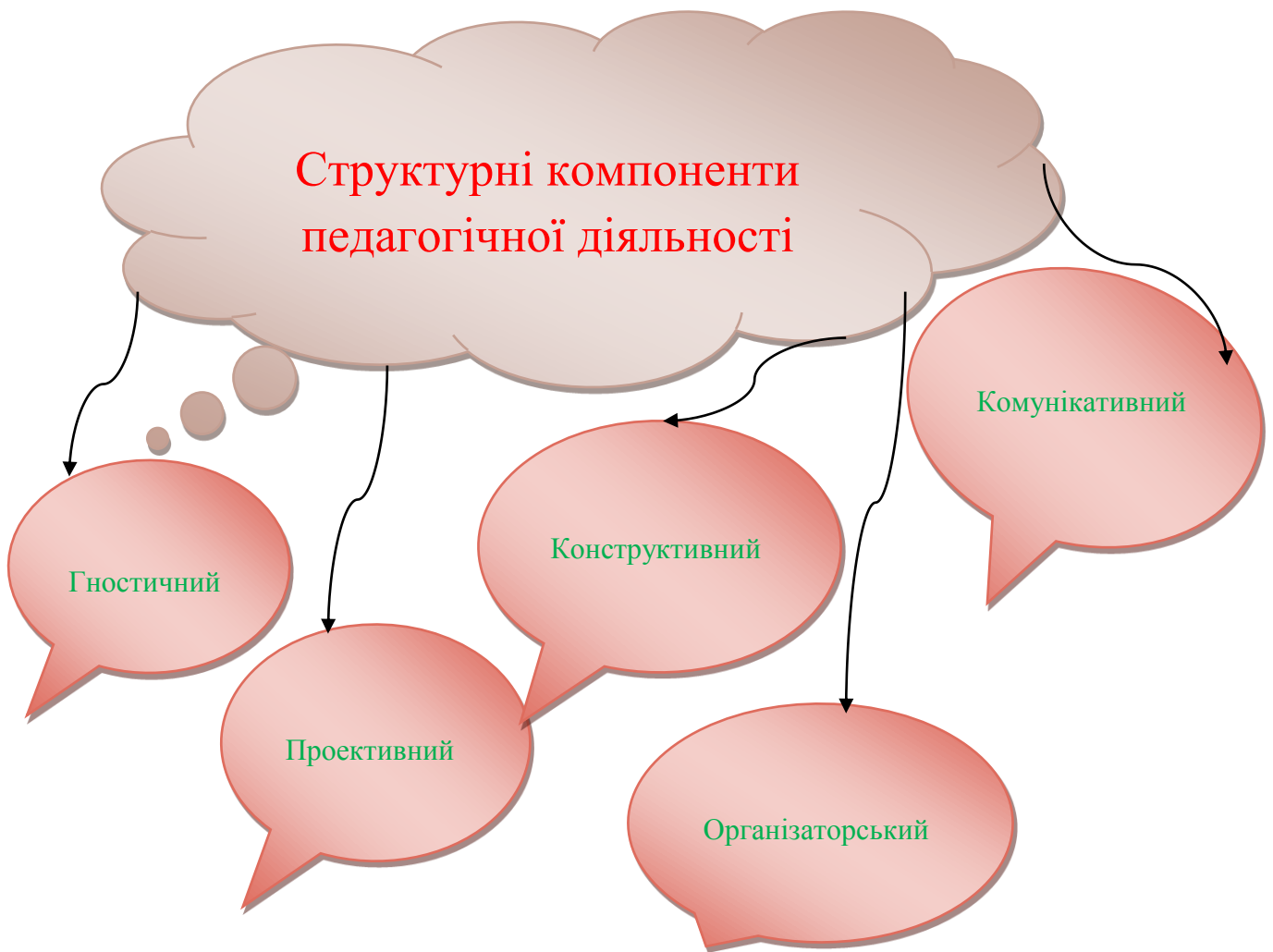

Рис. 13. Складові педагогічної діяльності

Завдання для самостійного опрацювання

1. Прочитайте та проаналізуйте твердження:

«Роль педагога полягає у тому, щоб відкривати двері, а не в тому, щоб проштовхнути в них учня...»

А.Шнабель

«У чому різниця між хорошим і великим учителем? Хороший учитель розвиває здатність учня до межі, а великий учитель одразу бачить цю межу...»

М.Каллас

« Всередині нас криються потенційні творчі можливості й ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал...»

М.Л.Кінг

«У давнину люди навчалися для того, щоб удосконалювати себе. Нині вчаться для того, щоб здивувати інших...»

Конфуцій

«Якщо душа бачить свої недоліки, які до цього часу не знала, це свідчить про те, що вона стає кращою...»

Сенека

2. Прочитайте та проаналізуйте слова видатного педагога Василя Сухомлинського. Зробіть висновки:

« Працю вчителя ні з чим не можна ні порівняти, ні зіставити. Ткач уже через годину бачить плоди своїх турбот. Сталевар через кілька годин радіє з вогненного потоку металу – це вершина його мрії, орач, сіяч, хлібороб через кілька місяців милується колосками і жменю зерна, вирощеного на полі...А вчителеві треба працювати роки і роки, щоб побачити продукт свого творіння; буває навіть десятиріччя, і ледве-ледве починає позначатися те, що ти замислив; нікого так часто не відвідує почуття незадоволення як учителю; ні в якому ділі помилки і невдачі не приведуть до таких тяжких наслідків, як в учительському.

Учитель зобов'язаний перед суспільством, перед твоїми батьками працювати лише добре; кожна крихта твоєї людської краси – це його безсонні носі, сивина, неповоротні хвилини його особистого щастя – так, учителеві часто буває ніколи думати про себе, бо він змушений думати про інших, і це для нього не самопожертва, не покірливе підкорення долі, а справжнє щастя особистого життя...»

3. До означеної теми підберіть та занотуйте цитати, прислів'я та приказки.

4. З творів Василя Сухомлинського випишіть:

- а) функції педагогічної діяльності;
- б) роль учителя у житті суспільства;
- в) значення рівня педагогічної майстерності у ефективності навчально-виховного процесу;
- г) шляхи підвищення педагогічної майстерності.

Визначте посилання на твір педагога.

5. Занотуйте функції вчителя початкових класів. Чи існує певна різниця між даними функціями й тими, які здійснює вчитель старших класів школи? Відповідь обґрунтуйте.

6. Зобразіть схематично якості сучасного педагога.

7. Визначте, чим відрізняється перелік вимог до особистості учителя ХХІ століття та минулого? Які чинники впливу на визначення таких вимог Вам відомі?

8. Зобразіть схематично:

- складові самовиховання;
- рівні самовиховання;
- риси та якості, які виховує у собі учитель на кожному з етапів самовиховання

9. Заповніть таблицю:

<i>Діяльність педагога-майстра</i>	<i>Діяльність педагога-початківця</i>
1. ...	
2.	
3. ...	
4. ...	

10. Перелічіть характерні ознаки професіоналізму педагога.

11. Визначте, що є мотивом – збудником роботи учителя над собою та власним загальним, культурним, методичним, науковим рівнем.

12. Побудуйте розповідь (доповідь) на тему: «Яким чином особистість пізнає себе?».

13. Завершіть логічний ряд:

Я - самоспостереження – самоаналіз -

14. Визначте, на підставі чого формується самооцінка особистості учителя.

Яку роль відіграють у даному процесі здібності, моральні якості та вчинки учителя? Поясніть.

15. Поясніть вагомість такої вимоги до самооцінки вчителя як-от її адекватність реальному рівню розвитку.

16. Розробіть та занотуйте можливі варіанти поведінки, передбачаючи можливий ефект діяльності себе як учителя. Уявіть себе в певних

ситуаціях. Визначте, яку роль відіграє таке само прогнозування у процесі самовиховання педагога?

17. Перелічіть основні умови, необхідні для початку процесу самовиховання учителя. Яку роль відіграє на даному етапі виховний ідеал педагога? Відповідь обґрунтуйте.
18. Перелічіть основні професійні риси сучасного учителя. Визначте:
1.
 - найневідповіднішу рису у професійній характеристиці педагога
 - можливі наслідки за умови її наявності
 - шляхи подолання даної риси учителем у процесі самовиховання
 2. Накресліть програму самовиховання такого учителя.
 3. Визначте рівень педагогічної майстерності такого учителя.
 4. Охарактеризуйте його педагогічну діяльність.
19. Поясніть, на що повинен опиратися учитель у ході вибору шляхів, засобів самовиховання та організації досвіду опанування різними прийомами подолання негативного стану? Відповідь обґрунтуйте.
20. Ознайомтесь з творами відомих педагогів, філософів, психологів. На їх основі зробіть висновки про те, якою повинна бути програма самовиховання учителя і чому? Власні судження підтвердіть цитатами з творів.
21. Дайте характеристику складових самопізнання особистості педагога, заповнивши таблицю:

<i>Самоспостереження</i>	<i>Самоаналіз</i>	<i>Само оцінювання</i>	<i>Самопрогнозування</i>
...			

22. У наступній таблиці відобразіть основні дії учителя у процесі контролю:

<i>Самоконтроль</i>	<i>Самозвіт</i>	<i>Самооцінка</i>
...		

23. Ознайомтесь із алгоритмом роботи зі створення умов для професійного зростання педагогів. Занотуйте основне. Визначте мету і призначення кожного з етапів даного алгоритму:

1. Створення умов для розкриття потенційних можливостей:

- Розклад уроків згідно з науковими рекомендаціями
- Тарифікаційне навантаження з урахуванням пробільності навчання та професійної компетентності
- Самоосвіта
- Методичні об'єднання вчителів, творчі групи
- Організація та улаштування зустрічей з видатними педагогами, відомими людьми, психологами та ін.
- Курси підвищення кваліфікації
- Залучення педагогів до управління школою
- Робота бібліотеки закладу
- Допомога у видавничій діяльності
- Вивчення, узагальнення та упровадження передового педагогічного досвіду
- Організація творчих звітів
- Методична допомога
- Моральне стимулювання.

II. Результативність педагогічної компетентності

- Самоосвіта учителя й учнів
- Розвиток учасників навчально-виховного процесу
- Забезпечення освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей
- Формування творчої особистості учня
- Само діагностування
- Співпраця
- Емоційне співчуття
- Контроль за навчальним процесом

24. Виконайте вправу «Соціальна компетенція».

Хід гри

За допомогою нижче поданих дій пізнайте себе та інших. Для початку дайте визначення поняття «компетентність». Згідно визначень у словниках воно трактується як:

- коло питань, в яких людина добре обізнана
- загальна здатність, що базується на знанні та досвіді

- знання, перетворене в уміння, закріплене в дії та вчинках.

Визначте у собі основні компетенції, які варто розмежовувати за наступним принципом:

Соціальна компетентність – сукупність знань про частину відображуваного нашою свідомістю світу та сукупність умінь, що забезпечує взаємодію у системі ділових та особистісних стосунків на основі досвіду, цінностей та соціальних умов.

- Соціальна компетенція – здатність взяти на себе відповідальність, спільно виробляти рішення і брати участь у їх реалізації, толерантність до етнокультур і релігій, уміння поєднувати особисті інтереси з потребами підприємства і суспільства;
- Комунікативна компетенція – володіння технологіями усного і письмового спілкування різними мовами;
- Соціально-інформаційна компетенція – володіння інформаційними технологіями і критичне ставлення до соціальної інформації, поширюваної ЗМІ;
- Когнітивна компетенція – готовність до постійного підвищення освітнього рівня, потреба в актуалізації та реалізації особистісного потенціалу, спроможність поновлювати знання, формувати уміння та навички;
- Спеціальна компетенція – готовність до самостійної дії, виконання дій, самоаналізу результатів власної діяльності.

Проаналізувавши вище означене, визначте власний рівень соціальної зрілості (активності, розуміння відповідальності, здатності пропагувати власну позицію тощо).

У таблиці занотуйте емоції, які супроводжують Вас у процесі спілкування і людьми, перебування у навчальному закладі, іншої діяльності:

	<i>Позитивні емоції</i>	<i>Негативні емоції</i>
Я-особистість		
Люди, що мене оточують		
Навчальний заклад		

25. Вправа «Мозковий штурм»:

Обладнання: 2 фліпчарти, маркер

Хід гри

Завдання 1 «Основний капітал». Визначте, що складає Ваш основний капітал як майбутнього учителя початкових класів?

Власні та відповіді колег занотуйте.

Завдання 2 «Інвестиції». Визначте, що на Вашу думку, є основною інвестицією?

Відповіді занотуйте на фліпчарті.

Завдання 3 «Дерево пізнання» (індивідуальна робота):

Виходячи з того, що основний капітал майбутнього учителя – це його професіоналізм, а інвестиція – застосування новітніх технологій та інновацій, визначте через образ, поняття, символи, що таке для Вас бути учителем? З цією метою зобразіть схематично (на рисунку) образ-символ учителя та образ-символ інновацій. Проаналізуйте нарисоване. Визначте, що саме Ви зобразили через образ своїми почуттями.

Порівняйте власні та рисунки своїх одногрупників. Проаналізуйте їх. Визначте основні вимоги до особистості учителя, відображені Вами схематично.

26. Виконайте вправу «Колібрі»:

Хід гри

Як відомо колібрі – маленька пташка, яку з жодною іншою не сплутаєш. Її життя сповнене радістю, бо вона завжди прагне досягати своєї мети. Вона щаслива на волі, де сама знаходить собі справи. У зграї така пташка може прожити недовго, вносячи красу і радість у життя інших птахів. Відтак, іноді її не приймають, поза її неординарність. Проте, ця пташка надміру живуча, ціле направлена, в усьому бачить користь і радість для себе.

Спроектуйте образ пташки колібрі на себе як на учителя.

Питання для обговорення:

- ✓ З'ясуйте, які риси властиві Вам і даній пташці? Чи відповідає характер життя і діяльності пташки колібри Вашому?
- ✓ Як Ви почуваетесь у даному амплуа?
- ✓ Як Ви почувалися у даній ролі?
- ✓ Якою була Ваша стратегія проживання труднощів?
- ✓ Чи вдається Вам дотримуватися образу даної пташки?
- ✓ Накресліть певну схему власних дій? Чи помітили Ви схожість з колібри? Якщо так, то спрогнозуйте подальшу педагогічну діяльність та криву свого професійного розвитку.

Якщо ні, то з'ясуйте, які риси відсутні у Вас, але повинні бути притаманні учителю? Яку програму самовиховання Ви прагнете виконати з метою вироблення у собі необхідних рис?

Чому саме ми порівнюємо колібри та образ учителя? Що спільного між ними?

27. Проаналізуйте педагогічні ситуації:

Вже 15 хвилин триває урок співів у II класі. Аж раптом відкриваються двері й до класу нахабно заходять троє школярів – друзі-розбишаки, які постійно порушують правила поведінки у школі та погано навчаються. «Можна увійти?!», - з криком запитують вони, насміхаючись. Вчителька просить їх вийти і зайти до класу так, як це належить вихованим учням. Проте, через хвилину двері відчиняються і діти до класу заходять, ставши навколішки. У класі роздається гучний сміх інших учнів.

Визначте, чи була правильною реакція педагога? На що слід звернути особливу увагу учителю ?

На уроці математики в IV класі біля дошки виконували індивідуальні завдання Петрик і Валерій. Петрик, як завжди, часто обертався до класу, намагаючись щось з'ясувати в учнів. Час від часу він витирив написане, а потім знову щось писав.

Вчителька підійшла до дошки. На її обличчі з'явилася усмішка: «Ось він, як завжди, цей Петрик! Подивіться, діти, він нічого не написав. Усе – невірно! Нічого ти не знаєш!». Петрик спалахнув злістю, зачервонівся, крикнув: «Ну то й вчись сама!» і хутко вибіг у коридор.

Поясніть дану ситуацію. Чи правильними були зауваження педагога? Чим можна пояснити таку реакцію учня? Ваші дії.

Андрійко у II класі – найвищий хлопчик з рудим волоссям. Однокласники постійно дразнять його, називаючи «рудим Гулівером». Роздратований та ображений школяр часто наздоганяє хлопців, що його ображають та намагається їх фізично покарати. Після цього, у них, звісно, залишаються синці й подряпини. Батьки побитих дітей приходять до школи, скаржаться на Андрія та погрожують йому жорстоко покарати.

Визначте, у чому упущення учителя? Чому так ведуть себе молодші школярі? Чи правильно є поведінка батьків?

Олексійко любить вчитися: він завжди ретельно готується до кожного уроку, тримає в чистоті й порядку своє робоче місце, завжди охайний та доглянутий. Він завжди хоче бути першим в усьому, лідером класу. Його рука постійно піднята на уроці і він готовий відповідати. Проте школяр надміру емоційно сприймає те, що учитель опитує й інших дітей. Це його неабияк дратує і він починає щось вигукувати, вголос насміхається над дітьми, які припустилися помилки.

Чи можна вважати, що даний школяр займається самовихованням? Якщо ні, то чому? Поясніть.

Учень початкової школи Олег відчував постійну провину за те, що назвав учителю хлопчика – винуватця ганебної витівки. Хлопчик хвилювався за свій слабодухий вчинок ще й тому, що бачив як його друг Артем вистояв перед запитаннями педагога і зміг не виказати винуватця. За це Артема було покарано повідомленням батькам у щоденнику.

Удома Олег не розповів про це, але учитель сама повідомила батькам, що хлопчик не змовчав, а сміливо зізнався в усьому.

Олег відчував почуття гіркового розчарування, суму, власної слабкості, невміння постояти за товариша.

Охарактеризуйте дану ситуацію. Які виховні завдання виникли за даних умов? Що необхідно зробити учителю і батькам Олега? Чи правильно вчинив хлопчик?

Учителька-початківець прийшла на свій перший урок іноземної мови до II-В класу. Хвилюючись, вона почала пояснення нового матеріалу, але через деякий проміжок часу відчула, як клас почав шуміти. Їй одразу вдалося зосередитись на джерелі шуму. Пробігши поглядом по учнях класу, учитель зауважила, що хлопчик за останньою партою стукав пеналом по парті. За кожним його ударом лунав приглушений сміх дітей.

Учителька намагалася зупинити бешкетника поглядом, потім жестом, але врешті зробила зауваження. Ніщо не допомагало.

«Я не навмисно, - насміхаючись відповів школяр, - більше не буду». Проте вже за 5 хвилин стук пролунав знову.

Учителька стримано сказала: «Відкривайте, діти, зошити. Запишіть сьогоднішню дату. Виконуйте вправи, які я вам дам».

У класі настала тиша. Учні з цікавістю почали виводити англійські літери у зошиті, а бешкетник ще кілька разів пробував розвеселити клас, проте марно. Тоді він сам дістав зошита з портфеля й відкрив його. Відтак учителька заперечила: «Ні, цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти продовжуватимеш стукати до кінця уроку! І твоє домашнє завдання на сьогодні – стукати і вдома».

У класі знову хтось засміявся, але його ніхто не підтримав.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте виховні дії педагога та засоби впливу на учня-бешкетника.

28.Зробіть самоаналіз та дайте відповіді на наступні тести

«Готовність до саморозвитку»

Прочитайте уважно наведені твердження та оцініть, наскільки кожне з них справедливе щодо Вас. Якщо твердження правильне, то напроти нього поставте знак +, навпаки -.

1. У мене часто з'являється бажання більше знати про себе.
2. Я вважаю, що немає потреби у собі щось змінювати.

3. Я впевнена у власних силах.
4. Я вірю, що все задумане здійсниться.
5. У мене немає бажання знати свої позитивні та негативні сторони.
6. У своїх планах, я частіше сподіваюся на власний талант, аніж на себе.
7. Я можу краще й ефективніше працювати.
8. Я можу змусити себе змінитися, якщо потрібно.
9. Мої невдачі багато в чому пов'язані з невмінням виконувати задумане.
10. Мене цікавить думка інших людей щодо мене і моїх можливостей.
11. Мені складно самотійно реалізувати задумане і виховувати себе.
12. У будь-якій справі я не боюся помилок та невдач.
13. Мої якості та уміння відповідають вимогам обраної мною професії.
14. Обставини сильніші за мене, навіть коли я хочу щось зробити.

Опрацювання результатів:

Навпроти кожного із питань поставте значення ключа. Будьте уважні: його слід писати в дужках. Значення ключа за кожним твердженням:

1(+)

2 (-)

3(-)

4 (+)

5 (-)

6 (-)

7 (+)

8 (+)

9 (+)

10 (+)

11 (-)

12 (+)

13 (-)

14 (-)

Підрахуйте кількість збігів Ваших відповідей зі значенням ключа.

Щоб визначити величину Вашої готовності пізнати себе, підрахуйте кількість збігів за твердженнями 1, 2, 5, 7, 10, 12, 13. Максимальне значення готовності «знати себе» може становити 7 балів.

У такий спосіб знайдіть значення готовності «можу самовдосконалюватися», підраховуючи кількість збігів за питаннями 3, 4, 6, 8, 9, 11, 14. Максимальне значення готовності – 7 балів.

Для порівняння Ваших результатів через місяць і більше запишіть у записник.

Аналіз результатів:

Отримані результати перенесіть на графік (Рис. 1): по горизонталі відкладіть величину значення готовності пізнати себе, а по вертикалі – можливість самовдосконалення. За двома координатами позначте на графіку точку, яка міститься в одному з квадратів А, Б, В, Г, що відповідає Вашому стану в цей час:

А – можу самовдосконалюватися, але не хочу знати себе

Б – хочу знати себе і можу самовдосконалюватися

В – не хочу знати себе і не можу змінюватися

Г – хочу знати себе, але не можу себе змінювати.

ГМС	А	Б
	7	
6		
5		
4	В	Г
3		
2	7 6 5 4 3 2 1	ГЗС
1		

Графік готовності до саморозвитку

Якщо точка, яка відповідає Вашому стану, розміщена у:

- *Квадраті Г* – таке поєднання означає, що Ви, прагнучи більше знати про себе, ще не володієте навичками самовдосконалення. Труднощі у самовихованні не мають викликати у Вас реакції «не вийде – значить не буду робити». Подивіться уважно на твердження з ГМС, які збіглись у відповідях з ключем. Аналіз покаже, де і над чим Вам слід працювати. У самовдосконаленні, якщо Ви відважились на це, пам'ятайте «Здібності людина може пізнати, лише спробувавши їх застосувати».

- *Квадраті А:* Ваша велика ГЗС менша, ніж ГМС (Ви маєте більше можливостей для саморозвитку, ніж пізнання себе). У такому разі освоєння професії слід починати із себе. Професіоналізму у будь-якій сфері досягають передусім через вироблення власного стилю. Своєю чергою це неможливо без самопізнання;
- *Квадрат В.* За такого співвідношення величини ГЗС і ГМС менші за чотири бали. При цьому слід спрямовувати аналіз на ті твердження, відповіді на які не збігаються з ключем. Уважно слідкуйте за собою. Спробуйте зрозуміти, які саме труднощі заважають Вашому саморозвитку;
- *Квадраті Б.* Це означає поєднання вираженого бажання пізнавати себе і володіння навичками самовдосконалення – показники ГЗС і ГМС більші за 4 бали. Ви готові до саморозвитку, що сприяє професійному зростанню й оволодінню професійною майстерністю.

«Яка у Вас сила волі?»

Дана методика слугує виявленню здатності до застосування вольових зусиль при подоланні перешкод, досягненні успіху, підвищенні власного рівня.

Вам слід прочитати судження і на кожне відповісти «так» або «ні». На всі запитання відповідайте якомога щиро.

1. Чи можете Ви завершити почату роботу, яка Вам нецікава відразу, незалежно від того, що час і обставини дають змогу відірватися, а потім продовжити?
2. Чи можете Ви без особливих зусиль подолати внутрішнє протистояння, коли слід зробити щось неприємне?
3. Чи здатні Ви опанувати себе настільки, щоб поводитись без надмірної емоційності, свідомо, з максимальною об'єктивністю у конфліктній ситуації, у навчанні чи побуті?
4. Якщо Вам приписали дієту, чи зможете подолати спокусу їсти заборонені продукти?
5. Чи знайдете Ви в собі сили встати вранці раніше звичайного, як це було заплановано ввечері?
6. Чи залишитеся Ви на місці трагічної події для того, щоб дати свідчення?
7. Ви швидко відповідаєте на листи?

8. Якщо у Вас виникає страх перельоту на літаку і відвідування стоматологічного кабінету, чи зможете Ви без особливих зусиль подолати це відчуття і в останній момент не змінити своє рішення?
 9. Чи зможете Ви приймати неприємні ліки, які наполегливо рекомендують лікарі?
 10. Чи виконуєте поспішно дану обіцянку, навіть якщо її виконання завдасть Вам немало клопоту?
 11. Чи без вагань вирушаєте у відрядження у незнайоме місто?
 12. Чи чітко дотримуетесь розпорядку дня (часу пробудження, вживання їжі, навчання, прибирання)?
 13. Чи критично ставитесь до бібліотечної заборгованості?
 14. Навіть найцікавіша телепередача не змусить Вас відкласти термінову і важливу роботу. Так це чи ні?
 15. Чи зможете Ви припинити сварку і промовчати, хоч якими б образливими Вам здавалися слова опонента?
- Опрацювання й аналіз результатів.

Відповіді на запитання оцінюють у такий спосіб: «так» - 2 бали, «не знаю» - 1 бал, «буває» - 1 бал, «ні» - 0 балів. Підсумуйте. Якщо Ви набрали:

- *0 – 12 балів* – із силою волі справи у Вас не дуже добрі. Ви виконуєте те, що цікаво і легко. До своїх зобов'язань ставитесь без особливого ентузіазму, що нерідко призводить до конфліктів. Ваша позиція характеризується «Що мені більше всіх треба?» Будь-яке прохання чи зобов'язання сприймаєте як фізичний дискомфорт. І справ тут не в слабкості волі, а у егоїзмі. Спробуйте подивитися на себе з погляду цих оцінок, і це допоможе Вам змінити своє ставлення до оточення, дещо змінивши у своєму характері.
- *13 – 21 бал* – сила волі у Вас посередня. Якщо стикаєтесь з труднощами, то намагаєтесь їх подолати. Однак якщо побачите обхідні шляхи, відразу скористайтесь ними. Не перестараетесь, але й даного Вам слова не порушите. За власним бажанням зобов'язань на себе не візьмете. Це не зовсім позитивно характеризує Вас перед керівництвом і оточуючими. Якщо маєте намір досягнути в житті більшого, спробуйте тренувати волю;
- *22 – 30 балів* – із силою волі все добре. У важку хвилину Ви не підведете. Вас не лякають ні нові доручення, ні далекі поїздки, ні справи, які лякають інших. Інколи ваша чітка і тверда позиція з непринципових питань набридає оточуючим. Сила волі – це добре, але

бажано у своєму активі мати і такі якості, як гнучкість та поблажливість.

Тест на визначення сформованості творчих здібностей

Прочитайте. Поставте «так, «ні» напроти твердження.

1. Як правило, я легко пристосовуюсь до людей, ідей, умов.
2. Мені до вподоби вирішувати типові завдання.
3. Я, здається, більш охоче створювала б чи конструювала нове, ніж удосконалювала старе.
4. Коли маю справу з колективом, я дуже обережний (на).
5. Здебільшого я дію самостійно, без підказок інших.
6. Ніколи не намагаюся змінити стосунки між собою і друзями.
7. Часто утримуюсь від висування ідей, хоч їх маю.
8. Мені щастить знайти нестандартне рішення завдання.
9. Мені до вподоби зміна видів діяльності.
10. Мені притаманне прагнення реалізовувати одночасно кілька ідей.
11. Я часто сам вступаю у суперечку з колегами.
12. Зазвичай я легко погоджуюсь з іншими й підкоряюсь колективній думці.
13. У мене часто виникають оригінальні ідеї.
14. Мені подобається виконувати роботу за готовою схемою.
15. Я охоче пропагую нові ідеї.
16. Я вважаю за краще виконувати роботу по-новому, хоч знаю, що колеги можуть мене не зрозуміти.
17. Як правило, я працюю без істотних змін, відхилень від рекомендацій, які мені надають.
18. Мені часто доводиться виправдовувати свої дії інструкціями чи правилами.
19. Мені подобається виконувати більш складні завдання.
20. Я завжди відстоюю свою думку.

За кожну відповідь «так» на запитання 1, 3, 5, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 19, 20 і відповідь «ні» на запитання 2, 4, 6, 7, 12, 14, 17, 18 виставляють по 2 бали.

31 – 40 балів – високий рівень творчих здібностей

16 – 30 балів – середній рівень творчих здібностей

1 – 15 балів – слід задуматися і розвивати у собі творче начало. У Вас низький рівень.

ТЕМА 3. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦІЛІСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «навчально-виховний процес», «педагогічний процес», «вплив», «співробітництво», «взаємодія», «педагогічна ситуація», «педагогічна задача», «конфлікт»; причини виникнення та шляхи усунення конфліктних ситуацій

Уміти: моделювати способи організації навчально-виховного процесу, педагогічні ситуації, визначати найбільш ефективні шляхи вирішення конфліктних ситуацій

Опорні поняття: педагогічний процес, педагогічна ситуація, конфлікт, вплив, засоби, навіювання, переконання, спілкування

- Педагогічний процес: структура, основні компоненти. Цілісність навчально-виховного процесу
- Способи організації навчально-виховного процесу
- Засоби педагогічної взаємодії
- Педагогічні ситуації. Педагогічна задача
- Конфлікт. Форми прояву, причини виникнення, шляхи розв'язання конфліктних ситуацій.

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/ І.Г.Єрмаков. – Х.: «Основа», 2006. – 219 с.

3. Закон України «Про освіту»//Право України. – 1996. - № 7. – С. 68 – 84.
4. Закон України «Про загальну середню освіту»//Освіта України. – 1999. - № 25.
5. Киричук О.В. Концепція виховання підростаючого покоління суверенної України/О.В.Киричук/Рідна школа. – 1991. - № 5. – С. 33 – 40.
6. Кіліченко О.І. Сутність і функції педагогічної взаємодії/О.І.Кіліченко//Вісник ПНУ. Педагогіка, Вип. 1. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – С. 38 – 42.
7. Кіліченко О.І. Способи організації навчально-виховного процесу у початковій школі/О.І.Кіліченко//Вісник ПУ. Педагогіка. Вип. VIII. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – С. 3 – 9.
8. Національна доктрина розвитку освіти в Україні // Освіта України. – 2002. - № 33. – 23 квітня.
9. Педагогічна майстерність: Підручник/І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 375 с.
10. Педагогічна майстерність. Практикум/Автор-упорядник: Л.В.Галіцина. – К.: Шкільний світ, 2012. – 120 с.
11. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя/І.О.Синиця. – К.:Радянська школа, 1981. – 191 с.
12. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом. Збірник тренінгових занять/М.Скрипник. – К.: Шкільний світ: Вид-во Галіцина, 2006. – 112 с.
13. Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя//Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисюка. – К., 1992. – С. 44 – 45.
14. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.
15. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза/В.Ф.Шаталов. – М.: Просвещение, 1980 – С. 64-65.
16. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори/К.Д.Ушинський¹. – К., “Радянська школа”, 1979. – 213 с.
17. Ягупов В.В. Педагогіка/В.В.Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 234 с.

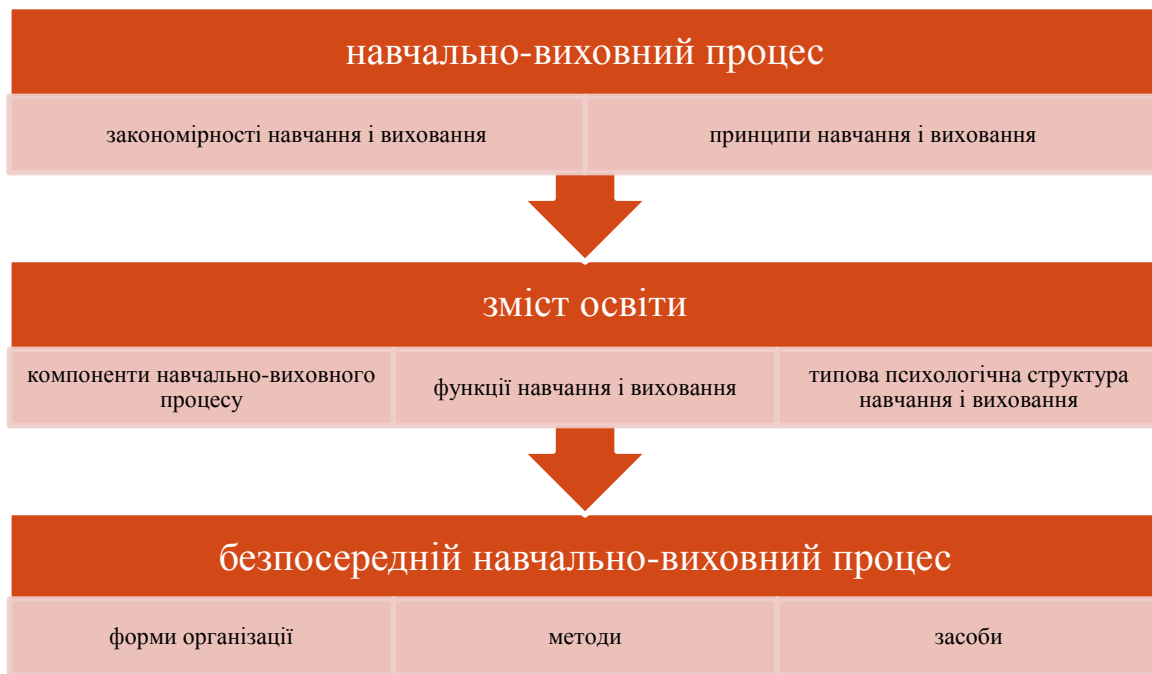

Рис. 14. Структура навчально-виховного процесу

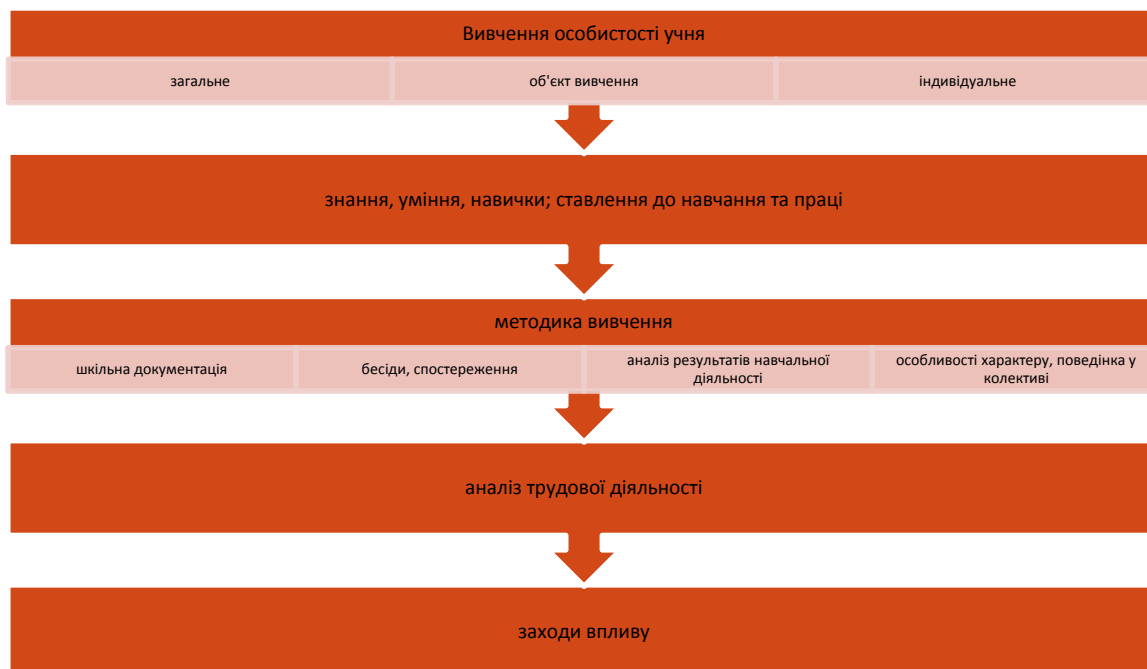

Рис. 15. Вивчення особистості учня

Успішне розв'язання конфлікту

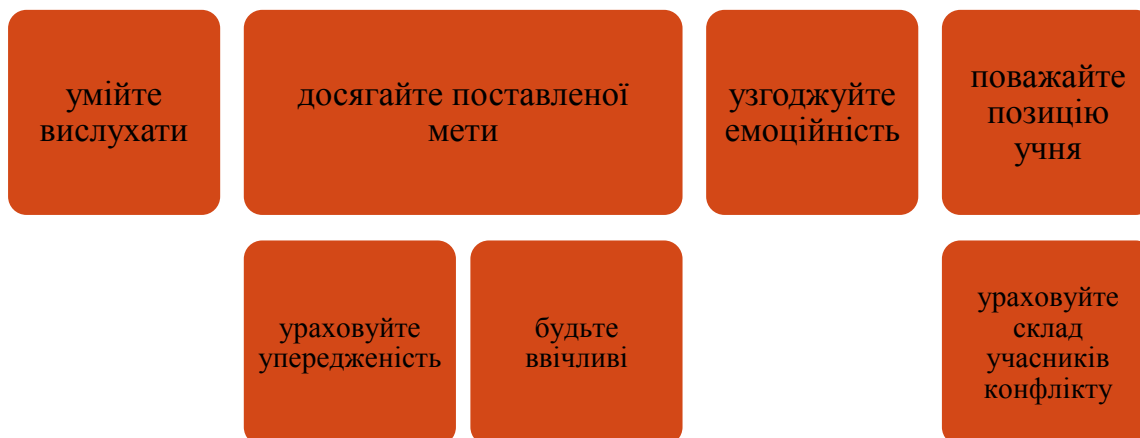

Рис. 16. Вимоги щодо розв'язання конфліктних ситуацій

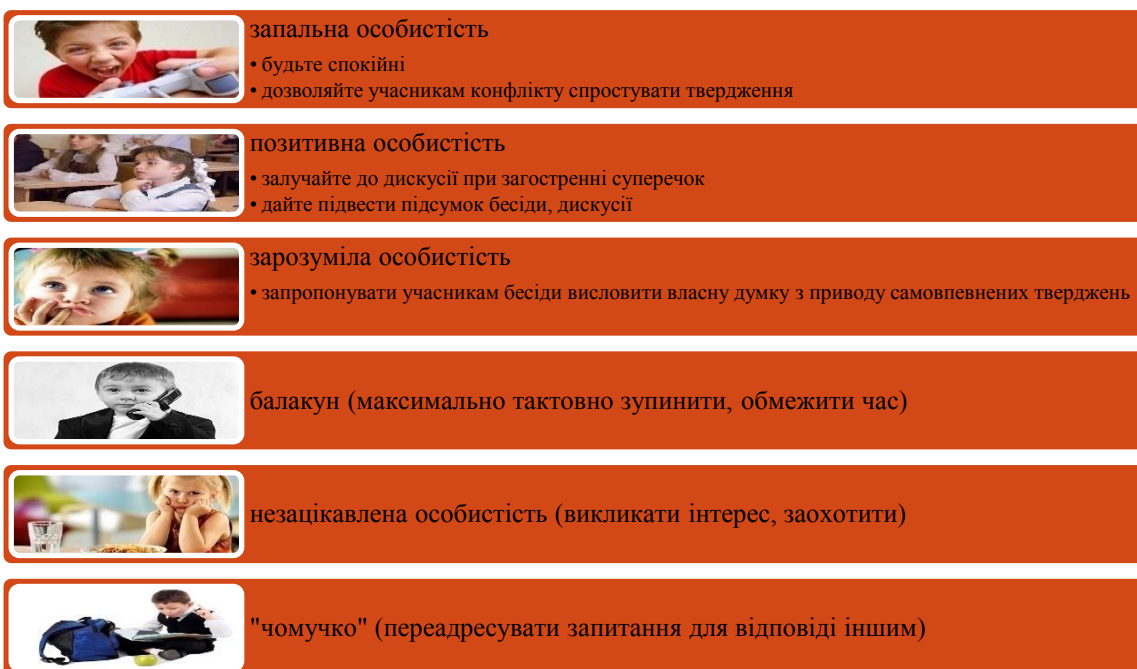

Рис. 17. Правила спілкування з різними типами людей

Рис. 19. Класифікація педагогічних задач

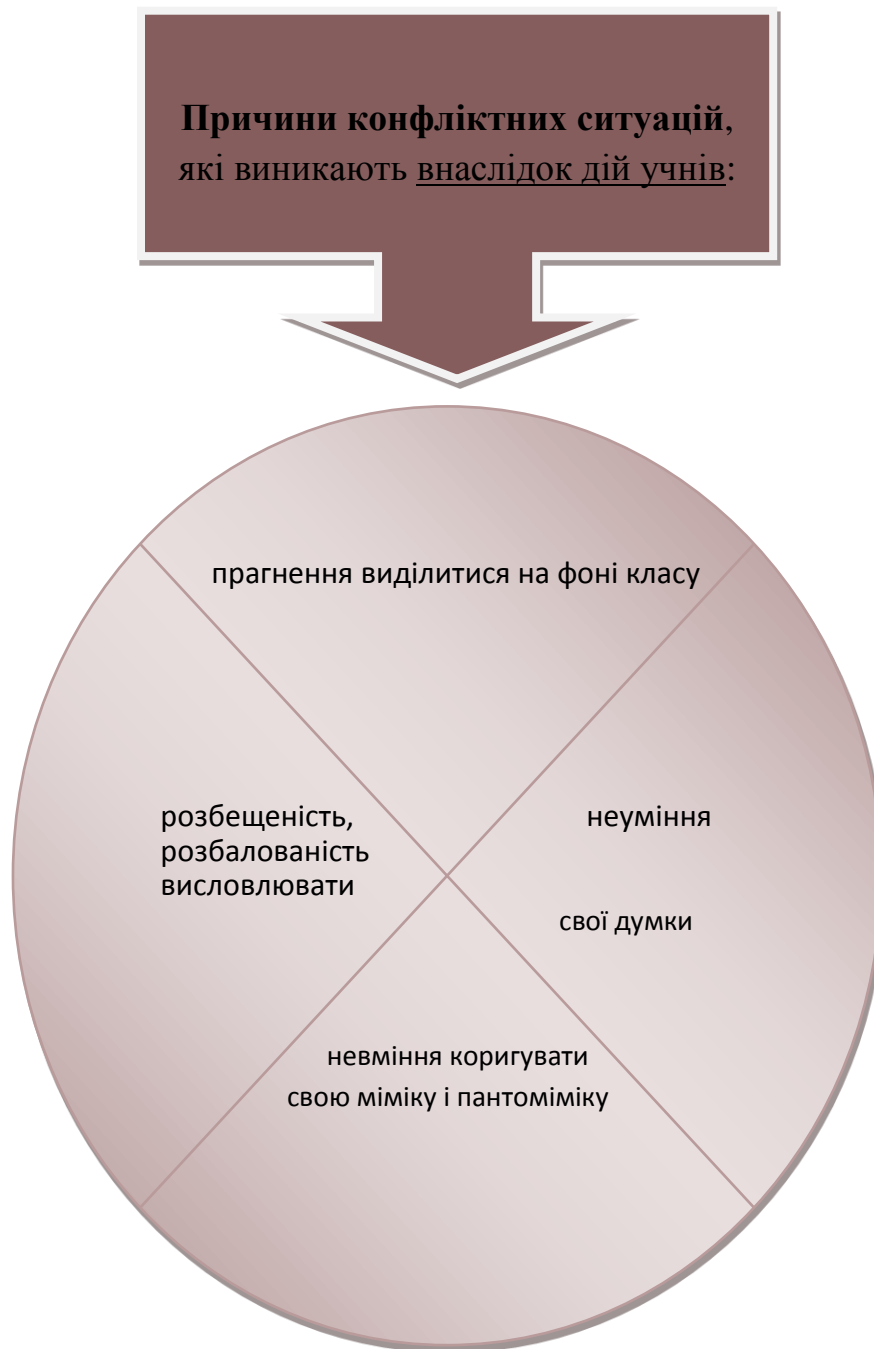

Рис. 20. Причини виникнення конфліктів між учителем та учнями

Завдання для самостійного опрацювання

1. Розмежуйте поняття:

- педагог –
- конфлікт –
- педагогічна задача –
- співробітництво –

Визначте, який зв'язок існує між ними. Відповідь обґрунтуйте.

2. Визначте роль:

а) переконання –

б) навіювання – ...

у організації навчально-виховного процесу

3. Прочитайте та проаналізуйте:

«Строгому учителю учнів не видно...»

Бенгальська народна мудрість

«Хто не пам'ятає власного дитинства – поганий учитель»

М.Енбер-Ешенбах

«Вчаться у тих, кого люблять»

В.Шаталов

«Педагог повинен багато вчитися розуміти душу в її явищах та багато думати про мету, предмет і засоби виховної майстерності, перш ніж стати практиком»

К.Ушинський

4. Зробіть висновки з прочитаного:

Народна мудрість з давніх-давен твердить:

- ✓ Діти як квіти, поливай – ростимуть
- ✓ Тни дерево, доки молоде, вчи дитя, поки мале
- ✓ Посієш вчинок – пожнеш звичку, посієш звичку – пожнеш характер, посієш характер – пожнеш долю
- ✓ На дерево дивись як родить, а на людину як робить
- ✓ Засиджене яйце завжди бовтун, занянчений син – завжди швендяло
- ✓ Не будь тією людиною, що догори щетиною
- ✓ Пусти дітей на волю – сам будеш у неволі
- ✓ Боги й діти живуть там, де їх хвалять
- ✓ Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в двері не ввійдеш
- ✓ Як музика іскриста, то й душа чиста
- ✓ Весна гарна квітами, людина – характером

✓ Сила без голови шаліє, а розум без сили міліє

Занотуйте власні прислів'я та приказки. Яка роль і значення народної мудрості у вихованні особистості?

5. Ознайомтесь зі схемою. Визначте суть кожного завдання, яке висуває педагог у процесі розв'язання конфліктної ситуації.

6. Заповніть таблицю:

№ п/п	Педагогічна ситуація	Педагогічна задача
1		
2		

У графі «педагогічна ситуація» та «педагогічна задача» занотуйте їх основні характеристики, значення. Порівняйте їх.

7. Поясніть наступне рівняння:

$$\text{ситуація} + \text{мета} = \text{задача}$$

8. Визначте, які саме моменти є показником рівня професіоналізму учителя? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

9. Як відомо, педагогічна задача може мати не лише одне розв'язання. Визначте, від чого саме залежить позитивний ефект? Власну судження занотуйте. Підготуйте пояснення.

10.Зобразіть схематично структуру розв'язання педагогічної задачі. Поясніть кожний її етап. Дайте його характеристику, аналіз учасників тощо. Результати відобразіть у таблиці:

<i>Етапи розв'язання педагогічної задачі</i>	<i>Характеристика, особливості</i>
○ <i>аналіз ситуації</i>	
○ <i>усвідомлення проблеми, формулювання задачі</i>	
○ <i>розробка проекту рішення</i>	
○ <i>практична реалізація запланованого рішення</i>	
○ <i>аналіз результату</i>	

11. Перелічіть наслідки, які може спровокувати не урахування учителем проблеми, що виникає. Занотуйте риси, що необхідні педагогу для успішного розв'язання педагогічної ситуації.

Поміркуйте. Придумайте власну педагогічну ситуацію з означеної теми. Поясніть її розв'язання.

12.Прочитайте. Порівняйте особливості діяльності педагогів різного професійного рівня. Занотуйте висновки. Поясніть:

<i>Діяльність педагога-майстра</i>	<i>Діяльність молодого учителя</i>
○ більшою мірою розв'язує стратегічні задачі	○ задачу сприймає ізольовано
○ вбачає педагогічні задачі у начально-виховному процесі, рішення приймає з перспективою	○ бракує впевненості у собі, віри у власні сили, уміння спілкуватися з учнями
○ працює з колективом одночасно тримає в полі зору усіх учнів	○ у процесі вирішення задач намагається превалювати власними рішеннями над думкою інших
○ створює атмосферу комфорту	○ приділяє увагу не усім, а лише окремим дітям
○ прагне успіху, є ініціатором нових ідей, надихає учнів	○ частіше цікавиться самою задачею, аніж причинами її виникнення
○ перебуває у постійному пошуку, ініціативний, вірить у себе, прагне удосконалення	○ на шляху до розв'язання задачі особливу увагу звертає на обставини
○ усуває причини, вирішує конфлікт	○ шукає причину виникнення непорозумінь у самих учнях

13. Занотуйте характерні ознаки професіоналізму поведінки педагога щодо певної проблеми на етапі аналізу, усвідомлення завдання, розробки проекту рішень. Сформулюйте показники майстерності розповіді вчителя на етапі її практичної реалізації.

14. Ознайомтесь з вимогами до учителя – керівника дискусії. Визначте шляхи роботи над собою педагога з метою підвищення ефективності ведення ним бесіди (дискусії):

Рис. 18. Вимоги до учителя-керівника дискусії

15. Ознайомтесь з нижче поданими причинами конфліктів між учителем та учнями (за М.М.Рибаквою). Занотуйте їх. Зробіть висновки про можливість усунення конфліктних ситуацій, попередження їх виникнення:

- ❖ прагнення учителя зберегти власний соціальний статус
- ❖ невміння учителя прогнозувати поведінку дітей
- ❖ роздратування, прагнення усунути «перешкоду» будь-якими засобами
- ❖ надання оцінки особистості учня замість аналізу його окремого вчинку
- ❖ суб'єктивне сприйняття вчинку учня і недостатня поінформованість про його мотиви, риси та якості, умови життя і побуту
- ❖ поспішливе покарання учнів
- ❖ грубість, мстивість, самовдоволеність, безпорадність учителя
- ❖ відсутність педагогічних здібностей та інтересу до обраної професії
- ❖ невдоволення соціально-побутовими умовами життя учителя
- ❖ несприятливий клімат у педагогічному колективі школи, непорозуміння учителя з колегами
- ❖ нестандартна поведінка окремих школярів у взаєминах з педагогом
- ❖ пряма фізична дія на учня

- ❖ образа вчителем особистості учня, приниження його гідності й, як наслідок – захисна реакція учня.
16. Ознайомтесь із працею К.Станіславського «Робота актора над собою». Занотуйте основні умови створення атмосфери творчого самопочуття педагога (актора) у спілкуванні, що досягається методом «фізичних дій» і ситуації «якби». Відповідь обґрунтуйте.
17. Підготуйте виступ (доповідь, розповідь) на тему «Науковий підхід – запорука виховного впливу педагога», беручи за основу напрацювання відомого педагога, психолога І.Беха. Зробіть власні висновки та озвучте їх.
18. Перелічіть, які чинники слугують появу конфліктів у початкових класах (особливо часто і навпаки). Чи можна вважати учителя ініціатором появи конфліктів у стосунках учнів? Якщо так, поясніть чому. Відповідь обґрунтуйте.
19. Яку роль відіграє родинне виховання у формуванні навичок та умінь розв'язання складних ситуацій молодшими школярами? Чи існує проблема втручання батьків у розв'язання конфліктів у школі? Яку роль відіграє на даному етапі педагог? Які дії він повинен виконувати з метою усунення появи таких конфліктів? Відповідь обґрунтуйте.
20. Змодельуйте педагогічну ситуацію:
- 1) Як одиницю педагогічного процесу, організованого способом впливу вчителя на учня у початковій школі;
 - 2) Як одиницю педагогічного процесу, організованого способом співробітництва;
 - 3) Як одиницю педагогічного процесу, організованого способом взаємодії вчителя та учнів.
21. Перелічіть та занотуйте :
- способи організації навчально-виховного процесу у початковій школі через взаємодію вчителя;
 - способи організації навчально-виховного процесу у початковій школі через вплив на вихованців.
22. Давня мудрість каже: «Хто стоїть на місці, той відстає. А хто не хоче відставати, мусить рухатись вперед і не зупинитися, досягнувши вершини, а підніматися ще вище». Визначте, у чому полягає основна місія учителя.

23. Ознайомтесь із вправами, що ввійшли до розділів тренінгу професійно-педагогічного спілкування в наукових працях В.Кан-Калика, О.Леонтєва. На їх основі заповніть таблицю:

<i>Основні характеристики вправ (мета, призначення)</i>	<i>Назва вправ</i>
Забезпечення формування органічних і послідовних дій у публічній обстановці (відчуття м'язової свободи, емоційного благополуччя, навичок довільної уваги, спостережливості, зосередженості, міміки й пантоміміки; педагогічно доцільних переживань; мобілізації творчого самопочуття, техніки й логіки мовлення, його виразності	
Спостереження за діяльністю вчителя в процесі вирішення загальних завдань уроку; розвиток умінь читати хвилювання по обличчю; виокремлення явищ, що виникають; інсценівка педагогічних завдань	
Розвиток педагогічної уяви, інтуїції, навичок педагогічної імпровізації в спілкуванні (складання аналогічних ситуацій з певною настановою, аналіз картини, складання й виконання суті умови для інсценівок	

24. Прочитайте. Визначте, який із представлених конкурсів впливає на:

- підвищення рівня педагогічної майстерності учителя;
- формування умінь і навичок педагога розв'язувати конфліктні ситуації;
- формування навичок спілкування учителя:
 - «Вихователь року»
 - «Класний керівник року»

- «Кухар року»
- «Бібліотекар року»
- Музичний керівник року»

25. Прочитайте принципи, рекомендовані керівництву школи. Визначте які із них є доцільними щодо підвищення професійного рівня педагога та уникнення появи конфліктів у діяльності вчителя:

- ❖ Дай педагогові самостійність
- ❖ Надай самовихованню та самоосвіті учителя практичної спрямованості
- ❖ Враховуй психофізичні та професійні особливості педагога
- ❖ Забезпеч системність і професійність проходження учителем етапів самоосвіти
- ❖ Організуй демонстрацію успіхів та досягнень учителя
- ❖ Довіра педагогу

26. Визначте, які з представлених моментів є доцільними щодо формування умінь і навичок педагога створювати належну атмосферу у класі задля усунення причин появи конфліктних ситуацій. Правильні відповіді занотуйте, поясніть:

- самооцінка, самоаналіз професійної діяльності
- вибір та планування форм роботи
- експериментальна діяльність
- формування умінь спілкуватися, бути комунікабельним з іншими людьми
- віра у себе, бачення нового, вміння йти до поставленої мети
- самоконтроль ефективності діяльності
- аналіз виконання поставлених завдань
- вміння позитивно приймати ідеї інших людей, нове, конструктивне
- систематичне оновлення знань, використання досягнень науки й техніки

27. Як відомо, спілкування відображає особливості комунікативного потенціалу особистості педагога. Виконайте вправи, розроблені на основі праць К.Станіславського та М.Кнебель.

Вправа «Кола уваги»

Сконцентруйте увагу на світловій крапці. Далі створіть мале коло уваги, куди ввійдуть кілька самостійних об'єктів (світлових крапок) і сконцентруйте свою увагу на них. Потрібно обмежити світлову площу (коло) лініями самих предметів.

Збільшуйте коло, вводячи в нього нову кількість предметів. Таким чином виникає середнє коло уваги. Розширюйте його до створення нового великого кола уваги. Як тільки намічені межі кола почнуть коливатись і танути, слід швидше звужувати його до межі, що доступна зоровій увазі.

Вправа «Пристосування у спілкуванні»

Для участі необхідно два студенти. Одному пропонується попросити в іншого предмет, використовуючи різні пристосування (портфель, ручку, зошит). Другий студент погоджується чи відмовляється віддати цей предмет, залежно від того, наскільки переконливим буде прохання.

Обов'язкова умова: той, хто просить. Має придумати різні обставини, які диктують прохання. Від зміни обставини виникають нові «пристосування».

28. Випишіть назви стереотипів, які вникають у Вашому мислення доволі часто. Саме цих стереотипів бажано позбутися в першу чергу. Розпочніть із виконання такої вправи: визначте, які стереотипи приховані в наведених нижче судженнях. Результати занотуйте у таблиці:

<i>№</i>	<i>Судження</i>	<i>Назва стереотипу</i>
1	Ваша опозиція: за мене чи проти?	
2	Якби Ви були більш відкриті в спілкуванні з друзями, Ви мали б більше успіхів та позитивних емоцій у своїх відносинах?	
3	Він (вона) завжди посміхається, але я знаю, що мене недолюблює	

4	Мені байдуже, що Ви думаєте. Я знову зроблю це таким чином	
5	Ви ніколи не повинні ставити людям інтимних запитань	
6	Він був у центрі уваги з першого дня, коли з'явився тут	
7	Ви не можете побороти систему	
8	Я працював, створював і все марно, жодної вдячності	
9	Ваші вчинки виявляються завжди наприкінці місяця	
10	Існує багато людей, дотепніших аніж я	

Ключ відповіді:

1 – стереотип «поляризоване мислення» (Ви трактуєте події або позитивно, або лише негативно, середини не існує)

2 – «помилки мінливості» (Ви очікуєте, що інші будуть змінюватися відповідно до Ваших вимог)

3 – «знавець людей» (в оцінці людей не опираєтесь на факти. Ви переконані, що знаєте чому вони діють саме так, а не інакше. Ви здатні відзначати, що люди до Вас відчувають)

5 – «сумління» (у Вас є правила поведінки та дії для себе й інших. Люди, що їх порушують, загрожують Вашому спокою. Щодо себе – порушуючи правила, відчуваєте докори сумління)

6 – «глобальний рівень» (базуючись на одній чи двох рисах, Ви негативно судите про людину)

7 – «контрольовані помилки» (якщо Ви відчуваєте зовнішній контроль, почуваетесь жертвою неминучого. Помилки внутрішнього контролю Ви вважаєте проявами страху, випадковості)

8 – «помилки винагороди» (очікуєте, що всі Ваші жертви та самозречення

будуть помічені і винагороджені. Відчуваєте розпач, коли цього не відбувається)

9 – «засудження» (Ви вважаєте інших відповідальними за Ваші переживання та засуджуєте їх або себе за кожну виниклу проблему)

10 – «персоналізація» (Ви уявляєте, що думки, слова та дії інших – це реакція на Вас. Порівнюєте себе з іншими, намагаючись визначити, хто кращий)

Рекомендації щодо нейтралізації помилкових стереотипів:

- намагайтесь уникати слів «все», «завжди», «нічого», «ніколи»
- виражайте свою оцінку людей, ситуацій, подій у відсотках
- приймаючи рішення, обов'язково перевірте, чи не впливають на ці рішення Ваші стереотипи.

29. Прочитайте та проаналізуйте педагогічні ситуації:

У класі розчинилися двері і ввійшла жінка, тримаючи за руку Васька.

- Ганно Петрівно, візьміть мого учня, бо не хоче ходити до школи
- Це ще чому?
- Він два роки немов би то й вчився, але як ми купили йому велосипеда – навчання геть закинув
- За що такому ледарю велосипеда?
- На День народження

Хлопчик понурив голову, опустивши очі додолу. Діти сміялися, й особливо, дівчатка: «Такий здоровань, а мама привела до класу!».

- Не треба, я сам
- Що ти сам?
- Сам буду ходити і добре вчитимуся
- Аякже, так ми тобі й повірили! – сказала учитель і запропонувала йому присісти за парту поряд із Оленою.

Проаналізуйте дану ситуацію. У чому проблема? Які дії повинен застосувати педагог? Мати?

На батьківських зборах у III-А класі мати Петренка І. вихваляла сина: «У мого синочка такі здібності! Він уроки робить на ходу, а з читання й

поготів нічого не читає – все знає. Самі знаєте які у нього хороші оцінки, а якби він ще й вчився, то...

Учитель зупинила матір. Вона справді знала, що Петренко здібний учень, але надто вже лінивий. Вчитель вирішила нічого не казати, тільки кивнула головою й продовжувала розповідь про відстаючих.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

У класі під час пояснення нового матеріалу почувалася неголосна, але чітка музика. Студентка-практикантка, яка вела урок, спочатку розгубилася, а клас чекав її реакції.

Наталя Степанівна підійшла до парти учня, звідки лунала музика. «Правда, чудова музика, я знаю, що ви втомилися, - сказала вона спокійно. – Хвилинку відпочинемо. Включи музику гучніше, будь-ласка». Діти зачаровано дивилися на педагога, а потім і на Руслана, в руках якого грав невеличкий радіоприймач. «А зараз будьте уважними, - наказала учителька, коли мелодія припинила грати.

На що опиралась молода учителька, обираючи такий засіб виховного впливу на учня? Чи відіграв він виховну роль щодо усього класу? Чи існує взаємозв'язок між принципами виховання та ефективністю навчально-виховного процесу?

На своїх уроках Ви помітили, що учениця III класу Оля, яка сидить за останньою партою, не може прокоментувати записи на дошці. На перерві під час індивідуальної бесіди виявилось, що у дівчинки проблеми зору і вона майже нічого не бачить, що написано на дошці. Проте окуляри, які їй рекомендує лікар, носити соромиться.

Як Ви поступите у даній ситуації? Знання яких особливостей допомагає учителю своєчасно знаходити правильні рішення?

У I-A класі 25 учнів. Це перший клас у педагогічній роботі молодій учительки Юлії Віталіївни. Діти всі різні, цікаві, допитливі. Проте, за спостереженнями педагога виявилось, що окремі з першокласників не вміють і не прагнуть нічого робити. Так, приміром Юрко, завжди неохайний, не

зачесаний, шнурівки на черевиках не зав'язані. Скільки учитель не робила зауваження, йому байдуже. Інший учень – Ярослав: і охайний, і добре вчиться, старанно виводить кожну літеру у зошиті. А як тільки-но учитель попросить підлити вазони чи витерти класну дошку – тут Ярослав стає схожим на Юрка – немов і не чує.

Учитель вирішила провести бесіду з батьками дітей. Зокрема на батьківських зборах вона підняла питання про те, що кожна дитина змалку повинна мати в родині свої обов'язки і доручення, а старші повинні контролювати їх виконання.

Проаналізуйте ситуацію. Який принцип виховання упуцено у родинах дітей? Чи правильно чинить педагог?

Якось після чергових батьківських зборів до вчителя, яка вже працювала не один десяток років у школі, підійшла мати Сашка: «Ви надміру суворі до моєї дитини. Він у мене добрий, веселий, любить займатися спортом. Ми з батьком хочемо, щоб у майбутньому син став відомим чемпіоном з певного виду спорту. А Ви тут про якусь математику та всяке таке інше». Учителька глянула на матір і мовила: «Дитина не може розвиватися лише в одному напрямі. Ним треба займатись. Він і справді хороший, але ваша надмірна опіка заважає йому бути більш самостійним і старанним. Багато чого ви вирішуєте за свого сина, а це недобре...»

Назвіть принцип виховання, про який говорила учитель. Чому він відіграє важливу роль у розвитку особистості? Продемонструйте зв'язок даного принципу з іншими. Поясніть поведінку педагога.

Під час уроку фізичного виховання учитель помітив, що Юлечка, яка сидить на лавці поряд з іншими школярками, чимось бавиться. Педагог підійшов до неї і помітив, що у дівчинки в руках лялька.

- Це ще що таке? Ти на уроці чи в дитячому садочку?
- Це...це...моя улюблена Настя
- Ну то й що! Ти ж ходиш вже до першого класу, то й бавитися будеш удома!
- Та я...не могла залишити її удома. Вона боїться.

Учитель роздратовано вирвав ляльку з рук дівчинки й наказав, щоб завтра прийшли її батьки.

Юля набрала номер матері:

- Мамо, у мене забрали подарунок!
- Хто? Який подарунок? Ти у школі?
- Так, учитель забрав ляльку, що мені подарував Св. Миколай!
- Заспокойся, я зараз буду у школі.

Мати прибігла чимдуж до школи. Вона зустрілася з учителем, намагалася з'ясувати, для чого він забрав іграшку. Проте учитель навіть і не думав нічого пояснювати.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Роксолана Артемівна рано приходять до школи. От і сьогодні ще до початку уроку у П-В вона щось пише на дошці. Аж раптом учителька почула дитячий плач. Повернувшись обличчям, вона помітила, що у куточку класної кімнати плакав Владик.

- Ти чого?
- Гм....
- Та чого ж плачеш?

Хлопчик не відповідав. Але його однокласник все розповів: Владика підстригли, а перед уроками, зустрівши по дорозі у школу друзів, ті почали його дражнити.

Учитель почала урок. Вже за 2 хвилини вона строго наказала хлопцям, що образили Владика підійти до неї.

- Негайно попросіть вибачення у товариша! Яке ви маєте право дражнити його? Він кращий учень у школі! Завжди охайний, і сьогодні – з новою стрижкою. А ви що? Ви – ледащо, та ще й завжди абияк приходите у школу!
- Чому абияк?
- Бо одяг на вас вічно м'ятий, старий.
- Це тому, що наші батьки стільки не заробляють, як його. А він ваш любимчик, цей чистюля?
- Заговкніть! Завтра батьків у школу!

Проаналізуйте. Ваші дії. Чи правильно чинить

30. Дайте відповіді на наступні тести:

«Чи піддаєтесь Ви стресам?»

1. Під час урочистостей Вам належить підготувати виступ. Як Ви поводитиметесь?
 - а) Я весь (уся) тремчу – 1 бал
 - б) зосереджусь на хвилину і немає проблем – 3 бали
 - в) спробую знайти собі заміну в цій спробі – 2 бали
2. Погодьтеся з наведеними твердженнями або заперечте їх (за кожну відповідь «так» - 2 бали, «ні» - 0, «не знаю» - 1 бал)
 - а) своєю поведінкою я підбадьорюю інших
 - б) я боюсь висоти, але намагаюсь подолати в собі страх
 - в) у дитинстві я не боялась темряви
 - г) страх – норма, хто нічого не боїться – не розумний
3. Ніч, у сусідів вечірка. Гострі не стримуються. Що Ви вчините?
 - а) сподіваюся, якимось переживу цю ніч – 1 бал
 - б) розізлюся, піду і дам зауваження – 2 бали
 - в) викличу правоохоронців – 3 бали
4. Попереду поїздка до спортивного табору (на відпочинок, аквапарк). Ви не вмієте плавати. Як вчините?
 - а) нічого не робитиму, сподіваюсь, якимось воно буде – 1 бал
 - б) спитаю поради у товариша – 2 бали
 - в) почну ходити до басейну – 3 бали
5. Ви йдете на вечірку, від якої багато очікуєте. Ви хвилюєтесь, але
 - а) налаштовані оптимістично – 3 бали
 - б) зроблю все, щоб мати гарний вигляд – 2 бали
 - в) почуваюся жахливо і врешті-решт нікуди не піду – 0 балів.
6. Ввечері повертаєтесь додому по безлюдній вулиці. Душа в п'ятах, намагаєтесь себе підбадьорити:
 - а) тихо наспівую – 3 бали

- б) думаю про приємне – 2 бали
- в) у голову лізуть лише погані й жахливі історії – 0 балів
7. Ваших батьків викликають до дирекції. Потрібно вибрати правильну тактику поведінки:
- а) і нехай собі, я все поясню – 3 бали
- б) спробую переконати директора цього не робити – 1 бал
- в) мені навіть думати про це страшно – 0 балів
8. У Вас виникла сварка з другом, колегою. Все настільки серйозно, що Ви можете стати ворогами. Ваші дії:
- а) запропоную відкласти з'ясування стосунків – 3 бали
- б) сподіваюся, ми зможемо все налагодити – 1 бал
- в) щоразу, коли сварка, я не знаю, що робити – 0 балів.
9. До початку Вашої улюбленої телепередачі залишилось 5 хв., а Вам слід ще повернути у магазин. Ви заходите до магазину, але продавчиня досить довго перераховує гроші й просить почекати. Ваші думки:
- а) вона зобов'язана обслужити покупця швидко – 1 бал
- б) світ не загине, якщо почекаю кілька хвилин – 3 бали
- в) доведеться почекати, але мене це дратує – 2 бали.

Перевірте результати тестування:

Від 23 до 32 балів: Ви в чудовій психічній формі й залякати Вас нелегко. Ви сміливі, вмієте знаходити вихід із ситуації. Ваш девіз – найкраща оборона – напад.

Від 13 до 22 балів: Ваша схильність до стресів пов'язана з Вашим настроєм. Ви часто панікуєте без причини, хоч намагаєтесь упоратися з подібним станом речей, та виходить не завжди. Потрібно навчитись дистанціюватися від справ, які викликають неспокій.

Менше ніж 12 балів: Ви боїтесь власної тіні. Якщо так і далі, то Ви поповните армію хворих. Ви перебільшуєте значення певних проблем, а страх ускладнює Ваше життя. Погляньте на світ оптимістично!

«Самооцінка впевненості в собі» (методика С.Ємельянова)

Прочитайте твердження, оберіть свій варіант відповіді:

1. Люди мене не розуміють:

- часто (0 балів)
 - рідко (3 бали)
 - такого не буває (5 балів)
2. Почуваю себе «не у своїй тарілці»:
- рідко (5)
 - усе залежить від ситуації (3)
 - дуже часто (0)
3. Я – оптиміст:
- так (5)
 - лише у окремих випадках (3)
 - ні (0)
4. Радіти чому завгодно:
- дурниця (0)
 - допомагає пережити тяжкі хвилини (3)
 - цьому варто повчитися (5)
5. Я хочу мати такі ж здібності, як інші люди:
- так (0)
 - ні, у мене кращі (5)
 - інколи (3)
6. У мене надміру багато вад та негативних рис:
- це так (0)
 - так думають інші (3)
 - це неправда (5)
7. Життя прекрасне:
- це справді так (5)
 - це надто загальне твердження (3)
 - зовсім ні (0)
8. Я почуваюся непотрібним:
- часто (0)

- іноді (3)
- рідко (5)

9. Мої вчинки часто незрозумілі іншим:

- часто (0)
- іноді (3)
- рідко (5)

10. Мені кажуть, що я не виправдовую надій:

- так (5)
- усе залежить від ситуації (3)
- дуже рідко (0)

11. Я – песиміст завжди і в усьому:

- так (0)
- у виняткових випадках (3)
- ні (5)

12. Як кожна мисляча людина, я аналізую власні дії та поведінку:

- часто (0)
- іноді (3)
- рідко (5)

13. Життя – це сумна річ:

- взагалі так (0)
- це твердження надто загальне (3)
- це не так (5)

14. Сміх – це здоров'я:

- банальне твердження (0)
- варто пам'ятати про це у складну хвилину (3)
- зовсім ні (5)

15. Оточуючі мене недооцінюють:

- на жаль це так (0)

- не надаю цьому великого значення (3)
- ні (5)

16. Я аналізую інших та даю їм оцінку надто суворо:

- часто (0)
- іноді (3)
- рідко (5)

17. Після невдачі, вірю, завжди приходить успіх:

- вірю в це, хоча й розумію, що це диво (5)
- може й так, але науково це не доведено (3)
- не вірю, тому що це забобони (0)

18. Я поводжуся агресивно

- часто (0)
- іноді (3)
- рідко (5)

19. Буваю самотнім:

- дуже рідко (5)
- іноді (3)
- занадто часто (0)

20. Люди – створіння недобррозичливі:

- більшість (0)
- деякі (3)
- зовсім ні (5)

21. Не вірю у можливість досягти бажаного:

- тому що не знаю того. Кому це вдалося (0)
- я вірю, що це не так (5)
- іноді це вдається (3)

22. Вимоги, що висуває переді мною життя, перевищують мої можливості:

- часто (0)
- іноді (3)

- рідко (5)
23. Це неправда, що кожна людина незадоволена власною зовнішністю:
- гадаю, що так (0)
 - мабуть, іноді так (3)
 - не думаю (5)
24. Коли я щось кажу, роблю, буває, що мене не розуміють
- часто (0)
 - іноді (3)
 - дуже рідко (5)
25. Я люблю людей:
- так (5)
 - надто загальне твердження (3)
 - ні (0)
26. Буває, я не впевнений у власних здібностях:
- часто (0)
 - іноді (3)
 - ніколи (5)
27. Я задоволений собою:
- часто (5)
 - іноді (3)
 - рідко (0)
28. Слід бути критичнішим до себе, ніж до інших:
- так (0)
 - не знаю (3)
 - ні (5)
29. Вірю, мені вистачить сил і насаги реалізувати свої задуми:
- так (5)
 - ні (0)
 - буває по-різному (3)

Опрацювання результатів:

Якщо Ви не набрали однакової кількості балів (наприклад 0 і 0, 3 і 3) за парами 3 і 18, 9 і 25, 12 і 22, то загальний результат тесту можна вважати недостовірним.

Шкала інтерпретації результатів:

0 – 40 балів – на жаль, Ви закомплексовані, оцінюєте себе негативно. Ви зациклені на слабостях, своїх вадах та помилках. Постійно ведете боротьбу із власним Я, що ще більше поглиблює Ваші комплекси і саму ситуацію, ускладнюючи відносини із оточуючими.

Спробуйте думати про себе інакше. Зосередьтесь на тому, що у Вас сильне, добре.

41 – 80 балів – Ви маєте змогу самостійно долати труднощі. Інколи Ви боїтесь аналізувати себе та власні дії. Запам'ятайте: ховати голову у пісок – справа безперспективна, яка лише тимчасово пом'якшує проблему.

81 – 130 балів – Ви не позбавлені комплексів, як будь-яка нормальна людина. Ви чудово вмієте вирішувати проблеми, що виникають. Об'єктивно оцінюєте свою поведінку і вчинки інших людей. Ваша доля у Ваших руках. У товаристві почуваетесь вільно, так само люди почуваяться із вами.

131 – 150 балів – Ви гадаєте, що позбавлені комплексів. Не дуріть себе – так не буває. Ваше уявлення про себе далеке від реальності. Самообман і завищена самооцінка небезпечні. Спробуйте подивитися зі сторони. Комплекси можна долати, але можна їх любити. Вас вистачить і на те, і на інше. Інакше Ваш комплекс самозакоханості переросте у зарозумілість, зверхність, спричинить негативне ставлення до вас інших людей, істотно зіпсує життя.

Тест «Ваші дії у конфліктній ситуації»

Спробуйте щиро відповісти на запитання. Якщо Вам властивий певний стиль поведінки, поставте визначену кількість балів у відповідну графу у бланку відповідей: часто – 3 бали, час від часу – 2 бали, рідко – 1 бал.

Як часто в суперечці (конфліктній ситуації) Ви?:

- 1) погрожуюте чи б'єтесь?
- 2) Намагаєтесь прийняти погляди супротивника і рахуетесь з ними, як зі

своїми

- 3) Шукаєте компроміси
- 4) Допускаєте, що не мали рації, навіть якщо не можете повірити в це остаточно
- 5) Уникаєте супротивника
- 6) Бажаєте будь-що домогтися свого
- 7) Намагаєтесь з'ясувати, з чим згодні, а з чим – категорично ні
- 8) Ідете на компроміс
- 9) Здаєтесь
- 10) Змінюєте тему
- 11) Наполегливо повторюєте одну й ту ж думку, доки не домагаєтесь свого
- 12) Намагаєтесь визначити джерело конфлікту, зрозуміти, із чого все почалося
- 13) Дещо поступаєтесь і спонукаєте тим самим іншу сторону до поступливості
- 14) Пропонуєте примирення
- 15) Намагаєтесь перевести все на жарт?

Опрацювання результатів: знайдіть суму поставлених балів, за кожним типом використовуючи табл.6. Знайдіть найбільше число і визначте свій стиль поведінки у конфліктній ситуації.

Обробка результатів тесту:

Тип А – сума балів під номерами 1, 6, 11

Тип Б – 2 + 7 + 12

Тип В – 3 + 8 + 13

Тип Г – 4 + 9 + 14

Тип Д – 5 + 10 + 15

Підрахуйте бали:

Тип 1. Жорстке розв'язання конфліктів та суперечок. Ви до останнього відстоюєте власну точку зору, будь-що прагнете виграти. Це тип особистості, що переконана завжди у своїй правоті.

Тип 2. Демократичний стиль. Ви дотримуєтесь думки, що домовитись можна завжди, було б тільки бажання сторін. Під час суперечки намагаєтесь запропонувати альтернативу, шукаєте рішення, яке задовольнило б обидві сторони.

Тип 3. Компромісний стиль. Ви схильні до пошуку рішень, що ґрунтуються на взаємних поступках. Під час суперечки намагаєтесь не загострювати ситуації, пропонуєте послаблення взаємних вимог, готові до часткового задоволення своїх інтересів і закликаєте до цього свого супротивника.

Тип 4. М'який стиль. Свого супротивника дивуєте власною добротою та щирістю, охоче пристаєте на позицію іншої сторони, відмовляючись від власної.

ТЕМА 4. ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ФУНКЦІЇ. СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «спілкування», «педагогічне спілкування»; функції, стилі, особливості спілкування, моделі педагогічного спілкування

Уміти: визначати, аналізувати моделі і стилі спілкування.

Опорні поняття: спілкування, стилі спілкування, авторитарний стиль, демократичний стиль, ліберальний стиль, моделі спілкування, функції, компоненти.

- Педагогічне спілкування: структура, особливості, функції.
- Стилі педагогічного спілкування
- Авторитарний стиль педагогічного спілкування
- Ліберальний стиль педагогічного спілкування
- Демократичний стиль спілкування
- Моделі стилів спілкування

1. Андриади И.П. Основы педагогического мастерства/И.П.Андриади. – М.: АСАДЕМА, 1999. – 412 с.
2. Баранова С. Особливості формування професійної компетентності вчителя/С.Баранова//Сучасна школа України. – 2009. - № 3 (206). – С. 16 – 18.
3. Васянович Г. Педагогічна етика/Г.Васянович. – Львів: Норма, 2005. – 459 с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка/Н.П.Волкова. – К.: Академія, 2001. – 420 с.
5. Гончаренко С.І. Методика як наука/С.І.Гончаренко//Шлях освіти. – 2000. - № 1. – С. 3.
6. Данилова Г.С. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка: Навч.-метод.посібник/Г.С.Данилова. – К.: ІЗММ, 1997. – 345 с.

7. Дерябо С., Ясенин В. Гроссмейстер общения/С.Дерябо, В.Ясенин. – М.: Смысл, 2000. – 192 с.
8. Медведко Л., Хомочкіна Т., Шкондіна Н. Розвиток профкомпетентності вчителя/Л.Медведко//Директор школи. Україна. – 2011. - № 4 (134). – С. 53 – 57.
9. Параметры оценки методической работы с педагогическими кадрами//Сельская школа. – М., 2004. - № 3. – С. 17 – 21.
10. Педагогічна майстерність: Підручник/І.А.Зязюн, Л.В.Крамцценко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 420 с.
11. Професійне зростання педагогів/Із досвіду роботи Червоноармійського РМК, Житомирська обл.//Школа. – 2011. - № 1 (61). – С. 30 – 34.
12. Радченко А. Профкомпетентність – ознака сучасного іміджу вчителя/А.Радченко//Директор школи. Україна. – 2010. - № 12 (130). – С. 53 – 55.
13. Руссол В.М. Вивчення рівня професійної культури і потреб учителів як умова оптимізації післядипломної освіти/В.М.Руссол//Обрії. – 2001. - № 2. – С. 12 – 14.
14. Руссол В.М. Врахування професійної культури і потреб учителів післядипломної освіти/В.М.Руссол//Вісник ПУ. Педагогіка. – 2000. – Вип. 4. – С. 34 – 39.
15. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом. Збірник тренінгових занять/М.Скрипник. – К.: Шкільний світ: Вид-во Галіцина, 2006. – 112 с.
16. Стрельніков В.Ю. Професійна компетентність вчителя//Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисюка. – К., 1992. – С. 44 – 45.
17. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.
18. Темрук О.В. Розвиток особистісної зрілості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: Автореф. Дис.. канд.. психол. Наук: 19.00.01/О.В.Темрук. – НПУ ім.. М.Драгоманова. – К., 2006. – 19 с.
19. Томан І. Мистецтво говорити/І.Томан. – К.: Політвидав України, 199. – 293 с.
20. Учителю о педагогической технике/Под ред. Л.И.Рувинского. – М.: Просвещение, 1987. – С. 42 – 45.

21.Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика/Л.Л.Хоружа. – Моногр. – К.: Преса України, 2003. – 320 с.

Опорні схеми

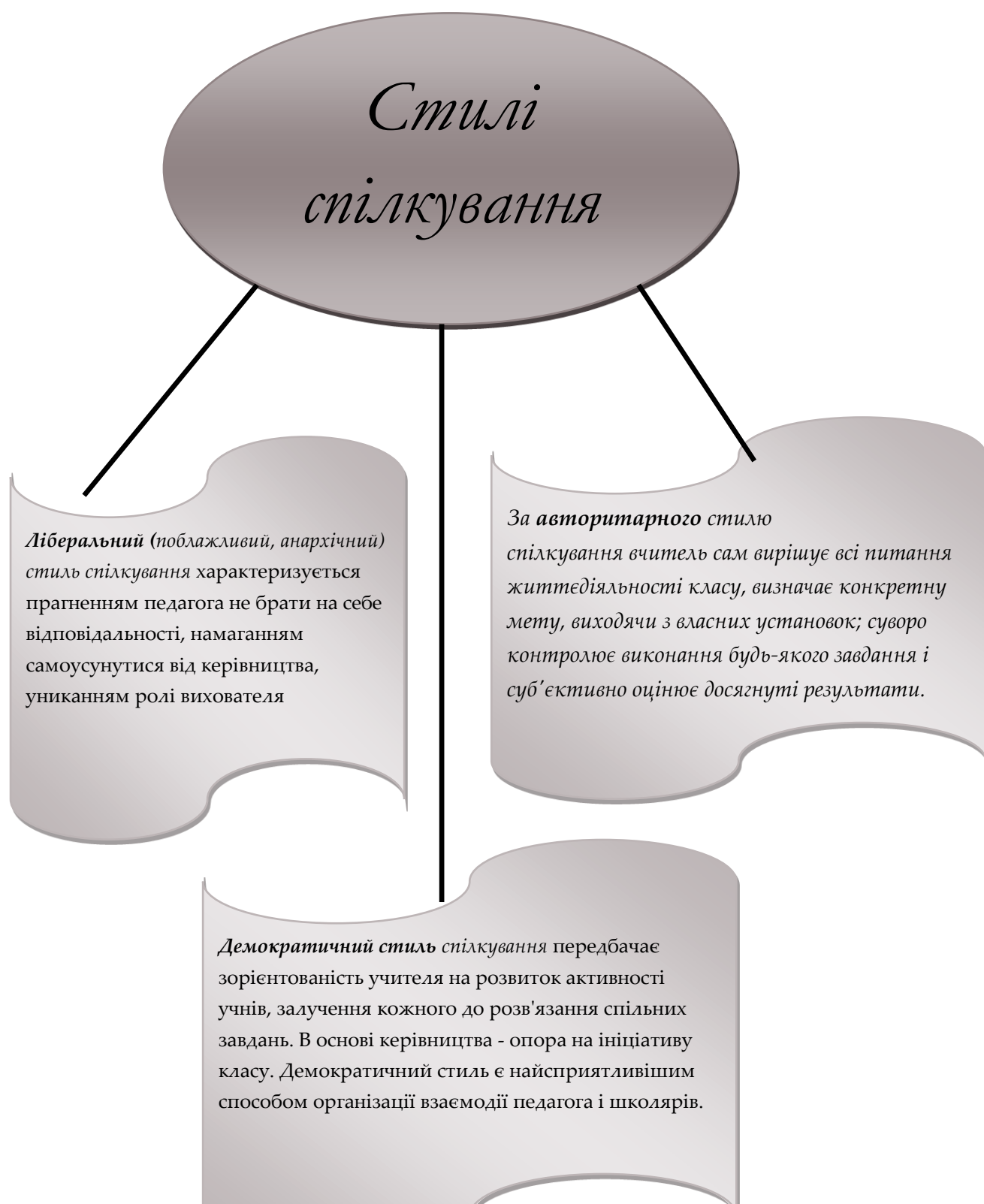

Рис. 21. Стили спілкування педагога

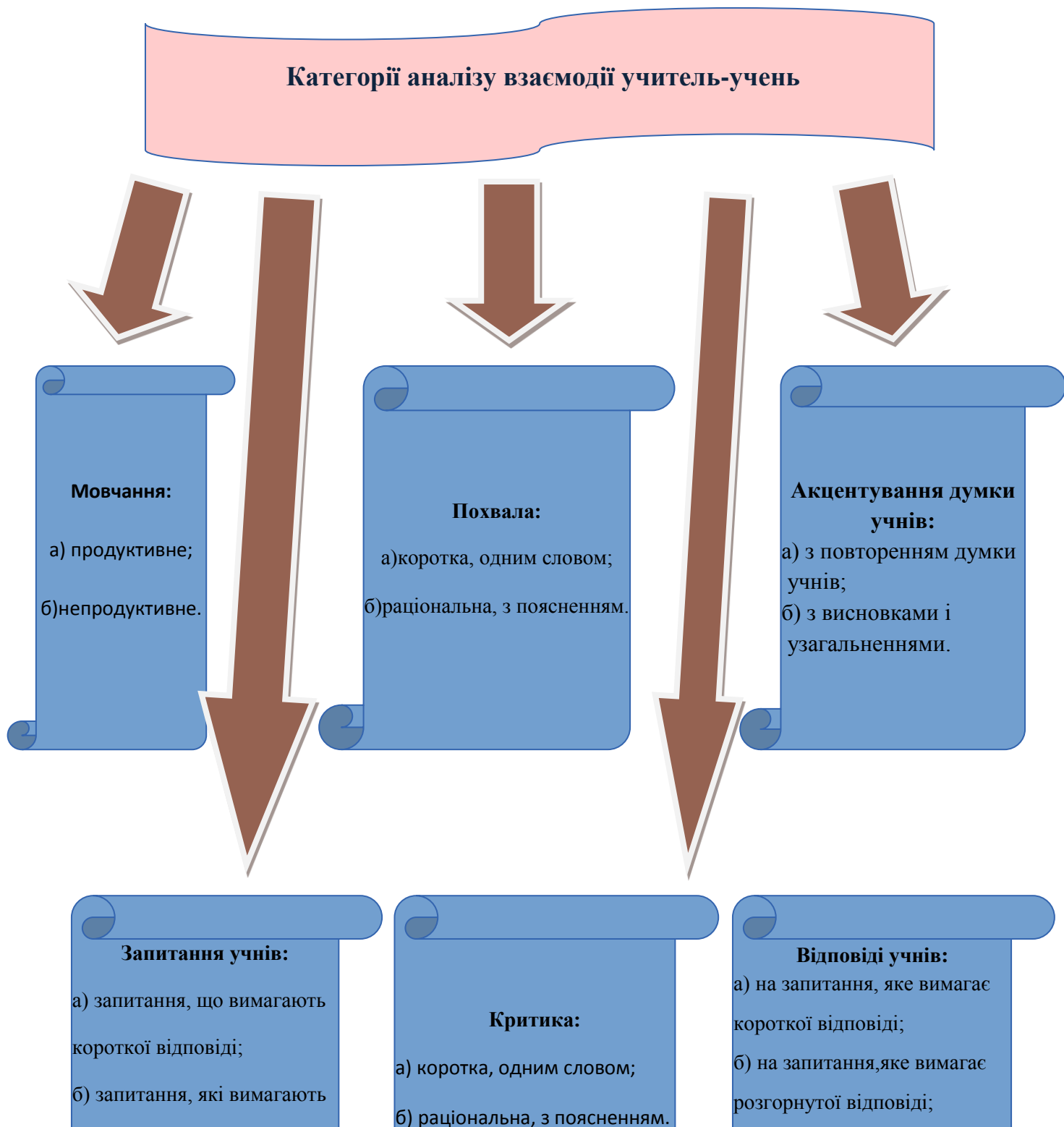

Рис. 22. Критерії взаємодії у ході спілкування учителя та учнів

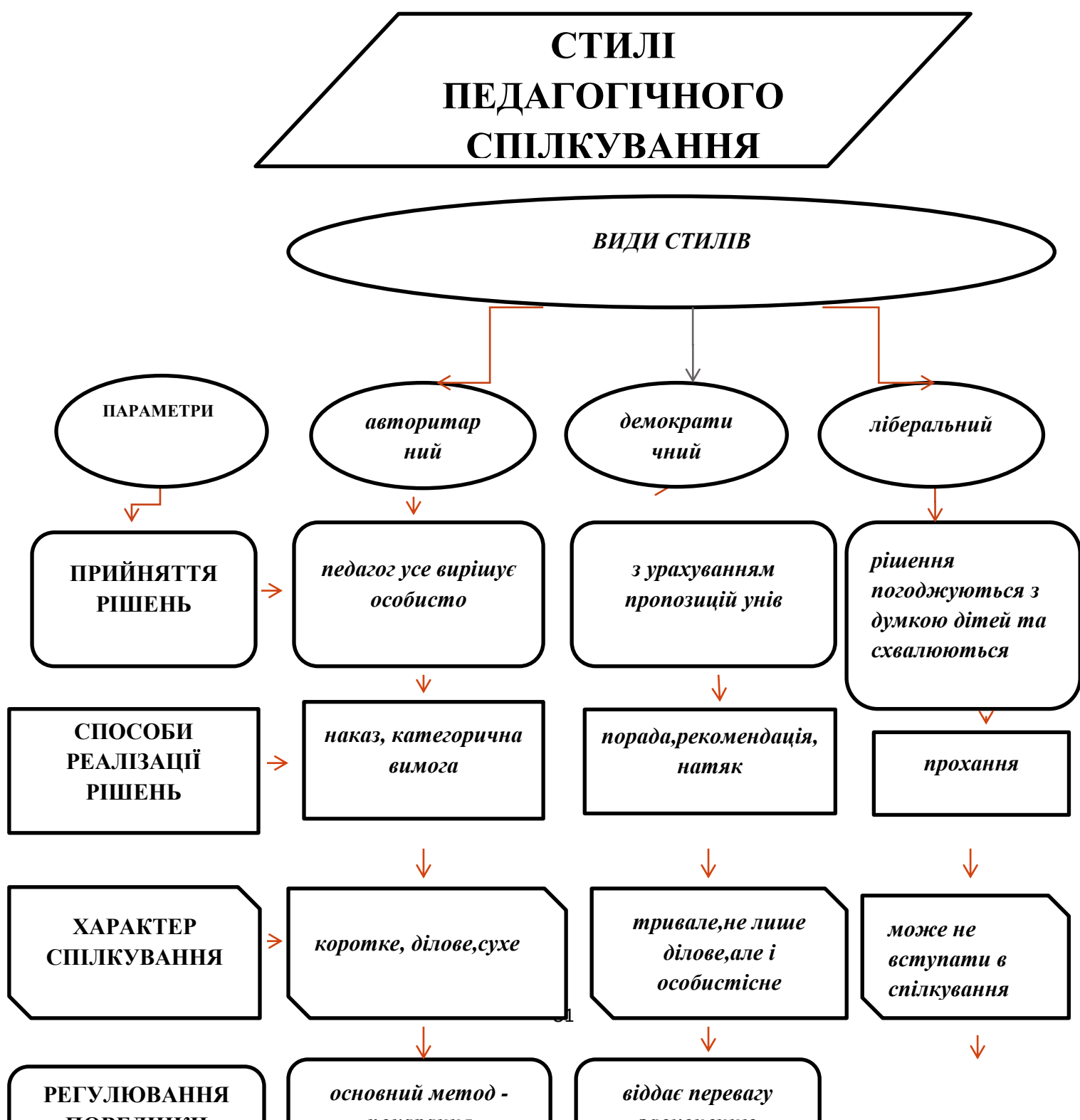

Рис. 24. Структура педагогічного спілкування

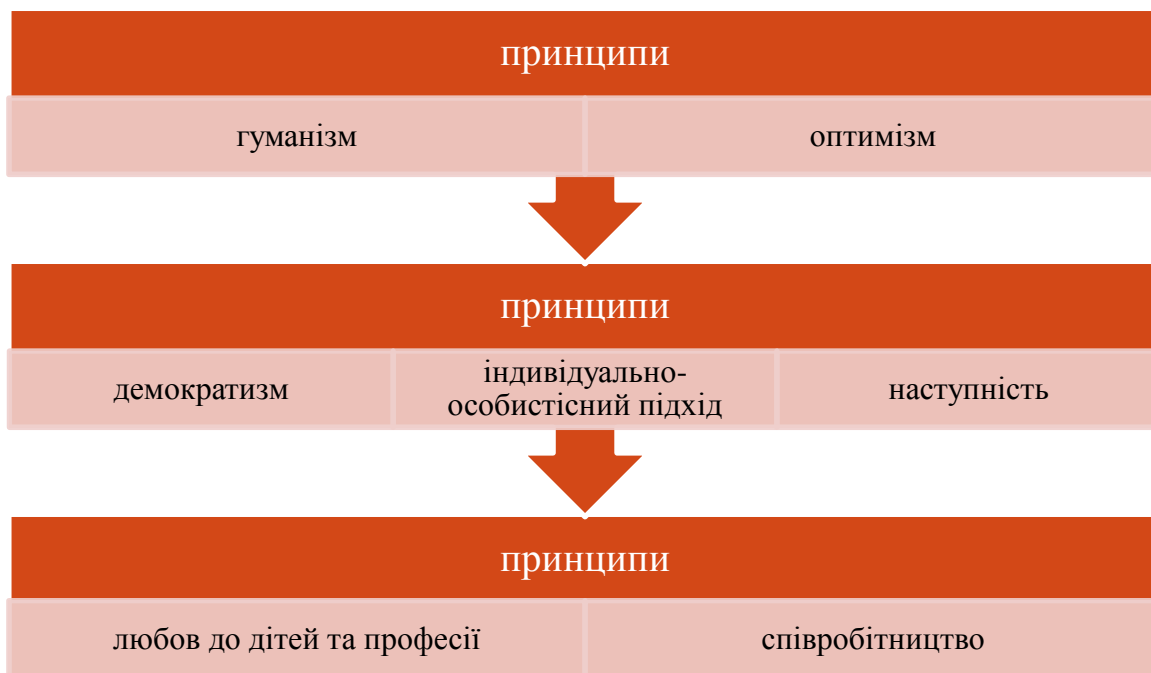

Рис. 25. Принципи спілкування

Завдання для самостійного опрацювання

1. Розмежуйте поняття:
 - педагогічне спілкування –
 - педагогічна взаємодія –
 - педагогічний вплив -

2. Визначте, які з поданих нижче тверджень належать до:
 - а) завдань педагогічного спілкування;
 - б) функцій педагогічного спілкування;
 - в) засобів педагогічного спілкування:
 - вербальні, невербальні;
 - психологічний контакт з учнями;
 - пізнавальний пошук;
 - пізнання людьми одне одного;
 - виховне і педагогічне спілкування;
 - обмін інформацією;
 - організація діяльності;
 - міжособистісні стосунки в колективі;
 - подолання скутості, сором'язливості, невпевненості у собі;
 - педагогічний такт;
 - міміка, поза;
 - емоційність;

- виявлення й урахування індивідуальних рис учнів;
- розвиток особистих якостей (мовлення, вміння думати);
- обмін ролями;
- співчуття, самоутвердження.

Занотуйте даний перелік у зошит. Поясніть.

3. Дайте визначення поняття «педагогічне спілкування». У чому полягає його мета? На яких принципах базується педагогічне спілкування.
4. Що таке механізми спілкування? Поясніть значення кожного із них, заповнивши таблицю:

<i>№ n/n</i>	<i>Механізм спілкування</i>	<i>Мета, призначення, суть</i>
1	Навіювання	
2	Переконання	
3	Ідентифікація	
4	Зараження	

Наведіть приклади кожного з вище означених механізмів у педагогічній практиці.

5. Зобразіть схематично структуру педагогічного спілкування. Створіть таблицю, у якій буде відображено:
 - особливості моделювання спілкування;
 - основні види діяльності у процесі організації спілкування;
 - основні етапи аналізу спілкування.
6. Заповніть таблицю «Стилі спілкування»:

<i>№ n/n</i>	<i>Стилі спілкування</i>	<i>Їх особливості</i>
1	Демократичний	...
2	Авторитарний	
3	Ліберальний	
4	Захоплення творчою діяльністю	

5	Спілкування, в основі якого лежать дружні відносини	
6	Спілкування-дистанція	
7	Спілкування – залякування	
8	Спілкування-загравання	

Визначте, який з наведених стилів має негативні наслідки? Поясніть які саме і чому?

7. Поміркуйте, чи можна вважати емоційність учителя засобом спілкування? Відповідь обґрунтуйте.
8. Визначте і занотуйте, яку роль відіграє міміка та жести педагога у процесі спілкування. Підготуйте виступ (реферат, доповідь, повідомлення) на тему «Міміка, жести, поза у педагогічному спілкуванні».
9. Ознайомтесь із наведеними нижче комунікативними рисами, вміннями і здібностями, що повинні бути притаманні учителю. Визначте, які із них відіграють суттєву роль у процесі педагогічного спілкування. Які є обов'язковими, а які ні? Поясніть:
 - педагогічна культура та ерудиція
 - педагогічна етика
 - досконале володіння мовою
 - любов до дітей
 - здатність імпровізувати
 - емпатія, доброзичливість
 - уміння керувати емоціями
 - уміння впливати на учня
10. Ознайомтесь із системою педагогічного спілкування. Поясніть значення, суть, основні особливості кожної з ліній даної системи:

11. Порівняйте:

- Ліберальний та демократичний стилі спілкування;
- Авторитарний та ліберальний стилі спілкування.

На основі зробленого аналізу складіть таблицю. Який із стилів має певні переваги над іншим і чому? Поясніть.

12. Визначте, яку роль відіграє у процесі спілкування учителя з школярами вміння емоційно висловлюватися, відображати власні почуття, думки (радість, гнів, захоплення) та ін.

13. Дайте визначення «перцептивних здібностей». Підготуйте письмове повідомлення на дану тему.

14. Ознайомтесь із творами видатних педагогів. Випишіть цитати про педагогічне спілкування. Проаналізуйте їх, зробіть висновок.

15. Що таке «педагогічний оптимізм»? Визначте:

- На яких критеріях він базується?
- Які умови слугують наявності педагогічного оптимізму?
- Які принципи педагогічного спілкування слугують позитивному настрою педагога?

16. Як відомо, у процесі самоосвіти педагогу належить використовувати наступні методи:

- 1) діагностика спрямованості особистості;
- 2) тренінги для розвитку особистісних якостей, його психологічних процесів;
- 3) створення індивідуальної програми розвитку;
- 4) організація педагогічних досліджень.

Визначте, який із названих методів дозволяє розвивати вміння й навички педагогічного спілкування? Чому? Поясніть.

17. Педагогічна практика засвідчує, що ефективність діяльності учителя – висока віддача навчальних занять, робота на високому рівні, високий рейтинг. Природа учительської праці, її різносторонність потребують формування педагога не як вузького предметника, а у першу чергу людини культури, яка має особистий вплив на індивідуальність учня.

Визначте, яким чином вище означене переплітається із педагогічним спілкуванням та потребою його розвитку?

18. Визначте, які із нижче поданих моментів є визначальними у процесі формування стилю педагогічного спілкування. Поясніть чому?

- зацікавлення сучасними проблемами педагогіки і психології
- колективна робота у школі
- творча праця учителя
- оволодіння передовим педагогічним досвідом
- високий результат професійної діяльності (знання, уміння, навички учнів; гуманність, ефективність, технічне забезпечення)
- організація праці учителя

19. Ознайомтесь із твердженням А.Макаренка:

«...це мистецтво садівника, під доглядом якого квітнуть і ростуть тисячі дерев. Поглянь, він нічого не робить для їхнього росту і цвітіння – ця суть закладена в них самих...Садівник лише оберігає дерево, щоб ніяка зовнішня сила не пошкодила ні його коріння, ні стовбура, ні гілок і не завадила закону природи, за яким усі частини дерева, зростаючи разом сприяють квітуванню дерева і забезпечують його...»

Поясніть, що мав на увазі видатний педагог? Які Ваші міркування з цього приводу?

20. Існує думка про те, що учитель багато працює, мало відпочиває, рідко відвідує театр та кіно, не займається спортом. Яким чином це пов'язано із розвитком його умінь спілкуватися із колегами, учнями? Відповідь обґрунтуйте.

21. Прочитайте рекомендації учителю з удосконалення системи організації його праці. Виберіть ті із них, які особливо цінні у процесі формування умінь і навичок педагогічного спілкування:

- ✓ Працюйте творчо
- ✓ Використовуйте досягнення науки
- ✓ Досліджуйте процес праці
- ✓ Вибирайте ефективні методи
- ✓ Вивчайте своїх учнів, їх родину
- ✓ Створюйте свій досвід спілкування із людьми
- ✓ Моделюйте майбутнє спілкування
- ✓ Аналізуйте кожен момент Вашого спілкування з ким би то не було
- ✓ Бережіть час
- ✓ Займайтесь самовихованням

22. Ознайомтесь із таблицею. Складіть план-конспект відповіді про особливості різних стилів спілкування:

	Ліберальний	Авторитарний	Демократичний
--	-------------	--------------	---------------

	Формальна ознака		
Форма звернення	звертається у формі жорсткого наказу, розпоряджень, вказівок;	звертання до учнів часто міняється;	звернення до учнів дружнє, товариське.
Тон звернення	Командний	часто ласкаво-запопадливий або нерішучий	спокійний, привітний
Вимоги до учнів	завищені, без урахування реальних можливостей та умов	немає системи чітких і послідовних вимог до учнів	адекватні їхнім можливостям з урахуванням рівня розвитку, підготовки, індивідуальних властивостей
Ставлення до учнів	негативно сприймає більшість вчинків дітей; оцінка ефективності діяльності учнів об'єктивна, однак перевага надається формальній стороні	за низькі результати праці може звітуватися як за виконану колосальну роботу;	вміє вислухати, заохотити дітей;
Виховний вплив на учнів	придушує прояви почуттів учнів. Не звертає уваги на реакцію учнів, їхні дії	грає пасивну роль у виховному процесі	прагне враховувати індивідуальні риси школяра

23. Прочитайте правила поведінки учителя, керівника навчального закладу стосовно колег. Визначте основні із них. Занотуйте, зробіть висновки:

- ❖ *Поважай людей. Будь вимогливим, але справедливим, толерантним до інших.*
- ❖ *Визнай індивідуальну неповторність іншого*
- ❖ *Керуй людьми за їхніми позитивними відхиленнями (кажи «дякую» вчасно)*
- ❖ *Не бійся похвалити, не критикуй*
- ❖ *Свобода й довіра окрилюють людину*
- ❖ *Замість боротьби з тим, що дратує, поміркуй як можна використати це у своїх цілях, спрямованих на загальну справу підвищення ефективності навчання й виховання учнів*
- ❖ *Не бійся визнавати свої помилки*
- ❖ *Йди на компроміс, поступки*
- ❖ *Роби усі справи упевнено, будь рішучим*

24. Визначте власний стиль спілкування. Занотуйте свої риси та якості у різні графи. Поміркуйте: що є для Вас особливо важливим серед нижче поданого переліку. На основі аналізу, складіть власну програму

самовиховання з метою формування умінь і навичок спілкуватися з людьми:

- ✓ *Мені не вдається правильно визначити пріоритети*
- ✓ *Витрачаю багато часу на непотрібні речі*
- ✓ *Мало спілкуюся*
- ✓ *Не спілкуюся з невідомими (маловідомими) мені людьми*
- ✓ *Краще буду наодинці, аніж спілкуватимуся з новими людьми*
- ✓ *Намагаюся в усьому, чим займаюся, досягти повної досконалості*
- ✓ *Навчаюся не боятися спілкування з людьми, які мені не приємні та труднощів, що із цим пов'язані*
- ✓ *Навчаюся уважно слухати*
- ✓ *Прагну не втратити можливість пізнати щось нове, навіть якщо доводиться спілкуватися із людьми, яких недолюблюю*
- ✓ *Прагну завжди зрозуміти суть і завдання, що виконую*
- ✓ *Активно використовую досвід у сфері професійної діяльності*
- ✓ *Маю почуття відповідальності за досягнуті результати у ході праці*

25. Практика доводить, що у період безпосереднього виконання професійної діяльності актуальність підвищення компетентності учителя диктується сучасними умовами. Перелічіть основні вимоги до педагогічної діяльності сучасного вчителя.

26. Виконайте вправу, що дозволяє вивчити стиль спілкування учителя у процесі спостереження за його діями на уроці. З цією метою відвідайте і проаналізуйте урок одного-двох учителів. Складіть порівняльну характеристику стилів спілкування педагогів. За основу аналізу візьміть схему, розроблену на основі вправу, яку пропонує О.Леонтьєв:

I. *Організація класу на початку уроку:*

- вимогливий та уважний до підготовки учнів до початку заняття. Тримає в полі зору клас, ввічливий і привітний.
- байдужий, неуважний до підготовки учнів до початку уроку, зосереджує увагу на окремих дітях, спілкується, намагаючись показати власну перевагу.

II. *Перевірка домашнього завдання:*

- не виявляє негативних настанов
- доброзичливий, підбадьорює школярів
- індивідуалізує спілкування з різними учнями
- дозволяє викласти власну точку зору; позитивне ставлення до учнів, що добре вчаться

- ставлення до невстигаючих учнів (повторює запитання, терпляче вислуховує відповіді)
- повертає клас до доброзичливого виправлення, доповнення
- створює відчуття взаєморозуміння для усіх присутніх
- не дотримується стереотипів у оцінці знань та умінь учнів
- гнучкий у спілкуванні, легко сприймає й вирішує можливі проблеми з приводу викладу тих чи інших фактів, трактування питань з матеріалу, який вивчається
- весь час спілкується, вміло тримає ініціативу у власних руках
- працює з класом, створюючи емоційний настрій, що слугує позитивній роботі
- недоброзичливий
- не диференціює спілкування з учнями, виходить з пересічного уявлення про школяра
- повертає клас лише для контролю
- неухважний до того, хто говорить; загалом створює атмосферу, за якої учень усвідомлює, що його не розуміють
- стереотипний в оцінці знань учнів
- негнучкий у спілкуванні, не помічає проблем

III. *Виклад нового матеріалу*

- викладає, як зацікавлена особистість, контролюючи сприймання учнями
- оптимістично підходить до зацікавленості учнів предметом, не протиставляє свої знання учням, руйнує бар'єри престижу
- звертається із запитаннями, стимулює ініціативу учнів, висловлює власну думку, сприймає рішення та думки дітей
- тримає в полі зору весь клас, правильно реагує на послаблення уваги учнів, вміє перебудувати систему роботи
- дозволяє вільну поведінку учнів
- викладаючи матеріал часто зацікавлено, байдуже ставиться до того, чи цікаво це учням; відсутність емоційного контакту
- не вірить у бажання учнів пізнати нове, протиставляє власні знанням учнів

- не залучає школярів до розкриття питань
- авторитарний, не терпить заперечень чи іншої думки
- робить зауваження, помічаючи послаблення уваги учнів, не бажає перебудувати роботу на уроці
- тримає учнів під суворим контролем

IV. Закріплення матеріалу

- хвалить, підбадьорює, підтримує учнів
- створює відчуття взаєморозуміння та поваги
- враховує можливості учнів у процесі закріплення матеріалу
- створює перспективи в оволодінні матеріалом
- у висновках наголошує на позитивному у роботі школярів, вселяючи віру у себе
- байдужий до учнів
- неухважний
- спілкується «зверху донизу» з усіма однаково
- не враховує індивідуальні особливості учня
- не наводить мости на майбутню співпрацю з учнями
- у роботі учнів відмічає лише погане, недоліки, розмежовуючи власний рівень розвитку і дітей

27. Ознайомтесь із показниками умінь, необхідних для мовленнєвої діяльності (за А.Капською). Занотуйте їх. Зробіть висновки:

- Читати художні твори
- Переконавати і розповідати
- Виступати перед аудиторією
- Читати і розповідати в особах
- Емоційно впливати на слухача
- Логічно, правильно будувати й передавати авторські та власну думку
- Аналізувати текст, уміти його відтворювати
- Визначати над завдання і підтекст словесної дії
- Володіти голосом відповідно до мети мовлення
- Досконало володіти дикцією
- Володіти інтонацією залежно від змісту і мети словесної діяльності
- Визначати і передавати власне ставлення до висловленого
- Оцінювати власний рівень і рівень володіння учнями мистецтвом живого слова
- Володіти різними формами спілкування в словесній діяльності

- Володіти мімікою і жестами відповідно до мети мовленнєвої діяльності
- Володіти високим нормативним рівнем культури мовлення
- Використовувати прийоми красномовства
- Прогнозувати ефективність словесної дії у навчально-виховному процесі
- Повідомляти, інформувати слухачів з метою їх зацікавити
- Демонструвати зразки мистецтва красномовства
- Використовувати ораторське мистецтво у різних формах навчання і виховання

28. Проаналізуйте власні уміння володіти етикою взаємовідносин і культурою спілкування, даючи відповіді на запитання:

1. Як визначити морально-психічний стан людини?
2. Які головні риси інфраструктури особистості?
3. Які є способи і прийоми запобігання нервовим зривам і стресовим ситуаціям?
4. Як ви розумієте поняття «етична культура»?
5. Що Ви вкладаете у поняття «особистісно-професійні якості»?

29. Виконайте вправи:

«Розвиток уяви»

Разом із колегою (родичами) подивіться фільм, лише вона – повністю, а Ви – частково. Спробуйте спроектувати характери головних героїв і порівняйте власне бачення з правдивими подіями, які розвивалися у даному фільмі.

Навчіться повністю й більш точно характеризувати героя.

«Власні міркування»

Проведіть спостереження за незнайомою людиною (студентом, колегою, сусідом). Спробуйте вгадати його професію, риси та якості, біографію, беручи за основу манери поведінки, мовлення.

«Я – дослідник»

Проведіть спостереження за однокласниками. Визначте:

- а) хто користується серед товаришів найбільшою популярністю та повагою і чому?
- б) хто має найменший авторитет? Чому?
- в) хто найбільший індивідуаліст у групі?

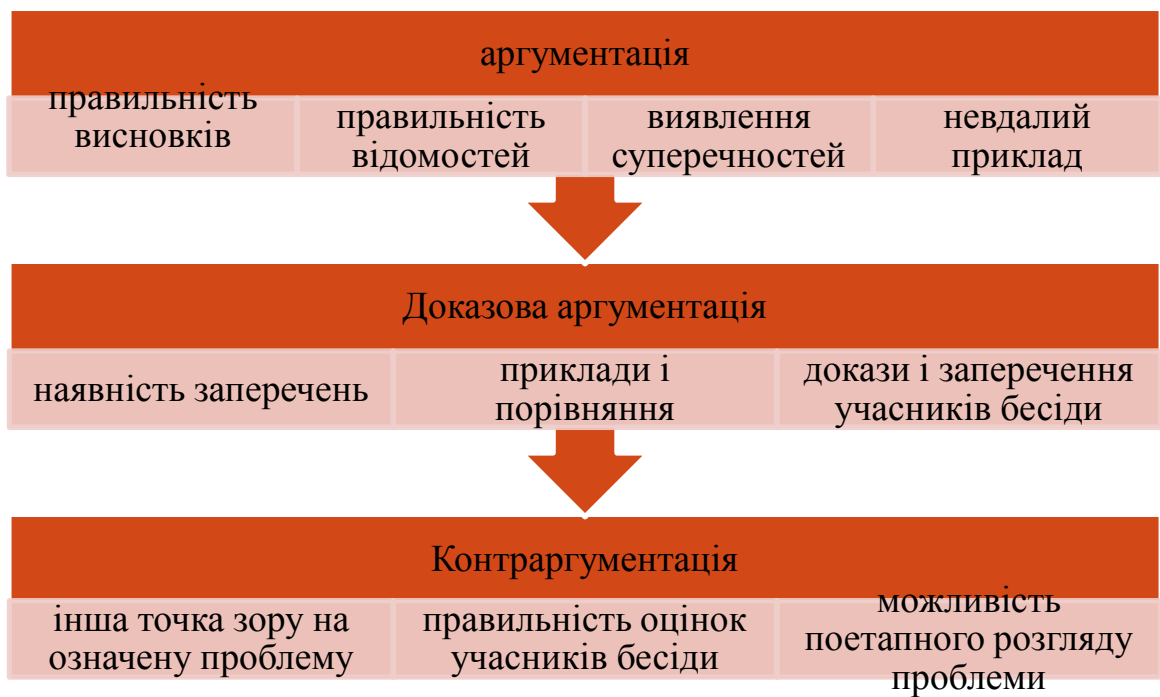
г) спроектуйте поділ групи на підгрупи відповідно до близьких стосунків, інтересів, уподобань

Проаналізувавши помічене, спробуйте визначити і занотуйте основні причини авторитету колег. Яку роль відіграє мовленнєва діяльність у даному випадку? Поясніть.

«Я – ведучий»

Візьміть для проведення даної гри ще кількох людей. Визначте у ході спілкування лідера бесіди. Спробуйте:

- 1) перебрати на себе лідерство у спілкуванні;
 - 2) змусити співрозмовника стати лідером спілкування
 - 3) розговорити тих осіб, які мовчать у ході бесіди
 - 4) якомога довше підтримувати бесіду
 - 5) утримати на собі увагу більше 5 хвилини
 - 6) не дивлячись на хороший настрій, передати співрозмовникам певну пригніченість, викликавши запитання: «Чому ти такий пригнічений?»
 - 7) створити складну емоційну ситуацію серед співрозмовників
30. Прочитайте твори відомих класиків, педагогів, психологів, літературознавців про ораторське мистецтво. Занотуйте основні міркування про розвиток ораторського мистецтва особистістю. Порівняйте розмову двох осіб: однієї – хорошого оратора, а іншого – людину, якій складно спілкуватися, висловлювати власні судження іншим. Яка різниця у мовленні обох? Манері триматися? Характері?
31. Підготуйте доповідь на будь-яку тему з метою продемонструвати в аудиторії власні уміння оратора. Потренуйтеся вдома перед дзеркалом. Визначте необхідні для цього манери поведінки, міміку та жести. Розмежуйте їх відповідно до того, яка тема Вашого виступу.
32. Перевірте власну готовність до бесіди, аналізуючи схему:

33. Завершіть логічний ряд-систему ведення бесіди (дискусії):

початок бесіди – передача інформації – аргументування - ...

34. Занотуйте перелік зауважень, що можуть виникати у ході спілкування. Зобразіть схематично їх класифікацію.

35. Виконайте вправу «Вентилятор».

Проаналізуйте, на що Ви реагуєте найбільш болісно. Що Вас дратує? Що завдає смутку? Згадайте конкретні слова, інтонації, жести Ваших опонентів чи кривдників.

Уявіть, що Ви сидите навпроти людини, яка завдає Вам ці психологічні удари. Спробуйте відчувати даний удар фізично. Яка частина Вашого тіла реагує на нього?

Уявіть, що між Вами і кривдником працює потужний вентилятор, який спрямовує його слова вб'ік. Подумки спрямуйте удар на людину, що намагається вивести Вас із рівноваги. Заспокойтесь і відчуйте насолоду від того, що Вам під силу витримати будь-які удари.

36. Виконайте прийом «Акваріум»:

Якщо під час спілкування з негативно налаштованими стосовно Вас людьми Ви продовжуєте болісно реагувати на їх недобррозичливі дії та слова, уявіть, що між вами – товста скляна стіна акваріума. Він говорить неприємні речі, але Ви лише бачите його, а слів не чуєте, вони поглинаються водою. Саме

тому вони не діють на Вас. Як результат – Ви не втрачаєте самовладання й душевний спокій, не піддаєтесь на провокацію, не реагуєте на образи. І завдяки цьому Ви повертаєте ситуацію на свою користь.

37. Навчіться поводитись із кривдником, як із малою дитиною.

Уявіть: Ви залишилися наодинці із групою негативно налаштованих до Вас людей. Перевага на їх боці. Ви повинні уявити – це група дітей на ігровому майданчику. Ви як доросла й мужня людина ставитесь до їх витівок як до дитячих пустощів, надаючи негативним словам лише жартівливого значення.

38. Виконайте гру «Театр ляльок»:

Якщо Ви відчуваєте емоційну напругу у ході спілкуванні із значимими людьми, уявіть їх персонажами театралізованого дійства «Ляльки». Спостерігайте й робіть висновки із того, що висловлюють люди. Грайте цей спектакль доти, доки не розсмієтесь. Ваш сміх – показник того, що техніка спрацювала.

39. Змодельуйте педагогічну ситуацію з вчителем, якому властива модель:

- «Гамлет»
- «Монблан»
- «товариш»
- «локатор»

Поясніть різницю поведінки учителя за кожної окремо взятої моделі спілкування.

40. Виконайте практичні завдання:

Увійдіть в аудиторію, привітайтеся, спробуйте привернути на себе увагу:

- а) вербальними засобами;
- б) невербальними засобами спілкування;
- в) зверніться до одного з присутніх, використовуючи різні підходи (звернення, вимогу, прохання та ін.).

Уявіть, що аудиторія, серед якої Ви знаходитесь налаштована не зовсім позитивно до Вас. Ваші дії?

а) за допомогою чого Ви можете зняти певне роздратування присутніх?

б) чи вдасться Вам прочитати по обличчю, хто саме найбільш негативно настроєний?

в) чи зможете Ви взяти лідерство у свої руки і потоваришувати з присутніми? Яким чином?

Відповідь обґрунтуйте.

41. Розмежуйте поняття:

- емпатія –
- соціальна спорідненість –
- комунікативність –

42. Ознайомтесь із правилами спілкування, запропонованими Д. Корнегі.

Зробіть висновки та занотуйте:

- переконуючи, уникайте суперечок
- дотримуйтеся дружнього тону
- дайте співрозмовникові можливість висловлювати власну точку зору
- дивіться на речі очима співрозмовника, щоб його зрозуміти
- опирайтесь на благородні мотиви співрозмовника
- яскраво драматизуйте ідеї, що пропонуються

43. Складіть таблицю, у якій буде відображено сутність стратегій спілкування та їх основні характеристики за таким взірцем:

<i>Стратегія спілкування</i>	<i>Сутність, реакція вчителя</i>	<i>Реакція учня</i>	<i>Умови, що слугують ефективності даної стратегії</i>
Конкуренція			

Уникнення			
Компромiс			
Спiвробiтництво			
Пристосування			

44. Проаналізуйте, які з поданих запитань слугують налагодженню стратегії співробітництва учителя та учнів? Поясніть чому?

- «Я намагатимуся вирішити нашу проблему»
- «Я так хочу»
- «Я хочу справедливо вирішити проблему щодо нас»
- «Чому саме це рішення для тебе є найкращим?»
- «Чим це викликано?»
- «Це важливо»
- «Що для тебе важливо за даних умов?»
- «Роби так, інакше будеш покараний»
- «Можеш не робити того, чого я хочу, ти вільний у своєму виборі, але матимеш нагороду за виконання»

45. Ознайомтесь із «Декларацією принципів толерантності», прийнятою на сесії ООН у 1995 році. Занотуйте основні судження, що стосуються уміння вести переговори, спілкування, бути тактовним і коректним. Поміркуйте над ними, зробіть власні висновки. Як результат – підготуйте виступ (доповідь) на тему «Основні вимоги до особистості учителя щодо уміння бути цікавим співрозмовником».

46. Як відомо, психологи радять дискутувати на офіційні чи нейтральні теми, розташовуючись на відстані 1,5 – 2 м; ділитись особистими переживаннями – 0,5, - 1 м.

Поміркуйте:

- що саме може дати Вам підказку про стан учня до початку бесіди (диспуту) із ним. Дані занотуйте
- яку позу варто зайняти учителю, щоб майбутня розмова пройшла успішно? Змодельуйте і продемонструйте дану ситуацію
- визначте як реагує у ході спілкування із Вами учень, виокремте наскільки дієвими є засоби, які Ви використовуєте

- подбайте про виразність власної невербальної поведінки. Занотуйте основні моменти, яких необхідно дотримуватись педагогу у ході спілкування із учнями. Спробуйте продемонструвати
- зосередьте власну увагу на учневі, визначивши його емоційний стан, ставлення до ситуації, власну позицію.

47. Потренуйтеся удома перед дзеркалом щодо використання невербальних засобів впливу. Зокрема спробуйте виразити власним поглядом:

- осуд
- відчуження
- прихильність
- подив
- іронію

Запам'ятайте: погляд, який триває безперервно понад 10 секунд викликає дискомфорт у співрозмовника.

Сформувавши у собі дані уміння, спробуйте супроводжувати їх необхідними при цьому жестами та мімікою.

48. Опануйте техніку активного слухання. Складіть схему, що відобразить процес слухання педагога.

49. Занотуйте типові реакції учителя на інформацію дитини.

50. Що таке «пасивне слухання»? Яка різниця між ним і активним слуханням учителя. Відповідь обґрунтуйте.

51. Складіть таблицю, яка відобразить основні прийоми спілкування учителя за взірцем:

<i>Спонукальні</i>	<i>Етичного захисту</i>	<i>Гальмівні</i>
...		

Ознайомтесь з матеріалом «Словника термінології з педагогічної майстерності». Усвідомивши сутність прийомів, заповніть таблицю:

<i>Прийом</i>	<i>Спонукальний (+), гальмівний (-)</i>	<i>Мета прийому</i>	<i>Дії вчителя</i>	<i>Почуття учня</i>	<i>Наслідки поведінки учня</i>

<i>авансування</i>					
<i>обхідний рух</i>					
<i>вияв умінь педагога</i>					
<i>опосередкування</i>					
<i>фланговий підхід</i>					
<i>прохання</i>					
<i>вияв невдоволення</i>					
<i>тривога щодо покарання</i>					
<i>Іронія</i>					
<i>констатація вчинку</i>					
<i>Натяк</i>					
<i>удавана байдужість</i>					
<i>удаване недовір'я</i>					

52.Складіть для себе умовну ідеальну модель мовлення вчителя (правильність, чистота, багатство, точність, виразність мови).

53.Підготуйте виступ, дотримуючись даної моделі.

Прочитайте та поміркуйте, прийміть власні рішення щодо педагогічних ситуацій:

Учителька-початківець прийшла на свій перший урок іноземної мови до II-В класу. Хвилюючись, вона почала пояснення нового матеріалу, але через деякий проміжок часу відчула, як клас почав шуміти. Їй одразу вдалося зосередитись на джерелі шуму. Пробігши поглядом по учнях класу, учитель зауважила, що хлопчик за останньою партою стукав пеналом по парті. За кожним його ударом лунав приглушений сміх дітей.

Учителька намагалася зупинити бешкетника поглядом, потім жестом, але врешті зробила зауваження. Ніщо не допомагало.

«Я не навмисно, - насміхаючись відповів школяр, - більше не буду». Проте вже за 5 хвилин стук пролунав знову.

Учителька стримано сказала: «Відкривайте, діти, зошити. Запишіть сьогоднішню дату. Виконуйте вправи, які я вам дам».

У класі настала тиша. Учні з цікавістю почали виводити англійські літери у зошиті, а бешкетник ще кілька разів пробував розвеселити клас, проте марно. Тоді він сам дістав зошита з портфеля й відкрив його. Відтак учителька заперечила: «Ні, цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти продовжуватимеш стукати до кінця уроку! І твоє домашнє завдання на сьогодні – стукати і вдома».

У класі знову хтось засміявся, але його ніхто не підтримав.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте виховні дії та засоби виховного впливу на учня-бешкетника

Під час уроку читання, учитель помічає, що один з учнів класу малює у підручнику щось олівцем на портреті Тараса Шевченка. Тут же, суворим тоном педагог робить зауваження хлопчикові, але той, натомість відповідає, що любить малювати і його батьки навпаки прагнуть, щоби він робив це завжди і усюди, бо у нього є талант до рисунка.

На повторне зауваження учителя хлопчик перестає малювати у книзі, але продовжує це робити на парті, замість того, щоб читати.

Ваші дії. Що слід роз'яснити учителю: 1) батькам учня; 2) самому школяру?

На уроці математики в IV класі біля дошки виконували індивідуальні завдання Петрик і Валерій. Петрик, як завжди, часто обертася до класу, намагаючись щось з'ясувати в учнів. Час від часу він витирив написане, а потім знову щось писав.

Вчитель підійшла до дошки. На її обличчі з'явилася усмішка: «Ось він, як завжди, цей Петрик! Подивіться, діти, він нічого не написав. Усе –

невірно! Нічого ти не знаєш!»). Петрик спалахнув злістю, зачервонівся, крикнув: «Ну то й вчись сама!» і хутко вибіг у коридор.

Поясніть дану ситуацію. Чи правильними були зауваження педагога? Чим можна пояснити таку реакцію учня? Ваші дії.

Одного разу з усіх бажаючих вийти до мапи Кузьма Давидович вибрав саме Олега. Хлопчик був старанний, та не завжди встигав підготуватися до уроку. До того ж був трохи неповороткий та вайлуватий...

Завдання було не складним: необхідно було знайти на мапі Австралію. Почувши, що треба йти, Олег розгубився, аж ледве піднявся з-за парти. Боязко підійшовши до дошки, він винувато озирнувся на клас.

Учитель поклав руку на плече учня й мовив:

- Не бійся, все буде гаразд. Ось указка, починай сміливіше! Адже ти знаєш!

Олег повільно почав розглядати мапу. Та замість Східної півкулі він опинився біля Західної. У класі наростав шум.

Хвилиночку, друзі, не будемо заважати хлопцеві, - сердито мовив педагог. – Тимофій зараз розбереться, пригадає й покаже нам Австралію! Тільки, будь ласка, спокійніше.

Проте Тимофій стояв як вкопаний там само. З ним відбувалось щось не те. Потім хлопчик розповідатиме, що бачив на дошці не дві півкулі, а лише одну...

Між тим Кузьма Давидович залишався спокійним і врівноваженим. Він намагався вгамувати дітей. Інший, на його місці, поклав би «двійку» та й продовжував урок. Проте педагог лагідно звернувся до Олега:

- Таке буває. Людина, приміром, хоче щось цікаве й важливе розповісти іншим, але, на диво, їй щось заважає. Мабуть, це просто хвилювання. Таке траплялось навіть із відомими акторами. Ходімо разом до мапи і добре поміркуємо...

Узявши хлопчика за руку, педагог підвів його до півкуль і запропонував:

Скажи спочатку скільки є частин світу. Ти ж це безумовно знаєш?!

Олег правильно відповів. Аж навіть стало веселіше самому.

- Ось добре. Я не сумнівався, що ти відповіси. А тепер пригадай, в якій півкулі більше частин світу?

Олег знову вдруге правильно відповів на запитання.

- Тепер подумай, де нам шукати Австралію? До якої півкулі слід підійти?

Хлопець задумався. Пізніше він розповідав удома, що лише після цих слів учителя перед його очима з'явилися два кола, зафарбованих у різні кольори, і він одразу помітив Австралію – зелену-зелену.

Аж тут наш Тимофій почав говорити без упину. Вчитель, не рухаючись, уважно вислухав розповідь Олега. Він не приховував своєї радості. Коли учень завершив, педагог сказав:

- Молодець! От розумник! Ти ж все знаєш, навіть більше, ніж у підручнику! Дякую за таку відповідь!

Олег почервонілий, але задоволений собою, щасливий, збентежено дивився на носки своїх черевиків. Проте вже на перерві, учень відчув себе справжнім героєм – всі діти з заздністю поглядали на нього.

Поміркуйте: чи правильно вчинив учитель, даючи стільки часу учневі на підготовку? Як можна охарактеризувати манери поведінки педагога, прийоми спілкування, які він використав? Ваші дії.

Сашко – слабкий учень. Він ледве вчиться на задовільні оцінки. Проте сьогодні, як ніколи, він був добре підготовлений, гарно розповідав, чітко й лаконічно відповідаючи на поставлені запитання.

Сашкові так хотілося говорити ще й ще. Він сам від себе не очікував такого. А ще хлопчиків хотілося побачити подив на обличчі учителя, та й однокласників також. Проте обличчя Ольги Семенівни було звичайним – сталим, без виразу жодних емоцій.

- Добре, досить. Відмінно.

«Як добре, це п'ятірка!», - подумав учень. Проте вчитель мовив це спокійним врівноваженим голосом. Більше того, учитель забула покласти оцінку у журнал.

Наступного дня, підійшовши до вчительського столу, Сашко глянув у відкритий класний журнал. Він помітив, що його оцінки немає! І тут виникла ідея – після уроків він попросив учительку занести журнал до учительської кімнати. Вийшовши в коридор, у кутку, сам поставив собі заслужену «5». Але його оцінка виявилася зовсім не схожою на ті, що ставить педагог.

Наступного дня учитель одразу помітила не свою руку: «Тепер я знаю, хто ставить зайві оцінки!»

Хлопчик почервонів, зізнаючись, що поставив собі оцінку. Але він намагався виправдати себе, бо оцінка ж була чесно заробленою. Учитель натомість лише посміхнулася:

- Це у тебе перша «5»! Мабуть, я так розумію, й остання!

До кінця уроків Сашкові було неприємно знаходитися у класі.

Поміркуйте над ситуацією. Чи правильно вчинила педагог? Що використав учитель у ході спілкування? Ваші дії.

Микола нічого не знав, що було зрозуміло усім. І, як не намагався, так нічого пригадати не міг. Миколка стояв і обурювався на себе самого, на учителя, який його підняв, на сусіда по парті Максима, який нічого не підказував. Вкрай роздратований хлопчик, не витримав і нагрубив учительці:

- Незрозуміло, чому Ви завжди запитуєте лише мене?
- Хіба? Усіх.
- Та ні! Мене. Невідомо, для чого потрібно стільки вчити у школі? Хіба комусь буде від того гірше, якщо я не знатиму чогось?
- Звісно ж. погано. Тобі, твоїм друзям, батькам, рідним.
- Гм... Як це?
- А ти поміркуй! А завтра, коли прийдеш до школи даси мені відповідь.

Цілий вечір хлопчик думав про що намагався йому розповісти учитель. Наступного дня перед уроками він підійшов до педагога:

- Я не знаю. Мама сказала, що навчання – це моя робота, а тато – обов'язок, бабуся – так треба, всі ходять до школи, а дідусь сказав, що це мій життєвий шлях.
- А ти сам, що про це думаєш?

- Не знаю...Про що вони мені казали, який це такий шлях і до чого?

Педагог усміхнулася і протягнула Миколі книгу.

- Ось прочитай. Можливо, щось та й проясниться.

Поміркуйте, чому виникли певні запитання у хлопчика. Якою повинна була бути відповідь йому з боку старших, учителя? Ваші дії.

54.3 метою вивчення своїх здібностей та уміння спілкуватися із людьми, дайте відповіді на наступні тести:

«Чи Ви учитель – лідер?»

1. Обравши мету, Ви досягаєте її безкомпромісно?
2. Чи часто буваєте незадоволені досягнутими результатами?
3. Чи почуваете себе перевтомленими, на межі виснаження?
4. Чи перенапружуєтесь на роботі (на навчанні)?
5. Чи відчуваєте потребу у плануванні життя на перспективу?
6. Чи дуже дратує, коли на шляху здійснення робочих планів та задумів виникають перешкоди, через які доводиться щось змінювати або гаяти час?
7. Чи дошкуляє Вам зайва вага?
8. Чи високий у Вас тиск?
9. Чи високий вміст цукру у крові?
10. Чи не забагато у вас холестерину?
11. Чи часто переносите недугу на ногах?
12. Чи є у Вас час для відпочинку?
13. Чи відчуваєте тривогу, про яку нікому не розповідаєте?
14. Ви палите?
15. Чи є у Вас час для заняття спортом, туризмом?

На запитання відповідайте «так», «ні». Так – 1 бал, ні – 0 балів. Підрахуйте кількість ствердних відповідей:

0 – 3 бали – у Вас все в нормі

4 – 5 балів – ваші успіхи непогані, але будьте обережні, бо належите до групи ризику

5 і більше балів – поставтеся до себе критично, постарайтесь змінити стиль свого життя.

«Наскільки Ви комунікабельні»

Відповідаючи на запитання, слід використовувати три варіанти відповідей: «так» (2 бали), «іноді» (1 бал), «ні» (0 балів).

1. У Вас запланована важлива зустріч, а чекання виводить Вас із рівноваги?
2. Чи викликає у Вас сум'яття і незадоволення доручення виступити із доповіддю на зборах?
3. Чи відкладаєте візит до лікаря до останнього моменту?
4. Вам пропонують виїхати у відрядження, де Ви ще не бували. Чи докладете усі зусилля для того, щоби його уникнути?
5. Чи ділитесь власними хвилюваннями та враженнями з іншими?
6. Чи дратуєтесь, коли незнайома людина на вулиці звертається до Вас із проханням?
7. Чи вірите, що існує проблема батьків та дітей?
8. Чи не посоромитесь Ви нагадати іншому, що він забув повернути гроші?
9. У місці харчування Вам подали недоброякісну страву. Ви промовчите, розлючено відсунувши тарілку?
10. Опинившись наодинці з незнайомцем, Ви очікуватимете поки він першим заговорить?
11. У магазині велика черга. Ви відмовитесь від наміру щось купити чи станете у чергу?
12. Чи боїтесь Ви брати участь у комісії з розгляду конфліктних ситуацій?
13. У Вас є власні критерії оцінки творів мистецтва, літератури?
14. Почувши висловлювання помилкової точки зору з відомого Вам питання, будете втручатися у розмову?
15. Чи дратує прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні чи навчальній темі?
16. Ви краще висловлюєте свою точку зору у письмовому вигляді, аніж в усній формі?
Підрахуйте бали.

32 – 25 балів: Ви некомунікабельні, що є Вашою проблемою. Найбільше страждаєте від цього самі. Але і близьким з Вами нелегко. На Вас важко покластися у справі, яка вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути сміливими, контролюйте себе. Ви замкнуті, мало спілкуєтесь і віддаєте

перевагу самотності. У Вас мало друзів. Ви знаєте цю особливість і буваєте незадоволені собою.

24 – 14 балів: Ви певною мірою товариські. В незнайомій ситуації відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми Вас не лякають і все ж з новими людьми сходиться нелегко, рідко приймаєте участь у суперечках. Проте Ви допитливі, охоче слухаєте співрозмовника, достатньо терплячі у спілкуванні, відстоюєте власну точку зору.

13 – 4 бали: Ви товариські, цікаві, говіркі, любите багато говорити на різні питання, що викликає роздратування оточуючих. Охоче знайомитесь з новими людьми. Любите бути в центрі уваги, нікому не відмовляєте, коли до Вас звертаються з проханням, хоча не завжди можете їх виконати. Чого Вам бракує, то це посидючості, терпіння і відваги при зіткненні з серйозними проблемами. При бажанні Ви можете себе змусити не відступати.

3 бали і менше: Ваша комунікабельність носить болісний характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь у справи, які не мають до Вас ніякого відношення. Свідомо чи несвідомо Ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів у Вашому оточенні.

«Чи подобається Вам спілкуватися з людьми?»

Дайте відповіді на запитання:

1. У Вас багато друзів, спілкування з якими приносить Вам радість?
2. У Вас звичайно довго зберігається почуття образи, завданої другом?
3. Ви прагнете розширити коло спілкування і знайомств?
4. Чи правда, що заняття улюбленою справою для Вас цікавіше за спілкування?
5. Чи легко Ви встановлюєте контакти з людьми, старшими за Вас?
6. Чи важко Вам увійти до нового товариства?
7. Ви легко йдете на контакт з незнайомими людьми?
8. У новому колективі Ви швидко адаптуєтесь?
9. Ви легко йдете на випадкові бесіди?
10. Вам часто хочеться бути на самоті?
11. Вам подобається бути постійно з іншими людьми?
12. Ви зазвичай переживаєте ускладнення або незручності, коли прямо доводиться звертатися до інших людей (продав чині, наставника)?
13. Чи подобаються Вам колективні ігри, змагання?
14. Чи швидко Ви встановлюєте контакти з випадковими супутниками?

15. Чи можете Ви без особливих зусиль розворушити будь-яке товариство?
16. Це правда, що Ви дуже перебірливі у знайомствах?
17. У Вас виникає іноді відчуття спільності з глядачами (вболівальниками)?
18. Чи правда, що Ви можете спасувати перед незнайомою аудиторією?
19. Ви рідко сваритеся з друзями?
20. Ви любите домашніх тварин?

Ключ відповідей:

Поставте 1 бал за відповіді на запитання ТАК: 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20

НІ: 2, 4, 6, 10, 12, 16, 18.

Підрахуйте бали та поділіть загальну суму на 20 і помножьте на 100.

0 – 40 балів: низький рівень комунікабельності. Вам складно вживатися та ладнати з людьми. Ви прагнете до спілкування, відчуваєте себе чужим в новому товаристві, вважаєте за краще проводити час наодинці з собою та книгами(комп'ютером), аніж з іншими. Обмежуєте свої знайомства, зазнаєте завжди прикрощів у процесі спілкування чи знайомства.

40 – 70 балів: у Вас середній рівень здатності спілкуватися. Ви прагнете нових знайомств, не обмежуєте коло спілкування. Здатні обстоювати свою точку зору, проте потенціал схильностей не є надто стійким. Вам слід серйозно і планомірно працювати над формуванням і розвитком комунікативних здібностей.

70 – 100 балів: Швидко знаходите нових друзів, не губитеся в новій ситуації, постійно намагаєтесь розширити коло спілкування та дружби. Відчуваєте потребу у спілкуванні і активно прагнете до нього, часто навіть не на користь собі. Заради продовження знайомства і спілкування готові пробачити серйозну провину, зраду. Невимушено відчуваєте себе в будь-якій компанії, знаходите спільну мову з різними людьми. Ви одержуєте задоволення від колективної взаємодії, ініціативні і діяльні в суспільній роботі, здатні швидко приймати рішення у складній ситуації. Наполегливі у своїй діяльності.

«Чи конфліктна Ви особистість?»

У кожному запитанні оберіть по одній відповіді, найбільш повно характеризуючи себе:

1. У громадському транспорті почалася суперечка на підвищених тонах.
Ви:
 - а) не берете участі;
 - б) коротко висловлюєтесь на захист сторони, яку вважаєте правою;
 - в) активно втручаєтесь.
2. Чи виступаєте Ви на засіданнях (зборах) з критикою?
 - а) ні;
 - б) тільки якщо для цього є вагомі обставини;
 - в) критикуєте з будь-якого приводу.
3. Чи часто сперечаєтесь з друзями?
 - а) тільки, якщо це люди, що не ображатимуться;
 - б) лише з принципових питань;
 - в) дискусія – моя стихія.
4. На обід подали недосолену страву. Ваша реакція:
 - а) не буду сваритися через дрібниці;
 - б) мовчки візьму сільничку;
 - в) не втримаюсь від зауважень.
5. На вулиці (в транспорті, черзі) Вам наступили на ногу:
 - а) з обуренням подивитесь на кривдника;
 - б) сухо зробите зауваження;
 - в) висловитесь, не соромлячись у виразі.
6. Хтось із близьких людей, намагаючись Вам зробити приємне, купив річ, яка Вам не до вподоби:
 - а) промовчите;
 - б) обмежитесь коротким тактовним зауваженням;
 - в) влаштуєте скандал.
7. Вам не пощастило у лотереї:
 - а) спробуєте видатися байдужим, але дасте собі слово більше ніколи не купувати лотерейні квитки;
 - б) не сховаєте розчарування, але спробуєте посміхнутись;
 - в) програвши надовго зіпсує Ваш настрій.

Ключ відповідей:

Кожна відповідь «а» - 4 бали; «б» - 2 бали; «в» - 0 балів. Підрахуйте загальну кількість набраних балів:

20 – 28 балів: Ви тактовні і миролюбні, уникаєте будь-яких сутичок, критичних ситуацій. Вас іноді називають «пристосуванцем».

10 – 19 балів: Ви славитеся людиною конфліктною. Але насправді конфліктуєте лише тоді, коли немає іншого виходу і всі засоби вже вичерпано. При цьому не виходите за межі дозволеності, коректності, твердо відстоюєте свою думку. Все це викликає до Вас повагу.

До 9 балів: конфлікти – Ваша стихія. Ви любите і критикуєте інших, проте не умієте сприймати критику на Вас. Ваша грубість і нестриманість відштовхує інших людей, з Вами складно на роботі. Спробуйте перебороти свій характер.

«Чи легко піддаєтеся Ви стресам?»

Даний тест був розроблений вченими-психологами Медичного центру Бостонського університету.

Вам слід відповісти на запитання, виходячи із того, наскільки часто ці твердження вірні для Вас. Відповідати слід на всі пункти, навіть якщо дане твердження до Вас не відноситься:

1. Ви їсте, принаймні, одну гарячу страву на день?
2. Ви спите 7 – 8 годин, хоча б чотири рази на тиждень?
3. Ви постійно відчуваєте до себе любов оточуючих і відповідаєте їм взаємністю?
4. У межах 50 км у Вас є хоча б одна людина, на яку Ви можете покластися?
5. Ви старанно працюєте «у поті чола» хоча б двічі на тиждень?
6. Ви палите менше половини пачки сигарет на день?
7. За тиждень споживаєте не більше п'яти чарок алкогольного напою?
8. Ваша вага відповідає Вашому зростанню?
9. Ваш дохід повністю задовольняє Ваші основні потреби?
10. Вас підтримує Ваша віра?
11. Ви систематично займаєтесь громадською діяльністю?
12. У Вас багато друзів і знайомих?
13. У Вас є один чи два друга, яким Ви сповна довіряєте?
14. Ви здорові?
15. Ви можете відкрито заявити про свої почуття, коли Ви злі чи стурбовані чим-небудь?
16. Ви регулярно обговорюєте з іншими домашні проблеми?

17. Ви робите щось лише заради жарту хоча б раз на тиждень?
18. Ви можете організувати Ваш час ефективно?
19. За день Ви споживаєте не більше 3 горняток кави, чаю чи інших напоїв, що містять кофеїн?
20. У Вас є трохи часу для себе протягом кожного дня?

Пропонується шкала відповідей:

«майже завжди» - 1 бал

«часто» - 2 бали

«іноді» - 3 бали

«майже ніколи» - 4 бали

«ніколи» - 5 балів.

Складіть результати Ваших відповідей і від отриманого числа відніміть 20 очок. Якщо Ви набрали:

Менше 20: у Вас прекрасна стійкість до стресових ситуацій і впливу стресу на організм, Вам немає про що турбуватися

30 і більше: Стресові ситуації мають неабиякий вплив на Ваше життя і Ви їм не дуже опираєтесь.

50 і більше: Вам слід серйозно задуматись про своє життя – чи не час його змінити? Ви надміру вразливі до стресів.

ТЕМА 5. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРАКТИЧНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Навчальні цілі:

Знати: поняття «співробітництво», «співпраця», «взаємодія»; особливості роботи видатних педагогів В.Сухомлинського, А.Макаренка, педагогів-новаторів Ш.Амонашвілі, С.Лисенкової, С.Логачевської, В.Шаталова та ін.; новітні освітні технології

Уміти: аналізувати педагогічні ситуації, виокремлювати різноманітні освітні технології, моделювати педагогічні ситуації

Опорні поняття: спільність, взаємодія, взаємозв'язок, співпраця, спілкування, індивідуальний підхід, диференційований підхід, стиль спілкування

- Поняття «співпраця», «співробітництво». Особливості спілкування учителя на уроках та у позаурочний час
- Творча спадщина Василя Сухомлинського та її використання на уроках у початковій школі
- Співавторство школярів в організації та проведенні уроку (на основі поглядів С.П.Логачевської)
- Педагогічна технологія В.Ф.Шаталова: особливості, умови використання

1. Амонашвили Ш. Размышление о гуманной педагогике/Ш.Амонашвили. – М.: Издательский Дом Ш.Амонашвили, 1995. – 496 с.
2. Амонашвілі Ш. До школи у шість років/Педагогічний пошук/Ш.Амонашвілі. – К.: Радянська школа, 1988. – 342 с.
3. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості/Г.Березюк//Психологічні студії Львівського ун-ту, 2005. – С. 20 – 23.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник/І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
5. Ершова А.П. Режиссура урока: общение и поведение учителя/А.П.Ершова. – М.: Флинта, 1998. – 3-6 с.
6. Єфименко М. За принципом «Не зашкодь!»/М.Єфименко//Дошкільне виховання. – 1999. - № 7.
7. Жерносець І. Педагогічний досвід: головні ознаки і критерії/І.Жерносець//Рідна школа. – 1999. - № 9.

8. Зязюн І.А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії/І.А.Зязюн//Світло. – 1996. - № 1.
9. Зязюн І.А., Кривонос І.Ф., Тарасевич Н.М. Гуманістична сутність майстерності А.Макаренка-вихователя/І.А.Зязюн/Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук України. – 1998. - № 1. – С. 18 – 48.
- 10.Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук. – мет. Посібн./І.А.Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
- 11.Зязюн І.А. Культура і культурна політика/І.А.Зязюн//Рідна школа. – 1994. - № 1. – С. 123 – 23.
- 12.Каминская М.В. Педагогический диалог в деятельности современного учителя/М.В.Каминская. – М.: Смысл, 2003. – 284 с.
- 13.Комісаренко Н.О. Творчість учнів як засіб їх самореалізації для розвитку інтересів, нахилів і здібностей у позакласній діяльності/Н.О.Комісаренко//Зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2000. – С. 123 – 129.
- 14.Красовицький М. Моральне виховання учнів у теорії і практиці американської школи/М.Красовицький//Рідна школа. – 1998. - № 4. – С. 20 – 23.
- 15.Красовицький М. Проблема дитячого колективу в аспекті гуманізації школи/М.Красовицький//Рідна школа. – 1995. - № 2 – 3.
- 16.Логачевська С.П. Дійти до кожного учня/За ред. О.Я.Савченко. – К.: Радянська школа, 1990. – 158 с.
- 17.Макаренко А.С. Методика виховної роботи/А.С.Макаренко. – К.: Радянська школа, 1990. – 366 с.
- 18.Мариновська О. Несіть усе в Банк професійний. Загальна характеристика освітніх інновацій/О.Мариновська/Управління освітою. - № 31 – 32, 34 – 35, 2008 р.
- 19.Освітні технології/За заг. ред. О.М.Пехоти. – К., 2001. – С. 91 – 108.
- 20.Паламарчук В.Ф. Педагогічні інновації: міфи та реалії/В.Ф.Паламарчук//Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. - № 3.
- 21.Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. пос./О.М.Пехота, В.Д.Бурак, А.М.Старева, К.Ф.Нор, В.І.Шуляр, І.М.Михайлицька та ін./За ред. І.А.Зязюна, О.М.Пехоти. – К., Вид-во А.С.К., 2003. – 240 с.
- 22.Підласий І.П., Трипольська С.А. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя/І.П.Підласий//Рідна школа. – 1998. - № 1.
- 23.Поташник М.М. Управління якістю освіти/М.М.Поташник. – М., 200. – 376 с.
- 24.Сірачова Г. Коштовний скарб тобі на долю випав/Г.Сірачова//Освіта. – 2004. – 28 січня – 4 лютого. - № 4 – 6.

25. Сухомлинський В.О. Йти вперед/В.О.Сухомлинський//Освіта. – 2003. – 24 – 31 грудня. - № 59. – С. 27.
26. Сухомлинський В.О. Мудра влада колектива/В.О.Сухомлинський. – М., 1983. – 129 с.
27. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів. Вибр. твори у 5-ти томах. – /В.О.Сухомлинський. – К., 1976. – Т. 2. – С. 321.
28. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори в 5 т. – Т. 4/В.О.Сухомлинський// – К., 1976. – 421 с.
29. Сухомлинський В.О. Проблема виховання всебічно розвинутої особистості. Твори у 5-ти т./В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1975. Т.1. – С. 197 – 202.
30. Сухомлинський В.О. Слово про слово. Вибр. твори у 5-ти т./В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1975. – Т. 5. – С. 166 – 168.
31. Шаталов В.Ф. Навчати своїх, навчати кожного/В.Ф.Шаталов. – К.: Рад.школа, 1988. – 319 с.

Опорні схеми

<i>Уміння педагога керувати своєю поведінкою:</i>	<i>Уміння впливати на інших:</i>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ техніка володіння організмом ▪ керування емоціями ▪ збудження творчого самопочуття ▪ уміння соціальної перцепції ▪ техніка мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Техніка організації контакту ▪ уміння управляти педагогічним спілкуванням ▪ організація КТС

Рис.26. Складові педагогічної техніки педагога

✓ урахування індивідуальних особливостей дітей
✓ опора на досвід учнів; учні – носії інформації
✓ внутрішній діалог учня
✓ урахування співвідношення між успіхом і невдачею учня

Рис. 27. Умови організації особистісно орієнтованого навчання

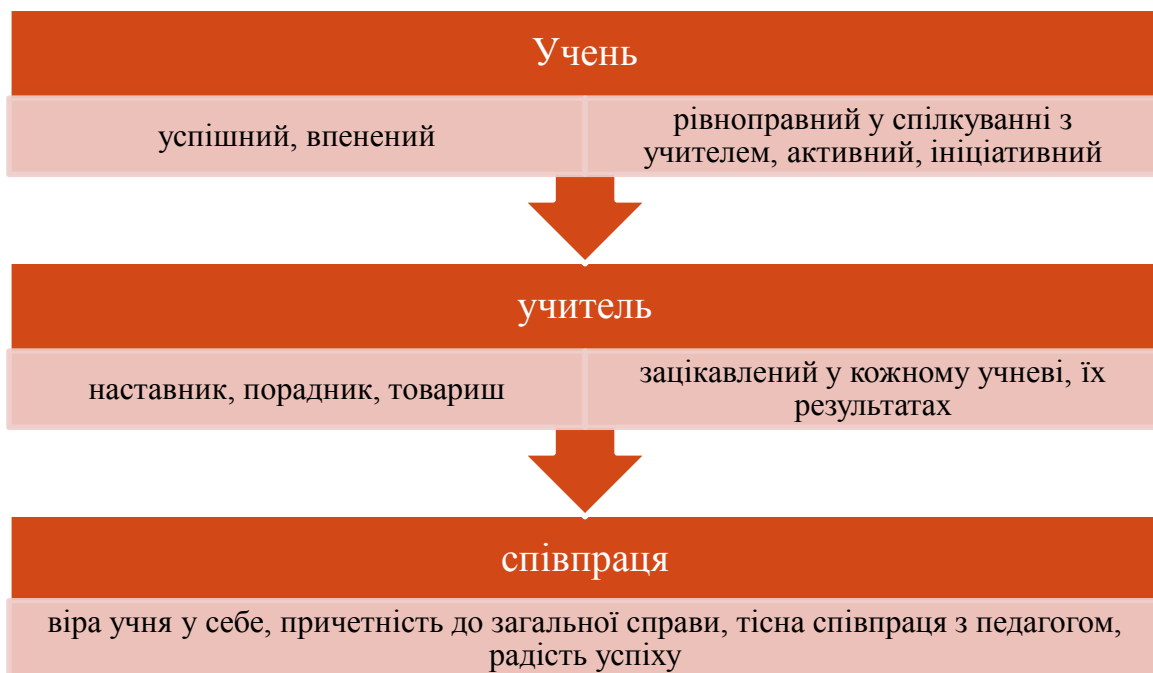

Рис. 28. Особливості співпраці педагога та учнів

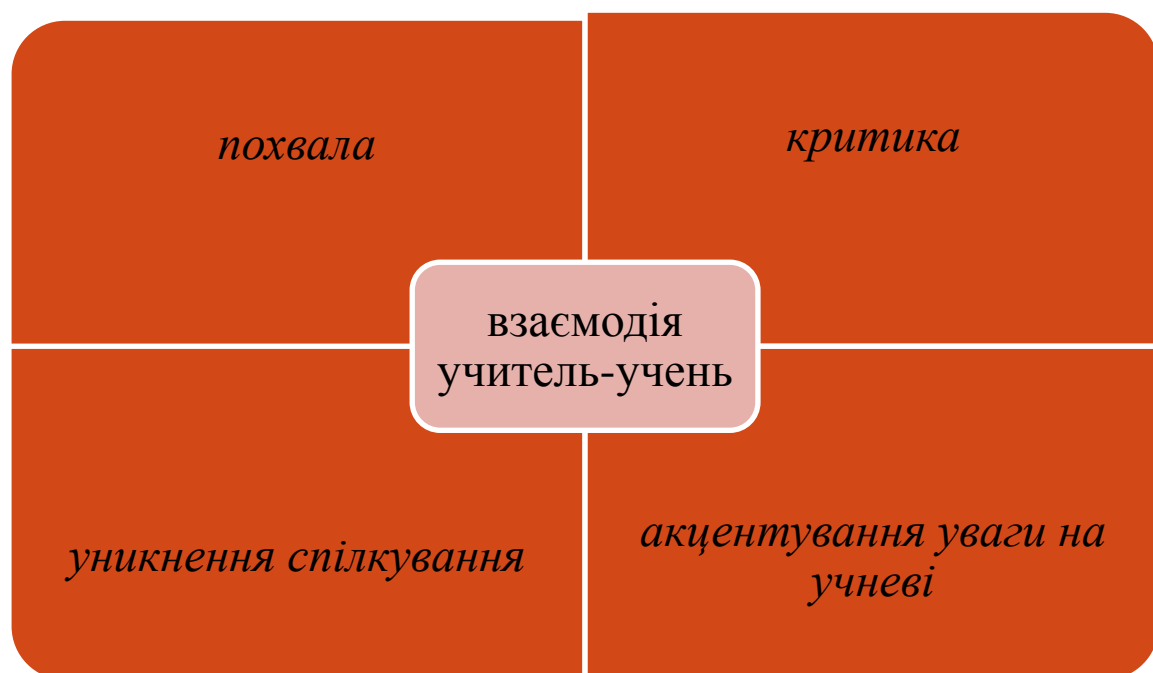

Рис. 29. Основні категорії аналізу взаємодії педагога

<i>Особливості змісту</i>	<i>Технологічні етапи</i>	<i>Прогнозовані результати</i>
<ul style="list-style-type: none"> ○ подача матеріалу великими порціями ○ оформлення опорних схем-конспектів ○ блочне структурування матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> ○ вивчення теорії у класі ○ самостійна робота ○ перше повторення ○ усне обговорення ○ друге повторення 	<ul style="list-style-type: none"> ○ формування системи знань, умінь і навичок учнів ○ навчання всіх учнів незалежно від індивідуальних даних ○ прискорене навчання

Рис. 30. Технологія інтенсифікації навчання (за В.Шаталовим)

Завдання для самостійного опрацювання

1. Ознайомтесь із твердженнями видатних науковців, педагогів. Проаналізуйте їх, зробіть висновки:

Три риси необхідні сучасному вчителю: високий професіоналізм, духовна культура, любов до дітей...

Г.Годвін

Професія накладає на людину певний відбиток...І ми, треба сподіватися, тішитимемося і своєрідними особливостями вчителя. Його службова діяльність і професія розвивають у ньому особливий світогляд і особливе ставлення до людей, роблять з нього своєрідну особистість. Ми з радістю знаходимо в учителя свідомість учителя...

А.Дістервег

Кращі вчителі не вчать – вони піднімаються на рівень мистецтва і діляться з нами собою, тим кращим, що складає їх особу...

Т.Карлейль

Кожен з вас, молодих педагогів, буде неодмінно майстром, якщо не покине нашої справи, а наскільки він оволодіває майстерністю, - залежить від власної наполегливості...

А.Макаренко

У центрі етичного Я вчителя стоїть його ставлення до знань, розумової праці, науки, освіченості, читання книжки. В образі свого вихователя діти повинні бачити безмежну відданість розумовому життю, науці...

В.Сухомлинський

Людина не може вчитися у іншої людини, якщо та людина, що навчається знає стільки ж, скільки та людина, яка навчає...

Лев Толстой

2. Ознайомтесь із творами Василя Сухомлинського. Занотуйте міркування видатного педагога про умови та можливості співпраці педагога.
3. Визначте, у чому полягає сутність і особливості педагогічної технології С.П.Логачевської.
4. Складіть план відповіді про класифікацію педагогічних технологій та їх упровадження у практику навчального закладу.
5. Визначте, у чому полягає суть педагогічної інноваційної діяльності? Основні міркування занотуйте. Наведіть приклади використання у практиці окремих учителів початкових класів технологій. Складіть порівняльну таблицю педагогічної діяльності сучасного педагога:

	<i>Педагогічна діяльність учителя, який не використовує досягнення науки</i>	<i>Педагогічна діяльність учителів-новаторів і тих, які упроваджують у навчально-виховний процес школи новітні технології</i>
Переваги:		
Недоліки:		
Труднощі:		

6. Визначте, які чинники впливають на готовність учителя до інноваційної професійної діяльності. Занотуйте їх.

7. Занотуйте причини, які слугують виникненню інновацій у педагогіці.
Поясніть.
8. Прочитайте слова Ш.Амонашвілі. Зробіть висновки:
- Я – вчитель*
Я – любов і відданість,
віра і терпіння.
Я – радість і спів радість,
страждання і жаль.
Совість і шляхетність.
- Я – шукач і обдаровував,*
жебрак і багатий,
Я – вчитель і учень,
вихователь і вихованець.
- Я – прокладач шляху,*
художник життя.
Я – притулок дитинства
й колиска людства.

Поміркуйте: у чому проглядається ідея педагогічної діяльності? Чи можна стверджувати про педагогічне співробітництво? Відповідь підтвердіть словами автора.

9. Ознайомтесь із творами Антона Макаренка. Визначте у чому полягає зв'язок понять «такт» та «ризик»?
10. Прочитайте та проаналізуйте твердження А.Макаренка:
- ідеальний первинний колектив той, якому притаманні єдність, спаяність, міцність і який водночас відрізняється від компанії друзів
 - первинний колектив, тобто колектив, який уже не повинен поділятися на дрібніші колективи, не може бути меншим за 7 і більшим за 15 чоловік
 - з створенням первинних колективів з'являються сприятливі умови для застосування надзвичайно ефективної методики паралельної педагогічної дії
 - перехід від інтересів цілого колективу до інтересів особи відбувається не прямо, не безпосередньо, а через соціально створюваний первинний колектив
 - клас об'єднує дітей у постійній денній роботі, і спокуса скористуватися цією обставиною приводила до того, що такий первинний колектив відходив від інтересів загального колективу
 - товариш повинен уміти підкорятися товаришеві, не просто підкорятися, а вміти підкорятися. І товариш повинен уміти

наказати товаришеві, тобто доручити йому і вимагати від нього певних функцій і відповідальності

- у первинних колективах – різновікових загонах кожний старший опікає молодшого: допомагає виконувати домашні завдання, навчає нормам поведінки. Командир загону приділяє особливу увагу так званому важкому учневі...Завдяки виховній діяльності командирів різновікових загонів полегшується праця учителів..

11. Прочитайте та проаналізуйте правила, які панують у зарубіжних школах. Зробіть висновки:

а) про що свідчать дані установки щодо способу життя учнів?

б) яку роль відіграють вони у вихованні особистості?

в) чому сприяють?

- ✓ якщо дитину постійно висміювати, вона навчається зневажати себе
- ✓ якщо дітей підтримують, вони будуть упевненими у собі
- ✓ якщо діти живуть в умовах справедливості – вони будуть справедливими
- ✓ якщо дітей хвалять, вони навчаються самоповаги
- ✓ якщо діти живуть в умовах толерантності, вони будуть терпимі до інших
- ✓ якщо діти живуть у безпеці, вони вчаться довіряти
- ✓ якщо діти живуть з визнанням, вони виростуть дружелюбними.

12.Прочитайте та визначте основну ідею твердження В.Сухомлинського: *«Яким би сильним інструментом не був вплив колективу на особистість – цей інструмент не є всемогутнім. Більше того, саме тому, що цей інструмент сильний, гострий, часто-густо він виявляється дуже небезпечним не тільки в руках невіглаха, але і в руках досвідченого педагога. Чим успішніше він застосовується, чим глибше проникає у серце, тим більша небезпека перегнути палицю, перетворюючи громадську думку колективу на засіб розправи над людиною.*

Але і бувають цілком протилежні явища. Цей найгостріший інструмент раптом відмовляє, колектив стає на бік того, на кого хотів би вплинути вихователь. Це буває часто у тих випадках, коли, намагаючись піддати колективному осуду поведінку чи провину одного учня, вихователь не враховує якихось найтонших душевних порухів, якихось спонукальних мотивів, а колектив бачить, відчуває це. Так, для того, щоб впливати на особистість через колектив, вихователь нерідко намагається досягнути повної відвертості перед колективом, він наполягає: розкажи все, колектив повинен знати все...»

13. Вкажіть, про які засоби спілкування йдеться:

«Природа дитини егоїстична, і цей егоїзм необхідний для найкращого розвитку її індивідуальності. Виховання не мусить знищувати у малої дитини інстинкту егоїзму, без нього дитина не розвивається в справжню людину, а в якусь солодку сентиментальну істоту. Але разом з розвитком індивідуальності мусить складатися гуртова свідомість, громадське єднання, свідомість своїх відносин і своїх обов'язків до колективу»

(Софія Русова)

14. Складіть таблицю, де будуть вказані різні види творчих доручень та їх суть, як-от, приміром: «господарі», «книголюби», «друзі природи» тощо.

15. Оберіть ті пункти, які доцільно зберегти у сучасній виховній роботі педагогів:

- визнання реальних прав дитини у шкільному колективі;
- перевага колективної думки над думкою особистості;
- головна мета формування та діяльності дитячого колективу є особистість, її здібності та інтереси;
- свобода вибору дитиною світоглядних, політичних, релігійних поглядів;
- гуманні стосунки у колективі;
- певні обмеження для особистості, що необхідні для нормального функціонування колективу;
- якомога більше вимог до людини, якомога більше поваги до неї;
- визнання спільної творчої діяльності, творення добра.

16. Дайте визначення поняття КТС (колективних творчих справ) –

17. Які етапи колективних творчих справ Ви знаєте? Перелічіть їх, виокремте основне у діяльності.

18. Визначте у чому полягає суть співробітництва сім'ї та школи. Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на наступне твердження:

«Без сім'ї ми – я маю на увазі свою школу – були б безсилі. Десятиліття пішли у нас на те, щоб дати батькам азбуку педагогічної культури. Сьогоднішні батьки – це наші колишні учні: ми готували їх до батьківської місії, ще коли вони сиділи за партою – це дуже важливо! Безмежна повага та довіра школі – ось що найголовніше для колективу наших батьків. Для сім'ї в питаннях етичної культури, освіти, виховання немає авторитету вищого, ніж школа... Але головне, провідне в нашій роботі з професійної орієнтації – це виховання майбутніх батьків-вихователів уже за шкільною партою»

19. На чому наголошують твердження видатного педагога Василя Сухомлинського? Прочитайте та проаналізуйте:

- ✓ розумове виховання – одна з найбільш вагомих ланок у системі виховання. Воно передбачає набуття знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, формування культури розумової праці, виховання інтересу й потреби у розумовій діяльності, у постійному збагаченні знаннями, застосуванні їх на практиці
- ✓ учень розумово виховується лише тоді, коли його оточує атмосфера багатогранних інтелектуальних інтересів і запитів, коли його спілкування з людьми, що оточують, пройняте допитливою думкою, пошуком
- ✓ кожен учитель повинен бути вмілим, вдумливим вихователем розуму школярів
- ✓ повноцінне розумове виховання може бути реалізоване за умови, коли досягненням учнів стануть найбільш цінні інтелектуальні багатства людства
- ✓ надзвичайно важливою умовою повноцінного розумового виховання є відповідність методів навчання, структури уроку і взагалі усіх організаційних і педагогічних елементів початкової і виховної мети матеріалу, завдань всебічного розвитку учнів
- ✓ пізнання само по собі є найбільш дивним, чудовим процесом, що пробуджує живий і незгасний інтерес... Джерело інтересу – і в застосуванні знань, у переживанні почуттів влади розуму над фактами й явищами. В глибині людської сутності є невикорінне бажання відчувати себе відкривачем, дослідником, шукачем

20. Поясніть суть кожної з наведених нижче моральних цінностей, запропонованих О.Вишневським:

- вічні цінності –
- національні цінності –
- громадянські цінності –
- сімейні цінності –

Визначте, чи схожі вони між собою. Яка основна ідея пронизує усі наведені вище цінності? Яким чином наведені цінності дотичні до теми нашого заняття? Поясніть.

21. Визначте, які із наведених нижче цінностей є стрижневими у процесі співпраці педагога: Занотуйте їх:

- внутрішня свобода;
- працьовитість, цілеспрямованість, витривалість, наполегливість;

- історична пам'ять;
- любов до рідної культури, мови, національних звичаїв та традицій;
- подружня вірність;
- демократизм відносин, повага до прав дитини і старших;
- культ праці, дбайливе ставлення до її продукту;
- самокритичність, почуття відповідальності;
- вдалих вибір сфери діяльності та повноцінна самореалізація;
- урівноваженість в особистих і громадських справах;
- воля, самоконтроль, самодисципліна;
- право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, участі у політичному житті;
- прагнення побудувати справедливий державний устрій;
- громадська національно-патріотична активність тощо.

22. Прочитайте основні положення В.Сухомлинського про чистоту відносин між людьми. Проаналізуйте їх. Визначте, які із них є основоположними у співпраці учителя та учнів. Занотуйте основне.

- ✓ Людина не може жити сама. Вище щастя і радість людства – спілкування з іншими людьми
- ✓ Людина повинна. Вся суть нашого життя полягає в тому, що ми повинні. Інакше жити було б неможливо. Ясне розуміння і чітке дотримання обов'язку перед людьми – це істинна свобода. Чим людяніше, більш обізнано ти виконуєш свої обов'язки перед людьми, тим більше черпаєш з джерела істинно людського щастя – свободи
- ✓ Якщо ти будеш робити тільки те, чого хочеться, якщо активність твоя буде пробуджуватися лише передчуттям задоволення, - в житті у тебе не буде нічого цінного й дорогого, душа твоя не усвідомить, що таке любов'ю, відданість, бажання твої будуть низькими й жалюгідними, а життя без благородних людських прагнень пустим і сумним...Кожна людина повинна досягнути тієї вершини, коли вона, вчиняючи так, як велить їй обов'язок, робить можливим те, що з першого погляду здається неможливим і недосяжним, проявляючи велич духу. Тільки в величї духу пізнається обов'язок.
- ✓ Люби людей. Любов до людей – це твоя моральна серцевина. Живи так, щоб твоя серцевина була здоровою, чистою й сильною. Бути справжньою людиною – це означає віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб люди навколо тебе були красивими, духовно багатими; щоб в кожній людині, з якою ти зустрічаєшся у житті, залишилось щось хороше від тебе, від твоєї душі
- ✓ Ти живеш серед людей. Придивись уважно до того, що відбувається навколо тебе: люди працюють, йдуть з роботи і на роботу, відпочивають, хворіють і лікуються, видужують та помирають, розлучаються і зустрічаються після розлуки...Кожен виражає себе по-своєму. Все це життя людського духу...Життя людського духу – це не

лише вияв людського буття, а й боротьба за утвердження справедливості й правди...

- ✓ Уміння відчувати, уміння бачити по-доброму оточуючих тебе людей – не тільки показник етичної культури, а й результат великої духовної роботи. Щире бажання добра нероздільне із самовихованням...
- ✓ Великим багатством людини є уміння відчувати власну провину...Розвивай в собі уміння відчувати свій обов'язок перед іншою людиною – і совість завжди підкаже тобі, коли слід звернутися до ближнього зі словами «пробачте», «вибачте». Але невміння поважати людей і звертатися до їх гідності вже стає виною. Умій бути скромним, оберігай себе від наглості, впертості, набридання...

23.Поєднайте нижче наведені слова видатного педагога Василя Сухомлинського із проблемою педагогічного спілкування та педагогічних стосунків педагога й учнів:

«Єдність внутрішньої і зовнішньої краси – це естетичне вираження моральної гідності. Людина прагне бути красивою...Але здійснення цього прагнення залежить від морального обличчя – від того, якою мірою краса людини поєднується з його творчою, діяльною сутністю».

24.Поясніть сутність виразу А.Макаренка: *«Спільне трудове зусилля, робота в колективі, трудова допомога людей та постійна їх взаємна трудова залежність тільки й можуть створити правильне ставлення людей один до одного...любов і дружбу у відношенні до кожного трудівника, обурення і засудження у відношенні до ледаря, до людини, що ухиляється від праці».*

25.Підберіть і змоделюйте педагогічну ситуацію, у якій буде використано досвід С.Лисенкової.

26. Прочитайте та проаналізуйте педагогічні ситуації. Змоделюйте власні:

Педагогічні ситуації

(з творчої спадщини В.Сухомлинського)

Під час однієї з екскурсій учитель привів дітей до випаленого сонцем поля.

- Он бачите село там, під горою, у кінці долини? – запитав учитель.
- Бачимо, - відповіли діти.
- Послухайте білину й поміркуйте...

Багато років тому це село було розташоване на березі ставка. А ця пустеля була дном ставка. По берегах верби росли, можна було на човні

переплисти на інший берег. У лісі водились білки; кажуть, що й ведмідь жив у лісі – зараз з там мертвий рів...

Село під горою – давнє козацьке село. Тут викопали ставок козаки після битви під Жовтими водами й оселилися на березі. Але згодом почали помічати, що ставок заносить мулом. Зійшлися селяни й вирішили: кожен, хто купатиметься у ставку, споглядатиме за його красою повинен набрати відро намулу й винести геть, висипавши його у полі.

Всі робили так, як вирішили. Так, на березі на вербових кілках висіли дерев'яні відра: для чоловіків – великі, на пів бочки, міцні були запорожці; для жінок та підлітків – трохи менші; для дітей – зовсім маленькі, як ковші, проте дитячих відер було більше сотні.

Діти часто купалися у ставку і ніхто не смів піти додому раніше, ніж повний ківш не віднесе за схил. Лише ті, кого матері приносили на руках, не платили працею за радість та насолоду... З року в рік ставок ставав глибше, вода у ньому чистіша, а поле від намулу – врожайним.

Та ось, невідомо звідкіля приїхала до села родина: батько, мати, чотири сини й дві доньки. Побудували вони хату поряд з ставком. І дорослі, й діти з цієї сім'ї з весни до осені купалися у ставку, а за відра не бралися. Спочатку люди не надавали цьому значення, а згодом стали помічати, що й окремі підлітки та діти роблять так само...

Поганий приклад почали всі наслідувати. Уже багато підлітків, а потім й дорослі почали приходити на ставок після заходу сонця, щоб ніхто не бачив. Поважні старші люди хитали головами, проте нічого не могли вдіяти. Дерев'яні відра, що висіли на кілках, розсохлись, розсипались. Про давній звичай забули. Кожний вважав: на мій вік ставка вистачить...

Прийшов час, коли вода почала зберігатися лише навесні, а потім й цього не було – ставок зник. Тільки спогади про нього збереглися. Поміркуйте діти про цю притчу. Напившись води, не забувайте про джерело, з якого тече вода.

З якою метою педагог використав дану притчу? Які риси характеру формує дана розповідь?

Повертаючись з дітьми з екскурсії, ми попросили у сільської жінки води. Старенька запросила усіх до свого саду. Пригостила яблуками й печеною картоплею. Ми погостили, подякували й вирушили у дорогу.

Пройшли більше кілометра, аж пригадали – де сиділи, залишили на землі очищену шкіру картоплі...

«Треба повертатися», - нерішуче заявила Майя.

«Так, звичайно, слід повернутися й все прибрати», - мовив я. Всі гуртом вирушили за учителем. Лише один Степан залишився на місці: «!Я посиджу...» Але коли він почув слова дитячого осудження, у нього зникло бажання відпочити.

Поміркуйте: яким чином пов'язані дана ситуація та світогляд особистості? Відповідь обґрунтуйте.

Був колись у мене самолюбивий, невтомний у своїх прагненнях хлопчик Роман. Він міг нізащо вдарити товариша, забруднити одяг дівчаткам.

«Ось що, Романе, - сказав я йому якось вранці перед уроками, коли до мене прийшла у сльозах маленька Олеся (Роман вже встиг висмикнути з її кісок стрічку), - твоя свобода – це дикун, який підведе тебе у житті. За таке дорослих жорстоко карають. Ми із тобою вчинимо інакше. Давай свою праву руку...»

Він протягнув праву руку. Я витяг з кишені бинт і забинтував кістку, міцно прив'язавши руку до кишені – так, щоб хлопчик не міг користуватися правою рукою.

«Ось так ми будемо жити сьогодні. Романе, без правої руки. А щоб ти не почував себе самотнім, діти так само забинтують тобі й ліву руку...»

Діти зробили те ж саме. Здивований Роман очікував, що буде далі.

«Ну, - сказав я, - тепер ми ось так і будемо жити... Спробуй, чи це легко...»

Цілий день діти ходили слідом за Романом у подвір'ї, саду, робили уроки, обідали. Хлопчик уявив собі, у що може перетворитися власне життя... Він навчився володіти собою...

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинив педагог? Ваші міркування та дії.

Олександра – мовчазна дівчинка, вона немов стримується від надмірну відвертого висловлювання своїх думок. У неї важко хвора мати. Декілька років батько доглядав дружину як малу дитину. Та раптом Саша почула: «Захворіє людина і нікому вона вже не потрібна; такий, мабуть, закон життя; люди, які віддають себе на благо іншим – це лише в книгах». Ці слова мовив хлопець, який не знав батьків дівчинки.

Саша мовила: «Є такі люди. Мій батько – такий!»

У початковій школі я багато думав як утвердити переконання Олександрі. Але кругозір дівчинки у ті роки був не настільки широким, щоб вона могла узагальнювати речі і явища навколишнього світу. До того ж була ще одна обставина, яка поглиблювала замкнутість, самотність тонкої душі – передчуття неминучої трагічної смерті матері.

Йшов час... Саші доручили роботу у живому куточку. Саша готувала ґрунт для вирощування рослин. Вона відчула почуття гордості за те, що робить. У сумних очах дівчинки запалав вогник життєрадісної думки. Як піднімає людина усвідомлення того, що своїми знаннями, розумом, волею вона здатна впливати на життя! У Саші пробудилось бажання пізнати більше... За два роки роботи у живому куточку школи дівчинка діже змінилася: тепер вона не погоджувалась мовчки з усім, що чула. У неї були власні погляди на моральні відносини між друзями. Доволі часто вона сперечалася, відстоюючи власні погляди...

Поміркуйте: яким чином педагогу вдалося змінити дівчинку? Поясніть.

Коли на уроці йшла мова про народного героя, я жодного слова не міг сказати про ті хвилювання, які мучили у ці дні Толю (мати принижувала власну гідність, люди казали: їй все рівно, з ким пов'язати власне життя), але свою розповідь на уроці я пов'язував саме із ним.

Я прагнув надихнути хлопця високими думками про людину, яка вважала кращою смерть у бою за свободу, аніж муки у рабстві. Я думав про Спартака і в той же час прагнув, щоб між рядками моєї розповіді хлопчик читав заклик: будь справжньою людиною, чоловіком, скажи матері слова, які б змогли втримати її від бездумних вчинків!

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно чинив педагог? Ваші міркування.

На уроці математики учитель пропонує записати дані, що стосуються об'єктів площі трикутника. Багато ще незрозумілого, проте вже вимальовується контур теоретичного узагальнення. Учитель не спішить, дозволяючи учневі самотійно зробити відкриття.

Він дозволяє учням самотійно проаналізувати нові факти, і підліткам стає зрозуміло, яким способом слід вираховувати площу. Вони переживають радість відкриття саме тоді, коли встановлено зв'язок між конкретним фактом і узагальненням. Це піднімає дитину у власних очах...

Про що свідчить дана ситуація? Проаналізуйте її та наведіть ще 2 – 3 приклади такого підходу педагога до роботи з школярами.

У IV класі, в середині року, відбулося просвітлення у розумовому розвитку однієї з найбільш відстаючих учениць – Валі. Я помітив: під час індивідуальної роботи над завданням в очах дівчинки з'являється допитливість. Валя самостійно розібралась у залежності між величинами і вирішила задачу добре. Це стало однією із важливих ланок у процесі самоствердження. Воно відбувалося у Валі нелегко.

Підвищення розумової активності змінювалося довготривалою пасивністю дівчинки. Певні внутрішні причини гальмували думку...

Учитель математики продовжував розпочату у молодших класах виховну роботу: основною формою розумової праці було самостійне рішення задач. Педагог добирив завдання для кожного зокрема учня. Не підганяв, не лаявся, не спішив за кількістю розв'язаних задач. Так, одні учні розв'язували за урок три задачі, інші – дві. Валя часто була серед останніх, проте час від часу успішно виконувала роботу. Вивчаючи роботу дівчинки, ми впевнилися у існуванні глибоко індивідуальних особливостей її думки. Валя обдумувала суть взаємозв'язків немов по-етапах. Поступово ми почали давати Валі складніші завдання і вона з ними успішно справлялась. Учитель бережливо ставився до повільності її розумової праці. Ми раділи, що успіхи дівчинки в математиці закріплювали у ній віру в себе, утверджували самостійність думки. Вивчення інших предметів, у тому числі й граматики, не здавалося їй тепер таким важким як раніше.

Поміркуйте: який принцип виховання обрав педагог у роботі з дівчинкою? Чи правильним був його вибір? Ваші дії.

«Джерело знань» - так ми назвали невелику кімнату. Тут розкривалась сутність багатьох речей і явищ, панувала розумова робота рук, самодіяльність і творчість. Ми зробили так, щоб через «Джерела знань» пройшли всі діти, особливо ті, кому навчання давалось нелегко.

Тут були представлені моделі, що відображали явища, над якими діти задумувались задовго до вивчення предмету... Тут відкривались джерела абстрактного мислення: по суті все, що привертало увагу, потребувало аналізу.

Ми не боялися того, що багато речей, представлених тут, діти ще не вивчали. Ми прагнули того, щоб допитливий розум сам шукав відповідь на питання, які його хвилюють. Нехай поряд з обов'язковою розумовою

роботою на уроках відбувається необов'язкова поза ними. Тут були і книги (посібники, довідники), з яких можна було довідатися про все, що цікавить.

Дайте відповідь: чи був правильним такий підхід педагогів школи до розв'язання питання формування наукового світогляду дитини? Якщо так, то чому? Відповідь обґрунтуйте.

Довго шукав свою книгу Володя. Це був дуже складний підліток: з кожним роком все яскравіше розкривались його розумові здібності і в той же час проявлялися неприємні явища в моральному розвитку. Надмірна опіка батьків закривала йому очі на самого себе, він не думав ще про своє майбутнє.

Необхідно було зробити так, щоб Володя зустрів свою книгу, яка б заставила його по-іншому подивитися на своє життя, працю.

Нарешті зустрів Володя свою книгу – про сибірського комбайнера Прокофія Нектова, людину дивовижної долі. Війна забрала у Прокофія ноги. Проте він знайшов у собі велику силу волі, змусив себе ходити на протезах, а потім став за штурвалом комбайна.

Тим часом Володя з великими труднощами боровся зі своїми лінощами. Йому ніяк не вдавалося почати день працею. Ми розмовляли з його батьками, але покладали основні надії на самого хлопця.

І от зустріч відбулася – це була не тільки зустріч з книгою, але й з людиною.

- Це такий самий вчинок, як подвиг Мересьєва, - мовив Володя.
- У кожної людини – своє серце, своя душа, свій шлях до подвигу, - відповів я.
- Коли я перечитую цю книгу, завжди думаю про себе. Немов Прокофій дорікає: «Хіба можна відкладати на завтра те, що слід зробити сьогодні?»

Це було сказано щиро, в очах Володі запалав вогник...

Поміркуйте над педагогічною ситуацією. Чому видатний педагог обрав саме такий шлях до серця хлопчика? Поясніть.

Ваня, Ліда, Сашко вже в п'ятому класі навчилися готувати препарати для роботи з мікроскопом. Вони з радістю передавали свої уміння друзям. Ваня навчав однокласників і молодших школярів прививати плодові дерева до дичок. Коля, Сергій, Лариса, Юрко рисували ілюстрації до уроків. Поетична творчість, що захоплювала у молодших класах усіх, не згасла й

потім. Ми проводили ранки поетичної творчості, на яких учні читали власні вірші.

Коля Варя навчалася у V класі, вона керувала гуртком першокласників-казкарів. У зимові дні діти вирушали з Варєю в ліс, на берег ставка, в сад. В пам'яті Варі жили яскраві образи, створені у дитинстві. Кожна нова подорож у природу збуджувала ці образи, надаючи їм нового емоційного забарвлення. Таке казкове бачення світу дівчинка передавала першокласникам. Хлопчики й дівчатка складали казки про птахів і звірів. В їх уяві оживали дерева і гори, ріка і дубовий пеньок...

Прочитайте та проаналізуйте. Про що свідчить дана ситуація? Ваші міркування. Поясніть.

«Це було у далекі роки мого дитинства. Рано-вранці я йшов з матір'ю в поле; вона працювала, а я ходив по степу, вслухаючись у пісні коника-стрибунця, вдивляючись у синє небо на жайворонків. Одного разу мати вела мене додому. Проходячи повз ліс, ми зупинилися на галявині.

- Бачиш – три дуби? Тут у війну загинули герої.

Я ніколи не забуду тієї поляни. На все життя запам'яталось, як пахне тут трава я стукає дятел. На цій галявині для мене святість Батьківщини...»

У чому виховний момент даної розповіді? Які почуття виховала мати у своєї дитини розповіддю про героя?

Є в нашій кімнаті зошит, в якому вклеєно вирізки з газет та журналів. Це героїчні разом із тим трагічні розповіді про знищених селах, містах – російських, білоруських, українських... Читаючи зошита, юні громадяни переживають почуття тривоги. Це найбільш яскраві верхівки людського – героїзм сотні людей, що взяли за руки і не встали на коліна. Це моральна краса людини, відданої Батьківщині, «н» раз помножена на мужність, волю, витриманість....

З якою метою видатний педагог створив дану кімнату для школярів? Ваші думки.

Шестирічний Гришко, гасаючи по подвір'ї, наступив на колючку. Колючка впилася у ногу, стало боляче. Хлопчик сів на лавочку, поклав ногу на ногу і став витягати її.

Сина побачила мама. Що робить Гришко? Сплеснула руками, підбігла до сина, обійняла, поцілувала його і заплакала:

- Синочок мій любий, бідне дитятко, тобі боляче?

У цю мить Гришко відчув: нога заболіла, у п'явочці закололо. Мати обмила та забинтувала ногу.

- Посиль, синку, не бігай, - сказала вона Гришку, витираючи сльози.

Але Гришко не хотів сидіти, і він помчав гасати далі.

Пройшов час. Бігаючи по двору, Гришко став на колючий камінчик. Він пригадав, як плакала мама над колючкою, і йому стало боляче. Він помчав додому, сів на лавку, підняв ногу, глянув: він камінця залишився слід. У Гришка ще більше стала боліти нога.

- Мамо...- зарюмсав Гришко, - йдіть хутчіш, нога болить...

Мати побачила, сплеснула у долоні, підбігла до сина, обійняла та поцілувала його. У Гришка потекли сльози. Йому стало жаль себе...

Пройшли роки. Гришко став школярем. Коли наставали сильні морози, Гришко залишався удома. В непогоду хлопчик також не хотів йти до школи і мама казала йому: нічого не станеться за один день, не ходи сьогодні до школи...

Поміркуйте. У чому проблема хлопчика? Чи припустилася його мати помилки у вихованні сина? Ваша думка.

Ми сідаємо у вагон – їдемо до теплого моря. Вечоріє. Діти стелять постіль – їхати цілу ніч – вечеряють. Найменша чорноока Олечка запитує:

- Ви казали, що поїзд веде машиніст. А хто вночі веде? Невже він сам?

- Вночі також веде поїзд машиніст...

- Як? Ми спимо, а він ні?

- Так, машиніст не спить цілу ніч.

- А йому спати не хочеться?

- Хочеться, але він повинен вести поїзд. Кожна людина – повинна. Подивіться у вікно, ось у полі працює тракторист. Ніч, а людина працює, тому що вона повинна працювати. Якби він працював лише вдень, не вистачало б хліба...

- І я повинна?, - запитує Оля.

- Всі ми повинні

- Що ж ми повинні? – запитують інші

- Повинні бути людьми. Це саме головне.

*Проаналізуйте. Про що йдеться у даній ситуації? Якою була б дітям
Ваша відповідь?*

Я склав казку – тільки для того, щоб слухаючи її діти з почуттям подиву відкрили важливу істину людського буття: людина тільки тоді стає справжньою людиною, коли любить.

У великому міському будинку проживали хлопчики й дівчатка. Серед них була дівчинка-підліток Маленька Горбунка. Як і інші діти вона виходила у двір на прогулянку. З нею три дівчинки-красуні: Синьоока Красуня, Голубоока Красуня і Чорноока Красуня. Кожна із них була переконана, що краща за всіх інших, а тому нею повинні захоплюватися.

Маленька Горбунка, не відкриваючи очі, дивилася на них. Їй хотілося віддати одній із них свою Любов! Але ніхто не звертав на неї уваги...

І ось Маленька Горбунка полюбила далеку Зіроньку. Вона побачила її на вечірньому небі і прошепотіла слова любові: «Я хочу бути твоєю! Я хочу любити і бути любимою!»

Зіронька жила дуже далеко, вона блимала ледь помітним сяйвом, але сила любові Маленької Горбунки була така велика, що Зіронька відповіла: «Добре, ти тепер будеш моєю»

В очах дівчинки засвітилося щастя. Вона поглянула у вічі Красуням і злякалась від почуття жалю до них: «Які вони нещасні, бідні дівчатка».

Прочитайте та проаналізуйте: які моральні почуття виховує дана казка у молодших школярів? Про які моральні цінності в ній йдеться? Яку свою казку Ви б використали у процесі морального виховання дітей молодшого шкільного віку?

Невеличка сільська школа. В ній навчається 32 дітей. У шкільному подвір'ї – криниця. Щодня, майже в один час, йде до шкільного двору з відром дідо Олександр.

- Як Ваше здоров'я, дідусю?, - запитують діти
- Дякую, здоров'я міцне. Бджілки гудять, заходьте до мене на медок. А як у вас з навчанням? Що читаєте зараз?

Дідусь живе недалеко від школи. До самого будинку діти підносять відро води. В безсонні ночі дідусь думає про те, коли настане день задля того, щоб знову взяти пусте відро й піти по воду...

Поміркуйте чому так чинить дідусь? Про які моральні цінності намагався даною розповіддю сказати автор?

Лісом йшли дідусь та онук. Було спекотно й хотілося пити. Нарешті вони підійшли до струмка. Тихо дзюрчала вода... Вони нахилились й попили.

Дідусь сказав:

- Спасибі тобі, струмочку.

Онук усміхнувся:

- Чому ти смієшся?
- Для чого, Ви діду, дякуєте? Він неживий і не почує ваших слів, не знатиме про вашу подяку.

Дідусь замислився. Струмок дзюркотів, у лісі співали птахи. Після довгого мовчання дідусь мовив:

- Це так... Струмок нічого не почує. Якщо б води відпив вовк, він би міг і не дякувати, а ми не вовки – ми люди, не забувай цього. А знаєш, для чого людина каже дякую? Знаєш кого це слово підносить?

Онук задумався. Він ще ніколи не думав про це:

- Людину, - мовив Дідо. Ми говоримо «дякую» задля того, аби не стати ні вовком, ні віслиюком, ні куркою...

Ваші міркування. Яка основна ідея даного прикладу?

Запросив у гості Дідо Андрій онука Матвія. Поставив дідо перед онуком велику миску з медом, білі калачі та припрошує:

- Їж, онучку, мед. Хочеш мед з калачами, а хочеш калачі із медом.

Їв Матвій, наївся так, що дихати важко стало. Витер піт з лоба, видихнув та й питає:

- Скажіть, будь ласка, дідусю, який це мед – липовий чи гречаний?
- А що?
- Липовий мед все-таки смачніше

Біль стиснула груди дідусю. Він замовк. А онук продовжував:

- А мука для калачів з якої муки – ярої чи озимої?

Дідусь зблід. Його серце так стиснулося, що стало важко дихати...

Поясніть: у чому упущення батьків хлопчика? Чому дід так вразили запитання онука? Чи слід зайнятися вихованням хлопчика? Які якості не були сформовані у нього?

- Діти, зараз запишемо наше улюблене слово, - сказала вчитель першокласникам. – Хто догадався, яке?

Діти задумались. Почали піднімати руки: здогадались.

- Мама!

Записали слово.

- А яке ще слово хочете записати? – запитує учитель у дітей
- Тато! – вигукують діти і в очах у них – радість.

Всі пишуть слово, тільки синьоокий Сашко не посміхається і не записує. В його очах – біль і страждання...Хлопчик заплакав і вибіг із класу...

Поміркуйте, чому такою була реакція хлопчика? Як повинна розв'язати дану ситуацію педагог? Ваші міркування.

Учитель зібрався до театру. Він вийшов із дому. На нього вже очікували два невгамовні учня Федько та Дмитрик. По їх очах педагог помітив, сталося щось незвичайне. Так і є: недалеко від школи, на краю села, з машини випали два вулики на дорогу разом з бджолами, впали і дивом не розбилися. Що ж робити?

Поміркуйте та прийміть власне рішення даної ситуації. Якою повинна бути реакція учителя? Чи можна не відреагувати на даний випадок?

27.Прочитайте твердження та поміркуйте:

На найпростішому рівні організація – це не що інше як стосунки. Стосунки базуються на довірі. Довіра – це не лише плід уміння вселяти довіру, це також корінь мотивації, її найвища форма

Слабодухі люди не вміють бути щирими. Внутрішнє лідерство передус лідерству зовнішньому. Перш ніж пізнати вічні принципи управління іншими, потрібно спочатку навчитися управляти собою...

(Робін Шарма)

Визначте, як співвідноситься сказане із проблемами педагогічного спілкування та стосунків? Відповідь обґрунтуйте.

28. Здійсніть самоаналіз, давши відповіді на запитання. Використайте дану анкету з метою вивчення готовності сучасних учителів початкової школи до інноваційної діяльності. Результати опитування респондентів занотуйте.

«Визначення готовності до інноваційної діяльності»

1. Чи є у Вас інтерес до інновацій у педагогічній діяльності?
 - так
 - ні
2. Скільки разів у минулому навчальному році (у період проходження педагогічної практики) Ви спробували застосувати будь-які новації в своїй роботі? (вказіть кількість разів)
3. Визначте дві головні причини, які, на Вашу думку, гальмують втілення в масову практику нових педагогічних ідей, підходів і прийомів роботи:
 - слабе фінансування інноваційного руху, відсутність матеріального зацікавлення
 - відсутність інформації про нові ідеї й підходи у навчанні та вихованні
 - слабкий зв'язок науки й практики
 - нестача часу і сил для створення і застосування педагогічних новацій
 - консервативні погляди керівника закладу
 - неприємні наслідки через колег по роботі (заздрощі, пересуди)
 - відсутність підтримки зі сторони керівництва
 - немає необхідності займатися новим, позаяк традиційна методика дає достатньо ефективні результати
4. Чим, на Вашу думку, цікава інноваційна діяльність:
 - цікаво творити нове, невідоме
 - підвищується інтерес до навчання і виховання
 - зростає авторитет серед батьків і дітей
 - тішить підтримка адміністрації, можливість рівноправних відносин із керівництвом закладу
 - можливість отримання нового статусу серед колег
 - в новаціях повніше реалізується власний досвід, сили і здібності
 - зростає самоповага, формується новий погляд на себе
5. Визначте внутрішні протиріччя, що виникають у Вас під час створенні чи реалізації нового:
 - труднощі у практичному застосуванні
 - неминучість невдач, помилок
 - складність у доведенні початого до кінця
 - брак сили волі та терпіння у доведенні нового до рівня досконалого
 - відсутність упевненості, що нове принесе практичну користь

- неминуча втрата часу для роботи по-новому, відсутність компенсації за новаторські зусилля
 - часто оволодівають сумніви: а чи зможу я це нове застосувати
6. Які нові технології Ви спроможні реалізувати за сприятливих умов?
- КТС – колективні творчі справи
 - колективну розумову діяльність
 - методику вивчення себе дітьми
 - прискорення формування колективу
 - теорію розв'язання винахідницьких задач
 - теорію виховання партнерства у дитячих взаємовідносинах
 - теорію самовиховання
7. Якими діагностичними методиками Ви вільно володієте?
- використання карт у навчанні і вихованні
 - застосування самооцінки за результати діяльності
 - взаємооцінка і експертна оцінка
 - тестові методики різного типу
 - вивчення особистості у спеціально створених ситуаціях
 - використання критеріїв особистісного росту для діагностики вихованості учнів
8. Виокремте ознаки готовності до створення інновацій:
- орієнтуюсь у структурі психології особистості
 - знаю нові педагогічні ідеї Я-концепції
 - володію нестандартним мисленням
 - володію психологічним баченням життя вихованців
 - вмію використовувати психодіагностику
 - знаю технологію і культуру експерименту
9. Визначте сферу самореалізації здібностей, що влаштовує Вас в більшій мірі:
- наука
 - мистецтво
 - комерція
 - медицина
 - сфера обслуговування
 - інженерія
 - транспорт
 - освіта
 - адміністративна, державна діяльність
 - політична сфера
 - сфера соціальних відносин
10. Визначте, які фактори в реалізації життєвих планів можуть Вам допомогти:
- родинні традиції, підтримка батьків (старших), їх авторитет
 - фінансування з боку рідних, знайомих, спонсорів

- надія на власні сили та здібності
- висока працездатність, уміння самостійно працювати, корисні знайомства та зв'язки

11. Чому Ви віддаєте пріоритети в досягненні поставленої мети:

- загальнокультурному і професійному саморозвитку
- якості професійної підготовки у ВУЗі
- вдалому сімейному життю
- фізичному і психічному здоров'ю
- доброзичливим відносинам із людьми, корисним знайомствам
- професійній співпраці
- винахідливості і творчості свого Я

12. Що для Вас є складовими успіху у житті і досягненні поставлених завдань?

- цілеспрямованість (уміння зосередитися на головному)
- конкретність і реалістичність завдань
- самовіддача справі
- здоровий спосіб життя і турбота про здоров'я
- вміння виправляти помилки та удосконалювати власну діяльність
- використання досвіду професіоналів у обраній справі
- орієнтування в обставинах і умінні знайти своє місце за даної ситуації

13. Чи вмієте Ви використовувати різні життєві обставини для реалізації запланованого?:

- поєдную розрахунок і ризик
- можу делегувати частину своїх повноважень іншим
- можу навчатися іншій справі та етиці взаємовідносин і спілкування
- використовую знання психології особистості, можливостей і слабкостей людини
- в потрібний момент дію рішуче і з повною самовіддачею
- ніколи не звинувачую інших у невдачах
- можу обмежувати свої звички, придушувати власні потреби і бажання заради справи

ТЕМА 6. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ УЧИТЕЛЯ

Навчальні цілі:

Знати: зміст понять «педагогічний такт», «педагогічна тактика», основні умови формування педагогічного такту

Уміти: розв'язувати педагогічні задачі та педагогічні ситуації, опанувати елементами педагогічної тактики, виокремлювати ефективні шляхи формування педагогічного такту

Опорні поняття: педагог, педагогічна етика, професіоналізм, педагогічний такт, педагогічна техніка, толерантність, витримка, взаєморозуміння, індивідуальний підхід, співпраця, співробітництво

- Сучасний учитель: основні вимоги до особистості. Передумови формування педагогічного такту
- Принципи педагогічного такту
- Педагогічна тактика: характерні особливості

1. Азаров Ю.П. Такт педагогический/Педагогическая энциклопедия: в 4-х т. – Т. 4/Ю.П.Азаров. – М., 1960. – С. 206 – 208.
2. Бобко Л.О. Гуманістичне виховання студентської молоді у поза навчальній діяльності: Методичні рекомендації. Вид. 2-ге переробл. І жоп/За ред.. Г.П.Васяновича. – Львів: ЛДФЕІ, 2003. – 96 с.
3. Васянович Г. Педагогічна етика: навч.-метод. посібн./Г.Васянович. – Л.: Норма, 2005. – 343 с.

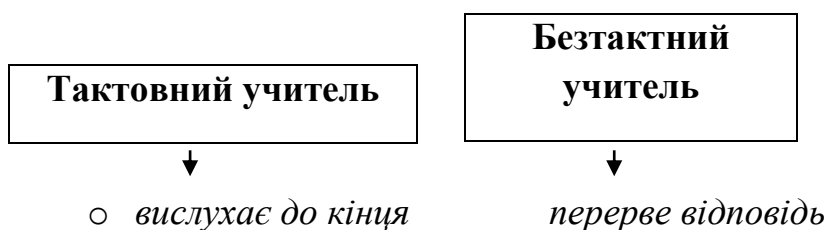
4. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): Монографія/Г.П.Васянович. – Вид. 2. – Львів: ЛДФЕІ, 2002. – 232 с.
5. Ващенко Г. Виховання волі і характеру: Підручник для педагогів/Г.Ващенко. – К.: Вид-во «Школяр», 1999. – 325 с.
6. Зеленкова И.Л. Основы этики: Учебное пособие/И.Л.Зеленкова. – Мн.: Тетра Системс, 1998. – 496 с.
7. Каминская М.В. Педагогический диалог в деятельности современного учителя/М.В.Каминская. – М.: Смысл, 2003. – 284 с.
8. Коменский Я.А. Законы хорошо организованной школы. Избр. пед. соч. в 2 т./Под ред. А.И.Пискунова и др. – М.: Педагогика, 1982. – С. 133 – 163.
9. Коменский Я.А. Лабиринт света и рай сердца. Избр. пед. соч. в 2 т. – Т. 1./Под ред. А.И.Пискунова и др. – М.: Педагогика, 1982. – С. 74 – 193.
10. Корнелиус Х., Фейр Ш. Выиграть может каждый/Х.Корнелиус. – М., 1992. – 198 с.
11. Макаренко А. Педагогіка індивідуальної дії: Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. Твори в 7 т./А.Макаренко. – К., 1954. – Т. 5. – 412 с.
12. Морозов О., Омельченко В. Перші кроки до майстерності/О.Морозов. – К.: Знання, 1992. – 196 с.
13. Основы педагогического мастерства/Под ред. И.А.Зязюна. – М., 1989. – 356 с.
14. Охрімчук Р.М. Педагогічний такт учителя: суть, форми вияву та формування//Педагогічна соціологія/В.Болгаріна та ін. – Т., 1998. – С. 109 – 118.
15. Педагогічна майстерність/За ред. І.А.Зязюна. – К., 1997. – 421 с.
16. Писаренко В.И., Писаренко И.Я. Педагогическая этика/В.И.Писаренко. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Минск: «Нар. Аскета», 1977. – 256 с.
17. Попов Л.А. Десять лекций по этике: Уч. пос. для студентов ВУЗов/Л.А.Попов. – М.: Изд-во «Ось – 89», 2001. – 192 с.
18. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя/І.О.Синиця. – К., 1981. – С. 18 – 115.
19. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навчальний посібник/С.О.Сисоєва. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 308 с.
20. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: Монографія/С.О.Сисоєва. – Х-К.: Книжкове видання «Каравелла», 1998. – 150 с.

21. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні. Щоб душа не була пустою. Лист про педагогічну етику. Вибр. тв.. в 5 т./В.О.Сухомлинський. – К., 1977. – Т. 5. – 617 с.
22. Сухомлинський В.О. Як любити дітей//В.О.Сухомлинський. Вибр. тв. в 5-ти т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5: Статті. – 255 – 269.
23. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Твори в 6-ти т./К.Д.Ушинський. – К., 1952. – Т. 4. – 214 с.
24. Ушинський К.Д. Теоретичні проблеми виховання і освіти. Вибрані твори: у 2 т. /К.Д.Ушинський. – Т. 1. – К.: Рад. шк., 1983. – С. 9 – 191.
25. Харченко І.А. Сила педагогічного гумору/І.А.Харченко//Рідна школа. – 1992. - № 2. – С. 41 – 45.
26. Чернокозова В.М., Чернокозов І.І. Етика вчителя/В.М.Чернокозова. – К., 1969. – С. 67 – 80.
27. Швейцер А. Культура и этика: Пер. С нем. Н.А.Захарченко и Г.В.Колшанского/Общ. Ред. И предисл. В.А.Карпушина. – М.: Изд-во «Прогресс», 1973. – 340 с.

Опорні схеми

Рис. 31. Основні принципи педагогічного такту

- *врахує упередженість* *скористається нею*
- *дипломатичний* *самозакоханий*
- *полегшує емоційність* *завищує емоційність*
- *поважає позицію учня* *не зважає на неї*
- *любить учнів* *власне Я – першооснова відносин*
- *врівноваженість* *роздратування і*
прагнення усунути перешкоду
будь-якими засобами
- *оцінка вчинку* *оцінка не вчинку, а самого учня*

Рис. 32. Риси тактовного й безтактного учителя

Основні ознаки педагогічного такту

людяність без зарозумілості

вимогливість без брутальності та прискіпливості

педагогічний вплив без наказів, навіювань, попереджень, приниження особистої гідності вихованця

уміння висловлювати накази, вказівки та прохання без благаання і марнославства

уміння слухати співрозмовника, не виказуючи байдужості та зверхності

врівноваженість, самовладання і діловий тон спілкування без дратівливості та сухості

простота в спілкуванні без фамільярності та панібратства

принциповість і наполегливість без упертості

уважність, чутливість і емпатійність без надмірності

гумор без насмішок

Рівні педагогічного такту

*Домінує зміст
ознаки:
спостерігається у
життєво мудрих
людей*

*Домінує форма:
спостерігається у
вчителів з
невисоким рівнем
світоглядної
культури і
невеликим
досвідом
педагогічної
діяльності*

*Єдність змісту і
форми: гармонійно
упорядкована
сукупність
елементів та
процесів, що
становлять суть
такту і способів
його вияву у різних
психолого-
педагогічних
ситуаціях*

*Індивідуальний вияв
гармонії змісту і
форми: високий
рівень оволодіння
мистецтвом такту,
за якого тактовна
поведінка стає
способом
професійного і
особистого життя*

Рис. 33. Рівні педагогічного такту

Рис. 34.Складові педагогічної техніки

Завдання для самостійного опрацювання

1. Прочитайте та проаналізуйте наступні вислови видатних науковців, філософів, педагогів. Занотуйте їх. Поясніть сенс висловлювань:

Якби дітей доручали вчителям красномовства і розсудливості, а не лише мови; якби розвивали в них не одну лише пам'ять, але й бадьорість духа, а також природні здібності; якби замість того, щоб притупляти їх розум, намагались надати розмах високим пориванням душі, яких здобутків могли б ми очікувати від натур з хорошими задатками! Але батьки зовсім не вважають, що мужність рівно як любов до істини і слави, є такими ж необхідними їх дітям; навпроти, дітей намагаються зробити моральними рабами, щоб вони засвоїли те, що основа успіху – це уміння підпорядковуватися і йти на змову з совістю

Вовенарг

Якщо діти і не є ідеалом моральної досконалості, то тим не менше, неможливо не погодитись, що вони набагато моральніші від дорослих. Вони не говорять неправди (доки їх не доведуть до цього страхом), вони соромляться всього нечемного, вони зберігають у собі святі почуття любові до людей, вільної від будь-яких життєвих упереджень. Вони зближаються із однолітком, не розпитуючи, багатий він чи ні, чи рівний за станом; у них помітний навіть нахил зближатися із ображеним долею...Їх почуття завжди виявляються ділом, а не залишаються на язиці, як у дорослих...Так,

ми повинні вчитися, дивлячись на дітей, повинні самі переродитися, стати дітьми, щоб досягнути розуміння справжнього добра і правди

М.Добролюбов

Немає більшого щастя, ніж з живою і душевною довірою поділитися зі своїми друзями всім тим, що поступово стає мені зрозумілим відносно предметів, дорогих нашому серцю! Найпрекрасніша філософія, найреальніша і безпосередня виникає у спілкуванні. Вона йде від серця і до серця

К.Зальгер

Дотягнутися до найтонших, потаємних дум школяра у змозі лише учительський «голос», коли він є і коли художньо, а не просто фонетично поставлений

Є.М.Ільїн

Діти починають розуміти міркування з того моменту, коли починають говорити; і якщо спостереження не обманює мене, вони раніше, ніж ми думаємо, починають бажати, щоб з ними поводитись як з розумними істотами. Цю гордість слід заохочувати в них, і наскільки це можливо, користуватися як головним засобом ставлення до них

Дж.Локк

У взаємовідносинах суб'єктів немає жодних принципових привілеїв у мого власного Я. Тому відносини між різноманітними власними Я зворотні. Теоретично не існує жодного привілею для ось цього Я. Моє ставлення до іншого передбачає і ставлення іншого до мене: Я такий же інший для того, кого я спочатку виокремив як іншого, і він такий же Я (вихідна точка системи координат), як Я

С.Рубінштейн

Люди, будьте людяними, це ваш перший обов'язок: будьте такими для всіх станів, будь-якого віку, для всього, що не чуже людині. Яка мудрість може бути для вас поза людяністю? Любіть дітей; заохочуйте їх ігри, забави, їх добрий інстинкт. Батьки! Робіть так, щоб діти насолоджувалися задоволенням від свого життя

Ж.-Ж. Руссо

...Потреба в людині народжується з бажанням знайти для себе в іншій людині джерело радості, віддаючи щось своє

В.Сухомлинський

Окрема людина, як щось відокремлене, не становить людської сутності в собі...Людська сутність наявна лише у спілкуванні в єдності людини з людиною, в єдності, що спирається лише на ретельність відмінності між Я і ТИ...Людина для себе є людиною у звичайному сенсі: людина у спілкуванні з людиною, єдність Я і ТИ є Бог...

Л.Фейєрбах

2. Визначте, яким чином виявляється вплив стилю спілкування педагога на продуктивність навчального-виховного процесу? Його тактовність? Результати відобразіть у таблиці:

<i>Наслідки впливу на вихованців</i>	<i>Стиль спілкування вчителя</i>	<i>Педагогічний такт (наявність чи відсутність)</i>
Позитивний вплив		
Негативний вплив		

3.Сформулюйте думку: у чому полягає зміст моральних відносин учителя та його вихованців? Відповідь обґрунтуйте.

4. Розмежуйте поняття:

- педагог –
- педагогічний такт –
- педагогічна етика –
- педагогічна техніка –
- педагогічна технологія –

5.Чи можна вважати, що педагогічний такт – це одна з форм морально-педагогічної творчості учителя, що поєднують дію і моральну свідомість педагога? Відповідь обґрунтуйте.

6.Наведіть приклади і занотуйте 2 – 3 педагогічні ситуації, які яскраво відображатимуть залежність рівня педагогічної майстерності від педагогічного такту і навпаки.

7. У чому суть моральних відносин? Які основні функції виконують моральні відносини у педагогічному колективі? Поясніть.

8. Наведіть приклади:

а) коли відносини учитель-учень носять моральний характер;

б) відносини учитель-учень є субординаційними;

в) відносини учитель-учень можна назвати співробітництвом.

8. Поміркуйте: у чому полягає «оптимальне педагогічне спілкування»? Що є його підґрунтям, структурними елементами. Відповідь обґрунтуйте. Наведіть приклади даного спілкування.

9. Із психолого-педагогічної літератури підберіть цитати про особливості педагогічного професійного такту і умови його формування. Занотуйте їх.

10. Поміркуйте: чи можна вважати відсутність такту у вчителя першопричиною виникнення та загострення конфлікту у спілкуванні з учнівською аудиторією (одним учнем, кількома)? Поясніть.

11. Придумайте 2 – 3 педагогічні ситуації, які демонструватимуть:

- поспішність учителя щодо покарання учня;

- суб'єктивне сприйняття вчинку учня і недостатню поінформованість педагога;

- прагнення педагога зберегти свій статус.

Проаналізуйте ситуацію. Занотуйте негативні наслідки поганого педагогічного такту.

12. Повправляйтесь з власною інтонацією: вимовте фразу «Підійди до дошки» 10 тонами. У чому Ви помітили різницю? За якого тембру голосу учитель досягне найбільшого результату наочності вихованця? Поясніть чому? Підкріпіть відповідь цитатами з творів Василя Сухомлинського.

13. Занотуйте особливості, характерні для маніпулятивного стилю спілкування. Визначте, чим небезпечний конфліктний стиль спілкування?

14. Поєднайте моральну відповідальність учителя та його такт. Заповніть таблицю:

<i>Спільне та відмінне у педагогічній діяльності</i>	<i>Моральна відповідальність</i>	<i>Педагогічний такт</i>
1....		
2.....		

15. На основі творів А.Макаренка визначте чи існує зв'язок між моральною відповідальністю педагога та ідеєю «паралельних ліній».
16. Визначте, яке місце посідає моральний ідеал у вихованні учителя тактовного? Наведіть приклади. Підготуйте на означену тему виступ, доповідь, реферат тощо.
17. Поясніть взаємозв'язок між дисципліною, тактом, моральною відповідальністю і майстерністю педагога. Нарисуйте схему.
18. Проаналізуйте слова відомого педагога А.Макаренка:

«Діти – це живі життя, і життя прекрасні, тому треба ставитися до них, як до товаришів і громадян, треба бачити і поважати їх права й обов'язки, право на радість і обов'язок відповідальності...»

Визначте, яким чином дане твердження дотичне до проблеми такту педагога? Відповідь обґрунтуйте.

19. Загальновідомо, що мораль – особлива складова, основа особистості учителя. Зважаючи на це проаналізуйте наступні міркування:

Свідомість обов'язку є лише формальним принципом. Він вимагає лише, щоб бажання і дії були взагалі підпорядковані нормі, але нічого не говорить про зміст цієї норми

В.Віндельбанд

Не ту людину можна назвати справді моральною, яка лише терпить над собою веління обов'язку, як якийсь тяжкий примус, як «моральні кайдани», а саме ту, яка піклується про те, щоб поєднати вимоги обов'язку з потребами внутрішньої сутності своєї, хто намагається перелити їх у свою плоть і кров внутрішнім процесом самосвідомості та саморозвитку так, щоб не лише зробились інстинктивно необхідним, але і приносили внутрішню насолоду

М.Добролюбов

Хто ставить що-небудь вище свого обов'язку, той уже відкинув його у своїх думках. Якщо людина займається будь-чим несвідомо, що це є найбільш важливою справою, то у глибині душі ця справа має для неї лише вторинне значення, їй не вистачає благословення істини, божественної сили. Лише для кого етика є теологією, обов'язки перед людством є обов'язком перед Богом, лише для того обов'язок є божою необхідністю, вироком останньої інстанції...

Л.Фейєрбах

20. Заповніть таблицю «Сутність принципів педагогічного такту»:

<i>Принцип педагогічного такту</i>	<i>Його сутність</i>
Гуманізм	
Оптимізм	
Опора на позитивне	
Єдність вимоги й поваги до учня	
Принцип міри	
Збереження власної гідності	
Турбота про фізичне здоров'я учнів	

21. Ознайомтесь із правилами тактової поведінки. Поясніть вагомість кожного із них:

- Будь впевненим у собі
- Своїм спокоєм та витримкою впливай на співрозмовника
- Зосередившись на співрозмовникові, здійсни мисленнєвий аналіз мотивів його поведінки, щоб урахувати його інтереси та продемонструвати свою зацікавленість у спільному вирішенні проблеми
- Зміцни свою позицію щодо можливості позитивного розв'язання ситуації

Занотуйте основні умови, які слугуватимуть ефективності реалізації означеної тактики учителя.

22. Ознайомтесь із різними видами зауважень. Оберіть ті із них, які доречно використовувати тактовному педагогу:

- ❖ іронічні
- ❖ бажання виокремитися
- ❖ різка відсіч
- ❖ упереджені
- ❖ невисловлені
- ❖ відмовки
- ❖ суб'єктивні
- ❖ об'єктивні

23. Змодельуйте ситуацію, за якої учитель:

- 1) уміє визначати морально-психічний стан співрозмовника (учня);
- 2) володіє усіма прийомами і способами запобігання нервовим зривам і стресовим ситуаціями (як власним, так і вихованців);
- 3) уміє керувати власним настроєм.

24. Підготуйте реферати і повідомлення на теми:

- 1) «Культура поведінки учителя і його такт»
- 2) «Педагогічна технологія та педагогічна тактика»
- 3) «Видатні педагоги минувшини про педагогічний такт та етику».

25. Розмежуйте поняття:

- педагогічна техніка –
- педагогічна технологія –
- педагогічна діяльність –

Що спільного і відмінного у означених поняттях? Поясніть.

26. Визначте, чи можливе отримання задоволення від професійної діяльності у:

- молодого педагога
- педагога з високими моральними нормами і чеснотами
- нетактовного педагога
- педагога з авторитарним стилем спілкування.

Перелічіть умови, що слугують досягненню задоволення від педагогічної діяльності.

27. Поміркуйте: якому з стилів педагогічного спілкування властиво не дотримуватись педагогічного такту? Перелічіть основні причини такого явища.

28. Визначте суть поняття «зло у педагогічній діяльності» на основі творів Г.Васяновича. Занотуйте основні твердження. Поміркуйте, у чому

- полягає суть зла у діяльності учителя? Чи дотичне воно до педагогічного такту та етики? Відповідь обґрунтуйте.
29. Визначте структуру моральної свідомості педагога тактовного й безтактного. Результати відобразіть у таблиці.
30. У чому різниця морального мотиву педагога тактовного й навпаки того, кому не властиві такі риси. Відповідь обґрунтуйте.
31. Прочитайте та проаналізуйте педагогічні ситуації:

Учитель-класовод оголосив III-А про толоку: школярам слід було прибрати опале листя у шкільному подвір'ї. Після видачі робочого приладдя, учитель дав кожному учневі завдання: «Коли закінчите, здасте свою ділянку роботи і можете бути вільними». Частина учнів працювала завзято, вправно і завершила свою роботу значно раніше інших. «Все, норму свою ми виконали. Прийміть роботу і ми підемо додому», - сказали вони. Проте, натомість, учитель попросив їх залишитися ще трохи, щоб допомогти слабшим учням, які досі так і не справилися зі своєю ділянкою. Відтак, у відповідь почув: «Ми цього робити не будемо».

Яка Ваша точка зору на дану ситуацію? Яких помилок припустився учитель-класовод? Зробіть висновки щодо реалізації завдань виховання молодших школярів у сучасній школі.

На уроці «Я і Україна», який проходив у IV-му класі учитель біля дошки пояснювала новий навчальний матеріал. Уся її увага зосереджена на карті. Аж раптом за спиною пролунав свист одного з учнів. Учитель повернулася обличчям до учнів, доброзичливо подивилася на клас, поклала на стіл указку і, заклавши пальці до рота, сильно свиснула. На обличчях учнів було видно неабиякий подив. Зокрема учень-свистун, сидів приголомшений, зашарівшись.

Учитель подивилася на нього і зауважила: «Поганенько свистиш. Хто хоче навчитись свистіти по-справжньому, записуйтесь до мене у гурток художнього свисту. А зараз продовжимо урок». І далі, немов нічого не трапилось, вона продовжувала пояснювати новий матеріал.

Після завершення уроку хлопчики й дівчатка із захопленням розповідали іншим, як учителька гарно свистить і як негарно повів себе однокласник.

Якими були б Ваші виховні дії? Ваша думка.

Учень сидить за останньою партою, підпершись на руку, при цьому постійно щось говорить, кривить гримаси, сміється, заважаючи учителю працювати з іншими. *Якою повинна бути реакція учителя на поведінку школяра? Із нижче наведених варіантів оберіть свою позицію:*

<i>№ п/п</i>	<i>реакція учителя</i>	<i>переконання учителя</i>
1	Не вертись!	Школа без дисципліни – млин без води
2	Не відволікайся, перестаньте розмовляти!	Якщо учні ведуть себе спокійно, значить вони слухають
3	Що там побачив? Перестань постійно дивитися у вікно!	Учень повинен думати на уроці лише про предмет
4	Не підказуй! Що у тебе під столом? Дай сюди!	Прикрикнеш – замовчать, почнеш з ними поводитись тактовно – порядку не буде

Нова учителька організувала при школі гурток для дівчаток «Маленька господинька». Дівчатка з початкових класів потягнулися до неї. Одного разу на занятті гуртка учениця Іринка несподівано сказала: «Приходьте у наш клас вести уроки праці, будь-ласка! А то наша вчителька у нас – просто жах!»

Ваша відповідь. У чому помилка учителя, який веде уроки праці у класі Іринки? У чому полягають основні виховні завдання?

«Катерино Павлівно, - захекалася учениця ІІ-Б Надійка, - а мій зошит по арифметиці учора ввечері Мурзик порвав. Я дивилася передачі по телевізору, а він заскочив на стіл і порвав».

Учителька відповідає: «А покажи мені свого язика! Так, усе зрозуміло, і коли твій язик перестане обманювати? Адже в усьому, що ти зараз сказала правда тільки в тому, що ти дивилася телевізор, а про Мурзика усе вигадки.

Так? Зізнавайся». – «Я хвилювалася, що отримаю двійку, - заговорила трохи очманіла від несподіванки школярка. Я правда, більше ніколи не буду говорити неправду. Обіцяю...»

У чому полягає проблема? Які виховні завдання стоять перед учителем щодо поведінки школярки? Чи правильним був вчинок педагога?

У класі розчинилися двері і ввійшла жінка, тримаючи за руку Васька.

- Ганно Петрівно, візьміть мого учня, бо не хоче ходити до школи
- Це ще чому?
- Він два роки немов би то й вчився, але як ми купили йому велосипеда – навчання геть закинув
- За що такому ледарю велосипеда?
- На День народження

Хлопчик понурив голову, опустивши очі додолу. Діти сміялися, й особливо, дівчатка: «Такий здоровань, а мама привела до класу!».

- Не треба, я сам
- Що ти сам?
- Сам буду ходити і добре вчитимуся
- Аякже, так ми тобі й повірили! – сказала учитель і запропонувала йому присісти за парту поряд із Оленою.

Проаналізуйте дану ситуацію. У чому проблема? Які дії повинен застосувати педагог? Мати?

На батьківських зборах у III-A класі мати Петренка І. вихваляла сина: «У мого синочка такі здібності! Він уроки робить на ходу, а з читання й поготів нічого не читає – все знає. Самі знаєте які у нього хороші оцінки, а якби він ще й вчився, то...

Учитель зупинила матір. Вона справді знала, що Петренко здібний учень, але надто вже лінивий. Вчитель вирішила нічого не казати, тільки кивнула головою й продовжувала розповідь про відстаючих.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії?

Учитель, ввійшовши до класу, одразу помітила, що схеми, які вона дала розвісити черговим учням, висіли на дошці договори ногами. Вона тихо зітхнула, спокійно увійшла, мовила:

- Доброго дня, любі друзі
- Добридень!
- Ми сьогодні будемо вивчати нові літери з іноземної мови. Ось погляньте на дошку. Наші чергові справно виконали моє завдання, повісивши схеми.

У класі почулися сміх і перешіптування учнів. Всі дивилися на дошку і усміхалися.

- Але це ж все рівно іноземні літери. Звідки ми знаємо, правильно повісили схеми чи ні!
- Так, так!
- Авжеж! Звідкіля! Тепер, шановні учні-чергові класу, спробуйте повторити написання даних літер у зошиті. Ну як, виходить?
- Не зовсім!
- Отож бо. Слід бути уважними в усьому, старанними, а коли не знаєте чогось, то для цього запитайте учителя.
- Навіщо питати? Хіба учитель не лише для того, щоб вчити? Хіба він ще й радити має?
- Прийдіть додому і запитайте у батьків.

Наступного ранку третьокласники гучно щось обговорювали. Учитель поцікавилася:

- Про що так сперечаєтеся?
- Про Вас. Одні кажуть, що радитись ми повинні лише з татом і мамою, а не з Вами. А інші – і з Вами також.
- Ні! Ні! Учитель не може бути мамою! Мама – одна назавжди і вона краща, ніж Ви!

Проаналізуйте ситуацію. У чому причина конфлікту педагога з окремими учнями. Що повинна роз'яснити учитель дітям? Ваші дії.

Вже 15 хвилин триває урок співів у II класі. Аж раптом відкриваються двері й до класу нахабно заходять троє школярів – друзі-розбишаки, які постійно порушують правила поведінки у школі та погано навчаються.

«Можна увійти?!», - з криком запитують вони, насміхаючись. Вчителька просить їх вийти і зайти до класу так, як це належить вихованим учням. Проте, через хвилину двері відчиняються і діти до класу заходять, ставши навколішки. У класі роздається гучний сміх інших учнів.

Визначте, чи була правильною реакція педагога? На що слід звернути особливу увагу учителю у виховній роботі?

Андрійко у II класі – найвищий хлопчик з рудим волоссям. Однокласники постійно дразнять його, називаючи «рудим Гулівером». Роздратований та ображений школяр часто наздоганяє хлопців, що його ображають та намагається їх фізично покарати. Після цього, у них, звісно, залишаються синці й подряпини. Батьки побитих дітей приходять до школи, скаржаться на Андрія та погрожують йому жорстоко покарати.

Визначте, у чому упущення учителя? Чому так ведуть себе молодші школярі? Чи правильно є поведінка батьків?

Олексійко любить вчитися: він завжди ретельно готується до кожного уроку, тримає в чистоті й порядку своє робоче місце, завжди охайний та доглянутий. Він завжди хоче бути першим в усьому, лідером класу. Його рука постійно піднята на уроці і він готовий відповідати. Проте школяр надміру емоційно сприймає те, що учитель опитує й інших дітей. Це його неабияк дратує і він починає щось вигукувати, вголос насміхається над дітьми, які припустилися помилки.

Чи можна вважати, що даний школяр займається самовихованням? Якщо ні, то чому? Поясніть.

На уроці праці Іванко неакуратно зробив виріб. Учитель попросив його переробити, мотивуючи це тим, що не хоче ставити поганої оцінки. На це учень відповів, що всі учителі (музики, фізичного виховання і учитель-класовод) завжди ставлять йому тільки низькі оцінки, а тому учитель праці може не хвилюватися і також діяти таким чином.

Поясніть, чи варто учителям переглянути власну позицію? Чи необхідно школяреві розпочати роботи над самовдосконаленням. Якщо так, то чому? Відповідь обґрунтуйте.

Учителька-початківець прийшла на свій перший урок іноземної мови до II-В класу. Хвилюючись, вона почала пояснення нового матеріалу, але через деякий проміжок часу відчула, як клас почав шуміти. Їй одразу вдалося зосередитись на джерелі шуму. Пробігши поглядом по учнях класу, учитель зауважила, що хлопчик за останньою партою стукав пеналом по парті. За кожним його ударом лунав приглушений сміх дітей.

Учителька намагалася зупинити бешкетника поглядом, потім жестом, але врешті зробила зауваження. Ніщо не допомагало.

«Я не навмисно, - насміхаючись відповів школяр, - більше не буду». Проте вже за 5 хвилин стук пролунав знову.

Учителька стримано сказала: «Відкривайте, діти, зошити. Запишіть сьогоднішню дату. Виконуйте вправи, які я вам дам».

У класі настала тиша. Учні з цікавістю почали виводити англійські літери у зошиті, а бешкетник ще кілька разів пробував розвеселити клас, проте марно. Тоді він сам дістав зошита з портфеля й відкрив його. Відтак учителька заперечила: «Ні, цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти продовжуватимеш стукати до кінця уроку! І твоє домашнє завдання на сьогодні – стукати і вдома».

У класі знову хтось засміявся, але його ніхто не підтримав.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте виховні дії та засоби виховного впливу на учня-бешкетника.

32. Дайте відповіді на запитання:

Тест «Такт учителя»

Ви приходите на урок у 3 клас і потрапляєте у дивну ситуацію: діти скупчилися біля одного учня, який щось активно розповідає. Час від часу його розповідь переривається бурхливим сміхом слухачів. Ваші дії?

Виберіть 2 із 5 запропонованих варіантів педагогічних реакцій:

1. Стукаю по столу і висловлюю обурення щодо неповаги до себе.
2. Непомітно підходжу до дітей, прислуховуюся до того, про що йдеться, і, зрозумівши суть також сміюся.
3. Караю чергових, які не підготували клас до уроку.
4. Кажу: «Діти, швидко займіть свої місця. Обіцяю, що сьогоднішній урок також буде цікавим».
5. Голосно вітаюся, оголошую тему, не звертаючи уваги на те, що застав.

Опрацювання результатів:

Підрахуйте суму балів:

відповідь 1 – 5 балів

відповідь 2 – 10 балів

відповідь 3 – 5 балів

відповідь 4 – 10 балів

відповідь 5 – 10 балів.

15 і більше балів – спрямованість на дотримання педагогічного такту

менше 15 балів – схильність до прийняття стереотипних рішень

Тест на визначення Вашої емоційної стійкості

(за Айзенком)

Дайте відповіді на запитання:

1. Чи часто Ви відчуваєте потребу мати друзів, що вас розуміють, можуть підтримати та утішити?
2. Чи важко Вам сказати «ні»?
3. У Вас часті спади чи піднесення настрою?
4. Чи часто Ви почуваетесь нещасним без певних на то причин?
5. У Вас виникає почуття ніяковості й хвилювання, коли Ви прагнете розпочати розмову із незнайомкою (цем)?
6. Чи часто Ви непокоїтесь з приводу того, що зробили або сказали щось таке, чого не слід було робити?є
7. Вас легко образити?

8. Чи правильно, що Ви іноді сповнені енергії так, що все аж горить у руках, а іноді зовсім мляві?
9. Чи часто Ви мрієте?
10. Чи часто Вас непокоїть почуття вини?
11. Ви вважаєте себе людиною чутливою?
12. Чи часто, виконавши певну ділянку роботи, Ви відчуваєте, що могли б виконати її краще?
13. Чи буває, що Вам не спиться через різні думки?
14. У Вас буває прискорене серцебиття?
15. Чи бувають у Вас напади тремтіння?
16. Чи непокоїтесь Ви з приводу неприємних подій, що могли б відбутися?
17. Вам часто сняться кошмари?
18. Чи турбує Вас біль?
19. Ви можете назвати себе нервовою людиною?
20. Чи легко Ви ображаєтесь коли люди вказують на Ваші помилки в роботі або особисті недоліки?
21. Чи непокоїть Вас почуття, що Ви гірші за інших?
22. Ви дбаєте про своє здоров'я?
23. Чи страждаєте безсонням?

Опрацювання результатів:

Підрахуйте кількість позитивних відповідей. За кожну таку відповідь отримуєте 1 бал.

12 і більше балів: характерна низька емоційна стабільність

менше 12 балів: емоційна стабільність людини сформована на достатньому рівні

Тест «Діагностика Вашого рівня конфліктності»

Оберіть власну відповідь на поставлені запитання:

1. Чи характерне для Вас прагнення домінувати?

а) Ні

б) Іноколи

в) Так

2. У Вашому колективі є люди, які Вас побоюються, а можливо, ненавидять:
 - а) Так
 - б) Важко відповісти
 - в) ні
3. Хто Ви більшою мірою?
 - а) Миротворець
 - б) Принциповий
 - в) винахідливий
4. Як часто Вам доводиться виступати з критичними зауваженнями?
 - а) Часто
 - б) Час від часу
 - в) рідко
5. Які пріоритети Ви оберете, якщо очолите новий колектив
 - а) розроблю програму роботи на рік і переконаю колектив у її доцільності
 - б) вивчу людей і налагоджу стосунки з лідерами
 - в) постійно радитимусь з людьми
6. Який стан властивий Вам у випадку невдачі:
 - а) песимістичний
 - б) поганий настрій
 - в) образа на себе
7. Чи характерне для Вас прагнення обстоювати традиції колективу і дотримуватися їх
 - а) так
 - б) швидше ні
 - в) ні
8. Ви належите до людей, що готові почути гірку правду про себе
 - а) так
 - б) швидше ні
 - в) ні
9. Які якості намагаєтеся викоренити у собі
 - а) дратівливість
 - б) образливість
 - в) нетерпимість до критики на свою адресу
10. Хто Ви більшою мірою
 - а) незалежний
 - б) лідер
 - в) генератор ідей

11. Якою людиною вважають Вас друзі?
- екстравагантною
 - оптимістом
 - наполегливою
12. Із чим Вам доволі часто доводилося боротися?
- несправедливістю
 - бюрократизмом
 - егоїзмом
13. Що Вам властиво:
- недооцінювання себе
 - об'єктивність в оцінці власних здібностей
 - переоцінювання власних здібностей
14. Що найчастіше штовхає Вас на міжособистісний конфлікт
- надмірна ініціативність
 - надмірна критичність
 - надмірна пряmolінійність.

Опрацювання результатів: підрахуйте кількість набраних балів, використовуючи таблицю:

Варіант відповіді	Кількість балів за запитаннями						
	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
А	1	3	1	3	3	2	3
	3	2	0	2	3	2	1
Б	2	2	3	2	2	3	2
	2	1	1	1	2	1	2
В	0	1	2	1	1	1	1
	1	3	2	3	1	3	3

Інтерпретація результатів:

14 – 17 балів – дуже низький рівень конфліктності

18 – 20 балів – низький рівень

21 – 26 бали – рівень конфліктності дещо нижчий за середній

27 – 29 балів – рівень конфліктності середній

30 – 35 балів – рівень вище середнього

36 – 38 балів – високий рівень конфліктності

39 – 42 бали – дуже високий рівень конфліктності.

З тим, щоб ще раз себе перевірити, проаналізуйте, чи справді Вам властиві: прагнення будь-що бути першим; надмірна принциповість, яка налаштовує Вас на ворожі дії щодо інших людей; необгрунтована критика інших; часте переважання поганого настрою; консерватизм мислення та поглядів; безцеремонне втручання в особисте життя інших людей; прагнення бути незалежним, яке переростає у «роблю, що хочу»; надмірна пряmolінійність у судженнях; несправедливе оцінювання вчинків і дій інших; приниження гідності іншої людини; виявлення ініціативи там, де не просять.

ТЕМА 7. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І АВТОРИТЕТ УЧИТЕЛЯ

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «авторитет», «імідж» педагога; структуру авторитету та чинники впливу на його становлення

Уміти: визначати критерії та рівні авторитету педагога

Опорні поняття: педагогічна діяльність, педагогічні здібності, домінуючі якості, авторитет, професіоналізм, компетентності, спрямованість особистості, педагогічне покликання

- Поняття авторитету учителя: зміст та структура
 - Чинники впливу на становлення авторитету педагога; критерії та рівні авторитету
 - Психолого-педагогічні принципи побудови авторитету учителя
1. Баранова Світлана. Особливості формування професійної компетентності вчителя/Світлана Баранова//Сучасна школа України. – 2009. - № 2 (206), лютий. – С. 16 – 18.
 2. Браун Д. Имідж – путь к успеху/Д.Браун. – СПб, 1996. – С. 88 – 117.
 3. Буяльский Б.А. Курс на мастерство/Б.А.Буяльский. – К., 1974.- 139 с.
 4. Воронько Анна. Професійна компетентність і культура вчителя/Анна Воронько//Школа. – 2010. - № 12 (60), грудень. – С. 16 – 20.
 5. Даниленко Л. Інноваційні зміни в організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників/Л.Даниленко//Післядипломна освіта в Україні. – 2010. - № 1. – С. 15 – 19.
 6. Дідковська І., Шишлова Н. У пошуку себе, або Як діловій жінці створити свій імідж/І.Дідковська//Завуч. – 2003. - № 26. – С. 8
 7. Зміни і доповнення до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України//Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 1999. - № 3 – 4.
 8. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність/І.А.Зязюн. – К.: Вища школа, 2004. – 421 с.
 9. Кнебель М.О. Поезія педагогіки/М.О.Кнебель. – М., 1976. – 217 с.
 - 10.Крисюк С.В. Післядипломна освіта вчителів: орієнтири розвитку/С.В.Крисюк//Орбіта. – 1995. - № 2. – С. 3 – 7.

11. Кузьміна Н.В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся/Н.В.Кузьміна//Вопросы психологии. – 1984. - № 1. – С. 20 – 26.
12. Луцик Дмитро. Актуальні проблеми педагогічної науки в Україні/Дмитро Луцик//Початкова школа. – 2010. - № 2. – С. 1 – 5.
13. Максименко С.Д. Психологія особистості/С.Д.Максименко. – К.: Вид-во ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.
14. Медведко Л., Хомочкіна Т., Шкондіна Н. Розвиток профкомпетентності вчителя/Л.Медведко//Директор школи. Україна. – 2011. - № 4. – С. 53 – 57.
15. Мелешко Віра. Компетентний учитель як умова розвитку педагогічної системи сільської школи/Віра Мелешко//Початкова школа. – 2010. - № 1. – С. 1- 4.
16. Мороз О., Омеляненко В. Перші кроки до майстерності/О.Мороз, В.Омеляненко. – К., 1982. – 376 с.
17. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
18. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма/Л.Овсянецька//Соціальна психологія. – 2004. - № 2(4). – С. 140 – 145.
19. Палтышев Н.Н. Педагогическая гармония/Н.Н.Палтышев. – К., 1996. – 213 с.
20. Писаренко В.И, Писаренко И.Я. Педагогический авторитет [учителя]/В.И.Писаренко//Педагогическая этика. – Минск, 1986. – С. 88 – 95.
21. Протасова Наталія. Особистісна орієнтація навчання в освіті педагогів/Наталія Протасова//Рідна школа. – 1999. - № 1. – С. 72 – 73.
22. Радченко А. Профкомпетентність – ознака сучасного іміджу вчителя/А.Радченко//Директор школи. Україна. – 2010. - № 12. – С. 53 – 58.
23. Собчик Л.Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики/Л.Н.Собчик. – СПб.: Издательство «Речь», 2005. – 624 с.
24. Станиславский К.С. Работа над собой в творческом процессе переживания/К.С.Станиславский//Собр. Соч. в 8 т. – М., 1954. – Т. 2. 475 с.
25. Стрельников В. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості/В.Стрельников//Психологічна підтримка творчості учня. – К., «Редакції загально педагогічних газет», 2003. – С. 9 – 17.

26. Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя//Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисюка. – К., 1992. – С. 44 – 45.
27. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.
28. Федоришин Б.А. Психологические основы подбора кандидатов к педагогической профессии/Б.А.Федоришин//Актуальные проблемы психологии: традиции и современность. – В 2 т. – К., 1992. – Т. 2. – 348
29. Холодная М.А. Психологическое тестирование и право личности на собственный вариант развития/М.А.Холодная//Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2004. - № 2. – С. 66 – 75.
30. Шубинский В.С. Предмет, задачи и сущность педагогики творчества/В.С.Шубинский. – М., 1987. – 345 с.

Опорні схеми

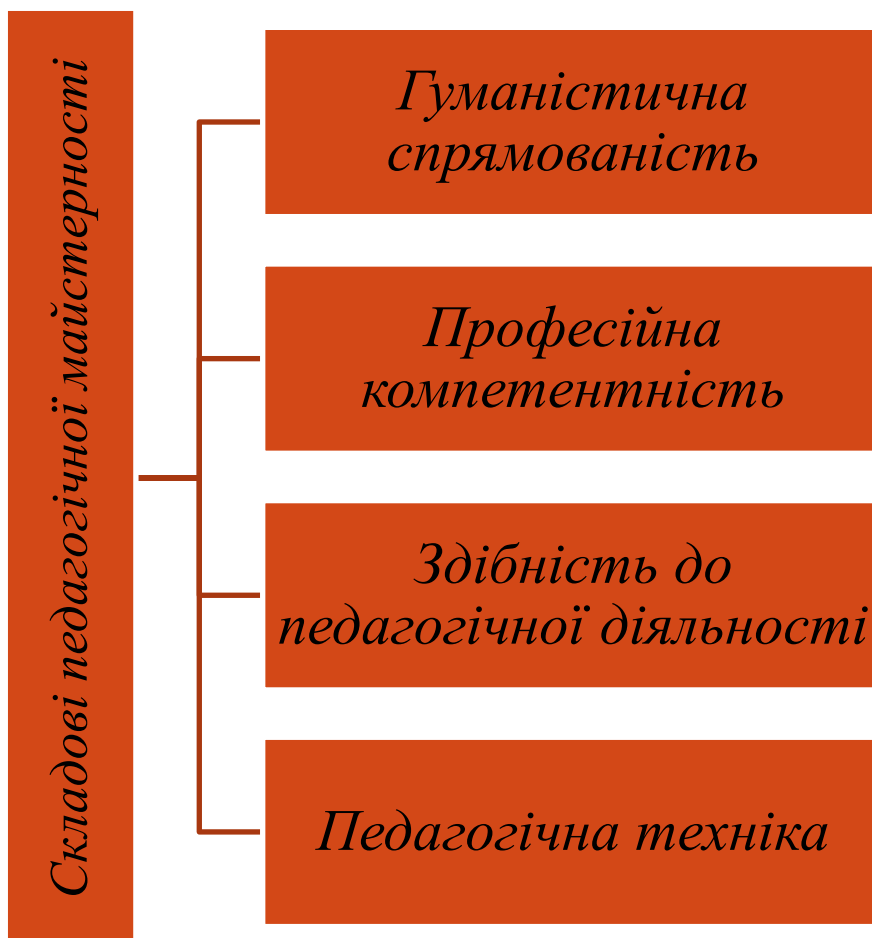

Рис. 34. Структурні компоненти педагогічної майстерності

Рис.35. Структура авторитету педагога

Шляхи завоювання авторитету педагогом

Слова не повинні розходитися зі справою. Якщо щось забороняєте дітям, то й самі не повинні цього робити. Не говоріть фрази: «Вам не можна цього робити, тому що ви маленькі», що принижує дітей.

Рівність педагога з дітьми без самопіднесення себе

Якщо вимагаєте поваги до себе, то умійте поважати дітей. Формування умінь розв'язання конфліктних ситуацій, уникаючи будь-якого приниження дітей.

Доброзитчливість, турбота про кожного вихованця; товаристська, взаєморозуміння, співпраця із вихованцями

Завжди й скрізь використовуйте під час роботи з дітьми гру як провідний вид діяльності молодшого школяра. Гра - їхній світ.

Умійте проникати у внутрішній світ своїх вихованців, дитячі серця і розуми. Будьте не лише наставником, а й порадником кожній дитині

Будьте чесними із дітьми. Діти - живі «детектори неправди», вони безпомилково відчують, коли їх обманюють, і ніколи не поважатимуть та не довірятимуть нещирій людині.

Рис. 37. Рівні авторитету педагога

АВТОРИТЕТ УЧИТЕЛЯ

Рис.38. Сторони авторитету педагога

Завдання для самостійного опрацювання

1. Розмежуйте поняття:
 - педагогічна техніка
 - педагогічний такт –
 - педагогічна майстерність –
 - педагогічна творчість –
 - професійна компетентність -

2. Заповніть таблицю «Компетентності сучасного педагога»:

<i>Назва компетентності учителя</i>	<i>Її сутність</i>
▪ соціальна	- рольова ідентифікація...
▪ професійна	- особистісна зрілість...
▪ загальнокультурна	- педагогічний такт, імідж...
▪ здоров'язберігаюча	- психічне...здоров'я
▪ компетентність інформаційних та комунікативних технологій	- комп'ютерна грамотність

Визначте, до якої з вище перелічених компетентностей відносимо авторитет учителя. Поясніть чому.

3. Поясніть взаємозв'язок понять:

педагогічна майстерність – професійна придатність

професійна придатність – авторитет

професійна готовність – імідж педагога

професіоналізм – авторитет

педагогічна майстерність - авторитет

4. Ознайомтесь із опитувальником для учнів. Зробіть власні висновки про те, що характеризує авторитетного педагога?

«Імідж учителя – очима учнів»

- 1) На підставі чого у вас формується перше уявлення про учителя?
 - 2) З яких складових, на ваш погляд, складається імідж учителя?
 - 3) Які прояви в діяльності учителів впливають на формування негативного ставлення до них?
 - 4) Чи вважаєте свого учителя ідеальним?
 - 5) Які риси та якості педагога хотіли б запозичити?
5. Поясніть: у чому полягає зв'язок педагогічної культури і майстерності? Що з даних понять є первинним, а що похідним?
6. Визначте, відсутність яких педагогічних здібностей унеможливило формування авторитету учителя? Поясніть.

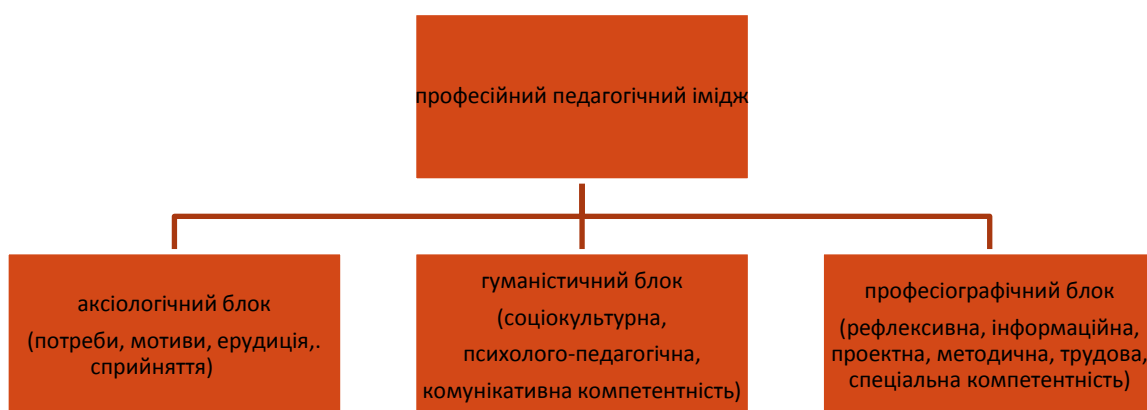
7. Наведіть 2 – 3 приклади того, як впливає наявність педагогічного оптимізму на досягнення найвищого рівня у професійній діяльності – іміджу учителя.
8. Ознайомтесь із схемою. Проаналізуйте та зробіть висновки. Складові якої важливої якості педагога Ви бачите?

9. Ознайомтесь із творами видатного педагога Василя Сухомлинського. Занотуйте міркування про авторитет учителя. Зробіть власні висновки.
10. Заповніть таблицю «Авторитет та шляхи його досягнення учителями з різними стилями педагогічного спілкування»:

	<i>Авторитарний стиль</i>	<i>Ліберальний стиль</i>	<i>Демократичний стиль</i>
Переваги у процесі досягнення авторитету			
Недоліки у процесі досягнення авторитету педагогом			

11. Відвідайте декілька уроків учителів початкової школи. Порівняйте їх професійні, особистісні риси та якості. Зробіть висновки про те, які саме фактори впливають на досягнення учителем авторитету.
12. Ознайомтесь зі схемою «Імідж педагога». Підготуйте виступи на означену тематику:

13. Завершіть логічний рядок:

професійна придатність професійна готовність педагогічні здібності...

14. Поясніть взаємозв'язок понять «авторитет учителя» та «ідейна спрямованість» особистості педагога. Наведіть 2 – 3 приклади.
15. Наведіть 2 – 3 педагогічні ситуації, які демонструватимуть наявність та відсутність педагогічного авторитету. Для більш виразного прикладу

використайте та наведіть народні прислів'я та приказки, цитати з творів видатних педагогів тощо.

16. Вкажіть, що є основою педагогічної спрямованості? У чому це відображається? Наведіть приклади.

17. Що таке «педагогічне покликання»? Яке співвідношення його з авторитетом учителя? Поясніть.

18. Проаналізуйте твердження:

«Авторитет учителя – загальновизнана учнями та їхніми батьками значущість достоїнств учителя й заснована на цьому сила його виховного впливу на дітей. До таких достоїнств належать висока духовність, культура, інтелігентність, ерудиція, високі моральні якості, педагогічна майстерність. Професійний авторитет учителя значною мірою залежить також від його становища у суспільстві...»

С.Гончаренко

«Щоб виховати людину високого інтелекту, красиву й багату емоційно, учитель не може обійтись без книги, без цілого світу художніх образів. Книга – велика сила, це правда, але в руках доброго вчителя, ми знаємо, ця сила подвоюється...»

Олесь Гончар

«Він учитель за покликанням; ...його не можна уявити собі ніким іншим як учителем. Викладання стало його життям, його поживою; воно нероздільно пов'язане з ним. І не дивно, що учительська справа стає у нього вільним мистецтвом, і він на всіх своїх учнів накладає печать свого духу! Як він знаходить своє щастя в навчанні, так можна вважати щасливими тих, хто в нього вчиться»

А.Дістервег

«Авторитет не можна набути раз і назавжди. Авторитет досягається щоденно...»

Ромен Роллан

«Не той учитель, хто одержав виховання й освіту вчителя, а той, у кого є внутрішня впевненість у тому, хто він є, ким повинен бути й не може бути іншим...»

Лев Толстой

«Педагог повинен викликати явища зростання (інтелектуального) у самого себе, тоді він буде живий і прийнятний для дітей, бо буде сповненим інтересу до них. Діти це завжди інстинктивно відчують...»

С.Шацький

19. Заповніть таблицю «Узагальнена модель сучасного педагога»

<i>Периферійно значимі якості учителя</i>	<i>Периферійні якості</i>	<i>Педагогічні вміння</i>	<i>Знання</i>

20. Видатний педагог В.Сухомлинський стверджував: «Практична педагогіка – це знання й уміння, не тільки доведені до ступеня майстерності, але й підняті до рівня мистецтва...» Доведіть, яким чином знання методологічних основ і категорій педагогіки дозволяють учителю досягнути авторитету. Наведіть приклади.

21. Ознайомтесь з працею Є.Ільїна «Мистецтво спілкування» (книга «Педагогічний пошук»). Визначте, які способи самовиховання учителя варто використовувати задля набуття авторитету?

22. Заповніть щоденник професійного становлення. Визначте, що необхідно Вам задля покращення власного іміджу як майбутнього учителя. Занотуйте власні якості та уміння. Проаналізуйте їх та зробіть висновки:

<i>Якості та уміння</i>	<i>Рівень сформованості якостей та умінь педагога</i>			<i>Запланований рівень сформованості якостей та умінь</i>		
	<i>I курс</i>	<i>II курс</i>	<i>III курс</i>	<i>I курс</i>	<i>II курс</i>	<i>III курс</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>

23. Визначте основні елементи авторитету. Занотуйте складові рольового компоненту авторитету. Наведіть приклади.

24. Зобразіть схематично складові соціального компоненту авторитету. Поясніть значення кожного із них.

25. Охарактеризуйте сторони авторитету.

26. Складіть таблицю, у якій буде відображено вплив різних факторів (позитивних та негативних) на формування авторитету.

27. Підготуйте повідомлення на теми:

- «Шляхи досягнення авторитету учителем»
- «Сучасність та вимоги до учителя»
- «Імідж педагога»
- «Педагогічне покликання та його реалізація»

28. Занотуйте психолого-педагогічні принципи побудови авторитету учителя.

29. Підготуйте мультимедійну презентацію на означену тему (відео урок чи відео презентацію виховного заходу кращого (авторитетного) учителя.

30. Доберіть прислів'я та приказки про те, що особистість повинна постійно удосконалювати себе не лише у побуті, а й в професійній діяльності.

31. Що таке прийом паралельної педагогічної дії?

Хто із видатних педагогів часто використовував даний прийом у своїй практиці?

Яким чином пов'язані нижче наведений вислів, прийом паралельної дії та авторитет педагога?:

«...вихователі забувають, що колектив – це не щось абстрактне, а живі люди, особистості. Духовний світ, переживання, переконання колективу є надзвичайно складними. Погляд вихователя на колектив як на завжди придатний до використання інструмент ігнорує всю складність його духовного світу...»

32. К. Ушинський стверджував: *«Сильне душевне потрясіння, надзвичайний порив духу, високе піднесення одним ударом знищують найшкідливіші схильності й закоренілі звички, ніби стираючи, спляючи своїм полум'ям усю попередню історію людини, щоб почати нову, під новим прапором»*

Про ефективність якого виховного прийому йдеться? Перелічіть умови, за яких доцільно використовувати даний прийом виховання. Чи властиве використання даного прийому учителями авторитетними? Поясніть.

33. Ознайомтесь з поглядами видатного педагога, основоположника родинної педагогіки Мирослава Стельмаховича та зробіть висновки:

- він висуває Людину як структурний складник суспільства, а не середньо арифметичний, безобличний складник автократичного безструктурного колективу, «маси», що розчавлює, поглинає, нівелює індивідуальність
- виховувати молодших школярів у дусі ідей, ідеалів, почуттів, прагнень, моралі, знань і помислів, виробничого досвіду,

історичних досягнень, етнопедагогічних засад та світогляду українського народу, нації, завжди прислухатися до голосу народу

- Виховання в усьому має узгоджуватися з природою, її закономірностями, щоб зберегти й примножити природне в природі та людське в людині
- ...планування й оцінка конкретних виховних дій учителя початкових класів розглядати як структурний елемент загальної системи виховання, етнічної соціалізації й освіти учнів

34. Ознайомтесь із ситуацією «Гаранець» (Макаренко А.С. Педагогічна поема. – К., 1997. – С. 20 – 21). Проаналізуйте її відповідно до наступних запитань:

- Як педагог аналізує ситуацію, що склалася? Які об'єктивні умови він урахує?
- Яку педагогічну задачу розв'язував за даних обставин А.Макаренко?
- Яку ситуацію створює педагог для досягнення визначеної мети?
- Чи можемо назвати діяльність педагога мета діяльністю?
- Які особисті риси видатного педагога Антона Семеновича Макаренка Ви виокремили у даній ситуації? Які із них прагнете сформувати у собі з метою досягнення високого рівня майстерності у подальшій професійній діяльності? Поясніть.

Занотуйте ті ситуації, за яких учитель виявили високий рівень майстерності.

35. Підготуйте виступ на тему «Моє педагогічне кредо». Побудуйте свій виступ як постановку певного завдання для себе та своїх колег. Занотуйте та використайте під час виступу вислови видатних педагогів про їхнє педагогічне кредо.

36. Прочитайте та проаналізуйте педагогічні ситуації:

Класний керівник залишив після уроків в класі учня ІІІ-В Сергія Петренка, що насмітив під столом і забруднив парту чорнилом. Натомість педагог заявила, що він повинен прибрати за собою, вимити парту, винести сміття. На додаток, як покарання, учню було доручено повитирати усі парти, забруднені іншими однокласниками, протерти підвіконня і шкільну дошку. Виконавши доручення, Сергійко, захоплений роботою, протер від пилу і полив квіти, що стояли на підвіконні.

«А ти все-таки молодець, - похвалила його учитель. – Умієш і любиш працювати. Я сподіваюсь, що навчишся так само добре стежити за собою, будеш акуратним в усьому».

Проаналізуйте дану ситуацію та зробіть висновок. Чи правильною була поведінка учителя?

Учень на уроці починає скрипіти партою. Учитель знає хто це робить, оскільки тільки у нього парта старенька і підлягає ремонту. Врешті учню набридає і він починає щось вигукувати, сміятися і заважає працювати іншим дітям. Учителька не стримується і робить йому зауваження. Проте, школяр відмовляється визнати свою провину, хоча через певний проміжок часу все повторюється знову. Учитель не стримує емоцій та просить учня-порушника вийти з класу.

Ваші міркування: які виховні завдання виникли у процесі уроку перед учителем? Чи справився він з їх вирішенням?

У III-му класі новий учитель. Але вже кілька уроків поспіль йому дошкуляв один з учнів – Ігор. Після пояснення нового матеріалу, Ігор одразу підняв руку і поставив учителеві запитання. Педагог ввічливо відповів, але школяр нічого не зрозумів з його слів. Учитель вдруге пояснив, проте результат був таким самим. Трохи поміркувавши, педагог запропонував школяру залишитись після уроків, щоб трохи позайматись. Проте Ігор не залишився, а спокійно попрямував з однокласниками додому. Наступного дня у уроці все повторилося.

У чому проблема? Які виховні завдання не вирішив учитель?

На батьківських зборах у III-А класі мати Петренка І. вихваляла сина: «У мого синочка такі здібності! Він уроки робить на ходу, а з читання й поготів нічого не читає – все знає. Самі знаєте які у нього хороші оцінки, а якби він ще й вчився, то...»

Учитель зупинила матір. Вона справді знала, що Петренко здібний учень, але надто вже лінивий. Вчитель вирішила нічого не казати, тільки кивнула головою й продовжувала розповідь про відстаючих.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

Педагог помітила, що за останню чверть Семен значно почав відставати у навчанні. До школи хлопчик приходив зі спізненням, часто неуважний. На уроках щось малює, займається сторонніми речами чи дивиться у вікно.

Учитель викликала батьків до школи. У розмові із ними вона намагалася з'ясувати причини такого відставання і наголосила на тому, що батьки повинні якомога більше займатися з хлопчиком. Мати мовила: «Він і вдома такий повільний». Батько сказав: «Та не повільний, а якийсь кволий чи що? Я намагаюся його залучити до спорту, піднімаю вранці робити зарядку, але дружина проти».

- Чому? – запитала учитель.
- Зрозуміло чому, нехай дитя краще довше поспить
- Але фізичні вправи лише на користь. Та й перед школою він зможе привести себе у належну форму, буде готовий працювати весь день.
- Та ні, це така дитина. Він мабуть просто таким вродився!

Проаналізуйте ситуацію. Чому мати припускається такої помилки і якими повинні бути дії вчителя щодо неї? Учня? Ваші дії.

Учитель, ввійшовши до класу, одразу помітила, що схеми, які вона дала розвісити черговим учням, висіли на дошці договори ногами. Вона тихо зітхнула, спокійно увійшла, мовила:

- Доброго дня, любі друзі
- Добридень!
- Ми сьогодні будемо вивчати нові літери з іноземної мови. Ось погляньте на дошку. Наші чергові справно виконали моє завдання, повісивши схеми.

У класі почулися сміх і перешіптування учнів. Всі дивилися на дошку і усміхалися.

- Але це ж все рівно іноземні літери. Звідки ми знаємо, правильно повісили схеми чи ні!
- Так, так!

- Авжеж! Звідкіля! Тепер, шановні учні-чергові класу, спробуйте повторити написання даних літер у зошиті. Ну як, виходить?
- Не зовсім!
- Отож бо. Слід бути уважними в усьому, старанними, а коли не знаєте чогось, то для цього запитайте учителя.
- Навіщо питати? Хіба учитель не лише для того, щоб вчити? Хіба він ще й радити має?
- Прийдіть додому і запитайте у батьків.

Наступного ранку третьокласники гучно щось обговорювали. Учитель поцікавилася:

- Про що так сперечаєтеся?
- Про Вас. Одні кажуть, що радитись ми повинні лише з татом і мамою, а не з Вами. А інші – і з Вами також.
- Ні! Ні! Учитель не може бути мамою! Мама – одна назавжди і вона краща, ніж Ви!

Проаналізуйте ситуацію. У чому причина конфлікту педагога з окремими учнями. Що повинна роз'яснити учитель дітям? Ваші дії.

Учителька-початківець прийшла на свій перший урок іноземної мови до II-В класу. Хвилюючись, вона почала пояснення нового матеріалу, але через деякий проміжок часу відчула, як клас почав шуміти. Їй одразу вдалося зосередитись на джерелі шуму. Пробігши поглядом по учнях класу, учитель зауважила, що хлопчик за останньою партою стукав пеналом по парті. За кожним його ударом лунав приглушений сміх дітей.

Учителька намагалася зупинити бешкетника поглядом, потім жестом, але врешті зробила зауваження. Ніщо не допомагало.

«Я не навмисно, - насміхаючись відповів школяр, - більше не буду». Проте вже за 5 хвилин стук пролунав знову.

Учителька стримано сказала: «Відкривайте, діти, зошити. Запишіть сьогоднішню дату. Виконуйте справи, які я вам дам».

У класі настала тиша. Учні з цікавістю почали виводити англійські літери у зошиті, а бешкетник ще кілька разів пробував розвеселити клас, проте марно. Тоді він сам дістав зошита з портфеля й відкрив його. Відтак учителька заперечила: «Ні, цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти

продовжуватимеш стукати до кінця уроку! І твоє домашнє завдання на сьогодні – стукати і вдома».

У класі знову хтось засміявся, але його ніхто не підтримав.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте виховні дії та засоби виховного впливу на учня-бешкетника.

Одного разу з усіх бажаючих вийти до мапи Кузьма Давидович вибрав саме Тимка. Хлопчик був старанний, та не завжди встигав підготуватися до уроку. До того ж був трохи неповороткий та вайлуватий...

Завдання було не складним: необхідно було знайти на мапі Австралію. Почувши, що треба йти, Тимко розгубився, аж ледве піднявся з-за парти. Боязко підійшовши до дошки, він винувато озирнувся на клас.

Учитель поклав руку на плече учня й мовив:

- Не бійся, все буде гаразд. Ось указка, починай сміливіше! Адже ти знаєш!

Тимко повільно почав розглядати мапу. Та замість Східної півкулі він опинився біля Західної. У класі наростав шум.

Хвилиночку, друзі, не будемо заважати хлопцеві, - сердито мовив педагог. – Тимофій зараз розбереться, пригадає й покаже нам Австралію! Тільки, будь ласка, спокійніше.

Проте Тимофій стояв як вкопаний там само. З ним відбувалось щось не те. Потім хлопчик розповідатиме, що бачив на дошці не дві півкулі, а лише одну...

Між тим Кузьма Давидович залишався спокійним і врівноваженим. Він намагався вгамувати дітей. Інший, на його місці, поклав би «двійку» та й продовжував урок. Проте педагог лагідно звернувся до Тимка:

- Таке буває. Людина, приміром, хоче щось цікаве й важливе розповісти іншим, але, на диво, їй щось заважає. Мабуть, це просто хвилювання. Таке траплялось навіть із відомими акторами. Ходімо разом до мапи і добре поміркуємо...

Узявши хлопчика за руку, педагог підвів його до півкуль і запропонував:

Скажи спочатку скільки є частин світу. Ти ж це безумовно знаєш?!

Тимко правильно відповів. Аж навіть стало веселіше самому.

- Ось добре. Я не сумнівався, що ти відповіси. А тепер пригадай, в якій півкулі більше частин світу?

Тимко знову вдруге правильно відповів на запитання.

- Тепер подумай, де нам шукати Австралію? До якої півкулі слід підійти?

Хлопець задумався. Пізніше він розповідав удома, що лише після цих слів учителя перед його очима з'явилися два кола, зафарбованих у різні кольори, і він одразу помітив Австралію – зелену-зелену.

Аж тут наш Тимофій почав говорити без упину. Вчитель, не рухаючись, уважно вислухав розповідь Тимка. Він не приховував своєї радості. Коли учень завершив, педагог сказав:

- Молодець! От розумник! Ти ж все знаєш, навіть більше, ніж у підручнику! Дякую за таку відповідь!

Тимко почервонілий, але задоволений собою, щасливий, збентежено дивився на носки своїх черевиків. Проте вже на перерві, учень відчув себе справжнім героєм – всі діти з задрістю поглядали на нього.

Поміркуйте: чи правильно вчинив учитель, даючи стільки часу учневі на підготовку? Ваші дії.

Сашко – слабкий учень. Він ледве вчиться на задовільні оцінки. Проте сьогодні, як ніколи, він був добре підготовлений, гарно розповідав, чітко й лаконічно відповідаючи на поставлені запитання.

Сашкові так хотілося говорити ще й ще. Він сам від себе не очікував такого. А ще хлопчикові хотілося побачити подив на обличчі учителя, та й однокласників також. Проте обличчя Ольги Семенівни було звичайним – сталим, без виразу жодних емоцій.

- Добре, досить. Відмінно.

«Як добре, це п'ятірка!», - подумав учень. Проте вчитель мовив це спокійним врівноваженим голосом. Більше того, учитель забула покласти оцінку у журнал.

Наступного дня, підійшовши до вчительського столу, Сашко глянув у відкритий класний журнал. Він помітив, що його оцінки немає! І тут виникла ідея – після уроків він попросив учительку занести журнал до учительської кімнати. Вийшовши в коридор, у кутку, сам поставив собі заслужену «5». Але його оцінка виявилася зовсім не схожою на ті, що ставить педагог.

Наступного дня учитель одразу помітила не свою руку: «Тепер я знаю, хто ставить зайві оцінки!»

Хлопчик почервонів, зізнаючись, що поставив собі оцінку. Але він намагався виправдати себе, бо оцінка ж була чесно заробленою. Учитель натомість лише посміхнулася:

- Це у тебе перша «5»! Мабуть, я так розумію, й остання!

До кінця уроків Сашкові було неприємно знаходитися у класі.

Поміркуйте над ситуацією. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

37. С.Кові стверджував: «Величі лідера досягають ті люди, які незалежно від займаної посади, роблять свідомий вибір – надихати людей на пошуки власного покликання».

Усталила думка про те, що найвище бачення особистості – це уміння розуміти себе самого, свою мету і завдання, які ми прагнемо вирішувати задля досягнення поставлених цілей. Задля цього поміркуйте та підготуйте (індивідуальні, парні) виступи на питання:

- ✓ Які лідерські риси Вам властиві? Де і коли Ви їх продемонстрували?
- ✓ Яких труднощів Ви зазнаєте?
- ✓ Що Вам подобається у Вашій поведінці лідера?
- ✓ Що можна робити краще?
- ✓ Що Ви можете зробити задля покращення власної лідерської поведінки?

38. Як відомо, авторитетний педагог дбає не лише про рівень навчання, а й про те, що важливо для вихованців, а саме:

- щоб їх розуміли
- щоб їх поважали
- щоб їх чули

- щоб задля них створювали можливості у процесі навчання задовольняти власні потреби (інтереси)

Зобразіть схематично риси, притаманні учителю авторитетному, поділивши їх на три складові:

- 1) особистісні риси та якості;
- 2) риси та якості учителя-лідера;
- 3) риси та якості учителя-організатора.

39. Проаналізуйте власні риси та якості. На їх основі визначте свої можливості на шляху досягнення професійного авторитету.

Тест «Чи нестандартний Ви учитель?»

З нижче наведених рис та якостей оберіть ті, які Вам подобаються в учнях, позначивши їх знаком «+», і навпаки знаком «-» - те, що не подобається:

1. Дисциплінованість.
2. Організованість.
3. Навчання час від часу (то встигає, то ні).
4. Учень, що вибивається із загального темпу.
5. Ерудованість.
6. Старанність у поведінці, незрозумілість.
7. Учень, який активний у громадській роботі.
8. Учень, що завжди добре навчається.
9. Учень постійно захоплений власними справами.
10. Учень, що схоплює «на льоту».
11. Конфліктний учень.
12. Учень, який постійно вискакує на уроці з незрозумілими зауваженнями та запитаннями.
13. Учень приємний у спілкуванні.
14. Іноді погано мислить, не може зрозуміти очевидного.
15. Зрозуміло висловлюється.
16. Не завжди охоче підкоряється більшості чи мені.

Порахуйте: яких відповідей у Вас більше? Якщо «непарних +» більше, ми Вас вітаємо Ви – нестандартний учитель. Вам властиво щире ставлення до усіх учнів й, особливо, до цікавих, неординарних людей.

Тест «Педагогічна справедливість»

Дайте відповіді на запитання:

1. У класі Ви призначаєте старостою:
 - а) учня, що товаришує з учителями;
 - б) учня, що добре вчиться;
 - в) учня – лідера

2. Більше за всіх Ви вихваляєте у класі:
 - а) тих, хто товаришує з Вами й іншими педагогами;
 - б) хто добре вчиться й має високі результати у навчанні та вихованні;
 - в) хто старанний, незалежно від результатів.

3. На відкритому уроці Ви довірите найбільш відповідальне:
 - а) тому. Хто добре вчиться й не підведе;
 - б) попрацюєте додатково з невстигаючими, щоб ті могли проявити себе;
 - в) тому, чиї батьки хочуть бачити дитину виступаючою.

4. Коли Ви були відсутні, у класі розбили скло:
 - а) Ви побесідуєте індивідуально з кожним представником активу класу, сподіваючись на щире зізнання;
 - б) побесідуєте з підозрюваним;
 - в) будете спонукати учня зізнатися, розповівши повчальну історію і давши обіцянку не карати за провину.

5. У класі є учень, з яким Ви конфліктуєте і не можете його терпіти. Ви:
 - а) будете прискіпливими допоки він не перейде до іншого класу;
 - б) застосовуватимете суворі заходи з метою його перевиховання;
 - в) терпітимете надалі, сподіваючись на краще.

6. В учительській кімнаті розповідають цікавий випадок з іншим педагогом:
 - а) Ви смієтеся з усіма;
 - б) зробите зауваження про неприпустимість висміювання колеги;
 - в) змовчите, намагаючись змінити тему.

7. Батьки учнів вважають Вас схильними завищувати оцінки окремим дітям:
 - а) ви не реагуєте – нехай думають, що їм заманеться;
 - б) на батьківських зборах спробуєте аргументувати оцінки;
 - в) запросите того батька на урок задля власного спостереження за системою оцінювання.

Підведення результатів:

а – 0 балів

б – 1 бал

в – 3 бали

0 – 6 балів – Вам необхідна допомога психолога. Ви не розумієте своїх помилок. Діти бояться Вас, терплять.

7 – 12 балів – Ви не завжди справедливі щодо учнів. Окремі свої промахи Ви можете компенсувати розумінням дітей, їх мотивуванням.

13 – 16 балів – Ви – взірець для наслідування багатьох учителів, але варто вдосконалюватися й надалі. Намагайтесь не поспішати діяти і тоді Ваші вчинки будуть більш справедливими по відношенню до дітей, а Ви зможете завоювати авторитет серед колег і учнів.

17 – 21 бал – Ви ідеально відчуваєте всі проблемні ситуації. У Вас добре розвинене почуття справедливості. Намагайтесь не повчати інших колег, дайте їм можливість самим дорости до Вашого рівня авторитету.

ТЕМА 8. ПЕДАГОГІКА ЯК ПРАКТИЧНА РЕЖИСУРА. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ЯК ПРИЙОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ УЧИТЕЛЯ. АРТИСТИЗМ ПЕДАГОГА

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «педагогічна техніка», «педагогічна технологія», «артистизм учителя», «практична режисура»; спільне і відмінне у діяльності актора та учителя; систему К.Станіславського та основні шляхи її реалізації у процесі розв'язання педагогічних завдань

Уміти: використовувати систему К.Станіславського у практичній діяльності; розмежовувати спільне та відмінне у професійній діяльності актора та педагога; володіти елементами педагогічної техніки

Опорні поняття: педагогічна техніка, педагогічна майстерність, акторсько-режисерська діяльність, практична режисура, артистизм, імідж, авторитет, мистецтво, наука, культура спілкування, пантоміміка, міміка, голос, дикція

- Поняття «педагогічна техніка» і «педагогічна технологія»
- Педагогічний артистизм. Спільне та відмінне у мистецтві педагога та актора
- К.Станіславський про практичну режисуру
- Професійно-педагогічний тренінг

1. Абрамян Л.Ц. Театральная педагогика/Л.Ц.Абрамян. – К.: Лыбера, 1996. – 316 с.
2. Булатова О.С. Педагогический артистизм/О.С.Булатова. – М.:АСАДЕМА, 2001. – 240 с.
3. Ершова А.П., Букатов Н.П. Режиссура урока: общение и поведение учителя/А.П.Ершова, Н.П.Букатов. – М.: Флинта, 1998. – 236 с.

4. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії/І.А.Зязюн, Г.М.Сагач. – К.: ПМІБ, 1997. – 218 с.
5. Кан-Калык В.А. Учителю о педагогическом общении/В.А.Кан-Калык. – М.: Просвещение, 1984. – 217 с.
6. Мороз О.Г., Омельяненко В.Л. Перші кроки до айстерності/О.Г.Мороз. – К., 1992. – 181 с.
7. Немирович-Данченко В.И.Статьи. Речи. Беседы. Письма/В.И.Немирович-Данченко. – М., 1952. – 355 с.
8. Основы педагогического мастерства: метод. Указ. К практическим занятиям для студентов 4 курса. – Полтава, 1984. – 415 с.
9. Педагогічна майстерність: Підручник/І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред.І.А.Зязюна. – 2-ге вид., доповн. І переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
- 10.Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве/К.О.Станиславский. – М.: Искусство, 1983. – 424 с.
- 11.Станиславский К.С. Начало сезона/К.С.Станиславский//Статьи, речи, беседы. – М., 1953. – 299 с.
- 12.Сухомлинський В.О. Як запобігти виснаженню нервових сил у процесі повсякденної діяльності: повне збір. Тв. У 5 т. /В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1975. – Т. 2. – 429 с.
- 13.Томан Іржі. Мистецтво говорити/Іржі Томан. – К., 1989. – 456 с.

Опорні схеми

СПІЛЬНІ РИСИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПЕДАГОГІЧНУ ТА АКТОРСЬКО-РЕЖИСЕРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

1.Змістова ознака – комунікативність, так як спільною основою є взаємодія, живе співробітництво різних індивідуальностей

2.Інструментальна ознака – особистість творця і його психофізична природа як інструмент впливу

3.Цільова ознака – вплив людини на людину та спричинення певного переживання у партнера

4.Процесуальні характеристики: творчість здійснюється в умовах публічності, регламентована у часі

5.Структурна ознака – аналіз матеріалу; визначення проблем, протиріч, народження ідеї, задуму

6.Вимоги особистості творця до

7.Концептуальні ознаки:

- наявність елементів діяльності, що не піддається автоматизації, самостійної та вільної творчості; здійснення соціальної функції – функції виховання;
- присутність інтуїції, чуття, натхнення;
- специфічні професійні емоції;
- необхідність безперервної внутрішньої роботи (тренування і „над предметом”)

Рис.39. Спільне у діяльності учителя та актора

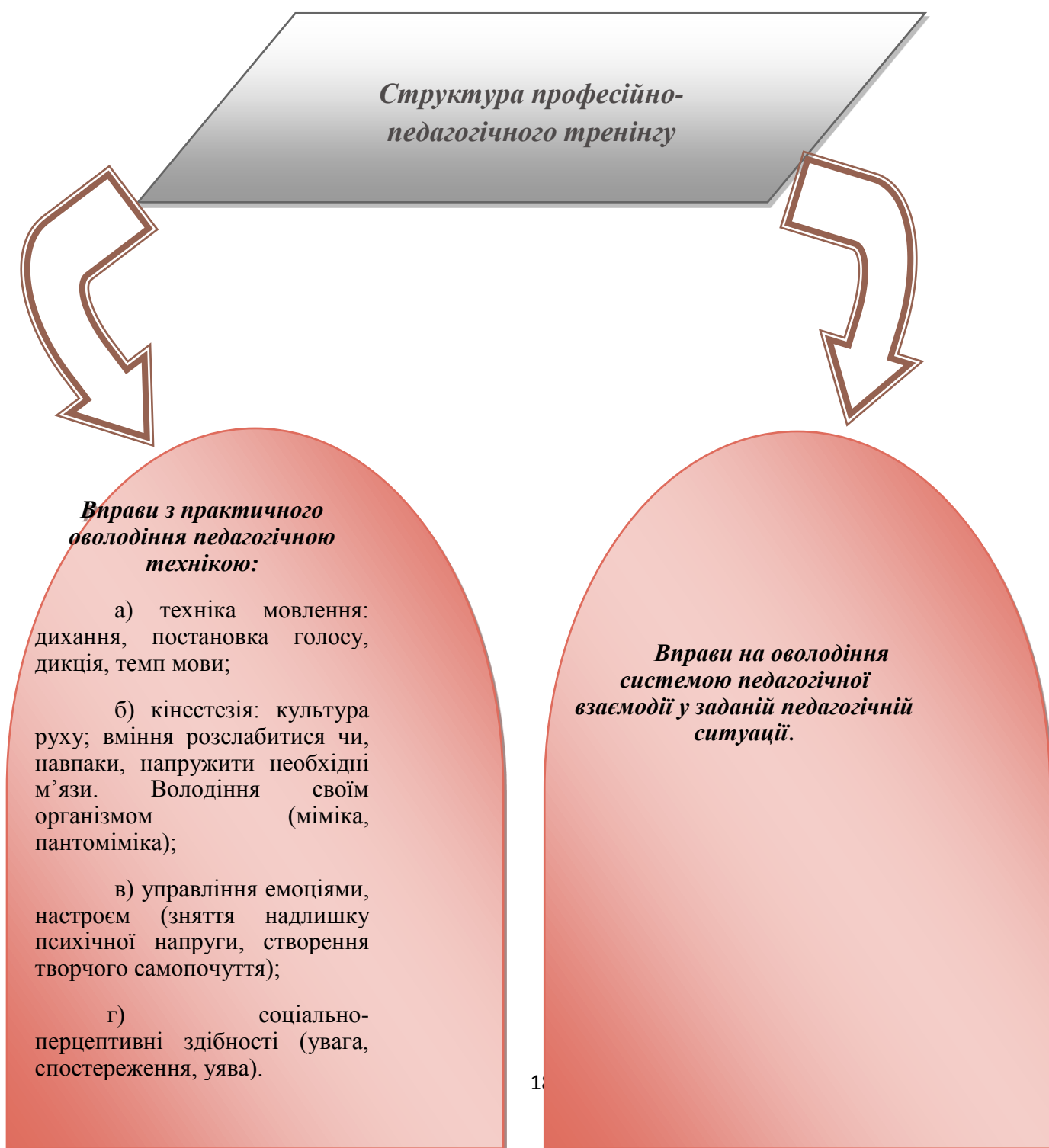

Рис.40. Цикл вправ професійно-педагогічного тренінгу

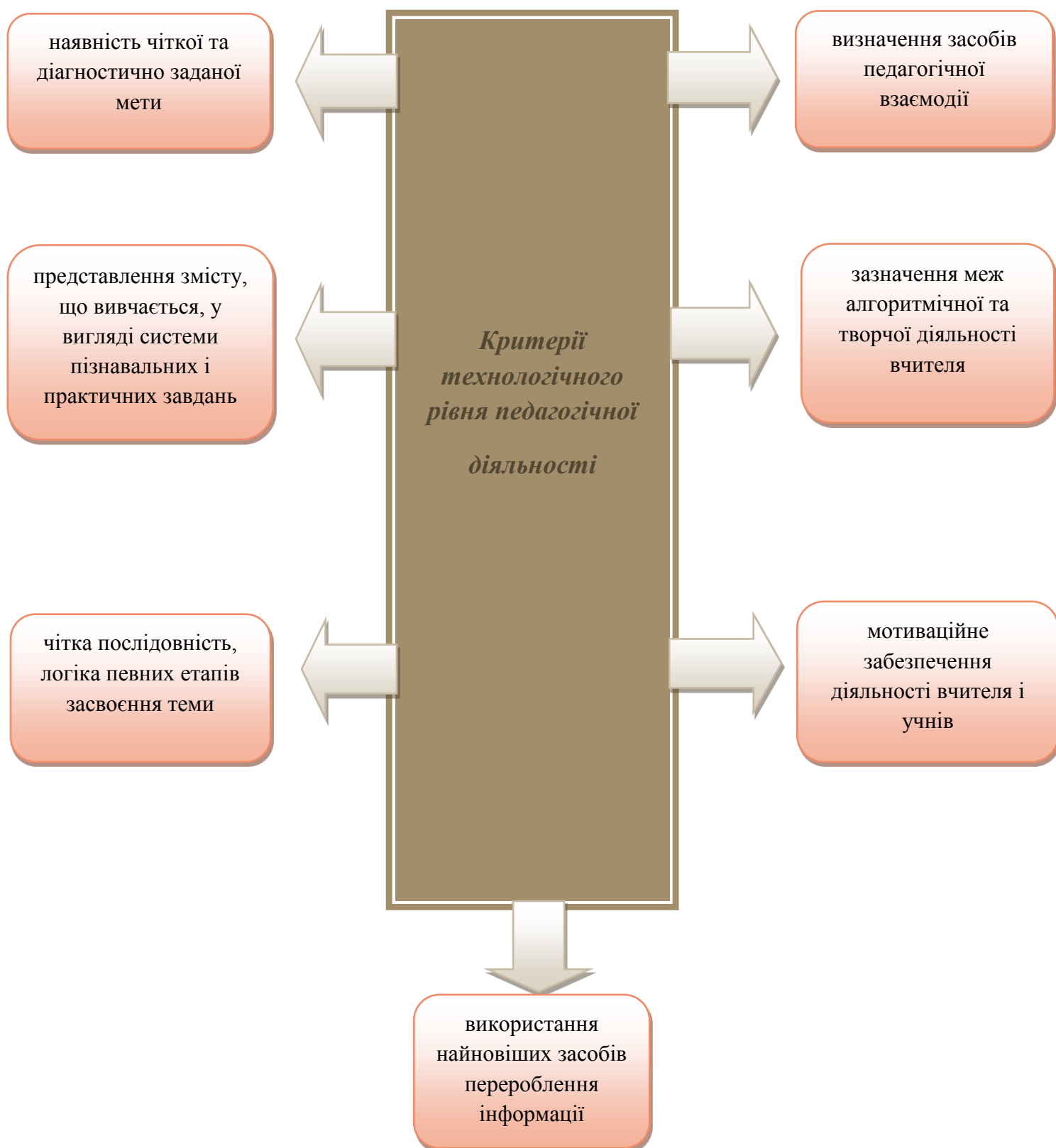

Рис. 41. Критерії технологічного рівня здійснення професійної діяльності учителя

Табл. 2.

ВІДМІННІ РИСИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПЕДАГОГІЧНУ ТА АКТОРСЬКО-РЕЖИСЕРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

АКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ	ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
1. Наявність глядача	
Присутні	Відсутні
2. Предмет представлення	
Показується герой. Відбувається перевтілення в іншу особистість	Показується особистість учителя; образ про який іде мова; ставлення до ситуації, що диктується рольовою позицією педагога
3. Межі сфери діяльності	
Діяльне життя на сцені відбувається в іншій сфері буття у порівнянні зі звичайним життям	Діяльність відбувається в межах реально існуючих
4. Особливості чуттєвої сфери діяча	
Почуття актора не виникає в результаті реального подразника. Він повинен лише бути „настроєний” на емоційну хвилю героя	Почуття вчителя породжуються реальними обставинами. Він більш „відкритий” у прояві почуттів
5. Специфіка спілкування в діяльності	
Якщо є актор, то поряд бачиться публіка, яка чекає маски, маскуванню, Спілкування відбувається переважно у формі монолога.	У педагогічному процесі очікується реальна людина з реальними почуттями. Спілкування відбувається переважно у формі діалога.
6. Тривалість діяльності	
У 5-6 раз менше, ніж в учителя.	У 5-6 раз більше, ніж в актора.
7. Можливості імпровізації в діяльності	
Можлива в період підготовки до вистави, концерту і в дуже малій мірі у процесі самої діяльності.	Імпровізація не тільки допустима, але й необхідна.
8. Особливості програми діяльності	
В один день репертуар, як правило представлений однією роллю, виставою	В один день діяльність вчителя може бути різною
9. Залежність від „чорного залу” (глядачів, учнів)	
Чим менше присутні в уяві актора, тим кращий, правдивіший, органічніший результат діяльності. Хороші актори під час гри „забувають” про глядача, зосереджуються на спілкуванні з партнером на сцені.	Чим більше присутні в уяві вчителя, тим кращий результат діяльності, бо важлива організація співдружності.

10. Наявність помічників у діяльності	
Присутні (драматург, режисер, гример, костюмер, суфлер та ін). Театральні засоби впливу складні: планшет сцени, кольорове оформлення, декорації, голоси за сценою, костюми	Відсутні, хоча об'єктивно учитель не сам один, а учасник ансамблю педагогів. Школо-класний реквізит досить простий: стіл, стілець, дошка, наочні посібники, ТЗН.
11. Відповідальність за результат діяльності	
Колективна	Особиста. Наслідки помилок більш драматичні, ніж результати акторських невдач

Завдання для самостійного опрацювання

1. Прочитайте та поміркуйте:

Учитель те подарує, що сам знає і уміє...

Г.Александров

Модуляції голосу – найпрекрасніша з усіх чарівностей красномовства. Це музика мовлення

Леонардо да Вінчі

Жити – значить працювати. Праця є життя людини

Вольтер

Бути! Жити! Творити! Світити вільною душею!

М.Грушевський

Він – учитель за покликанням; його не можна уявити собі ніким іншим як учителем. Викладання його стало життям, його поживою; воно нероздільно зв'язане з ним. І не дивно, що вчительська справа стає у нього вільним мистецтвом, і він на всіх своїх учнів накладає печать свого духу! Як він знаходить своє щастя у навчанні, так можна вважати щасливими тих, хто в нього вчиться...

А.Дістервег

Є такі слова, інтонації голосу й вирази обличчя, які завжди й незмінно викликають у людей неприємні душевні хвилювання; є і інші слова, інтонації голосу й вирази обличчя, які викликають лише приємні душевні хвилювання...

Т.Спенсер

Подібно до того як у зоровій пам'яті воскресає давно забута річ, пейзаж чи образ людини – так і в емоційній пам'яті оживляються раніше пережиті почування. Здавалось, що вони зовсім забуді, але раптом якийсь натяк, думка, знайомий образ – і знову вас охоплюють переживання, іноді такі ж сильні, як і вперше, іноді слабкіші, такі ж видозмінені. Безперечно акторові необхідна добра емоційна пам'ять. Це найважливіша з умов його професійної придатності

К.Станіславський

Не очікуйте почуттів! Вони – мимовільні, підсвідомі. Дійте відразу! Почуття прийде в процесі дії. Дія – збудник сценічних почуттів, цих найважливіших поетичних відбитків життєвих переживань

К.Станіславський

Співакам необхідні вокалізи, танцівникам – екзерцисиси, а сценічним артистам – тренінг і муштра за вказівками «системи»...

К.Станіславський

Педагогіка – не наука, а мистецтво, - найбільше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше з усіх мистецтв. Мистецтво виховання спирається на науку. Як мистецтво, складне й обширне, воно спирається на безліч обширних і складних наук; як мистецтво, воно крім знань, потребує здібності й нахилу, і як мистецтво ж, воно прагне до ідеалу, якого вічно намагаються досягти і який цілковито ніколи недосяжний: до ідеалу досконалої людини

К.Ушинський

Скільки труднощів його очікує! У нього немає досвіду, і йому ні з чим порівнювати кожен нову педагогічну ситуацію. Він навчається бути і врівноваженим, і суворим, і вимогливим, і незворушним, і життєрадісним...

Якщо всі ці якості йому допомогли виробити його педагоги-наставники ще у вузі, то йому потрібно бути самим собою. Але це трапляється, на жаль, нечасто. А діти не чекають. У них свої критерії і судження...

В.Шаталов

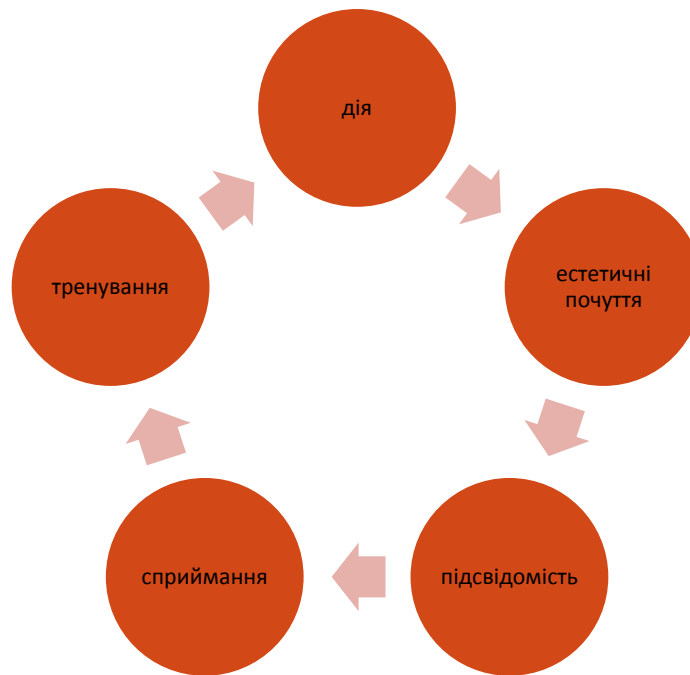
2. Із психолого-педагогічної літератури доберіть цитати, що підтверджують схожість професії педагога з акторською професією. Поясніть.
3. Розмежуйте поняття:

- педагогічна майстерність –
- педагогічна техніка –
- акторська майстерність –
- практична режисура –
- комунікабельність –
- взаємодія –

4. Ознайомтесь із працями К.Станіславського. Випишіть основні чинники впливу на формування та розвиток акторської майстерності. Поясніть.
5. Зобразіть схематично особистість педагога, включивши до неї усі необхідні риси та якості, здібності (педагогічні та сценічні). Наведіть приклад, як за допомогою наявних рис можна підвищувати педагогу коефіцієнт корисної дії у творчій діяльності.
6. Заповніть таблицю «Спільне та відмінне у діяльності актора та педагога»:

<i>№ з/п</i>	<i>Споріднені риси, якості</i>	<i>Відмінні риси, якості</i>
1		
2		

7. Ознайомтесь із літературою з означеної проблеми. Вивчіть світовий досвід театру і занотуйте основні твердження, що стосуються шляхів формування та розвитку акторської майстерності.
8. Визначте, що є первинним у органічній дії як актора, так і педагога. Наведіть приклади. Поясніть.
9. Ознайомтесь з рисунком. Що, на Вашу думку, зображено на ньому?
10. Поясніть його суть:

11. Поясніть наступні твердження:

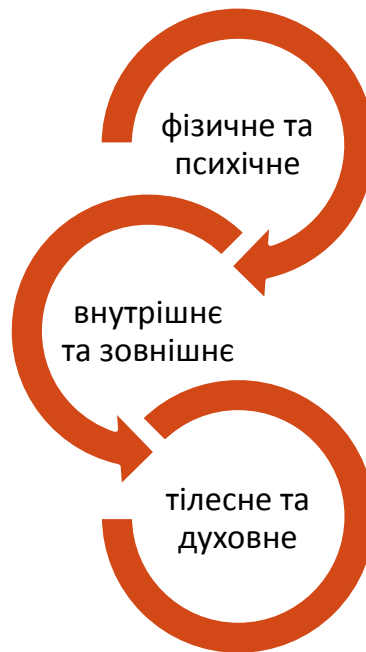
- ментальний розум – бачення
- фізичний розум – дисципліна
- почуттєвий розум – пристрасть
- духовний розум - сумління

12. Прочитайте та поміркуйте, зробіть власні висновки:

«Величі лідера досягають ті люди, які, незалежно від займаної посади, роблять свідомий вибір – надихати людей на пошуки власного покликання»

Стівен Р.Кові

13. Опираючись на твори К.Станіславського, поясніть значення кожного ланцюга даної схеми, які символізують собою цілісність елементів виконавця дії:

14. Поясніть чому так важливим є у процесі досягнення акторської майстерності систематичне й постійне самовдосконалення? Накресліть план-проект власного самовдосконалення як майбутнього фахівця.
15. Кажуть, що працездатність – невід’ємна риса таланту. На основі творів видатних педагогів, науковців, філософів, акторів та ін. зробіть виписку підтверджень даному твердженню.
16. Проаналізуйте твердження:
- *«Мистецтво актора складне до надзвичайності, і дані, за допомогою яких актор оволодіває глядачами, різнобічні: заразливість, особиста чарівність, правильність інтуїції, дикція, пластичність, краса жесту, здатність до характерності, праця, любов до справи, смак тощо» (В.Немирович-Данченко)*
 - *«Я постійно вживаю слово «заразливість», тому бідь-який талант – і письменницький, і акторський – полягає саме у здатності заражати інших людей своїми переживаннями. Це і є талант, окрім даних – сценічних чи несценічних» (В.Немирович-Данченко).*
 - *«Чи знаєте ви таких акторів, яким варто лише з’явитися на сцені, і глядачі їх уже люблять? За що? За красу? Але часто її немає. За голос? І його нерідко бракує. За талант? Він не завжди заслуговує на захоплення. За що ж? За уявловиму властивість, яку ми називаємо чарівністю. Це не пояснювана привабливість усієї істоти актора, у якого навіть недоліки перетворюються на чесноти, що копіюються його шанувальниками і наслідувачами...Ця властивість називається «сценічною», а не життєвою чарівністю» (К.С.Станіславський)*

- *«Талант – це щаслива комбінація багатьох творчих здібностей людини у поєднанні з творчою волею» (К.Станіславський)*
- *«...епоха нашого життя вимагає іншого актора. В кожному акторі, служі своїй держави, люблячому синові своєї Батьківщини, повинна бути та сила відмежування від особистого, яка навчає підніматися до героїчної напруги духу» (К.Станіславський)*
- *«Актор-творець повинен бути в силі зрозуміти все найвеличніше в своїй епосі, повинен зрозуміти цінність культури в житті свого народу і усвідомлювати себе його одиницею. Він повинен зрозуміти вершини культури, куди прагне мозок країни в особі його великого сучасника...»(К.Станіславський)*
- *«Якщо актор не володіє великою витримкою, якщо його внутрішня організованість не створить творчої дисципліни, уміння відходити від особистого, де ж взяти сил, щоб відобразити висоту суспільного життя?» (К.Станіславський)*
- *«Особистий приклад – найкращий спосіб заслужити авторитет!» (К.Станіславський)*

Складіть таблицю, у якій буде продемонстровано вплив кожної з означених рис особистості на розвиток акторської майстерності.

17.К.Станіславський визначив такі етапи творчості актора:

I.Підготовчий етап – процес «волі»

II.Пошуковий етап – пошук у собі та навколо духовного матеріалу для творчості

III.Етап «хвилювання» - створення у власному судженні внутрішнього та зовнішнього образу персонажа

IV.Етап «втілення»

V.Етап «злиття» - поєднання у собі процесів «хвилювання» та «втілення»

VI.Кінцевий етап впливу на аудиторію.

Поміркуйте: що спільного у означених етапах актора та педагога? Наведіть приклади етапів підготовки педагога до творчої діяльності. Відповідь обґрунтуйте.

18.Ознайомившись із творами К.Станіславського («Робота актора над собою»), заповніть таблицю:

Напрями акторського мистецтва	Їх прояви, ознаки, особливості
-------------------------------	--------------------------------

<i>Театральний дилетантизм</i>	
<i>Школа ремесла</i>	
<i>Школа «переживання»</i>	

19. Поміркуйте, у чому полягає сутність «надзавдання» актора на думку К.Станіславського? Що спільного за такого підходу між актором та учителем? Занотуйте твердження А.Дістервега по «надзавдання педагога». Відповідь обґрунтуйте.

20. Як відомо, система К.Станіславського базувалася на таких основних принципах:

- 1) принцип життєвої правди;
- 2) принцип ідейної цілеспрямованості;
- 3) принцип фізичної дії;
- 4) принцип органічної творчості;
- 5) принцип перевтілення у образ.

Складіть порівняльну характеристику основних принципів видатного режисера К.Станіславського у професійній діяльності актора і педагога.

21. Підготуйте виступ (доповідь, реферат) на тему «Що таке талант?», «Творча спадщина К.Станіславського для педагога», «Від фізичних дій людського тіла до глибинного вияву людського духу».

22. Ознайомтесь із переліком творчих задатків актора. Занотуйте ті із них, які необхідні й педагогу. Поясніть чому:

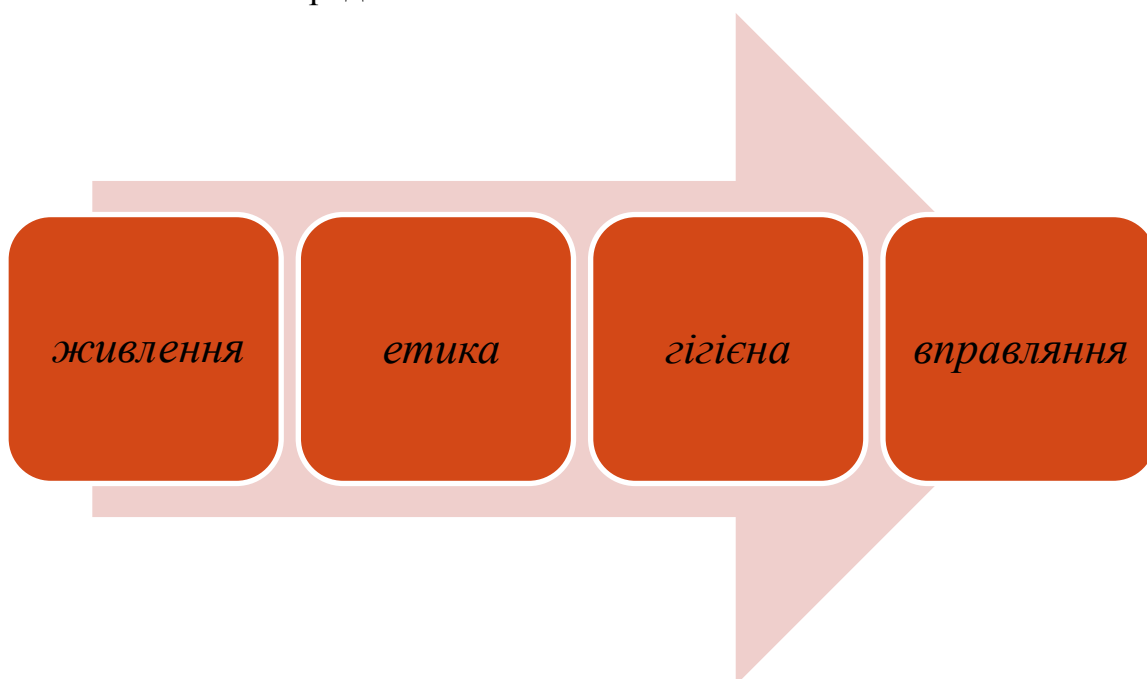
- ✓ винахідливість
- ✓ спостережливість
- ✓ пам'ять
- ✓ розум
- ✓ вразливість
- ✓ відчуття внутрішнього і зовнішнього ритму й темпу
- ✓ фантазія
- ✓ темперамент
- ✓ уява
- ✓ самовладання
- ✓ безпосередність
- ✓ смак
- ✓ перевтілення
- ✓ щирість
- ✓ сценічність

Поясніть, чому є важливими виразний зовнішній вигляд, голос, правильна техніка? Наведіть паралелі між акторською та педагогічною професіями.

23. Ознайомтесь із низкою досліджень вчених проблеми творчого самопочуття. Запишіть у зошит основні твердження. Визначте суть поняття «творче самопочуття» для педагога та актора. Порівняйте їх. Відповідь обґрунтуйте.
24. Поміркуйте: чи можна стверджувати, що режисура педагогічної дії – це вміння організувати педагогічний процес, а саме знайти емоційну зав'язку на початку уроку, уміло використовувати методи і прийоми навчання та виховання, активізація уваги учнів на протязі уроку?
25. Доповніть перелік типів уроків, які є результатом режисури педагогічної дії: урок-вистава, урок-концерт, урок-діалог....
26. Поміркуйте, з яких етапів педагогічної режисури складається виховний захід у початковій школі? Накресліть «надзавдання» спроектованого виховного заходу.
27. Як відомо, учитель у процесі педагогічної творчості виступає у таких ролях:
- драматург уроку – в ролі сценариста
 - організатор-постановник – в ролі режисера
 - викладач – в ролі актора.

Спроектуйте урок. Наведіть приклади вище означеного.

28. Поясніть логічний ряд:

29. Ознайомтесь із переліком негативних чинників впливу на актора. Поясніть, які із них так само впливають на педагогічну діяльність? Занотуйте ті, що є однаково важливими для обох професій:

- розгубленість через недостатній досвід діяльності
- наслідування іншого
- розчарування, відчай, апатія
- надмірна свобода
- надмірна працьовитість, підвищена енергія
- копіювання талантів інших людей
- діяльність заради успіху
- самозвеличення
- гонитва за авторитетом

30. Заповніть таблицю «Етапи педагогічної режисури уроку»

Етапи педагогічної режисури уроку	<i>Задум уроку, формулювання «надзавдання»</i>	<i>Створення структури уроку</i>	<i>Учитель-актор</i>
Дії педагога			

31. У чому, на Вашу думку, полягає чарівність педагога? Занотуйте ті основні особливості чарівності, які повинні бути притаманні в учителя.

32. Складіть схему особистості педагога-актора. Які риси є основними у даній структурі? Які ні? Поясніть.

33. Розмежуйте поняття:

- життєва чарівність педагога –
- кінематографічна чарівність –
- сценічна чарівність –
- інтелектуальна чарівність –
- чарівність дитячої безпосередності –
- педагогічна чарівність –

Занотуйте основні особливості кожної із них. Відповідь обґрунтуйте.

34. Підготуйте доповідь на тему «Урок – театр одного актора».

Перелічіть та занотуйте основні чинники впливу на розвиток педагогічного артистизму.

35. Визначте основні критерії діагностики педагогічного артистизму.

36. Підготуйте презентацію на теми: «Видатні педагоги та актори», «Шляхи досягнення успіху у мистецтві бути актором», «Режисура уроку» тощо.
37. Порівняйте мистецтво сценічної дії актора та педагога, аналізуючи такі етапи:
1. Вихід до аудиторії. Орієнтування і вибір об'єкта.
 2. Звертання на себе уваги.
 3. Ознайомлення та вивчення аудиторії.
 4. Передача інформації.
 5. Відгук об'єкта: сприймання чи не сприймання інформації.
38. Ознайомтесь із передумовами життєствердження театральної педагогіки на сучасному етапі як нової підструктури дидактики в різних формах, видах освіти. Проаналізуйте їх:
- виконавське піднесення ідей театральної педагогіки до рівня розробки технології і техніки реалізації театральної дидактичної підструктури, прикладного керування педагогічним процесом відповідно до особливостей мистецтва
 - термінологічне оформлення театральної педагогіки в контексті термінології загальної педагогіки
 - включення театральної педагогіки як самостійного компонента у програми навчання майбутніх педагогів
 - внесення змін і доповнень у процес педагогічної діяльності та обов'язки педагогів на сучасному етапі
 - розробка показників та критеріїв оцінювання впливу театральної педагогіки на розвиток педагогічної майстерності учителів
 - розробка і видання підручників, посібників, методичних розробок для професійної підготовки вчителів
39. Доповніть перелік основних складових таланту педагога. Поясніть кожен позицію:
- цілеспрямованість
 - наполегливість
 - завзятість
 - вміння узагальнювати
 - спостереження
 - любов до праці...
40. Виконайте вправи на діагностування рівня сформованості та розвиток умінь:

«Виправдай дію»

Мета – пробудити фантазію, сформувати потребу виправдовувати певну дію життєвим змістом.

Загадайте для себе певну дію (знайомство з класом, ведення батьківських зборів, організація конкурсу дітей тощо). Спробуйте виправдати її вимислом. Поступово у ході виконання справи ускладнюйте власні дії, доповнюючи їх додатковими обставинами.

41. Поміркуйте над педагогічними ситуаціями:

Марія Павлівна – учитель від Бога. Малого зросту. Худорлява, завжди усміхнена та з великою тацею зошитів. Усі діти як тільки-но її помічають, наввипередки мчать назустріч. Так було і сьогодні.

Однак у класі з'явився новий учень – Семен, який аж ніяк не міг збагнути у чому така чарівність вчительки? Начебто й немолода, й «двійки» кладе, а всі її так люблять.

Якось на перерві Семенко запитав в однокласника: «А чому ви так любите свою Марію Павлівну?» На що отримав відповідь: «У неї погляд як у мами, а голос – як у бабусі...»

Довго міркував хлопець, хоч так нічого й не зрозумів.

Поміркуйте: чим пояснюється привабливість педагога?

На уроці математики в IV класі біля дошки виконували індивідуальні завдання Мишко і Влад. Мишко, як завжди, часто обертвся до класу, намагаючись щось з'ясувати в учнів. Час від часу він витирив написане, а потім знову щось писав.

Вчитель підійшла до дошки. На її обличчі з'явилася усмішка: «Ось він, як завжди! Подивіться, діти, він нічого не написав. Усе – невірно! Нічого ти не знаєш!». Хлопчик спалахнув злістю, зачервонівся, крикнув: «Ну то й вчись сама!» і хутко вибіг у коридор.

Поясніть дану ситуацію. Чи правильними були зауваження педагога? Чим можна пояснити таку реакцію учня? Ваші дії.

До школи прийшла нова педагог. Якось з першого погляду у неї не склалися стосунки із дітьми. Та під час уроку діти зачаровано слухали розповідь учительки.

Уже на перерві учні бурхливо обговорювали нову учительку:

- А вона нічого...
- Ага...Голос у неї ніжний, лагідний, аж заслухаєшся...
- Та й зовні симпатична, охайна і одягнута стильно....
- Та що там одягнута. Ви помітили, як вправно вона знайшла спільну мову із нашими відстаючими? Справжній професіонал...

Учитель з'явилася у коридорі і натовп одногосно вигукнув: «Доброго дня!».

Педагог посміхнулася і мовила: «З радістю чекатиму нового уроку, діти».

Поміркуйте: чи можна стверджувати про інтелектуальну чарівність педагога? Можливо, на Вашу думку, існують певні переваги у поведінці вчителя, які дозволяють їй так швидко порозумітися із дітьми.

Одного разу з усіх бажаючих вийти до мапи Кузьма Давидович вибрав саме Олега. Хлопчик був старанний, та не завжди встигав підготуватися до уроку. До того ж був трохи неповороткий та вайлуватий...

Завдання було не складним: необхідно було знайти на мапі Австралію. Почувши, що треба йти, Олег розгубився, аж ледве піднявся з-за парти. Боязко підійшовши до дошки, він винувато озирнувся на клас.

Учитель поклав руку на плече учня й мовив:

- Не бійся, все буде гаразд. Ось указка, починай сміливіше! Адже ти знаєш!

Олег повільно почав розглядати мапу. Та замість Східної півкулі він опинився біля Західної. У класі наростав шум.

Хвилиночку, друзі, не будемо заважати хлопцеві, - сердито мовив педагог. – Тимофій зараз розбереться, пригадає й покаже нам Австралію! Тільки, будь ласка, спокійніше.

Проте Тимофій стояв як вкопаний там само. З ним відбувалось щось не те. Потім хлопчик розповідатиме, що бачив на дошці не дві півкулі, а лише одну...

Між тим Кузьма Давидович залишався спокійним і врівноваженим. Він намагався вгамувати дітей. Інший, на його місці, поклав би «двійку» та й продовжував урок. Проте педагог лагідно звернувся до Олега:

- Таке буває. Людина, приміром, хоче щось цікаве й важливе розповісти іншим, але, на диво, їй щось заважає. Мабуть, це просто хвилювання. Таке траплялось навіть із відомими акторами. Ходімо разом до мапи і добре поміркуємо...

Узявши хлопчика за руку, педагог підвів його до півкуль і запропонував:

Скажи спочатку скільки є частин світу. Ти ж це безумовно знаєш?!

Олег правильно відповів. Аж навіть стало веселіше самому.

- Ось добре. Я не сумнівався, що ти відповіси. А тепер пригадай, в якій півкулі більше частин світу?

Олег знову вдруге правильно відповів на запитання.

- Тепер подумай, де нам шукати Австралію? До якої півкулі слід підійти?

Хлопець задумався. Пізніше він розповідав удома, що лише після цих слів учителя перед його очима з'явилися два кола, зафарбованих у різні кольори, і він одразу помітив Австралію – зелену-зелену.

Аж тут наш Тимофій почав говорити без упину. Вчитель, не рухаючись, уважно вислухав розповідь Олега. Він не приховував своєї радості. Коли учень завершив, педагог сказав:

- Молодець! От розумник! Ти ж все знаєш, навіть більше, ніж у підручнику! Дякую за таку відповідь!

Олег почервонілий, але задоволений собою, щасливий, збентежено дивився на носки своїх черевиків. Проте вже на перерві, учень відчув себе справжнім героєм – всі діти з заздністю поглядали на нього.

Поміркуйте: чи правильно вчинив учитель, даючи стільки часу учневі на підготовку? Як можна охарактеризувати манери поведінки педагога, прийоми спілкування, які він використав? Ваші дії.

На батьківських зборах у III-A класі мати Петренка І. вихваляла сина: «У мого синочка такі здібності! Він уроки робить на ходу, а з читання й поготів нічого не читає – все знає. Самі знаєте які у нього хороші оцінки, а якби він ще й вчився, то...

Учитель зупинила матір. Вона справді знала, що Петренко здібний учень, але надто вже лінивий. Вчитель вирішила нічого не казати, тільки кивнула головою й продовжувала розповідь про відстаючих.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

У класі під час пояснення нового матеріалу почулася неголосна, але чітка музика. Студентка-практикантка, яка вела урок, спочатку розгубилась, а клас чекав її реакції.

Наталя Степанівна підійшла до парти учня, звідки лунала музика. «Правда, чудова музика, я знаю, що ви втомилися, - сказала вона спокійно. – Хвилинку відпочинемо. Включи музику гучніше, будь-ласка». Діти зачаровано дивилися на педагога, а потім і на Руслана, в руках якого грав невеличкий радіоприймач. «А зараз будьте уважними, - наказала учителька, коли мелодія припинила грати.

На що опиралась молода учителька, обираючи такий засіб виховного впливу на учня? Чи відіграв він виховну роль щодо усього класу? Чи існує взаємозв'язок між принципами виховання та ефективністю навчально-виховного процесу?

На своїх уроках Ви помітили, що учениця III класу Оля, яка сидить за останньою партою, не може прокоментувати записи на дошці. На перерві під час індивідуальної бесіди виявилось, що у дівчинки проблеми зору і вона майже нічого не бачить, що написано на дошці. Проте окуляри, які їй рекомендує лікар, носити соромиться.

Як Ви поступите у даній ситуації? Знання яких особливостей допомагає учителю своєчасно знаходити правильні рішення?

У І-А класі 25 учнів. Це перший клас у педагогічній роботі молодій учительки Юлії Віталіївни. Діти всі різні, цікаві, допитливі. Проте, за спостереженнями педагога виявилось, що окремі з першокласників не вміють і не прагнуть нічого робити. Так, приміром Юрко, завжди неохайний, не зачесаний, шнурівки на черевиках не зав'язані. Скільки учитель не робила зауваження, йому байдуже. Інший учень – Ярослав: і охайний, і добре вчиться, старанно виводить кожну літеру у зошиті. А як тільки-но учитель попросить підлити вазони чи витерти класну дошку – тут Ярослав стає схожим на Юрка – немов і не чує.

Учитель вирішила провести бесіду з батьками дітей. Зокрема на батьківських зборах вона підняла питання про те, що кожна дитина змалку повинна мати в родині свої обов'язки і доручення, а старші повинні контролювати їх виконання.

Проаналізуйте ситуацію. Який принцип виховання упущено у родинах дітей? Чи правильно чинить педагог?

Якось після чергових батьківських зборів до вчителя, яка вже працювала не один десяток років у школі, підійшла мати Сашка: «Ви надміру суворі до моєї дитини. Він у мене добрий, веселий, любить займатися спортом. Ми з батьком хочемо, щоб у майбутньому син став відомим чемпіоном з певного виду спорту. А Ви тут про якусь математику та всяке таке інше». Учителька глянула на матір і мовила: «Дитина не може розвиватися лише в одному напрямі. Ним треба займатись. Він і справді хороший, але ваша надмірна опіка заважає йому бути більш самостійним і старанним. Багато чого ви вирішуйте за свого сина, а це недобре...»

Назвіть принцип виховання, про який говорила учитель. Чому він відіграє важливу роль у розвитку особистості? Продемонструйте зв'язок даного принципу з іншими. Поясніть поведінку педагога.

Під час уроку фізичного виховання учитель помітив, що Юлечка, яка сидить на лавці поряд з іншими школярками, чимось бавиться. Педагог підійшов до неї і помітив, що у дівчинки в руках лялька.

- Це ще що таке? Ти на уроці чи в дитячому садочку?
- Це...це...моя улюблена Настя

- Ну то й що! Ти ж ходиш вже до першого класу, то й бавитися будеш удома!
- Та я...не могла залишити її удома. Вона боїться.

Учитель роздратовано вирвав ляльку з рук дівчинки й наказав, щоб завтра прийшли її батьки.

Юля набрала номер матері:

- Мамо, у мене забрали подарунок!
- Хто? Який подарунок? Ти у школі?
- Так, учитель забрав ляльку, що мені подарував Св. Миколай!
- Заспокойся, я зараз буду у школі.

Мати прибігла чимдуж до школи. Вона зустрілася з учителем, намагалася з'ясувати, для чого він забрав іграшку. Проте учитель навіть і не думав нічого пояснювати.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Рома Олегівна рано приходять до школи. От і сьогодні ще до початку уроку у II-B вона щось пише на дошці. Аж раптом учителька почула дитячий плач. Повернувшись обличчям, вона помітила, що у куточку класної кімнати плакав Владик.

- Ти чого?
- Гм....
- Та чого ж плачеш?

Хлопчик не відповідав. Але його однокласник все розповів: Владика підстригли, а перед уроками, зустрівши по дорозі у школу друзів, ті почали його дразнити.

Учитель почала урок. Вже за 2 хвилини вона строго наказала хлопцям, що образили Владика підійти до неї.

- Негайно попросіть вибачення у товариша! Яке ви маєте право дразнити його? Він кращий учень у школі! Завжди охайний, і сьогодні – з новою стрижкою. А ви що? Ви – ледащо, та ще й завжди абияк приходите у школу!
- Чому абияк?
- Бо одяг на вас вічно м'ятий, старий.

- Це тому, що наші батьки стільки не заробляють, як його. А він ваш улюбленець?
- Заговніть! Завтра батьків у школу!

Проаналізуйте. Ваші дії. Чи правильно чинить

Сашко – слабкий учень. Він ледве вчиться на задовільні оцінки. Проте сьогодні, як ніколи, він був добре підготовлений, гарно розповідав, чітко й лаконічно відповідаючи на поставлені запитання.

Сашкові так хотілося говорити ще й ще. Він сам від себе не очікував такого. А ще хлопчикові хотілося побачити подив на обличчі учителя, та й однокласників також. Проте обличчя Ольги Семенівни було звичайним – сталим, без виразу жодних емоцій.

- Добре, досить. Відмінно.

«Як добре, це п'ятірка!», - подумав учень. Проте вчитель мовив це спокійним врівноваженим голосом. Більше того, учитель забула покласти оцінку у журнал.

Наступного дня, підійшовши до вчительського столу, Сашко глянув у відкритий класний журнал. Він помітив, що його оцінки немає! І тут виникла ідея – після уроків він попросив учительку занести журнал до вчительської кімнати. Вийшовши в коридор, у кутку, сам поставив собі заслужену «5». Але його оцінка виявилася зовсім не схожою на ті, що ставить педагог.

Наступного дня учитель одразу помітила не свою руку: «Тепер я знаю, хто ставить зайві оцінки!»

Хлопчик почервонів, зізнаючись, що поставив собі оцінку. Але він намагався виправдати себе, бо оцінка ж була чесно заробленою. Учитель натомість лише посміхнулася:

- Це у тебе перша «5»! Мабуть, я так розумію, й остання!

До кінця уроків Сашкові було неприємно знаходитися у класі.

Поміркуйте над ситуацією. Чи правильно вчинила педагог? Що використав учитель у ході спілкування? Ваші дії.

Учителька-початківець прийшла на свій перший урок іноземної мови до II-В класу. Хвилюючись, вона почала пояснення нового матеріалу, але через деякий проміжок часу відчула, як клас почав шуміти. Їй одразу вдалося зосередитись на джерелі шуму. Пробігши поглядом по учнях класу, учитель зауважила, що хлопчик за останньою партою стукав пеналом по парті. За кожним його ударом лунав приглушений сміх дітей.

Учителька намагалася зупинити бешкетника поглядом, потім жестом, але врешті зробила зауваження. Ніщо не допомагало.

«Я не навмисно, - насміхаючись відповів школяр, - більше не буду». Проте вже за 5 хвилин стук пролунав знову.

Учителька стримано сказала: «Відкривайте, діти, зошити. Запишіть сьогоднішню дату. Виконуйте вправи, які я вам дам».

У класі настала тиша. Учні з цікавістю почали виводити англійські літери у зошиті, а бешкетник ще кілька разів пробував розвеселити клас, проте марно. Тоді він сам дістав зошита з портфеля й відкрив його. Відтак учителька заперечила: «Ні, цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти продовжуватимеш стукати до кінця уроку! І твоє домашнє завдання на сьогодні – стукати і вдома».

У класі знову хтось засміявся, але його ніхто не підтримав.

Проаналізуйте ситуацію. Визначте виховні дії педагога та засоби впливу на учня-бешкетника.

Оленку однолітки завжди вважали «невмічкою». «Їй нічого не можна доручити, у неї все валиться з рук», - казали третьокласники Марині Тарасівні, організувавши у групі продовженого дня театр ляльок, коли та намагалася дати їй слова.

- Такого не може бути, - відповіла педагог. – А якщо вона буде фея?

Оленка зраділа, стала більш старанною на репетиціях. З часом це змінило ставлення до неї однокласників та інших дітей школи.

- Я ще раніше помітила, що дівчинка дуже пластична, граціозна, - розповідала педагог. – Необхідно було тільки вселити в неї впевненість у собі, змусити однокласників повірити у її здібності.

Поміркуйте: чи можна стверджувати про певні артистичні здібності педагога? Відповідь обґрунтуйте.

Ви розпочали урок, учні заспокоїлись після перерви, настала тиша, у групі хтось голосно засміявся. Ви вражено дивитесь на учня і запитуєте про причину його сміху. Він, дивлячись Вам у вічі каже: «Мені завжди хочеться сміятись, коли Ви починаєте урок».

Як Ви відреагуєте:

- 1) Ти ба!
- 2) А що тебе смішить?
- 3) Ну то й нехай
- 4) Ти що, дурник?
- 5) Люблю веселих людей
- 6) Мені приємно, що я викликаю у тебе позитивні емоції.

Учень, розчарований власними оцінками каже: «Як Ви вважаєте, я колись учитимусь на відмінно?»

Оберіть відповідь та її супровід (посмішка, іронія, сарказм, погляд, мах рукою). *Ваша відповідь:*

- 1) Якщо чесно – сумніваюсь
- 2) Звісно, я в цьому не сумніваюсь
- 3) Це твоя справа
- 4) Чому ти сумніваєшся у собі?
- 5) Багато залежить від того, як ми будемо разом працювати.

Учень заявляє педагогу, що наступного дня не прийде на уроки, позаяк буде на стадіоні грати у футбол.

Оберіть відповідь, яка властива учителю з притаманними рисами артистизму:

- 1) в гніві «Лише спробуй!»
- 2) з лагідною посмішкою «Наступного разу тобі доведеться прийти на навчання з батьками»
- 3) з сарказмом «Це твоя справа»

- 4) з посмішкою «А що ти збираєшся робити далі»
- 5) лагідно «Нехай. Наздоженеш»
- 6) усміхнено «Я тебе розумію, відпочивати з друзями цікавіше, аніж учитися. Але я хотіла б знати, чому це так?»

У ході уроку один з учнів виголосив: «Ваші уроки нецікаві! Не хочу більше ходити до школи».

Якою буде Ваша реакція?

- 1) Ану припини таке казати
- 2) Всі заспокойтесь і починаємо самостійну роботу
- 3) Негайно викликаю батьків до школи
- 4) Чому? Поясни, що мені варто зробити, щоб тебе зацікавити.

Оберіть жести, міміку, які будуть супроводжувати Вашу відповідь учневі (холодний погляд, упевнене тверде заперечення, лагідна посмішка, толерантний відказ, гримання рукою по парті, зухвалість, Ваша думка).

42. Дайте відповіді на запитання тестів:

Тест «Чи властиві Вам артистичні здібності?»

1. Як Ви вважаєте, чи є різниця між термінами «тон» і «нюанс».
2. Чи змогли б Ви прожити у незатишному, сумному помешканні і не помічати цього?
3. Ви любите рисувати?
4. Чи одягаєтесь Ви, спираючись не на моду, а на власні смаки?
5. Про що говорять Вам наступні імена: Ван Дейк, Хоа Рівера?
6. У Вас поганий почерк?
7. Чи намагаєтесь Ви одягатися в одній колірній гамі?
8. Чи любите Ви відвідувати музеї?
9. Чи зупиняєтесь по дорозі, щоб помилуватися заходом сонця?
10. Чи подобається Вам креслити геометричні фігури?
11. Чи часто відвідуєте художні салони?
12. Чи схильні довго мандрувати вулицями?
13. Чи любите бути на самоті?
14. Чи здається Вам абсурдним, коли хтось починає декламувати вірші?
15. Чи слухаєте музику заради розваги?
16. Чи закарбовуються у Вашій пам'яті гарні пейзажі та краєвиди?

17. Чи здається Вам гарним морське каміння?
18. Чи любите нові зустрічі та знайомства?
19. Чи подобається вам читати вірші вголос?
20. Чи не було бажання розмалювати картинами стіни своєї кімнати?
21. Чи часто змінюєте зачіску?
22. Чи любите переставляти меблі удома?
23. Чи пишете Ви вірші?

Підрахунок балів:

За відповідь так – 1 бал на запитання: 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23.

За відповідь ні – 1 бал на запитання: 2, 6, 10, 14, 15, 18.

Якщо у Вас більше 16 балів: то у вас є почуття краси, властиве артистичній натурі

8 – 16 балів: що ж, Ви інколи літаєте у небесах, але краса Вам не байдужа. Скоріш за все Ви – раціоналіст.

менше 4: таку людину, як Ви, навряд чи зупинить краса сходу чи заходу сонця. Задумайтесь.

Тест «Чи живете Ви у злагоді із собою?»

На запитання тесту відповідайте «так», «ні», «не знаю».

1. В цілому я задоволена собою.
2. Іноді мене непокоять суперечливі думки і почуття, що стосуються окремих людей (подій).
3. Я можу точно визначити у своєму житті період, коли я стала людиною впевненою й самостійною.
4. Я люблю уявляти різноманітні ситуації, за яких поведжусь інакше, ніж у житті.
5. Окрім дрібних вад, ні в чому не можу звинуватити себе.
6. У мене часто виникає відчуття, немов я сама не знаю, чого хочу.
7. Я настільки добре знаю власний організм, що розумію, коли легкі нездужання спричинені моїм внутрішнім дискомфортом.
8. Мене засмучує те, що я ніколи не досягну ідеального стану.
9. Замість того, щоб вибухати і сердитися, я вмію подумки вести внутрішню дискусію навіть тоді, коли проблема викликає суперечливі думки та почуття.

10. Іноді я реаую на окремі ситуації інакше, ніж хотілося б.
11. Існують речі, у які я глибоко вірю і цінності, в імя яких я зробила б більше, ніж можу зараз визначити.
12. Я завжди поспішаю, мені не вистачає часу, я берусь ща виконання завдань, що перевищують мої можливості.
13. Я сама умію себе підтримувати в складних ситуаціях, а коли маю змогу, то дозволяю собі «перехворіти».
14. Вважаю, що сьогодні світ так сильно змінився, що добро і зло стали відносними поняттями.
15. Часто, коли я чую критичні зауваження стосовно себе, вголос я погоджуюсь із ними, хоча насправді так не думаю.

Опрацювання результатів:

За кожную відповідь «так» на запитання 1, 3, 5, 9, 11, 13, а також за відповідь «ні» на запитання 2, 4, 6, 10, 12, 14, 15 одержуєте по 10 балів.

За кожне «не знаю» - по 5 балів.

Підрахунок балів:

100 – 150 балів: Ваші відповіді засвідчують про те, що Ви не лише живете у гармонії із собою, а й добре знаєте себе, свій внутрішній світ і можете собі довіряти. Вам властиве цінне вміння знаходити вихід із скрутних ситуацій як щодо себе, так й інших людей. Ви – самоджерело сили й енергії.

50 – 99 балів: У Вас багато сумнівів і невдоволення собою. Ваші відповіді вказують на те, що існують перешкоди для повного прийняття власного Я. Спробуйте пильніше оцінити власні можливості і виявити більше терпіння щодо себе.

0 – 49 балів: Чи знаєте Ви причину того, чому так сильно себе не любите? Відповіді свідчать про майже повну відсутність злагоди із собою. Зверніть увагу на те, як багато стереотипів у Вашій самооцінці. Розпочніть робити те, що Вам подобається і це стане першим кроком на шляху пізнання свого Я.

Тест «Ваш самоконтроль у ході спілкування»

Дайте відповіді на запитання «так» +, «ні» -.

1. Мені важко наслідувати інших людей.

2. Я мабуть можу прикинутись задля того, щоб привернути увагу іншої людини.
3. Із мене вийшов би непоганий актор.
4. Іншим людям іноді здається, що я переживаю щось значно глибше, ніж є насправді.
5. У гурті я доволі рідко буваю у центрі уваги.
6. У ході спілкування із різними людьми я веду себе по-різному.
7. Я можу відстоювати лише те, у чому переконаний.
8. Задля досягнення успіху я готова як у справах, так і в стосунках з людьми бути такою, якою мене очікують побачити.
9. Я можу бути приятним із людьми, яких не терплю.
10. Я завжди такий, яким здаюся.

Обробка результатів:

Зарахуйте 1 бал за відповідь «ні» на запитання 1, 5, 7 та «так» на всі інші запитання.

0 – 3 бали: У Вас низький комунікативний контроль. Ваша поведінка усталена, Ви не вважаєте за потрібне її змінювати залежно від ситуації. Ви здатні до щирого саморозкриття в спілкуванні і, мабуть, тому дехто вважає Вас «незручним» співрозмовником у зв'язку із Вашою прямолінійністю. Зверніть увагу, можливо Ви обмежуєте багату палітру міжособистісних стосунків лише єдиною роллю, розкриваючи тільки окремі грані духовних якостей, що Вам властиві.

4 – 6 балів: У Вас середній комунікативний контроль. Ви щирі, не стримуєтесь у вияві емоцій. Але, можливо, варто рахуватися з оточуючими.

7 – 10 балів: У Вас високий рівень комунікативного контролю. Ви гнучко реагуєте на зміни та ситуації і навіть здатні передбачати враження, яке Ви справляєте на оточуючих. Ви – справжній актор. Але надто Ви захоплюєтесь грою, маніпулюванням, підпорядковуючи людські взаємини надуманому сценарію.

Тест «Чи спроможні Ви навіювати?»

Оберіть потрібні варіанти відповідей «так», «ні».

1. Як, на Вашу думку, чи підійшла б Вам професія актора (політика)?
2. Чи дратують Вас люди, які прагнуть одягатися і поводитися екстравагантно?

3. Чи умієте розмовляти з іншим про інтимні проблеми?
4. Чи одразу реагуєте на помилкове трактування Ваших слів і вчинків?
5. Чи відчуваєте дискомфорт, коли інші досягають успіху в тій сфері діяльності, яка притаманна й Вам?
6. Чи любите займатись складними справами, щоб продемонструвати свої здібності?
7. Чи можете присвятити себе досягненню чогось визначного?
8. Чи влаштовує Вас одне коло друзів?
9. Вважаєте за краще життя розмірене?
10. Чи любите змінювати обстановку у власному помешканні?
11. Чи робите кожного разу щось по-новому?
12. Чи любите гнітити того, хто самовпевнений?
13. Чи подобається Вам демонструвати, що Ваш керівник помиляється?

Підрахуйте бали:

Запитання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
«так»	5	0	5	5	5	5	5	0	0	5	5	5	5
«ні»	0	5	0	0	0	0	0	5	5	0	0	0	0

65 – 35 балів: Ви людина, що може впливати на інших, змінюючи хід їхніх думок, переконання, Ви відчуваєте у собі потребу творити для інших, вказувати на помилки, навчати, щоб пробуджувати інтерес до навколишнього світу. Проте слідкуйте, щоб Ваші осуди людей не перетворювалися у крайнощі.

34 – 0 балів: на жаль, Ви буваєте малопереконливими навіть тоді, коли праві. Ваше життя будується на принципах дисципліни, здорового глузду і хороших звичок, Ви завжди все прогнозуєте і сплановуєте. Ви нічого не робите понад сили, буваєте занадто невпевненими і через це не можете досягти певних цілей.

ТЕМА 9. ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ УЧИТЕЛЯ

Навчальні цілі:

Знати: суть поняття «педагогічна творчість», «творчий потенціал», «творчі здібності», структуру творчої діяльності педагога, якості творчого педагога

Уміти: виокремлювати необхідні риси та якості особистості педагога задля організації творчого навчально-

виховного процесу; схематично зображати модель творчої діяльності вчителя; аналізувати основні чинники позитивного та негативного впливу на розкриття та розвиток творчих здібностей педагога; володіти ситуацією та власними емоціями; організовувати творче середовище у школі (класі).

Опорні поняття: педагог, творчий потенціал, творчі здібності, творчість, креативне мислення, неординарність, самопочуття, творче середовище

- Педагогічна творчість: особливості, етапи
- Алгоритм педагогічної творчості
- Педагогічна діяльність та аутогенне тренування. Творче самопочуття учителя
- Творче середовище: умови, вимоги до організації

1. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти України/А.Алексюк. – К., 1998. – 213 с.
2. Амонашвили Ш. Здравствуйте, дети!/Ш.Амонашвили. – М.: Просвещение, 1983. – 324 с.
3. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: книга для учителя/Ш.А.Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
4. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания/Б.Г.Ананьев. – СПб Питер, 2001. – 263 с.
5. Антонюк С. До питання про сутність поняття «безперервна освіта» у контексті завдань сучасного державотворення/С.Антонюк//Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. – К., 2005. – Вип. 2. – С. 373 – 381.
6. Баранова С. Особливості формування професійної компетентності вчителя/С.Баранова//Сучасна школа України. – 2009. - № 2 (206), лютий. – С. 16 – 18.
7. Воронько А. Професійна компетентність і культура вчителя/А.Воронько//Школа. – 2010. - № 12 (60), грудень. – С. 16 – 20.
8. Даниленко Л. Інноваційні зміни в організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників/Л.Даниленко//Післядипломна освіта в Україні. – 2010. - № 1. – С. 5 – 19.
9. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Х.: Основа, 2006. – 224 с.
10. Житник Б.О. Управління школою: методичний poradник/Б.О.Житник. – Х.: Основа, 2005. – 124 с.
11. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя/В.И.Загвязинский. – М.: Просвещение, 1987. – 219 с.
12. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії/І.А.Зязюн. – К., 2000. – 319 с.
13. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність/І.А.Зязюн. – К.: Вища школа, 2004. – 421 с.

14. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество/В.А.Кан-Калик. – М., 1990. – 321 с.
15. Клименко В. Умови творчого розвитку особистості/В.Клименко//Завуч. – 2003. - № 33. – С. 11 – 14.
16. Леонова Л., Турунова І. Створення інноваційного освітнього середовища в школі майбутнього/Л.Леонова, І.Турунова//Школа. – 2010. - № 8 (56), серпень. – С. 83 – 96.
17. Лола В.А. Формування творчої компетентності вчителя як умови розвитку особистості учня/В.А.Лола//Розкажіть онуку. – 2009. - № 19 – 20, жовтень. – С. 23 – 31.
18. Лук А.Н. Творчість/А.Н.Лук//Наука і життя. – 1973. - № 1. – С. 76 – 80.
19. Лук А.Н. Психологія творчості/А.Н.Лук. – М.: Наука, 1978. – 128 с.
20. Луцик Д. Актуальні проблеми педагогічної науки в Україні/Д.Луцик//Початкова школа. – 2010. - № 2. – С. 1 – 5.
21. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя/Ю.Л.Львова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 1992. – 194 с.
22. Макаренко Н.М. Самооцінка творчого потенціалу/Н.М.Макаренко//Обдарована дитина. – 2011. - № 5. – С. 38 – 40.
23. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: проблемы практической диагностики/А.М.Матюшкин. – М.: Школа-Пресс, 1993. – 127 с.
24. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. – К.: шкільний світ, 2001. – 24 с.
25. Палтышев Н.Н. Педагогическая гармония/Н.Н.Палтышев. – К., 1996. – 213 с.
26. Підласий І.П. Як підготувати ефективний урок/І.П.Підласий. – К., 1989. – 197 с.
27. Пікельна В.С. Управління школою/В.С.Пікельна. – у 2-х ч. – Х.: Основа, 2004.
28. Пономарьов Я.А. Психологія творчості і педагогіки/Я.А.Пономарьов. – М.: Педагогіка, 1976. – 280 с.
29. Психологія здібностей/Г.Кагальняк, Г.Шуляк, Б.Якимчук, Л.Данилевич. – К.: Науковий світ, 2001. – 76 с.
30. Радченко А. Профкомпетентність – ознака сучасного іміджу вчителя/А.Радченко//Директор школи.Україна. – 2010. - № 12. – С. 53 – 58.
31. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. Посібник/В.В.Рибалка. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.

32. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: монографія/С.О.Сисоєва. – Х-К.: Кн. вид-во «Каравела», 1998. – 150 с.
33. Стрельников В. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості/В.Стрельников//Психологічна підтримка творчості учня. – К.: Б-ка «Шкільного світу», 2003. – С. 9 – 17.
34. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.

Опорні схеми:

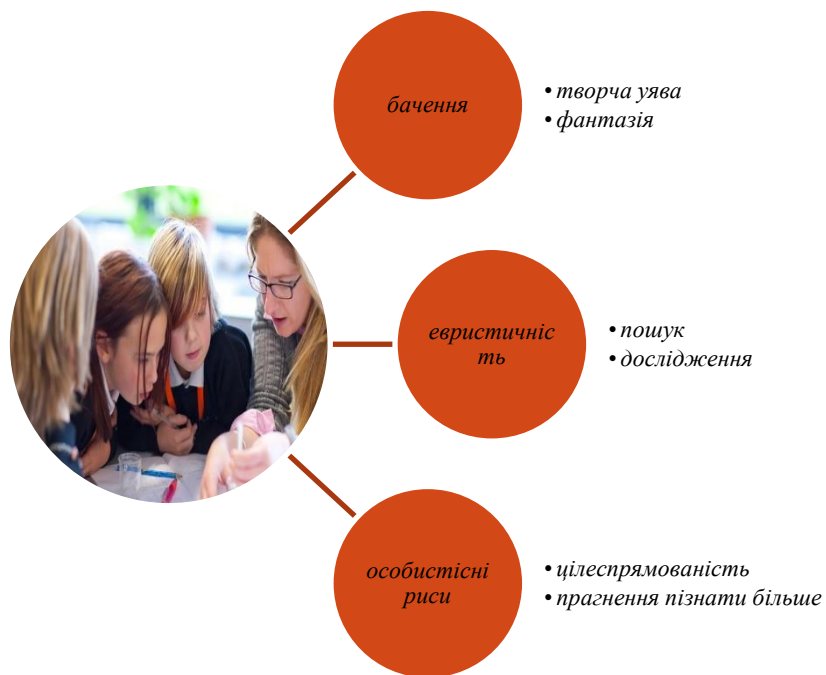

Рис. 42. Особливості творчого потенціалу педагога

Рис. 43. Етапи становлення творчої особистості

Рис. 44. Особистісні якості творчого педагога

Рис. 45. Особливості праці учителів у творчому колективі школи

Завдання для самостійного опрацювання

1. Проаналізуйте твердження:

Життя розкривається як система творчості, постійної напруги і подолання, постійного комбінування і створення нових форм поведінки. Таким чином, кожна думка, кожний рух і переживання є прагненням до створення нової дійсності, проривом вперед до чогось нового

Л.Виготський

Бути! Жити! Творити! Світити вільною душею!

М.Грушевський

Виховати можна лише у дії

Дж.Дьюї

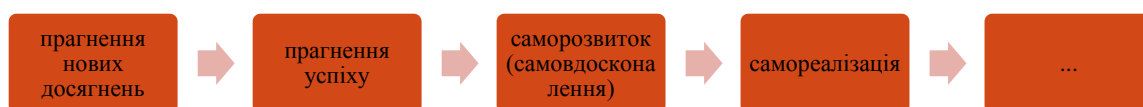
Найбільшого успіху досягали ті, хто, зрозумівши проблему, перетворювали її у можливість

Є.Ільїн

Виховати людину – значить виховати у неї перспективні шляхи, якими піде її завтрашня радість

А.Макаренко

2. Продовжте логічний ряд:

3. Визначте, у чому полягає творчість вчителя:

- 1) у проведенні імпрізованого уроку
 - 2) урок має відповідати певним стандартам, але відображати особливості творчої манери педагога?
4. Зобразіть схематично історію становлення та розвитку поняття «творчість». Визначте її суть на різних етапах становлення.
5. Творчий потенціал – складне утворення особистості, що відображає сукупність якостей і здібностей, психологічних станів, знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення високого рівня розвитку. Творчий потенціал можна представити у вигляді наступної формули:

$$\text{ТПО} = \text{ПУЗ} + \text{ПСЗ} + \text{ПТР},$$

Де ТПО – творчий потенціал особистості

ПУЗ – потенціал уроджених здібностей,

ПСЗ – потенціал наявних спеціальних здібностей.

Занотуйте класифікацію вроджених та спеціальних здібностей.

6. Із психолого-педагогічної літератури виберіть і запишіть цитати, що стосуються проблеми розвитку творчого потенціалу учителя.

7. За наведеною таблицею продумайте дії педагога, які відобразатимуть його творчу діяльність:

№ з/п	Мета і завдання творчого педагога	Форми реалізації
1	Сформувати системне бачення творчості як мислення у його вищій формі	
2	Спрямованість на відкрити, емпатійну, ціннісно-смилову, свідому, конструктивну, цілісну взаємодію	
3	Створити умови для удосконалення здатності до відкритості у спілкуванні, розуміння внутрішнього стану, почуттів	

8. Занотуйте риси творчої особистості та дайте їм пояснення:

- когнітивна обдарованість –
- чутливість до проблем –
- незалежність поведінки у різних ситуаціях –
- відкритість –
- естетичні смаки –
- незалежність оцінок –
- свобода судження –
- потяг до нового –
- толерантність у розв'язанні проблем –
- віра у себе та інших -

9. Розмежуйте поняття:

- креативність –
- літературна творчість –
- творчість –
- творчі здібності –
- творчий потенціал –
- творчий підхід -

10. Наведіть 2 – 3 приклади з практичної діяльності учителя, у яких буде відображено:

- 1) оригінальність педагога
- 2) образна гнучкість вчителя
- 3) креативність вчителя

11. Поміркуйте, чому творчий підхід педагога до своєї діяльності потребує створення банку педагогічних інновацій? Наведіть приклади.

12. Наведіть приклади і занотуйте проведення :

- 1) педагогічної ради у формі гри –
- 2) творчих майстерень учителів –
- 3) «круглих столів» -
- 4) педагогічних студій -

Поміркуйте, чи беруть участь у вище наведених формах роботи усі учителі? Лише творчі? Вчителі 2 категорії? Поясніть.

13. Визначте місце і значення вивчення передового педагогічного досвіду у розвитку творчого потенціалу учителів шкіл. Підготуйте повідомлення та доповіді на означену тему.

14. Поясніть наступні твердження у їх логічному взаємозв'язку:

- розробка вчителем програми розвитку дитячого колективу
- вивчення змісту життєдіяльності учнів;
- здійснення навчально-виховного процесу за законами творчої поведінки;
- зростання питомої ваги інтелектуальної свободи
- активно самостійна творча діяльність

15. Перелічіть основні мотиви творчості (за З.Фрейдом). Дайте їх визначення.

16. Розмежуйте поняття:

- здібності –
- задатки –
- творчі здібності –
- схильності –
- обдарованість -

17. Поясніть сутність основних показників творчих здібностей і занотуйте:

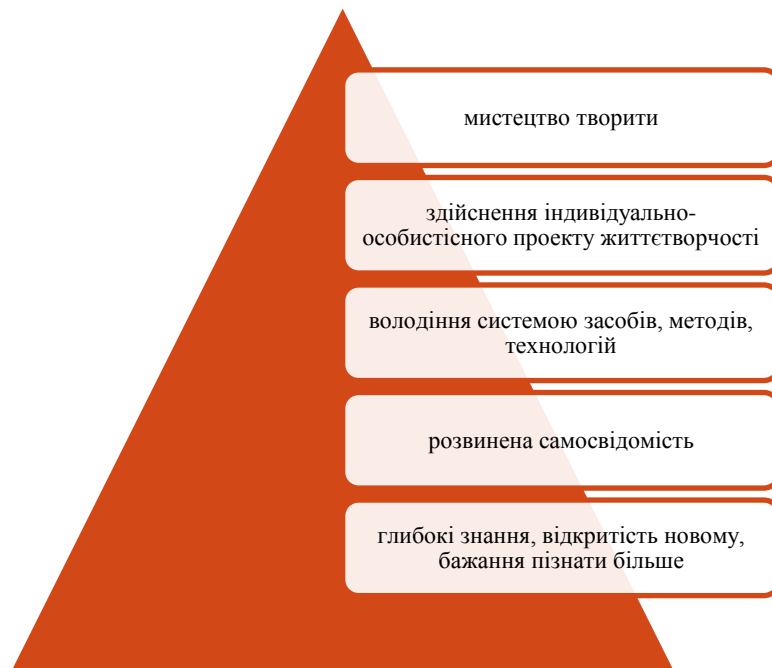
- швидкість думки –
- гнучкість думки –
- оригінальність рішень –
- допитливість –
- сміливість у прийнятті рішень -

18. Заповніть таблицю «Визначення здібностей особистості»:

<i>№</i>	<i>Здібності особистості</i>	<i>Їх особливості</i>
----------	------------------------------	-----------------------

з/п		
1	Інтелектуальні	Швидке засвоєння знань...
2	Художні	
3	Музичні	
4	Літературна обдарованість	
5	Артистичний талант	
6	Технічні здібності	
7	Здібності до спорту	

19. Проаналізуйте схему:

Визначте, що відображає даний рисунок. Відповідь обґрунтуйте.

Складіть порівняльну таблицю особистісних та професійних якостей учителів:

№ з/п	Риси та якості творчого педагога	Риси та якості педагога
1		
2		
3		

20. Відповідно до наведеного вірця змодельуйте етапи становлення та розвитку власного творчого потенціалу:

I етап – формування життєвої концепції
визначення життєвого кредо

розробка власної стратегії діяльності
розробка плану та програми
самопізнання

II етап – самовиховання, самовдосконалення, власний вибір

III етап – процес реалізації розробленого проекту

21. Перелічіть основні чинники впливу на розвиток творчості вчителя.

22. Прочитайте та проаналізуйте:

«Художник збирає розкидані уламки життя... Спостережливі щупальця художника торкаються до багатьох, на перший погляд безглуздо розкиданих, речей. Потім, в якусь мить глибокого хвилювання, в його уяві все постає як єдине ціле; творча ідея і всі предмети його спостережень набувають величезної ваги; вольовим зусиллям він об'єднує всі ці предмети в єдине ціле, цементуючи їх живою енергією своїх пристрастей, одухотворяючи вогнем своєї особистості. Адже вчитель має право лише на найвищі якості у своїх здобутках, хоча у робочих буднях «жонглює... святістю і свинством», намагаючись видобути «квадратний корінь із мрій романтики» та приземленої недалекоглядності. Вихователь сьогодні – не той, хто «впливає» з метою формування в дитині кимось надуманих рис, а той, хто допомагає їй формувати в собі якості, потрібні саме їй для якнайповнішої самореалізації» (О. Вишневський).

23. Дайте визначення понять:

- ігровий проект –
- дослідницький проект –

Визначте, що спільного і відмінного між ними? Які зусилля повинен докладати педагог задля упровадження даних проектів у практику? Поясніть.

23. Визначте, від чого залежить формування мотивації учителя до творчості?

24. Ознайомтесь із заповідями учителя. Оберіть із них ті, що символізують творчу особистість педагога:

- ✓ Поважайте ініціативу інших, дозволяйте проявляти себе колегам;
- ✓ Особистість володіє рідкісним даром – самовдосконалюватися, розвивати себе і долати свої недоліки;
- ✓ Взаємодія, взаєморозуміння, взаємовпливовість, взаємодопомога;
- ✓ Творчість щодо реалізації задумів;
- ✓ Бути активним виконавцем, а не пасивним спостерігачем;
- ✓ Повага і вимогливість до себе та інших;

- ✓ Співтворчість і співробітництво;
- ✓ Організація пошукової та дослідницької діяльності;
- ✓ Особистість – цілісний феномен – пізнай себе;
- ✓ Створення атмосфери емоційно-почуттєвого піднесення;

Поміркуйте, чи узалежнюють уміння планувати, реалізувати та аналізувати свою діяльність розвиток творчості педагога? Відповідь обґрунтуйте.

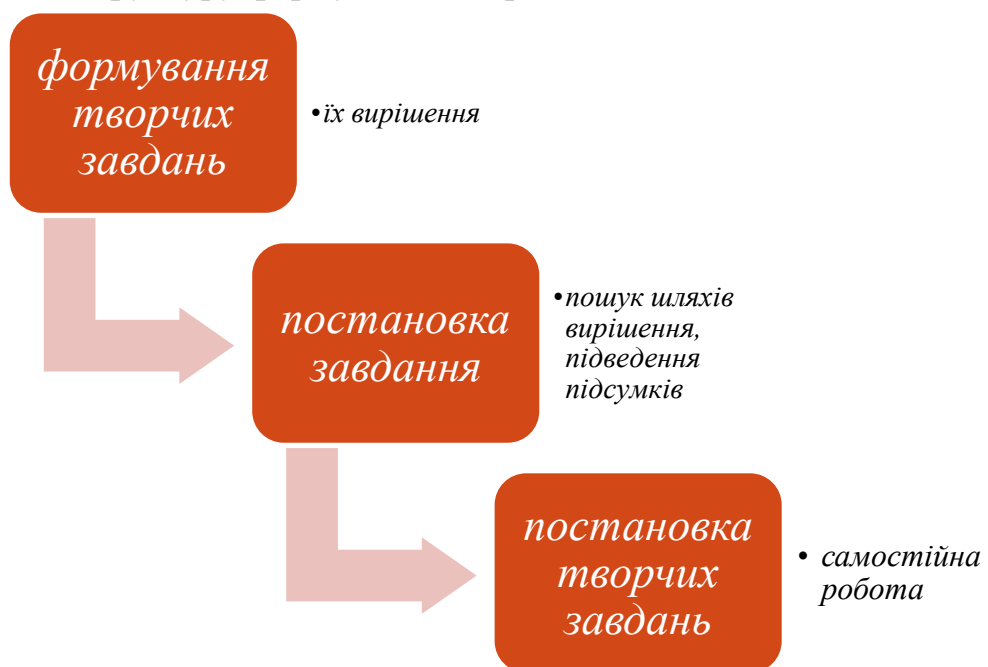
25. Визначте, до якої категорії належить нижче подані твердження:

- якості вчителя,
- показники творчих здібностей,
- мотивація творчої діяльності,
- психологічні складові творчої діяльності вчителя:
- здатність швидко мислити
- уміння без особливих зусиль зосереджуватись на кількох думках
- системність і послідовність мислення
- уміння створювати нові образи
- уміння переносити знання і уміння в нові умови, ситуацію
- готовність до ризику
- звільнення від стереотипів
- відповідальність за прийняті рішення
- інтуїція + осяяння

26. Ознайомтесь із принциповими положеннями, на яких базується школа нової епохи. Поясніть суть принципів. Додайте власні:

- Сприймання кожної особистості потенційним творцем
- Творчу особистість може лише виховати творчий учитель
- Необхідність створення творчої атмосфери, у якій зростатимуть творчі люди;
- Дати особистості радість праці, успіху у діяльності
- Залучення особистості до активного самопізнання
- Творча спрямованість особистості, усвідомлення нею гуманістичних потреб, мотивів, цілей як провідних у її розвитку та життєдіяльності
- Розвиток творчих рис характеру, що визначають програму поведінки особистості та її діяльності
- Активне творче ставлення до себе та інших
- Творча самосвідомість як самопізнання та адекватна самооцінка, самоорганізація, самореалізація, самовдосконалення
- Постійне зростання потенційно-творчої діяльності.

- 26.Змодельуйте схему життєвого проектування. Які складові увійшли до неї? Поясніть чому?
- 27.Змодельуйте хід і проведення нестандартних уроків.
- 28.Спроектуйте хід ігрової діяльності на уроках у початкових класах. Наведіть приклади.
- 29.Підготуйте виступ (доповідь, реферат, мультимедійну презентацію) на тему. «Покликання учителя – творити».
- 30.Доведіть у чому полягає суть твердження «Творчий учитель – творчі учні».
- 31.Занотуйте ті форми практичної роботи педагога, які слугують розвитку його творчих здібностей.
- 32.Поясніть структуру формування творчих здібностей вчителя:

33.Опираючись на психологічну літературу, поясніть розвиток наступних психічних процесів особистості як критеріїв її подальшої творчості:

- 1)пізнавальний інтерес
- 2)розвиток уваги
- 3)розвиток пам'яті
- 4)розвиток уваги
- 5)розвиток мислення
- 6)емоційність
- 7)розвиток творчих здібностей.

34.Перелічіть основні компоненти творчих здібностей учителя.

35. Розмежуйте поняття:

- талант –
- геніальність –
- творчість –

Чи взаємопов'язані ці якості? Поясніть.

36. Виконайте вправи на виявлення власних творчих здібностей:

Вправа 1

Відповідно до програми і шкільного підручника оберіть тему уроку в початковій школі, який ви б хотіли провести. Визначте її як тему діалогу з дітьми, виконайте аналіз змісту матеріалу уроку за таким планом:

- 1) освітній, виховний та розвивальний потенціал, що у ньому закладений;
- 2) сприйняття його учнями;
- 3) власне сприймання (новизна, пошук тощо).

«Гра у креативність»

На чистому аркуші паперу зобразіть якомога більше фігур, ідентичних колу, зигзагу, квадрату.

Чим більшою буде кількість зображених фігур, тим більшими є ваші задатки до творчості.

«Гра Образ цифри»

Використовуючи емоційно-образне мислення, спробуйте виокремити власні задатки до творчої діяльності. Задля цього оберіть для себе 1 – 2 цифри. Спробуйте пофантазувати, на що вона схожа, даючи відповіді на наступні запитання:

- 1) яка цифра на зріст? (низька, висока)
- 2) товста чи худа?
- 3) якого кольору цифра? Її стиль?
- 4) на Вашу думку, вона радше добра чи навпаки – зла?
- 5) де живе?
- 6) із ким товаришує?
- 7) чим займається у вільний час?
- 8) про що мріє?

Власні судження та міркування обговорити у парах, групах (по 5 студентів), аудиторією.

37. Прочитайте та проаналізуйте педагогічні ситуації:

До школи прийшов новий педагог – учитель географії. Вже давно він знав про те, що саме з його предметом якимось чином не задалося в учнів. На уроці вчитель цікаво розповідав про різні країни, використовував наочність. Клас якимось чином недбало слухав і включався до роботи.

Однак наприкінці уроку вчитель почав розповідати коротенькі оповідки, легенди та цікаві історії про видатних людей з різних куточків світу.

З портфеля вчитель витягнув великий атлас країн і цікаві коробочки. У них містилися рештки, знахідки геологічних розкопок, які зберігаються в музеях. Діти заслухалися, почали прохати, чи можна підійти і помацати кожен.

Урок пройшов цікаво і дуже швидко завершився. Діти навіть залишилися на перерві, бо дуже хотіли дослухати.

Поміркуйте: які прийоми й засоби використав педагог задля підвищення пізнавального інтересу учнів? Чи маємо право визнати, що діяльність вчителя є творчою? Нестандартною? Чому?

Учитель-класовод оголосив III-А про толоку: школярам слід було прибрати опале листя у шкільному подвір'ї. Після видачі робочого приладдя, учитель дав кожному учневі завдання: «Коли закінчите, здасте свою ділянку роботи і можете бути вільними». Частина учнів працювала завзято, вправно і завершила свою роботу значно раніше інших. «Все, норму свою ми виконали. Прийміть роботу і ми підемо додому», - сказали вони. Проте, натомість, учитель попросив їх залишитися ще трохи, щоб допомогти слабшим учням, які досі так і не справилися зі своєю ділянкою. Відтак, у відповідь почув: «Ми цього робити не будемо».

Яка Ваша точка зору на дану ситуацію? Яких помилок припустився учитель-класовод? Зробіть висновки щодо реалізації завдань виховання молодших школярів у сучасній школі.

На уроці «Я і Україна», який проходив у IV-му класі учитель біля дошки пояснювала новий навчальний матеріал. Уся її увага зосереджена на карті. Аж раптом за спиною пролунав свист одного з учнів. Учитель

повернулася обличчям до учнів, доброзичливо подивилася на клас, поклатла на стіл указку і, заклавши пальці до рота, сильно свиснула. На обличчях учнів було видно неабиякий подив. Зокрема учень-свистун, сидів приголомшений, зашарівшись.

Учитель подивилася на нього і зауважила: «Поганенько свистиш. Хто хоче навчитись свистіти по-справжньому, записуйтеся до мене у гурток художнього свисту. А зараз продовжимо урок». І далі, немов нічого не трапилось, вона продовжувала пояснювати новий матеріал.

Після завершення уроку хлопчики й дівчатка із захопленням розповідали іншим, як учителька гарно свистить і як негарно повів себе однокласник.

Якими були б Ваші виховні дії? Ваша думка.

У класі під час пояснення нового матеріалу почувалася неголосна, але чітка музика. Студентка-практикантка, яка вела урок, спочатку розгубилася, а клас чекав її реакції.

Наталя Степанівна підійшла до парти учня, звідки лунала музика. «Правда, чудова музика, я знаю, що ви втомилися, - сказала вона спокійно. – Хвилинку відпочинем. Включи музику гучніше, будь-ласка». Діти зачаровано дивилися на педагога, а потім і на Руслана, в руках якого грав невеличкий радіоприймач. «А зараз будьте уважними, - наказала учителька, коли мелодія припинила грати.

На що опиралась молода учителька, обираючи такий засіб виховного впливу на учня? Чи відіграв він виховну роль щодо усього класу? Чи існує взаємозв'язок між принципами виховання та ефективністю навчально-виховного процесу?

На своїх уроках Ви помітили, що учениця III класу Оля, яка сидить за останньою партою, не може прокоментувати записи на дошці. На перерві під час індивідуальної бесіди виявилось, що у дівчинки проблеми зору і вона майже нічого не бачить, що написано на дошці. Проте окуляри, які їй рекомендує лікар, носити соромиться.

Як Ви поступите у даній ситуації? Знання яких особливостей допомагає учителю своєчасно знаходити правильні рішення?

У І-А класі 25 учнів. Це перший клас у педагогічній роботі молодій учительки Юлії Віталіївни. Діти всі різні, цікаві, допитливі. Проте, за спостереженнями педагога виявилось, що окремі з першокласників не вміють і не прагнуть нічого робити. Так, приміром Юрко, завжди неохайний, не зачесаний, шнурівки на черевиках не зав'язані. Скільки учитель не робила зауваження, йому байдуже. Інший учень – Ярослав: і охайний, і добре вчиться, старанно виводить кожну літеру у зошиті. А як тільки-но учитель попросить підлити вазони чи витерти класну дошку – тут Ярослав стає схожим на Юрка – немов і не чує.

Учитель вирішила провести бесіду з батьками дітей. Зокрема на батьківських зборах вона підняла питання про те, що кожна дитина змалку повинна мати в родині свої обов'язки і доручення, а старші повинні контролювати їх виконання.

Проаналізуйте ситуацію. Який принцип виховання упущено у родинах дітей? Чи правильно чинить педагог?

Якось після чергових батьківських зборів до вчителя, яка вже працювала не один десяток років у школі, підійшла мати Сашка: «Ви надміру суворі до моєї дитини. Він у мене добрий, веселий, любить займатися спортом. Ми з батьком хочемо, щоб у майбутньому син став відомим чемпіоном з певного виду спорту. А Ви тут про якусь математику та всяке таке інше». Учителька глянула на матір і мовила: «Дитина не може розвиватися лише в одному напрямі. Ним треба займатись. Він і справді хороший, але ваша надмірна опіка заважає йому бути більш самостійним і старанним. Багато чого ви вирішуєте за свого сина, а це недобре...»

Назвіть принципи, що покладені в основу діяльності даного педагога. Поясніть поведінку педагога.

Під час уроку фізичного виховання учитель помітив, що Юлечка, яка сидить на лавці поряд з іншими школярками, чимось бавиться. Педагог підійшов до неї і помітив, що у дівчинки в руках лялька.

- Це ще що таке? Ти на уроці чи в дитячому садочку?
- Це...це...моя улюблена Настя
- Ну то й що! Ти ж ходиш вже до першого класу, то й бавитися будеш удома!
- Та я...не могла залишити її удома. Вона боїться.

Учитель роздратовано вирвав ляльку з рук дівчинки й наказав, щоб завтра прийшли її батьки.

Юля набрала номер матері:

- Мамо, у мене забрали подарунок!
- Хто? Який подарунок? Ти у школі?
- Так, учитель забрав ляльку, що мені подарував Св. Миколай!
- Заспокойся, я зараз буду у школі.

Мати прибігла чимдуж до школи. Вона зустрілася з учителем, намагалася з'ясувати, для чого він забрав іграшку. Проте учитель навіть і не думав нічого пояснювати.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Валя нічого не знала, що було зрозуміло усім. І, як не намагалася, так нічого пригадати не могла. Вона стояла і обурювалася на себе саму, на учителя, який його підняв, на сусіда по парті Максима, який нічого не підказував. Вкрай роздратована, не витримала і нагрубилася учительці:

- Незрозуміло, чому Ви завжди запитуєте лише мене?
- Хіба? Усіх.
- Та ні! Мене. Невідомо, для чого потрібно стільки вчити у школі? Хіба комусь буде від того гірше, якщо я не знатиму чогось?
- Звісно ж. погано. Тобі, твоїм друзям, батькам, рідним.
- Гм... Як це?
- А ти поміркуй! А завтра, коли прийдеш до школи даси мені відповідь.

Цілий вечір Валя думала про що намагався йому розповісти учитель. Наступного дня перед уроками вона підійшла до педагога:

- Я не знаю. Мама сказала, що навчання – це моя робота, а тато – обов’язок, бабуся – так треба, всі ходять до школи, а дідусь сказав, що це мій життєвий шлях.
- А ти сама, що про це думаєш?
- Не знаю...Про що вони мені казали, який це такий шлях і до чого?

Педагог усміхнулася і протягнула Валі книгу.

- Ось прочитай. Можливо, щось та й проясниться.

Поміркуйте, чому виникли певні запитання у учениці. Якою повинна була бути відповідь з боку старших, учителя? Ваші дії. Чи проявила вчитель творчий підхід до учениці? Поясніть.

3-А – рідний клас Олени Олегівни. Проте вона добре знає, що уроки математики йому не цікаві, позаяк у класі навчаються здебільшого діти-гуманітарії.

На початку уроку вчителька почала роздавати на парти якісь рисунки з цікавими цифрами. Як урок почався, вона сказала: «Сьогодні ми – велика цифрова родина, ціле королівство. Ви, діти, оберіть собі кожен свою роль, власну цифру, і спробуйте потоваришувати із іншими».

Діти із захопленням виконували всі завдання педагога. Урок був цікавим й минув непомітно для учнів.

Поміркуйте: чи можна стверджувати про творчість даного учителя? Якщо так, то у чому вона проявляється? Ваші дії?

38. Пройдіть тестування на визначення творчих здібностей:

Тест «Ваша креативність»

1. Чи вважаєте Ви, що світ, що Вас оточує, можна зробити кращим?
 - а) так
 - б) ні, він досить хороший
 - в) так, але лише трохи
2. Чи здатні Ви змінити світ на краще?
 - а) так, здебільшого

б) ні

в) так, але в окремих випадках

3. Чи вважаєте Ви свої ідеї прогресивними щодо розвитку освіти, педагогіки?

а) так

б) так, за сприятливих умов

в) лише певною мірою

4. Ваші творчі можливості та прагнення допоможуть у майбутньому змінити дещо кардинально:

а) мабуть

б) це малоймовірно

в) можливо

5. Коли Ви плануєте розпочати справу, завжди переконані в позитивному варіанті її вирішення?

а) так

б) частіше маю сумніви

в) так, завжди

6. Чи мрієте Ви займатися справами, про які мало що знаєте?

а) так, невідоме завжди приваблює

б) невідоме мене не цікавить

в) усе залежить від характеру справи.

7. Вам необхідно виконати невідому справу. Чи відчуваєте Ви бажання зробити це досконало?

а) так

б) задовольняєтесь тим, чого досягли

в) так, але тоді, коли мені це подобається.

8. Якщо справ, якої Ви не знаєте, вам подобається, чи прагнете дізнатися про неї більше?

- а) так
- б) ні, хочу навчитися основного
- в) ні, хочу задовольнити тільки цікавість.

9. За невдачі, Ви:

- а) розчаровуєтесь, втрачаєте інтерес
- б) припиняєте дію, бо її здійснення стає нереальним
- в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли перешкоди подолати важко.

10. Виходячи із Ваших міркувань, професію слід обирати відповідно до:

- а) своїх можливостей, перспектив для себе
- б) соціальної цінності та престижу
- в) переваг, що вона забезпечує.

11. Чи легко Ви можете зорієнтуватися на маршруті, який пройшли?

- а) так
- б) ні, боюся заблукати
- в) так, але тільки там, де місцевість сподобалась та запам'яталась.

12. Чи можете Ви прослухавши лекцію одразу переказати її зміст?

- а) без проблем
- б) усього згадати не можу
- в) запам'ятовуються лише цікаве для мене.

13. Коли чуєте незнайому мову, чи можете відтворити її по словах без помилок, не знаючи значення слів:

- а) так без зусиль
- б) так, якщо це слово легко запам'ятовується
- в) відтворю але неправильно.

14. Я вільний час Ви любите:

- а) залишатись на самоті

- б) бути у гурті
- в) мені байдуже

15. Ви припиняєте дію лише тоді, коли:

- а) справу закінчено і виконано бездоганно
- б) більш-менш задоволені результатом
- в) не все ще вдалося зробити.

16. На самоті Ви:

- а) мрієте про абстрактне
- б) шукаєте собі справу
- в) міркуєте про речі, пов'язані з Вашою роботою.

17. Якщо ідея захоплює Вас, то міркуєте над нею:

- а) незалежно від того, де і з ким ви перебуваєте
- б) роблю це наодинці
- в) там, де більш-менш спокійно.

18. Коли відстоюєте ідею, то:

- а) можете відмовитися, якщо Вас переконують
- б) триматиметесь свої точки зору за будь-яких умов
- в) поміняєте власну думку, якщо супротив сильніший.

Підрахуйте бали:

За відповіді «а» - 3 бали; «б» - 1 бал; «в» - 2 бали:

Проаналізуйте відповіді:

Запитання № 1, 6, 7, 8 – визначають межі Вашої допитливості та креативні можливості.

№ 2, 4, 3, 5 – свідчать про віру у себе

№ 9, 15 – характеризують стійкість та переконливість

№ 10 – виявляє наявність амбіцій

№ 12, 13 – наявність пам'яті

№ 11 – особливості зорової пам'яті

№ 14 – Ваше прагнення бути незалежною особистістю

№ 16, 17 – характеризують вміння абстрактно мислити

№ 18 – зосередженість на справі.

Загальна сума набраних балів показує рівень креативності, творчого потенціалу:

49 і більше балів: У Вас доволі високий творчий потенціал, що надає великих можливостей. Якщо будете реалізувати їх на практиці, зможете виявити нові творчі здібності у себе.

24 – 48 балів: середній рівень творчості. Ви маєте необхідні задатки, що допомагають творити, шукати нові ідеї та рішення. Однак у Вас є проблеми, які ускладнюють творчий процес.

23 і менше: творчий потенціал обмежений, або Ви недооцінили себе та свої можливості. Відсутність віри у свої сили може привести до думки, що Ви нездатні творити. Спробуйте подолати це у собі.

Тест «Ваші творчі зусилля»

Дайте відповіді «так» чи «ні»:

1. Чи в стані Ви завершити роботу, яка Вам не до вподоби?
2. Чи можете без особливих зусиль подолати внутрішнє протистояння, коли слід зробити щось неприємне?
3. У конфліктній ситуації чи в змозі Ви взяти себе у руки настільки, щоб подивитися на ситуацію без надмірної емоційності, свідомо, з максимальною об'єктивністю?
4. Чи можете подолати спокуси?
5. Чи знайдете у собі сили встати раніше, аніж запланували?
6. Чи залишилися Ви на місці трагічної події для того, щоб дати свідчення?
7. Чи швидко відповідаєте на листи, які отримали?
8. Якщо у Вас виникає страх перельоту на літаку чи інший, чи зможете без особливих зусиль подолати це відчуття і в останній момент не змінити свого рішення?
9. Чи зможете Ви приймати дуже неприємні ліки, які слід?

10. Чи виконуєте поспішно дану обіцянку, якщо її виконання принесе чимало клопоту?
11. Чи без коливання Ви вирушаєте у відрядження в незнайоме місце?
12. Чи чітко дотримуєтесь розпорядку дня?
13. Чи критично ставитеся до заборгованості інших у бібліотеці?
14. Навіть цікава телепередача не змусить Вас відкласти важливу справу?
15. Чи можете припинити сварку і промовчати за умов завданої Вам образи?

Дайте відповіді на поставлені запитання, оцінюючи їх за балами наступним чином:

«так» - 2 бали,

«не знаю» - 1 бал

«ні» - 0 балів

Підведення підсумків:

0 – 12 балів: із силою волі справи не дуже хороші. Ви виконуєте те, що легше і цікавіше, навіть якщо це шкодить. До обов'язків ставитеся без ентузіазму. Ваше кредо «Що мені більше за всіх потрібно?»

13 – 21 бал: сила волі у Вас посередня. Якщо стикаєтесь з труднощами, намагаєтесь їх долати. Але якщо побачите обхідні шляхи скористаетесь ними. Не перестараетесь, але і даного Вами слова не порушите. За власним бажанням зобов'язань не берете. Це характеризує Вас як пасивну особистість, не здатну творити.

22 – 30 балів: У важку хвилину Ви не підведете. Вас не лякають ні нові доручення, ні далекі відрядження, ні складні справи. Ви активна, творча особистість.

ТЕМА 10. ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВТВОРЧОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Навчальні цілі:

Знати: значення понять «творчість», «виховний процес», «співпраця», «співтворчість», «колективні творчі справи»; особливості організації навчально-виховного процесу у початкових класах школи

Уміти: вибирати необхідні методи виховної роботи із дітьми; застосовувати на практиці прийоми, засоби, форми виховної роботи; організовувати та проводити виховні заходи з учнями початкових класів; організовувати та проводити колективні творчі справи

Опорні поняття: творчість, виховання, виховний вплив, співпраця, колективні творчі справи, виховні заходи

- Позаурочні виховні заходи у початкових класах: організація та проведення
- Співпраця – основна умова ефективності виховного процесу школи
- Творчість педагога та учнів.

1. Агафонова М.О. Траєкторія розвитку творчої особистості: Засідання методичної комісії вчителів початкових класів/М.О.Агафонова//Розкажіть онуку. – 2011. - № 1. – С. 19 – 20.
2. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителей/Ш.А.Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
3. Бегей В.М. Ігрові форми організації навчальної діяльності учнів у школі 1 ступеня: монографія/В.М.Бегей, М.П.Оліяр, Л.В.Степанова, З.Є.Файчак//Відпов. Ред. В.М.Бегей. – Львів, 1996. – 103 с.
4. Богданова С.Ю. Розвиток уяви, фантазії та художньо-хореографічного мислення учнів у єдності хореографічної та педагогічної

- діяльності/С.Ю.Богданова//Обдарована дитина. – 2010. - № 5. – С. 61 – 66.
5. Гелендей Г. Роздуми про шляхи розвитку творчих здібностей і обдарованості учнів/Г.Гелендей//Початкова освіта. – 2001. - № 15. – С. 6 – 8.
 6. Говорун Д.И. Творческое воображение и эстетические чувства/Д.И.Говорун. – К.: Вища школа, 1990. – 143 с.
 7. Эльконин Д.Б. Психология игры/Д.Б.Эльконин. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.
 8. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника/Д.Б.Эльконин. – М.: Знание, 1974. – 64 с.
 9. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 219 с.
 - 10.Зазимко І. Творчі здібності – як їх помітити у дитини/І.Зазимко//Директор школи. – 2002. - № 3. – С. 2 – 3.
 - 11.Клименко В. Умови творчого розвитку особистості/В.Клименко//Завуч. – 2003. - № 33. – С. 11 – 14.
 - 12.Клугман Олена. Діагностика творчого мислення/Олена Клугман//Психологія дошкілля. – 2010. - № 3 (8) березень. – С. 20 – 21.
 - 13.Лук А.Н. Психологія творчості/А.Н.Лук. – М.: Наука, 1978. – 128 с.
 - 14.Лук А.Н. Творчість/А.Н.Лук//Наука і життя. – 1973. - № 1. – С. 76 – 80.
 - 15.Лук'яненко М.С. Розвиток творчого мислення молодших школярів/М.С.Лук'яненко//Обдарована дитина. – 2002. - № 5. – С. 16 – 18.
 - 16.Люблинская А.А. Учителю о психологии младшего школьника: пособие для учителя/А.А.Люблинская. – М.: Просвещение, 1977. – 233 с.
 - 17.Макаренко Н.М. Самооцінка творчого потенціалу/Н.М.Макаренко//Обдарована дитина. – 2011. - № 5. – С. 38 – 40.
 - 18.Мартинюк Л. Становлення творчої особистості молодшого школяра/Л.Мартинюк//Початкова школа. – 2002. - № 10. – С. 2 – 4.
 - 19.Моргун В. Розвиток інтелектуально-евристичних здібностей учня/В.Моргун//Психологічна підтримка творчості учня. – К.: Б-ка «Шкільного світу», 2003. – С. 18 – 25.
 - 20.Носенко Л., Скопич Н. Творчі вправи та ігри як невід'ємна частина логічного мислення молодших школярів/Л.Носенко, Н.Скопич//Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 23 (243) серпень. – С. 40 – 41.

21. Погорелова Т.В. Розвиток інтересу учнів до самостійної словесної творчості/Т.В.Погорелова//Початкове навчання та виховання. – 2010. - № 33 (253) листопад. – С. 9 – 13.
22. Пономарьов Я.А. Психологія творчості і педагогіки/Я.А.Пономарьов. – М.: Педагогіка, 1976. – 280 с.
23. Приймак О.К. Математичний КВК для учнів 1 класу/О.К.Приймак//Початкове навчання та виховання. – 2009. - № 2 – 3 (186-187) січень. – С. 2 – 3.
24. Психологія здібностей/Г.Кагальняк, Г.Шуляк, Б.Якимчук, Л.Данилевич. – К.: Науковий світ, 2001. - 76 с.
25. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. Посібник/В.В.Рибалка. – К.: ІЗМІН, 1996. – 236 с.
26. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: Монографія/С.О.Сисоєва. – Х. – К.: Кн. вид-во «Каравела», 1998. – 150 с.
27. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5 т./В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. Школа, 1977. – 670 с.
28. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения в 6 т./редкол. М.И.Кондаков и др.; АПН СССР//К.Д.Ушинский. – М.: Педагогика, 1990. – Т. 6. – 232 с.
29. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. Пос./М.М.Фіцула. – К.: Академія, 2002. – 528 с.

Опорні схеми:

Рис. 46. Організація спільної творчої виховної роботи

Рис. 47. Основні показники спільної творчої діяльності учителя та учнів

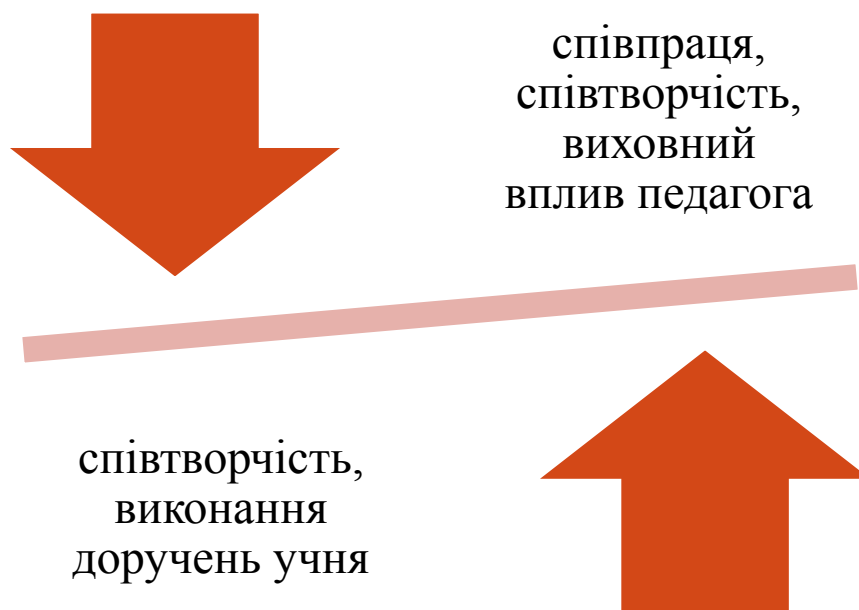

Рис. 48. Взаємозв'язок об'єкта і суб'єкта виховного процесу

Рис. 49. Прояв творчих можливостей учня у процесі виховання

Рис. 50. Формування особистісних рис та якостей учня у процесі спільної творчої діяльності

Завдання для самостійного опрацювання

1. Ознайомтесь із психолого-педагогічною літературою. Виберіть та запишіть методичні рекомендації щодо організації виховної роботи з учнями початкових класів.
2. Прочитайте твори (на вибір) В.Сухомлинського. Занотуйте основні твердження видатного педагога про роль педагога у організації виховного процесу зі школярами. Визначте, на яких основних вимогах до організації виховних заходів наголошував педагог.
3. Занотуйте умови організації виховного процесу, які дозволяють підвищити ефективність творчої діяльності учителів та вихованців.
4. Розмежуйте поняття:
 - позаурочна діяльність –
 - творчі можливості –
 - творчий процес –
 - форми виховання –
 - співпраця –
 - співтворчість –
5. Ознайомтесь із наступними твердженнями. Поміркуйте, про які категорії йдеться:
 - а) особливості позаурочної діяльності
 - б) риси позаурочної діяльності

- в) принципи позаурочної діяльності
 - г) умови позаурочної діяльності
 - д) вимоги до виховної роботи педагога
 - е) фактори впливу на виховання учнів
 - Невимушене спілкування
 - Самовиявлення
 - Вільний вибір форм і засобів діяльності
 - Розвиток творчості
 - Формування соціального досвіду дитини на основі її власних бажань, уподобань, інтересів
 - Проведення дослідницької роботи
 - Пошук форм і методів виховного впливу, що засновується на співтворчості, емпатії, рефлексивній саморегуляції
6. Прочитайте слова П.Загребельного. Поміркуйте, визначте мету і основні завдання позаурочної виховної роботи з учнями початкових класів:

«Людина живе для того, щоб піднятися на найвищу вершину натхнення в своєму ділі, звідати захват від величі духу»

7. Прочитайте низку положень, на яких опирається Концепція виховної системи ХХІ століття. Занотуйте основні із них. Поміркуйте: що є основоположними засадами виховної діяльності педагога?
- Сприймання кожної особистості потенційним творцем
 - Визнання пріоритетною ідеологію індивідуалізації
 - Організація виховного процесу, виходячи з потреб особистості, її здібностей та інтересів
 - Усвідомлення того, що творчу особистість може виховати лише творчий педагог
8. Прочитайте слова педагога-новатора, академіка АПН України О.Захаренко:

«Поліпшенню рівня знань, вихованню нових позитивних рис характеру сприяє велика кількість гуртків, якими керують висококваліфіковані спеціалісти своєї справи, що поєднують теоретичні знання з практикою життя...»

Визначте основні ідею, думку даного твердження. Висловіть власні міркування та обґрунтуйте їх.

9. Занотуйте переваги позаурочної виховної роботи для педагога та учнів. Поясніть.

10. Перегляньте рисунок і зробіть власні висновки. Дайте відповідь: «Який принцип лежить в основі сучасної виховної системи початкової школи?»

11. Ознайомтесь із вимогами щодо розвитку творчої співпраці учителів та учнів у виховному процесі школи. Доповніть їх власними судженнями. Відповідь обґрунтуйте:

- повнота інтелектуального життя і духовна єдність
- утвердження поваги та справедливості у взаєминах
- створення збагаченого виховного простору
- використання можливостей виховного простору для творчого розвитку особистості
- різноманітність змісту виховного процесу, його організаційних форм
- надання учням прав і можливостей вибору, створення ситуації гарантованого успіху
- демократизація шкільного життя
- залучення учнів до діяльності нових організаційних структур та об'єднань, що функціонують на принципах гуманізму
- педагогічно організоване спілкування молодших школярів, в основі якого – гуманізм педагога...
- ...

12. Дайте визначення понять:

- творчі методи виховання –
- колективні творчі справи –
- нестандартні форми виховної роботи –
- творчий зміст виховної діяльності -

13. На рисунку зображені основні переваги спільної творчої діяльності учителя та учнів початкових класів. Доповніть їх власними судженнями. Занотуйте.

14. Підготуйте виступ на тему: «Формування в учнів початкових класів культури життєвого самовизначення у процесі спільної творчої діяльності».

15. Перелічіть основні недоліки виховної роботи з учнями на сучасному етапі? Поміркуйте: яким чином вони відображаються на спільній творчій діяльності педагога та вихованців? Власні міркування занотуйте у зошит.

16. Заповніть таблицю:

<i>№ з/п</i>	<i>Переваги спільної творчої діяльності для учнів</i>	<i>Недоліки спільної творчості для учнів</i>
1	Увага до духовних цінностей, власного внутрішнього світу	
2	Власний розвиток в ситуації успіху	
3	Спостереження власного зростання	
4	Отримання імпульсу до постійної праці та	

	життєтворчості, самовдосконалення	
--	--------------------------------------	--

17. Перелічіть основні вимоги до організації різних напрямів виховання молодших школярів у процесі спільної творчої діяльності:

- патріотичне та громадянське виховання
- морально-етичне виховання
- розумове виховання
- еколого-краєзнавче виховання
- художньо-естетичне виховання

18. Складіть сценарій виховного заходу із дітьми початкових класів, приуроченого проблемі формування творчої особистості.

19. Заповніть таблицю «Форми позаурочної діяльності»:

<i>Масові форми виховної роботи</i>	<i>Групові форми виховної роботи</i>	<i>Індивідуальні форми виховної роботи</i>
конкурси, ...	гуртки, ...	бесіди, ...

Визначте, які із них є найбільш ефективними щодо організації та проведення спільної творчої діяльності педагога та учнів.

Визначте їх мету, основні завдання, напрями виховання школярів.

Наведіть 2 – 3 приклади.

20. Дайте визначення поняття «колективні творчі справи». Яка мета і основні завдання КТС? Визначте роль педагога у організації КТС. Перелічіть і занотуйте основні вимоги до організації та проведення КТС. Ознайомтесь із творами А.Макаренка та занотуйте основні твердження видатного педагога про необхідність спільних справ учителя та вихованців.

21. Складіть сценарій наступних виховних заходів:

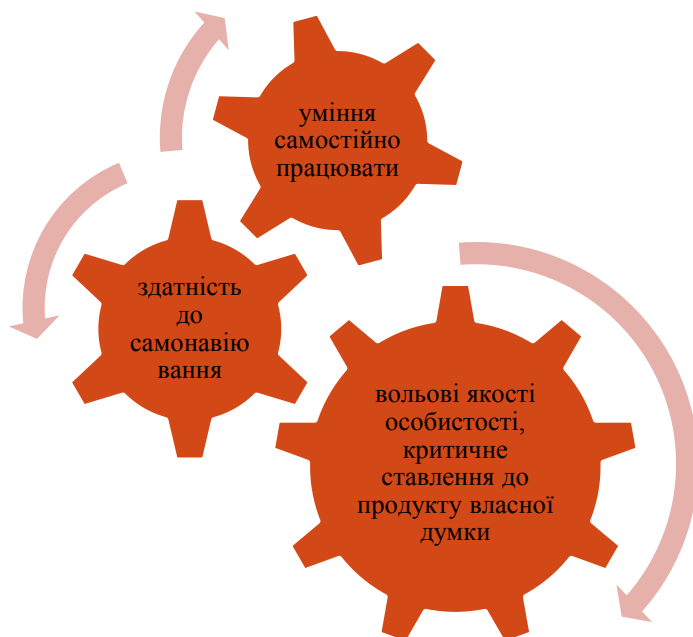
- а) КВК
- б) «Українське слово»
- в) «Ерудит»

Визначте основні напрями виховного впливу у ході проведення даних заходів, їх основні завдання щодо вияву, розвитку творчих здібностей школярів.

22. Перелічіть ті види виховної діяльності педагога, які є найбільш ефективними щодо стимулювання та активізації навчальної діяльності молодших школярів, розвитку їх творчих здібностей, формування атмосфери змагання та прагнення творчого розвитку.
23. Занотуйте цитати видатних педагогів про місце змагання у формуванні особистості дитини.
24. Визначте, у чому полягає творчий характер роботи педагогів? Наведіть 2 – 3 приклади.
25. Поміркуйте: чи є обов'язковим використання нестандартних форм і методів організації виховної роботи з учнями початкових класів щодо розвитку їх творчого потенціалу?
26. Прочитайте основні вимоги до організації шкільних гуртків на сучасному етапі. Поясніть їх зміст, визначте зв'язок із творчою діяльністю:
- цілісний особистісно-гуманний підхід до кожного школяра;
 - створення умов для задоволення індивідуальних уподобань учнів;
 - відкритість гуртка (клубу), добровільна участь дітей;
 - самоорганізація, самоврядування, самодіяльність;
 - вільна ігрова атмосфера, комфортне спілкування;
 - гармонійний розвиток потреб і здібностей особистості;
 - рівноправність усіх дітей та їх наставників
27. Заповніть таблицю «Основні напрями спільної творчої діяльності у виховному процесі початкової школи»

Напрямок діяльності	Мета, основні завдання	Форми та методи виховання
<i>соціально-культурний</i>		
<i>художньо-естетичний</i>		
<i>дослідницько-експериментальний</i>		
<i>еколого-природничий</i>		
<i>фізкультурно-оздоровчий</i>		
<i>дозвілєво-розважальний</i>		

28. Визначте основну приналежність нижче поданих тверджень (*мета, завдання, умови, вимоги до спільної творчої виховної діяльності*):
- 1) справжнє покликання людини у житті – творити
 - 2) цілеспрямована організація виховної роботи із дітьми
 - 3) забезпечення кожній дитині можливостей розвитку власних здібностей, задатків, нахилів
 - 4) допомога учням у пошуку власного місця у житті
 - 5) сприяння розвитку та реалізації творчого потенціалу учнів, формування іміджу людини, здатної відстоювати власне Я.
29. Ознайомтесь із посібником І.П.Іванова «Енциклопедія колективних творчих справ». Занотуйте найбільш актуальні справи сьогодення.
30. Поясніть, яким чином спільна творча робота педагога та молодших школярів слугує розвитку внутрішнього потенціалу учнів, його духовних та фізичних сил, вихованню інтересу до різних галузей, стимулюванню навчання та інше. Наведіть 2 – 3 приклади.
31. Змодельуйте виховні заходи:
- конкурс «Умілі ручки»
 - екскурсія-подорож «У країну літер»
 - усний журнал «Квіти осені»
32. Проаналізуйте слова:
- Творчість – безмежжя простору,
Дерева ніжний листок,
Теплого сонця проміння,
Свіжого вітру ковток.
Крапельки дзвін кришталевий,
Вранішня тепла роса,
Серця відвертого поштовх –
Щира дитяча душа...*
33. Поясніть взаємозв'язок якостей особистості вихованця та його творчої діяльності:

34. Доповніть перелік умов забезпечення ефективної спільної творчої діяльності педагога та вихованців:

1. Постановка цікавих, різноманітних творчих завдань.
2. Урахування індивідуальних інтересів, схильностей і здібностей школярів.
3. Створення взаємозв'язків між навчальними і творчими завданнями у ході спільної виховної роботи.
4. Варіювання творчих завдань у залежності від видів діяльності
5. ...

35. Проаналізуйте літопис цікавих думок:

Було б несправедливо й неправильно розглядати дитину як письменника. Її літературна творчість необхідна перш за все для повного розгортання сил самого «автора»

Л.Виготський

Творчість – мислительна і практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу та духовної культури

А.Спіркін

Розвиток особистості відбувається тоді, коли створено необмежені можливості діяти

В.Сухомлинський

Дитина має справжнє емоційне й інтелектуальне життя тільки тоді, коли вона живе у світі ігор, музики, фантазії, творчості. Без цього вона не краща за зів'ялу квітку

В.Сухомлинський

Творчість – здатність дивуватись й пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це налаштованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду

Е.Фромм

Кожен учень талановитий, треба уважно шукати іскри таланту і не дати їм згаснути

В.Шаталов

36.Прочитайте та проаналізуйте педагогічні ситуації:

Сьогодні 2-Б проводить свято до Дня захисника вітчизни. Дівчата охайно одягнуті у вишиванки, а хлопчики – у військове вбрання. Кожен з учнів приніс у клас свої вірші, рисунки до свята, а Марина намалювала величезного плаката із зображенням бійців АТО.

Присутні гості, батьки та інші вчителі були подивовані такому завзяттю учнів:

- Яким чином Вам вдалося так добре все організувати? – запитали вони у педагога.
- Дуже просто. Я лише робила те, чого прагнули самі діти...

Поміркуйте: як Ви б улаштували виховний захід? Чи правильно вчинила педагог?

У класі розчинилися двері і ввійшла жінка, тримаючи за руку сина.

- Ганно Петрівно, візьміть мого учня, бо не хоче ходити до школи
- Це ще чому?
- Він два роки немов би то й вчився, але як ми купили йому велосипеда – навчання геть закинув

- За що такому ледарю велосипеда?
- На День народження

Хлопчик понурив голову, опустивши очі додолу. Діти сміялися, й особливо, дівчатка: «Такий здоровань, а мама привела до класу!».

- Не треба, я сам
- Що ти сам?
- Сам буду ходити і добре вчитимуся
- Аякже, так ми тобі й повірили! – сказала учитель і запропонувала йому присісти за парту поряд із Оленою.

Проаналізуйте дану ситуацію. У чому проблема? Які дії повинен застосувати педагог? Мати?

На батьківських зборах у III-A класі мати Петренка І. вихваляла сина: «У мого синочка такі здібності! Він уроки робить на ходу, а з читання й поготів нічого не читає – все знає. Самі знаєте які у нього хороші оцінки, а якби він ще й вчився, то...»

Учитель зупинила матір. Вона справді знала, що Петренко здібний учень, але надто вже лінивий. Вчитель вирішила нічого не казати, тільки кивнула головою й продовжувала розповідь про відстаючих.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно вчинила педагог? Ваші дії.

У класі під час пояснення нового матеріалу почулася неголосна, але чітка музика. Студентка-практикантка, яка вела урок, спочатку розгубилась, а клас чекав її реакції.

Наталя Степанівна підійшла до парти учня, звідки лунала музика. «Правда, чудова музика, я знаю, що ви втомилися, - сказала вона спокійно. – Хвилинку відпочинемо. Включи музику гучніше, будь-ласка». Діти зачаровано дивилися на педагога, а потім і на Руслана, в руках якого грав невеличкий радіоприймач. «А зараз будьте уважними, - наказала учителька, коли мелодія припинила грати.

На що опиралась молода учителька, обираючи такий засіб виховного впливу на учня? Чи відіграв він виховну роль щодо усього класу? Чи існує

взаємозв'язок між принципами виховання та ефективністю навчально-виховного процесу?

На своїх уроках Ви помітили, що учениця ІІІ класу Оля, яка сидить за останньою партою, не може прокоментувати записи на дошці. На перерві під час індивідуальної бесіди виявилось, що у дівчинки проблеми зору і вона майже нічого не бачить, що написано на дошці. Проте окуляри, які їй рекомендує лікар, носити соромиться.

Як Ви поступите у даній ситуації? Знання яких особливостей допомагає учителю своєчасно знаходити правильні рішення?

У І-А класі 25 учнів. Це перший клас у педагогічній роботі молодій учительки Юлії Віталіївни. Діти всі різні, цікаві, допитливі. Проте, за спостереженнями педагога виявилось, що окремі з першокласників не вміють і не прагнуть нічого робити. Так, приміром Юрко, завжди неохайний, не зачесаний, шнурівки на черевиках не зав'язані. Скільки учитель не робила зауваження, йому байдуже. Інший учень – Ярослав: і охайний, і добре вчиться, старанно виводить кожну літеру у зошиті. А як тільки-но учитель попросить підлити вазони чи витерти класну дошку – тут Ярослав стає схожим на Юрка – немов і не чує.

Учитель вирішила провести бесіду з батьками дітей. Зокрема на батьківських зборах вона підняла питання про те, що кожна дитина змалку повинна мати в родині свої обов'язки і доручення, а старші повинні контролювати їх виконання.

Проаналізуйте ситуацію. Який принцип виховання упущено у родинах дітей? Чи правильно чинить педагог?

Якось після чергових батьківських зборів до вчителя, яка вже працювала не один десяток років у школі, підійшла мати Сашка: «Ви надміру суворі до моєї дитини. Він у мене добрий, веселий, любить займатися спортом. Ми з батьком хочемо, щоб у майбутньому син став відомим чемпіоном з певного виду спорту. А Ви тут про якусь математику та всяке таке інше». Учителька глянула на матір і мовила: «Дитина не може розвиватися лише в одному напрямі. Ним треба займатись. Він і справді

хороший, але ваша надмірна опіка заважає йому бути більш самостійним і старанним. Багато чого ви вирішуєте за свого сина, а це недобре...»

Назвіть принцип виховання, про який говорила учитель. Чому він відіграє важливу роль у розвитку особистості? Продемонструйте зв'язок даного принципу з іншими. Поясніть поведінку педагога.

Під час уроку фізичного виховання учитель помітив, що Юлечка, яка сидить на лавці поряд з іншими школярками, чимось бавиться. Педагог підійшов до неї і помітив, що у дівчинки в руках лялька.

- Це ще що таке? Ти на уроці чи в дитячому садочку?
- Це...це...моя улюблена Настя
- Ну то й що! Ти ж ходиш вже до першого класу, то й бавитися будеш удома!
- Та я...не могла залишити її удома. Вона боїться.

Учитель роздратовано вирвав ляльку з рук дівчинки й наказав, щоб завтра прийшли її батьки.

Юля набрала номер матері:

- Мамо, у мене забрали подарунок!
- Хто? Який подарунок? Ти у школі?
- Так, учитель забрав ляльку, що мені подарував Св. Миколай!
- Заспокойся, я зараз буду у школі.

Мати прибігла чимдуж до школи. Вона зустрілася з учителем, намагалася з'ясувати, для чого він забрав іграшку. Проте учитель навіть і не думав нічого пояснювати.

Проаналізуйте ситуацію. Ваші дії.

Молода учитель, що нещодавно прийшла до школи вирішила роздати слова сценарію дітям до Свята осені. Проте не усі діти хотіли їх брати.

- У чому річ? Чому нехтуєте моїм дорученням?
- Не маємо бажання бавитись в осінь
- А в кого маєте бажання?
- У Людину-Павука

- Еге ж! Гаразд Тоді ти будеш саме цим героєм, який збиратиме жовте листя на сцені. Гаразд?
- І я, і я хочу бути принцесою!
- Добре, а ти будеш осінньою принцесою...

Таким же чином майже більша половина дітей змінила сценарій педагога. Проте та продумала новий зміст свята і була приємно здивована активній участі дітей.

Поміркуйте: чи правильно вчинила педагог, яка пішла на поступки учням? Чи можна стверджувати, що це є прикладом спільної творчої діяльності?

37. Протестуйте себе, давши відповіді на запитання наступних тестів:

Тест «Ваша інформаційна культура»

На кожне із запитань пропонується три варіанти відповідей, з яких слід обрати один чи два, які найбільш Вам підходять. Відповіді записуйте (№ запитання, літери «а», «б», «в») на аркуші паперу.

1. Загалом до тестів ставлюсь:
 - а) з упередженням
 - б) з зацікавленням
 - в) з ентузіазмом
2. З числа товаришів з особливою повагою ставлюсь до тих, хто:
 - а) знає усе і завжди повідомляє найбільш потрібне, цікаве й незвичне
 - б) цікавиться чим-небудь конкретним
 - в) знає далеко не все, але цікавиться багатьма речами і легко змінює чи поєднує захоплення
3. Бюрократ – це:
 - а) злочинець
 - б) несвідомий працівник
 - в) не здатний і такий, що не знає своєї справи
4. Думаю, що у бібліотеці:
 - а) завжди можна знайти необхідне
 - б) далеко не завжди можна знайти те, що потрібно
 - в) майже нічого, що треба не знайдеш
5. Якщо мене з роботи направлять навчатися:
 - а) спробую ухилитися
 - б) поїду тому, що так треба
 - в) поїду з завзяттям

6. На мою думку робота секретаря:
- а) дуже проста, її може виконувати будь-яка людина з середньою освітою
 - б) не проста і потребує незначної підготовки
 - в) достатньо складна і вимагає кваліфікованої підготовки
7. Мабуть, інфаркти та інсульты – це:
- а) від сидячого способу життя
 - б) логічний результат людини інтелектуальної праці
 - в) через невміння організувати свою та чужу роботу
8. Професія перекладача:
- а) не потрібна сьогодні
 - б) потрібно завжди
 - в) потрібна сьогодні
9. Вважається, що спеціаліст повинен читати:
- а) книжки зі спеціальності
 - б) журнали зі спеціальності
 - в) книги з суміжних спеціальностей
10. Робота з паперами:
- а) принизлива в порівнянні з іншими професіями
 - б) не принизлива, але й не в пошані
 - в) якщо не в пошані, то, принаймні, необхідна в наш час
11. Інформатика у школі повинна:
- а) допомагати в навчанні математики
 - б) навчити програмувати і користуватися комп'ютерами
 - в) перевернути навчальний процес
12. Відвідуючи один і той же музей:
- а) прагну кожного разу оглянути все
 - б) вибираю щось цікаве
 - в) йду до чогось конкретного
13. Документ – це
- а) художній фільм
 - б) документальний фільм
 - в) не фільм, а папір з печаткою
14. Низьку ефективність паперової праці пояснюю:
- а) несвідомістю, що межує з безвідповідальністю
 - б) відсутністю хорошої зарплати
 - в) невмінням організувати свою роботу
15. Ручні перфокарти:
- а) знаю що це і використовую

- б) інколи звертаюсь до каталогу
 - в) завжди обходжусь без цього
16. Коли буваю у бібліотеці:
- а) прагну користуватись каталогом
 - б) інколи використовую каталог
 - в) завжди обходжусь без нього
17. Впевнений, що в архівах зберігаються:
- а) всі діючі папери
 - б) більша їх частина
 - в) лише давні папери
18. Я прагну:
- а) свідомо регулювати потоки інформації, вибираючи лише те, що потрібно
 - б) спрямовувати багато інформації на себе, щоб нічого не пропустити
 - в) обмежити кількість інформації, використовуючи головне
19. Колір у нашому житті:
- а) має особливе значення, розкриває характер і суть людини, діагностує хвороби, лікує, впливає на настрій і продуктивність праці. Допомагає у спілкуванні
 - б) мабуть, це так, але сказано надто гучно
 - в) маю сумніви щодо цього
20. На папери, переповнені штампами реагую:
- а) з великим обуренням
 - б) негативно
 - в) спокійно
21. Я поважаю:
- а) в однаковій мірі вченого-теоретика і фахівця-практика
 - б) вченого-практика
 - в) фахівця-практика
22. Реферативні журнали:
- а) читаю
 - б) не читаю, але маю уявлення
 - в) не можу пояснити, що це таке
23. Реклама – це справа:
- а) корисна
 - б) далеко не завжди корисна
 - в) для нас не потрібна
24. У своєму рідному місті (краї):

- а) із задоволенням буду демонструвати гостям старовину і розповідати цікаві історії
 - б) якщо буду щось показувати гостям, то лише не старовину
 - в) віддаю перевагу не виконувати роль гіда
25. Електронно-обчислювальна техніка – це:
- а) лише засіб, велика ефективність якого залежить від поєднання з іншими засобами і методиками
 - б) революція, що вирішує багато проблем
 - в) нововведення, яке варто впроваджувати, не поспішаючи

Оцініть відповіді:

Від 1 – по 12 запитання включно: а = 0, б = 2, в = 4 бали. Якщо Ви обрали два варіанти відповідей, вирахуйте середнє арифметичне.

Від 13 по 25: а = 4, б = 2, в = 0 (якщо два варіанти, визначте середнє арифметичне).

Сума всіх відповідей буде характеризувати рівень вашої інформаційної культури.

У відсотках максимально можливого:

81 – 100 – високий рівень

41 – 80 – середній

0 – 40 – недостатній рівень.

Тест «Направленість Вашого розуму»

Дайте відповідь «так» або «ні» на кожне з наведених нижче тверджень:

Генератор ідей

1. Кожна нова справа пов'язана з великою кількістю цікавих ідей, які виникають у мене.
2. У своєму оточенні нові ідеї частіше всього пропоную саме я.
3. Мої ідеї не завжди зрозумілі оточуючим.
4. Низка моїх ідей сприймаються оточуючими лише після того, як декілька раз їх озвучу.
5. Іноді буваю так захоплений ідеєю, що складаю дивне враження на оточуючих.
6. Я хороший критик своїх ідей.

7. Не відчуваю труднощів і незадоволення, коли змушений переключити власні думки на інший предмет.
8. Вважаю, що ідея хороша лише в тому випадку, коли з початку очевидна можливість її використання.
9. Я проти «божевільних» ідей у професійній діяльності.
10. Я не люблю фантазувати.

Критик

1. Мені відразу кидаються у вічі слабкі місця роботи.
2. В колективі багато людей визнають мої здібності критично оцінювати справи.
3. Часто переконуюсь у тому, що нові ідеї, що виникають, при перевірці та аналізі виявляються повторними.
4. У оточенні небагатьох ціную високо.
5. Слід висувати лише принципово нові ідеї.
6. Можу не помітити недоліки у роботі, якщо мене захоплює нове.
7. Не люблю і не вмю давати критичні оцінки іншим.
8. Часті дискусії перешкоджають встановленню істини.
9. Критичному аналізу виконаної роботи надаю перевагу власному пошуку.
10. Займатись доопрацюванням «сирих» ідей не приносить задоволення.

Ерудит

1. Дуже люблю працювати з літературою.
2. Краще шукати матеріал для вирішення завдання в літературі, аніж вирішувати самому.
3. Люблю нове (ідеї, терміни).
4. Не визнаю права за ким-небудь називатися професіоналом своєї справи і при цьому не знати літератури з власного предмета.
5. Завжди можу дати пораду, де відшукати потрібну інформацію з певного питання.
6. Свідомо відгороджую себе від надмірної інформації.
7. Читаю достатньо багато.
8. Не люблю робити літературні огляди.
9. Уникаю дискусії в своєму оточенні.
10. Не частіше, ніж інші, інформую колег (учнів).

Ключ: в трьох варіантах тестів перші п'ять тверджень повинні мати відповідь «так», п'ять інших – «ні».

Підрахуйте бали з кожного тесту окремо. Співпадіння з ключем рахується як 1 бал. Направленість розуму особистості визначається найбільшою кількістю балів з одного тесту.

Якщо у трьох випадках отримаєте кількість балів (5-6), то у Вас всього по-трохи.

Якщо з трьох тестів отримаєте більш 3 балів - прийшла пора займатися самовихованням та самоосвітою.

РОЗДІЛ II.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ НАД ПІДВИЩЕННЯМ РІВНЯ МАЙСТЕРНОСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Освіта – те, без чого не можна бути ні щасливою, ні успішною особистістю. Задля досягнення високих результатів необхідно використовувати всі можливі види діяльності майбутніх фахівців, які

слугуватимуть розширенню їх світогляду, підвищенню загального, культурного, наукового, методичного, професійного рівнів.

Усталила думка про те, що майбутній спеціаліст повинен володіти великою кількістю різноманітних чеснот, особистісних рис, професійних якостей, які загалом репрезентуватимуть фахівця ХХІ століття – людину інтелектуально розвинуту, комунікабельну, толерантну й глибоко духовну, відкриту до всього нового й нестандартного, ту, що прагне систематично поповнювати й збагачувати свої знання.

Саме тому звертаємось сьогодні до самостійної роботи майбутніх педагогів, яка є важливим етапом у становленні висококваліфікованих фахівців. Даний вид діяльності студентів є обов'язковим продовженням лекційного курсу, який має на меті закріплення та розширення набутих знань, формування умінь і навичок їх реалізації на практиці, самоствердження та подальшу самореалізацію майбутніх фахівців, розвиток їх творчого потенціалу.

Самостійна робота майбутніх учителів – та ділянка їх діяльності, що потребує неабиякої сили волі, настирливості й посидючості у процесі досягнення вершин власної компетентності та майстерності. Характерними чинниками, що впливають на ефективність організації та проведення самостійної роботи є передовсім особистісні якості студентів, як-от: відповідальність, цілеспрямованість, бажання навчатися, впевненість у своїх силах, прагнення самоосвіти та самовиховання.

Індивідуальна робота студентів дозволяє поглиблювати не лише набуті знання з предмету, знайомитися з новими літературними джерелами та їх опрацювання, а й слугує розвитку творчих здібностей кожного, зокрема у прийнятті нестандартних рішень під час самопідготовки.

Самостійна робота з курсу «Педагогічна майстерність» включає виконання студентами різного роду *завдань*, а саме:

- завдання до практичних занять
- вправи на формування особистісних рис та якостей
- вправи та завдання на формування професійних рис (профкомпетентності, акторської майстерності, педагогічної техніки та інше)
- розв'язання педагогічних задач та ситуацій
- ознайомлення з літописом цікавих думок та власні судження
- розв'язання тестів самоконтролю рівня та якості знань з предмету
- вивчення, опрацювання літературних джерел
- проектування педагогічних ситуацій, створення моделей, накреслення схеми розвитку педагогічної майстерності учителя
- ознайомлення, вивчення та узагальнення з передовим педагогічним досвідом тощо.

З одного боку, ефективність самостійної роботи майбутніх педагогів залежить від уважності їх на лекційних заняттях, самостійності та активності у навчанні, допитливості, прагненні якісно засвоїти навчальний матеріал. З іншого – самостійна робота вимагає чіткого розподілу часу, ведення записів, нотаток, конспекту лекцій та практичних занять.

Алгоритм з курсу «Педагогічна майстерність» складений по темах дисципліни і слугує формуванню навичок та умінь наукової організації начальної роботи. Важливо, у процесі підготовки та самопідготовки студентів варто організовувати індивідуальну, групову і колективну самостійну роботу, у ході якої студентам пропонуються різні варіанти завдань.

Виконання завдань лекційного матеріалу передбачають:

- *репродуктивну самостійну роботу* (опрацювання лекційного матеріалу, вивчення нового матеріалу за вказаними літературними джерелами, використання теоретичного матеріалу для розв'язання задач за алгоритмом);
- *частково-творчу самостійну роботу* (вивчення чи використання матеріалу за поданими запитаннями, підготовка до практичної роботи, розв'язання завдань);
- *творчі завдання* (ознайомлення та опрацювання додаткової інформації, підготовка доповіді. Виступу, наукових повідомлень, рефератів; розв'язання завдань нестандартними методами; виконання наукових робіт; складання моделей тощо).

Самостійна підготовка студентів до практичного заняття поєднує у собі опанування трьох рівнів:

1. Репродуктивний рівень – включає складання бібліографічного списку до даної теми, добирання цитат, міркувань видатних педагогів, філософів, психологів; офіційних документів.
2. Частково-пошуковий рівень – написання доповідей, повідомлень та рефератів; складання анотацій, розв'язання педагогічних задач і ситуацій.
3. Творчий рівень – підбір, проектування і моделювання педагогічних ситуацій і педагогічних задач, опорних схем, наочних посібників, кросвордів; складання словника педагогічних термінів на основі аналізу літературних джерел; конструювання власних дефініцій.

Студенти повинні засвоїти наступні *вимоги* до організації та проведення самостійної роботи, а саме:

- організація самостійної роботи на всіх етапах навчального процесу з чіткою постановкою завдань й обґрунтуванням їх значення;

- організація підбору алгоритму і методів виконання роботи;
- комплексний підхід до організації самостійної роботи за всіма формами;
- поєднання усіх рівнів самостійної роботи. Організація накопичення загальних прийомів, умінь та способів розумової праці;
- формування активної позиції щодо підвищення власного загального, культурного, наукового, методичного, професійного рівня студента;
- підготовка завдань до самостійної роботи, спрямованих не лише на засвоєння знань про педагогічну майстерність, а й формування умінь та навичок майбутніх учителів;
- формування умінь виокремлювати і формулювати проблеми, самостійно їх вирішувати, використовуючи для цього набуті знання, уміння та навички; аналізувати власні рішення та результати діяльності;
- активізація розумової діяльності, формування культури інтелектуальної праці студента;
- диференціація та індивідуалізація самостійної роботи. Визначення видів консультаційної допомоги студентам;
- управління самостійною роботою студентів з боку викладачів та чітке дотримання поставлених норм і правил, вирішення завдань з боку майбутніх педагогів;
- здійснення систематичного самоконтролю рівня та якості знань студентами;
- вивчення та опрацювання методичного матеріалу студентами, нових надходжень бібліотечного фонду, новинок педагогічної преси тощо;
- активний творчий пошук з метою подальшого підвищення рівня майстерності.

У процесі самостійної роботи студентам необхідно вирішувати різні види завдань, що загалом слугуватиме кращому засвоєнню лекційного матеріалу, підвищуватиме пізнавальну активність, розвиватиме їх професійні уміння та навички, творчість.

Зокрема у процесі виконання відтворюючих завдань з курсу «Педагогічна майстерність» у ході самостійної роботи студенти повинні уважно прослухати, запам'ятати та відтворити певний обсяг інформації. Реконструктивно-варіативні завдання забезпечують відтворення не тільки окремих функціональних характеристик знань, але й їх структури в цілому.

Під час виконання евристичних видів завдань самостійної роботи пізнавальна діяльність студентів спрямована на розв'язання проблемних завдань і ситуацій. За таких умов у студентів формуються уміння й навички спостерігати, виокремлювати проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план її розв'язання, підбираючи основні форми, методи та шляхи вирішення.

При виконанні завдань дослідницько-пошукового характеру студенти опановують нові сторони досліджуваних явищ, об'єктів та подій, що пов'язані з навчанням та вихованням педагогів, підвищенням їх майстерності; вчаться аналізувати поставлені перед ними завдання та ситуації, що виникли; висловлюють власні судження.

Тестові завдання щодо самоконтролю рівня та якості знань студентів потребують вивчення основної та опрацювання додаткової літератури, ознайомлення зі статистикою та педагогічною пресою, вивчення передового педагогічного досвіду. Зокрема самостійна робота передбачає різні форми діяльності: спостереження, дослідження, пошук, аналіз, вивчення літератури та творчу діяльність.

Основне завдання тестів самоконтролю якості знань студентів – перевірка та самоконтроль рівня знань студентів із дисципліни.

«Літопис цікавих думок», використаний у посібнику, дозволяє розширити педагогічний світогляд майбутніх учителів, формує вміння орієнтуватися у великій педагогічній спадщині видатних діячів минулого і сьогодення, а також досвіді педагогів-новаторів.

Загалом, самостійна робота студентів з вивчення курсу «Педагогічна майстерність» має на меті закріплення набутих знань та їх розширення; формування вміння розв'язувати педагогічні задачі та ситуації; роботи з літературними джерелами; навичок самостійної начальної, науково-дослідницької та пошукової діяльності.

ВПРАВИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ

Користуючись пропонованою методикою, визначте, наскільки об'єктивно Ви підійшли до вибору педагогічної професії.

«Твої професійні можливості»

Перенесіть нижче подану таблицю на окремий аркуш паперу:

1.Продавчиня. 2.Учитель початкових класів	11.Слюсар 12.Радіомонтажник	21.Садівник 22.Зоотехнік	31.Кресляр 32.Друкар	41.Маляр 42.Гравер
3.Токар. 4.Автослюсар.	13.Ветеринар 14.Тваринник	23.Плановик 24.Радіооператор	33.Архітектор 34.Фотограф	43.Учитель старших класів 44.Няня
5.Геолог 6.Грунтознавець	15.Економіст 16.Оператор- програміст	25.Актор 26.Шліфувальник діамантів	35.Вихователь 36.Офіціант	45.Майстер зв'язку 46.Швачка
7.Коректор 8.Програміст	17.Художник 18.Музикант	27.Викладач коледжу 28.Адміністратор	37.Шофер 38.Електрослюсар	47.Агроном 48.Біолог
9.Модельєр 10.Шліфувальник	19.Викладач вузу 20.Лікар	29.Інженер 30.Електромотажн ик	39.Лісничий 40.Пасічник	49.Телеграфіст 50.Поліграфіст

У кожному квадраті закресліть небажану для Вас професію і залиште найбільш привабливу.

У вертикальному стовпчику співставте між собою п'ять професій та оцініть їх за п'ятибальною шкалою (краща – 5 і т.д.), проставляючи оцінку у лівому нижньому куті.

Те саме виконайте по горизонталі. Оцінку проставляйте у правому верхньому куті. Складіть таблицю у квадратах з літературними позначеннями, де кожен із них відповідатиме певному квадрату означеної професії:

Л	Т	П	З	Х
Т	П	З	Х	Л
П	З	Х	Л	Т
З	Х	Л	Т	П
Х	Л	Т	П	З

За кожною літерою порахуйте кількість балів із двох оцінок у кожному квадраті (5 квадратів за кожною літерою). Складіть таблицю для занесення загальних результатів:

Коди професій	Л	Т	П	З	Х
Кількість балів					
Місце за значенням					

Підсумуйте кількість балів за кожною літерою і занесіть у таблицю. Визначте місце за сумою балів (найбільше – 1 місце). Розшифруйте коди літер:

Л: людина – людина

Т: людина – техніка

П: людина – природа

З: людина – знакова система

Х: людина – художній образ.

Проаналізуйте отримані результати.

Виконайте низку вправ на формування сили, висоти та тембру голосу:

Вправа 1

Читаючи текст, посилюйте голос у межах одного рядка, утримуючи його звучання на одній висоті.

Примітка: тексти можна добирати відповідно до індивідуальних особливостей.

Вправа 2

Змінюйте одночасно силу і висоту голосу у кожному рядку в межах однієї строфи.

Вправа 3

Полічіть кількість рядків у вірші (за вибором). Читайте перший рядок вірша пошепки, другий – тихо, третій – голосніше і т.д. На середині вірша, дійшовши до гучного голосу, але не до крику, змінюйте його динаміку в протилежному напрямі. Темп повільний, висота звичайна, дихання за потреби, вдих швидкий і непомітний.

Вправа 4

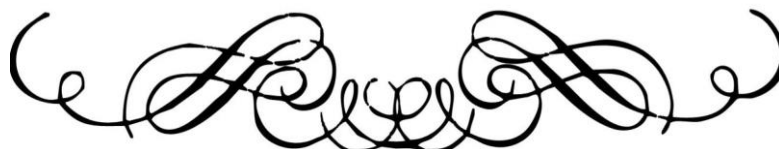
Тричі прочитайте текст: один раз – пошепки, вдруге – тихо, але чітко вимовляючи кожен звук, третій – середнім, притриманим голосом. Звертайте увагу на те, чи чути Ваш голос у приміщенні, в якому виконуєте дану вправу:

Не спиняй І думок крилатих, І

Хай летять в світи:

Безліч дивних І див угледиш ІІ

Їх очима ти ІІ

Виконайте вправи на формування та постановку правильної дикції:

Вправа 1

Розкривайте і закривайте рота, опускаючи нижню щелепу приблизно на два пальці, але без напруження, м'яко. Язик в роті повинен лежати, спокійно торкаючись нижніх передніх зубів. Виконайте дану вправу декілька разів поспіль не поспішаючи.

Вправа 2

Злегка розкривайте рота. Зуби зціпіть таким чином, щоб губи були всередині. Поступово відпускайте губи (8 – 10 разів).

Вправа 3

Витягніть губи «трубочкою» вперед. Робіть ними колові рухи праворуч, потім ліворуч. Нижня щелепа при цьому має бути нерухома (6 – 8 разів праворуч, стільки ж – ліворуч).

Вправа 4

Витягніть губи вперед «трубочкою» (як для вимови звуку «у») і одразу ж активно розтягуйте їх у сторони, немов би усміхаючись, не оголюючи зубів. Повторіть 6 – 8 разів.

Вправа 5

Розкривайте рота, досягаючи правильного положення, а саме: язик лежить спокійно, кінчик його торкається нижніх передніх зубів; не рухаючи нижню щелепу, піднімайте язика до верхніх зубів, а від них до піднебіння. Дозволяється під час даної вправи ударяти язиком об зуби чи піднебіння (до 10 разів)

Виконайте вправи на формування різних аспектів спілкування:

1. Вправи на органічний процес спілкування:

- терміново складіть точний список-заявку на бутафорію і реквізит для вечірніх робіт по етюдах і починайте діяти
- спробуйте не порушувати органічного спілкування із тими людьми, які спільно із Вами виконують перше завдання у той момент, коли Вас відволікатимуть різними завданнями (покликати когось, подати що-небудь).

2. Вправи на уміння створювати комфортні умови спілкування:

- уявіть, Вам слід перев'язати поранену руку знаменитості, ворогові, другу. Ваші дії
- подайте пально: коханому, старенькій бабусі, сестрі,. На яку Ви сердитесь
- зустріньте і прийміть удома свого керівника, небажаного гостя. Друга
- привітайтеся із людиною, якій Ви заборгували, стареньким сусідом, директором.

3. Прийоми спілкування:

- розмова двох осіб через заперті двері
- телефонна розмова двох, у яку несподівано втручається треті особа
- ділова бесіда двох: перший – на 7 поверсі будинку, а інший – унизу на вулиці.
- виразити презирство до співрозмовника
- виразити ласку й ніжність співрозмовнику
- заспокоїти партнера
- ваш співрозмовник - суперник

4. Формування навичок пристосування у розмові:

- в аудиторію несподівано увійшов керівник. Вам необхідно не видати відсутніх
- спроектуйте модель і програйте її, за якої один із вас – керівник, а інший – підлеглий. Сконструйте модель розмови (дружньої, настанови, сварки, уникнення сварки)
- спробуйте випровадити з кімнати (аудиторії) небажаного гостя, не показуючи при цьому свою неприязнь до нього чи його появи
- спробуйте умовити співрозмовника поступитися Вам на Вашу ж користь
- випросіть улюблену річ у сусіда по парті (кімнаті), особливо не вдаючись до словесного прохання

Виконайте вправи на формування уваги:

За словами К.Станіславського, увага є «провідником почуття». Увага проявляється у спрямованості й зосередженості свідомості на певному об'єкті. А тому управління увагою – це управління собою. Згідно розробленої К.Станіславським системи педагог та актор зможуть управляти власною увагою, а через неї – своїми почуттями й поведінкою. Задля цього спробуйте поділити увесь простір, що Вас оточує на три кола:

Поступово намагайтесь охопити поглядом усі три кола: спочатку від найменшого і так до найбільшого.

Вправа 1

Виконайте вправу, яка полягає у тому, щоб навчитися спрямовувати свою увагу на певне коло навколишнього простору. Поступово коло слід розширювати. Виконайте дії:

- слухаємо себе
- слухаємо, що відбувається у кімнаті (аудиторії)
- слухаємо, що відбувається у приміщенні (будинку)
- слухаємо, що відбувається на вулиці.

Вправа 2

Розвиток уваги починається не на заняттях, а у повсякденному житті. Вам необхідно спостерігати за різними ситуаціями, людьми, особливу увагу звертати на все цікаве. Щодня варто занотовувати побачене, зміну подій, нове та аналізувати власну спостережливість й рівень уваги.

Вправа 3

Виконайте вправу на формування навичок подальшої діяльності у обставинах, які склалися. Задля цього разом із друзями (одногогрупниками) оберіть (вгадайте) будь-яке місце дії: ліс, галявину, парк, замок. Відповідно до обраного місця дійства доберіть музичний супровід, який будуть включати Ваші друзі, вивчаючи як Ви реагуватимете на зміну обставин. Вам необхідно навчитися адаптуватися до швидко змінюваної ситуації, а саме:

- знайти виправдання того, хто Ви і як сюди потрапили
- уявити це місце до найменших подробиць
- відреагувати на супровідні звуки (які посилає або педагог, або один із Ваших друзів) відповідно до обставин, що склалися
- швидко відреагуйте на музику (звуки), що лунає
- опануйте себе і навчіться швидко адаптуватися до обставин (на зміну звуків чи музики)
- не дозволяйте собі змінювати настрій, який відобразатиметься у рухах, міміці тощо відповідно до зміни звуків чи музики, що лунає.

Вправа 4

Як відомо, педагог, як і актор, повинен володіти постійною концентрацією сил. Спробуйте виконати удвох із партнером вправу «Тінь».

Партнер повинен виконувати певні рухи, виправдовуючи їх поставленою метою. Вам належить:

- якомога точніше повторювати дані рухи, виконуючи роль «тіні»
- якомога ретельніше слідкувати за ведучим і намагатися передбачити його подальші дії

Вправа 5 «Образ і слово»

Оберіть для себе предмет споглядання. 1-2 хвилини розглядайте предмет (картину, людину, предмет). Спробуйте описати ті особливості, які були помічені Вами під час його розглядання. Означте основні якості об'єкта. Повторіть ці дії кілька разів і переконайтесь, чи кожного нового разу характеристика предмету стає більш точною та повною.

Тренуйте у собі стадію активного зосередження, яка допоможе забезпечити потрібні для педагогічної творчості умови. Активна

зосередженість є психофізіологічною установкою педагога, за якої він може тримати безперервно увагу, зосереджувати увагу учнів, об'єднуючи їх позитивними почуттями.

Пам'ятайте: тримати безперервно увагу неможливо, якщо Ви не готові до виконання педагогічної дії, не розробили чітку структуру уроку, не збагнули тих чинників, за допомогою яких увага переключається з одного об'єкту на інший.

Вправа 6 «Перевірка уваги на всі органи почуття»:

Зорова увага

1. Розгляньте людей, що знаходяться поряд із Вами.
2. Розгляньте будь-який предмет у кімнаті (аудиторії).
3. Розгляньте ілюстрацію і виконайте зображені на ній пози людей.
4. Складіть із сірників фігуру. Покажіть іншим, потім прикрийте і запропонуйте відтворити цю фігуру.

Слухова увага

1. Слухайте звуки навколо себе (на вулиці, у коридорі, аудиторії).
2. Включаючи фантазію і уяву, відобразіть життя навколо Вас (на вулиці, у коридорі, в аудиторії).
3. Посадіть групу людей спиною до аудиторії. Іншу – попросіть розмовляти між собою. Спробуйте відтворити, що чули, які звуки пролунали у період спостереження за обома групами.

Чуттєва увага

1. Обмацати спинку стільця пальцями і розкажіть про форму, деталі, рисунок, прикраси (якщо такі Ви відчували на ньому).
2. Визначити знак і достоїнство грошової монети.
3. Спробуйте із волосся виокреми одну волосину.
4. Намацати і визначити, які предмети лежать під скатертиною.
5. Намацати захований предмет на долівці під килимом.

Нюхова увага

1. Понюхайте парфуми.
2. Понюхайте фрукти (яблука, лимон).
3. Понюхайте цигарки різних сортів.
4. Понюхайте оцет, олію, бензин, парфуми, лак.

Попросіть товариша показувати Вам один із вище перелічених предметів за спиною. Спробуйте на нюх визначити продемонстрований предмет.

Смакова увага

Перевірте смак лимона, яблук, картоплі, буряка тощо. Так само, як у попередній вправі, намагайтеся із заплющеними очима правильно назвати ті страви, які будуть подані Вам на тарілці, не смакуючи їх.

Творча гра «Імпровізація»

Виконання гри передбачає як виконання низки завдань студентами на практичних заняттях, так і їх самостійну роботу. Основними завданнями даної вправи є:

- формування уміння взаємодії з танцювальними рухами (вироблення міміки, жестів, пластики);
- розвиток творчої уяви;
- формування винахідливості і розкритості з опорою на власні відчуття та емоції;
- формування естетичних смаків майбутніх педагогів;
- формування умінь та навичок розв'язання проблемних ситуацій цікавим, нестандартним способом;
- розвиток творчої самореалізації, яка виявляється у творчому мисленні, образній імпровізації, розкритті індивідуальних особливостей й таланту майбутніх фахівців.

Передовсім Вам необхідно:

- визначити мету
- розкрити зв'язок між простором, предметами й діями
- актуалізувати завдання у музичному супроводі
- виконати й розкрити ідею в узгодженні з групою

До початку проведення гри рекомендовано провести об'ємно-просторову розминку. У музичному супроводі студенти виконують елементарні рухи, при яких розігріваються всі м'язи, концентрується увага й розвивається вміння володіти всім простором, що сприяє розширенню кругозору й уваги:

- ходьба вперед обличчям і спиною
- швидка хода вперед обличчям, спиною
- біг уперед і спиною
- ходьба навколiшки і спиною.

Слід використовувати різноманітні предмети, що є поряд (аркуш паперу, ковдру, палицю тощо). Студенти, орієнтуючись на обраний предмет, за 15 хвилин повинні підібрати музичний матеріал самостійно й виконати дію із предметом.

Виконання означених завдань слугує формуванню уміння використовувати навколишній простір і працювати як самостійно, так і у команді; проявляти творчу взаємодію; гармонійно поєднувати хореографічну підготовку, імпровізаційне мислення, здатність до співпраці та розкриває творчий потенціал особистості.

Вправи на розвиток довільної сценічної уваги:

1. Навчіться передавати партнеру (співрозмовнику) свої бачення:
 - пригадайте дорогу з університету додому (у гуртожиток). Спробуйте розповісти характерні прикмети дороги
 - розкажіть про своє помешкання
 - опишіть добре знайому оселю в селі (місті)
 - опишіть зовнішність одного із своїх друзів
 - упродовж 30 хв поспостерігайте за репродукціями. Опишіть їх так, щоб присутні зрозуміли, про яку картину йде мова.
2. Створіть кола уявної площини:
 - уявіть книгу (об'єкт кола)
 - уявіть прилавок книжкового магазину (мале коло)
 - уявіть весь книжковий магазин (середнє коло)
 - уявіть виставку-продаж (ярмарку), на якому знаходиться прилавок із Вашою книгою (велике коло).
3. Сформууйте навички та уміння роздвоєння уваги:
 - розкидайте коробку сірників на підлогу. Збирайте сірники, рахуючи їх, назад у коробочку і одночасно розповідайте вірш
 - перемножте 82 на 24 одночасно відповідаючи на запитання, які ставлять Вам люди поряд
 - разом із товаришами роздайте між собою порядкові номери. У цей момент всі читають про себе вірш, казку, байку. Ведучий виголошує порядковий номер. Людина, якій він співпадає, піднімається і намагається продовжити вголос читати до того моменту, поки не буде викликаний інший номер.
4. Увага – джерело творчості:
 - Дайте відповідь на несподівані запитання: «Як сьогодні одягнений Ваш друг?», «Який настрій у Вашого сусіда?» тощо
 - Розгляньте знайомі речі і розкажіть про зміни, які Ви на них помітили.

Ведіть щоденник спостереження, що збагатить Вашу уяву та увагу, наповнить життя певним змістом, дозволить розкрити творчі здібності.

Закріпіть знання та сформууйте вміння й навички педагогічної уяви:

Як відомо, педагогічна уява відіграє важливу роль у творчій діяльності педагога. Так, рівень розвитку уяви тісно пов'язаний з творчою активністю особистості. Сутність та специфіка педагогічної уяви у творчому процесі вчителя являє собою єдність елементів наукової та художньої уяви.

Для того, щоб сформувати у собі педагогічну уяву визначте наявність у себе:

- педагогічної логіки
- образності, емоційності
- риси мистецької творчості (здібності зробити образним матеріал, що Ви викладаєте)
- образність педагогічного мислення та змістовна інтерпретація.

У процесі формування педагогічної уяви спробуйте :

- побачити внутрішнім зором
- уявити те, про що йтиметься
- створити образи, які виникли в уяві
- емоційно передати мовою образи, що виникли

Ознайомтесь з типами уяви за В.Кан-Каликом:

1 тип: уява на фоні підготовки до майбутньої діяльності (допомагає окреслити її контури і очікуване сприймання аудиторією)

2 тип: уява, що слугує визначенню особливостей майбутнього уроку, спілкування і сприймання класу

3 тип: уява, що стимулює перед діяльністю творче самопочуття педагога, дозволяє прогнозування майбутньої діяльності

4 тип: уява, що допомагає здійснювати у ході діяльності інтуїтивний пошук, орієнтування, а також підтримувати творче самопочуття

5 тип: уява, що допомагає у ході роботи здійснювати розумовий експеримент, орієнтуватися у зміні поведінки дітей

6 тип: уява, що допомагає педагогу по закінченню роботи прогнозувати і бачити можливі результати та їх ефективність.

Сформууйте у собі вміння:

- уяви всієї ситуації взаємодії з учнем
- просторову організацію
- тривалість контакту

- прогнозування взаємодії з учнями, подумки відтворюючи особливості спілкування в колективі

З метою розвитку у собі рухливої, активної, чутливої уяви виконайте тренінгові вправи:

Вправа 1. Спробуйте втілитися в обраний Вами предмет (квітка, стілець, парта) та одухотворіть його (відчуйте «проблеми», «радощі», спробуйте зрозуміти його «філософію життя»).

Вправа 2. Опишіть різноманітні емоційні стани людини.

Вправа 3. Надайте образні порівняння тим чи іншим явищам.

Вправа 4. Поставте перед собою світлини різних людей. Спробуйте розповісти про характер людини за її світлиною.

Вправа 5. Використайте установку «якщо б». Поставте себе на місце когонебудь і приміряйте на себе його життя. Дана вправа показує єдність емпатії та рефлексії педагога. Ці особливості педагогічної уяви забезпечують ефективну педагогічну взаємодію з дітьми.

Вправа 6 «Зміна місця». Уявіть, що Ваш урок проходить не у класі, а в знаменитому театрі. Ваші дії. Спробуйте нафантазувати як і чому він проходить у театрі, створіть задум і спробуйте його втілити перед аудиторією.

Вправа 7 «Зміна місця і часу». Уявіть, що урок відбувається не вдень, а вночі. Складіть власну розповідь і почніть діяти.

Вправа 8 «Офантазуй предмет». Спробуйте офантазувати будь-який предмет (обручка, хустка, цигарка, гроші). Розкажіть сюжет Вашого етюд, а потім перейдіть до дії.

Вправа 9. Охарактеризуйте і логічно пов'яжіть дві дії:

- 1) шукати – знищувати;
- 2) шукати – замітати сліди;
- 3) розглядати – рвати.

Вправа 10. Офантазуйте і логічно виправдайте предмети, дієслова:

- 1) газета – ховати – «от біда»;
- 2) книга – викидати – «дурість!»;
- 3) лотерея – шукати – «Ось так-так!»;
- 4) дзеркало – підглядати – «сміх та й годі».

Вправа 11 «Розвиток гостроти внутрішнього бачення». Спробуйте відтворити уявні образи, намагаючись швидко змінювати враження,

створюючи творчий настрій в приміщенні, де Ви знаходитесь. Уявіть, що Ви:

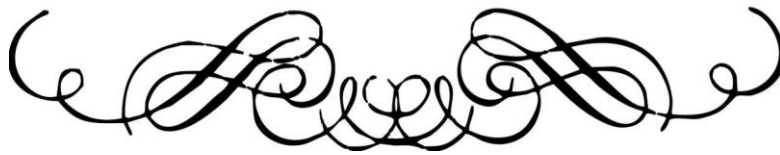
- 1) пастух
- 2) вчитель старших класів
- 3) актор
- 4) Ейфелева вежа
- 5) арка

Почніть дієво фантазувати, допомагаючи собі запитаннями: де я знаходжусь? Що бачу навколо? Що чую? Коли це відбувається? Чому я тут? Для чого? Що хочу змінити за даних обставин? Що мені подобається в такій ситуації?

Вправа 12. Разом із товаришем (одногрупником) виконайте вправу:

Мета – сформувати вміння внутрішнього бачення.

Один промовляє фразу (слово), яке відображає зорові уявлення побачених ним видінь. За ним інший, повторюючи слова, сказані першим, додає фразу (слово), але говорить її лише тоді, коли зрозуміє і побачить картину.

Вправи на формування акторської майстерності:

- 1. Формування свободи і сміливості дій, подолання зайвої скованості і незручності майбутнього педагога:*

Мета – сформувати впевненість у правоті, власних діях, вчинках, що є так важливо у педагогічній діяльності.

Разом із групою студентів (друзів) візьміть участь у обговоренні запропонованих обставин та відповідних діях:

Етюд «Джаз» - відобразити гру на різноманітних інструментах

Етюд «Цирк»: всі повинні зобразити акторів цирку (канатоходців, жонглерів, клоунів, повітряних акробатів, дресирувальників). Етюд слід виконувати у супроводі оркестру, який також повинні відображати студенти (друзі).

Етюд «Майстерня іграшок» - визначте собі, яку іграшку Ви б хотіли продемонструвати.

Етюд «Живі картини» - відобразіть побачені Вами вітрину магазину, фонтан, людей у сквері тощо.

- 2. Розвиток емоційної пам'яті:*

Пригадайте різні випадки зі свого життя, спробуйте повторити ті переживання, які були властиві на той момент:

- були чимось невдоволені
 - на щось сердилися
 - вам було соромно
 - отримали приємну новину
 - погано відгукувались про кого-небудь
 - отримали несподіваний подарунок
 - переживали горе
 - мали неприємну бесіду із керівником
 - чекали приємного гостя
 - відвідували хворого
3. Формування уміння знаходити зв'язок і залежність внутрішнього життя образу і його фізичного буття (К.Станіславський):
Задля закріплення фізичного почуття, подумки повторіть намічені дії:
- 1) Пригадайте випадок, коли Вам було холодно, закріпіть це почуття, перенісши його у нові обставини:
 - зима, чекаю самотньо потяга на платформі
 - ніч, один на лавочці чекаю друга
 - живу на півночі. Університет знаходиться дуже далеко. Довго очікую на транспорт
 - зима. Заїхав у ліс. Заблукав
 - 2) Пригадайте випадок, коли Вам було спекотно:
 - на березі моря
 - коли я дуже втопився
 - у тісному приміщенні.

Повторіть схожі спогади. Програйте їх.

Виконайте низку завдань на формування у собі творчого самопочуття:

- проведіть «духовний туалет» (прийдіть заздалегідь перед уроком (парою), залишіться на самоті із собою і поступово намагайтесь приміряти на себе роль учителя на заняття, яке Вам слід скоро провести
- перечитайте ще раз конспект уроку, прорепетируйте свою появу у класі, пригадайте асоціації, близькі Вашій подальшій поведінці
- мобілізуйте власні творчі сили (спробуйте чітко уявити наступні дії, уточнити хід логічних міркувань, зосередьтеся на майбутньому спілкуванні з учнями, пригадайте їх обличчя та манери, спрогнозуйте їх очікування)
- чітко продумайте, що і як Ви говоритимете
- спробуйте прорепетиувати власну поведінку на майбутньому уроці. Дайте тілу свободу у вираженні того, що відчуваєте, проте пам'ятайте про педагогічну техніку. Заздалегідь знайдіть зовнішні форми

вираження свого емоційного ставлення до навчального матеріалу (відповідним жестам, міміці, інтонації). Всі рухи Вашого тіла, слова повинні бути виваженими і цілеспрямованими

- зосередьте усі свої духовні та фізичні сили. Пам'ятайте, що незібраність і неухважність – вороги педагога. Спробуйте повірити усьому, що діється навкруги і головне тому, що робите самі
- використайте метод «фізичних дій»

Вправа «Формування внутрішнього сяйва»

Сформууйте у собі уміння включати «внутрішнє сяйво» - Ви повинні випромінювати тепло. Задля цього переконайте себе, що у Вас всередині горить полум'я, сонце, зірка, палає джерело світла і радості. Ви самі є таким джерелом для вихованців. Згадуйте частіше стан зацікавлення чимось, дружніх відносин, любові й тепла. Тренуйте постійно і згодом цей стан буде Вашим мимовільно.

Якщо прагнете досягти успіху у творчій діяльності, пам'ятайте:

1. «Сяйво» повинно бути рефлексом на людину, життя, події тощо. Воно не має гаснути, навіть за умови, коли Ви перебуваєте наодинці.
2. Яким би не були наслідки Вашого спілкування (взаєморозуміння, конфліктна ситуація тощо) рефлекс «сяйва» не повинен залишати Вас чи викликати у Вас сумніву.
3. Не думайте про результат, а робіть людям (учням) приємні подарунки.

Вправа 2

У повсякденному житті використовуйте метод вербального самовпливу (К.Вайцвайг «Десять заповідей творчої особистості»). Так, Ваші слова повинні бути сформульовані у чіткі, зрозумілі фрази, які варто повторювати про себе або вголос декілька разів на день. Найбільш доцільно це робити вранці й перед сном. Це покращить Ваш емоційний стан й налаштує оточуючих (у тому числі й учнів) на позитивне ставлення до Вас:

- Кожного дня я стаю все краще й краще
- Мене очікує великий успіх
- Я відчуваю себе спокійним (ною), впевненим, щасливим, повним радості й оптимізму
- Я відчуваю себе спокійним й розслабленим
- Я здоровий й сильний як духовно, так й фізично
- Я здатен досягти усього, чого забажаю
- Я маю чудову пам'ять
- Я подобаюсь людям, люди мене люблять
- Я пробачаю себе
- Я здійснюю мрії
- Я цілком контролюю свої думки та почуття, дії

- Радість, радість, радість

Для ефективного результату використання означеного методу слід пам'ятати наступні *правила*:

1. Бажано мати короткий текст із кількох фраз.
2. Самовплив повинен бути лише у стверджувальній формі
3. Особливого значення надавайте початку фрази («Я все зможу», «Я вірю в те», «Я впевнений у тому, що...»).
4. Формулу самовпливу потрібно повторювати кілька разів.
5. Важливо вірити у позитивну дію формул, які промовляєте.
6. Серйозно відносьтеся до усіх елементів творчого самопочуття (власного зовнішнього вигляду: одягу, постви, інтонації, голосу, рухів, жестів, міміки), а також настрою, уяви, уваги, доброзичливості, образного бачення.
7. Створити творче самопочуття можна за допомогою думок, яскравої уяви. А тому постійно будьте у пошуку нових елементів творчого самопочуття.

Вправи на формування уміння рухатися правильно й виразно:

Задля того, щоб педагог міг почати творити необхідно привести у порядок власне тіло, навчитися розуміти його, керувати і володіти ним. А тому:

- спробуйте вивільнити м'язи довільних рухів і підкорити їх власній волі
- випростайте долоні догори таким чином, немов би варто передати з рук у руки іншій людині вазу
- розводьте руки (як при плаванні)
- кидайте долоні догори і вперед, наче ловите волейбольного м'яча
- поступово змінюйте порядок даних вправ, ускладнюючи завдання
- напружте все тіло і повільно розслабте його
- напружте ліву ногу, відстежуючи які м'язи напруглися, розслабте її.

Усі вище означені дії можна поділити на такі наступні етапи:

1. Вироблення м'язового контролера.
Мета – сформувати знання та уміння визначати зайве навантаження і звільнення від нього; навички підкорення м'язів своїм намірам.

Вправи:

- почніть ходьбу по кімнаті
- визначте зайве напруження і зніміть його
- сісти на стілець, визначити роботу м'язів
- лягти на підлогу, визначити та зняти напруження.

З метою удосконалення умінь та навичок визначати та знімати напруження м'язів тіл варіюйте різні вправи до тих пір, поки не помітите м'язової свободи. Приміром:

- сісти на стілець прямо і намагатися проконтролювати роботу усіх м'язів тіла. Відвести спочатку ліве плече назад, а потім – праве, не допомагаючи собі руками. Повторити декілька разів.
- зробіть рухи пальцями рук. Зігніть пальці по чергово. Потрясіть кистями руки, помахайте кистями рук на обличчя, немов би Вам жарко.'

2. Визначення центру ваги і точки опори.

Мета – сформувати вміння визначати центр опори при зміні тіла та задля більшої стійкості. Задля цього виконайте наступні вправи:

- стати колінами на стілець, тримаючись однією рукою за його спинку, а іншою – спробуйте підняти зім'ятий аркуш паперу, намагаючись не торкнутися підлоги
- стоячи на колінах на стільці, не торкаючись ногами підлоги, дотягнутися до предмета, що висить
- не встаючи зі стільця, передати книгу другу, що стоїть далеко від Вас.
- стоячи на обох ногах, перенести центр тяги на ліву ногу, а потім на праву

3. Формування навичок та умінь визначати роботу м'язів тіла (це потребує знання того, які саме м'язи несуть навантаження при тій чи іншій фізичній дії). Виробити вміння правильного використання м'язів настільки, наскільки потребує виконання певної дії.

Мета – отримання відчуття правильної дії. Задля цього зробіть кілька рухів (взяти олівець, сісти до столу, покласти руки на стіл), які будуть природними, без зайвого напруження та затрат енергії.

- разом із другом (одногрупником) передавайте один одному певний предмет (книгу, м'яч, ляльку)
- повторіть дані рухи, але без цих же предметів
- спробуйте повторити так само, наче у ваших руках є предмет, тобто з необхідним напруженням відповідних м'язів тіла.

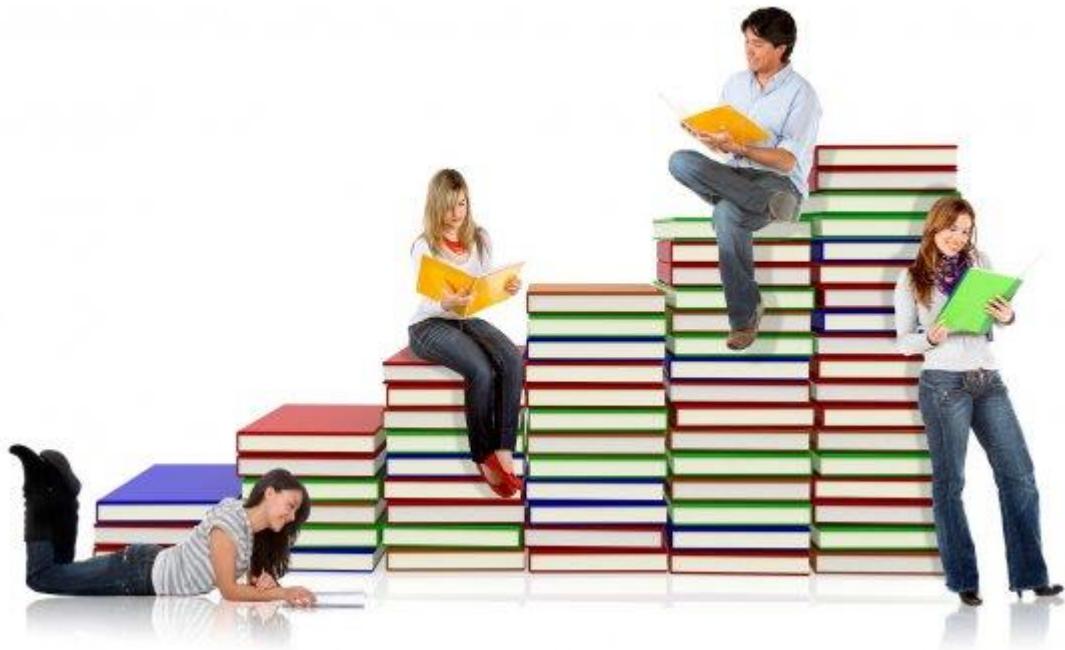
4. виправдання пози, жесту, руху. Кожен рух, положення, поза і жест повинні бути виправданими, продуктивними і цілісними.

Мета – кожен рух повинен бути виправданим і доцільним. Як відомо, зайва напруга, що може виникати у педагога під час проведення уроку, стає на заваді щирому спілкуванню з аудиторією.

Спробуйте виконати такі *вправи*:

- присядьте на стілець
- за першим сигналом партнера (викладача) прийміть будь-яку позу
- за другим – не змінюючи пози, знайдіть точку опори, вивільніть власні рухи
- за третім – виправдайте власну позу , даючи відповідь на запитання (Чим Ви виправдаєте дану позу? Чим Ви налякані? Що так ошчасливило Вас?)
- почніть діяти в тих обставинах, які щойно описали
- при виконанні вправи слідкуйте за тим, щоб кожна дія була виправданою і доцільною.

ТЕСТИ САМОКОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ

1. Акторська майстерність передбачає наявність таких ознак у педагога:
 - особистість творця, використання психофізичної природи як інструмент впливу на аудиторію
 - приваблива зовнішність, дикція
 - уміння приміряти на себе певну роль та виконувати її
 - специфічні професійні емоції, систематична робота над собою, творчість
2. Галузь практичної педагогіки, яка орієнтована на використання активних методів самовиховання і групової початкової діяльності задля розвитку здібностей до педагогічної взаємодії визначається як:
 - психолого-педагогічна підготовка учителя

- педагогічна діагностика
 - педагогічна спрямованість діяльності учителя
 - професійно-педагогічний тренінг
3. Авторитет педагога – це:
- наявність тих рис і якостей, що подобаються учням
 - визнання статусу педагога іншими, повага й шанобливе ставлення до нього
 - прагнення учителем завжди і в усьому бути кращим
 - феномен, що характеризує систему стосунків, професійно-особистісний статус, роль у системі суб'єктно-суб'єктних відносин педагога
4. Визначте, що належить до функцій педагогічної діяльності учителя:
- дослідно-творча, навчальна, комунікабельна
 - конструктивно-проектувальна, організаторська
 - викладання, учіння
 - гностична, проектна
5. Гуманістична спрямованість є складовою:
- професіоналізму педагога
 - педагогічної майстерності
 - стилю педагогічної діяльності
 - характеру учителя
6. Оберіть правильну відповідь. Авторитет педагога містить такі компоненти:
- професійний, соціальний, культурний, діяльнісний
 - професійний, соціальний, рольовий, особистісний
 - діяльнісний, комунікативний, стильовий, культурний
 - рольовий, ціннісний, професійний, гуманістичний
7. Усвідомлена діяльність, спрямована на реалізацію людини себе як особистості, самовдосконалення, вироблення у собі позитивних якостей є:
- самонавіювання
 - самоаналіз
 - самовиховання
 - самоствердження
8. Вправи на формування умінь та навичок володіння власним тілом призначені для:
- учнів з метою вироблення у них гарної постави
 - учнів з метою їх оздоровлення
 - педагогів задля формування елементів акторської майстерності
 - педагогів задля гарної постави
9. Сукупність взаємопов'язаних факторів і явищ, що характеризують конкретний етап, період, подію і потребують педагогічних дій – це:
- конфлікт
 - педагогічна взаємодія

- стиль педагогічного спілкування
 - педагогічна ситуація
10. Назвіть педагога, який особливе значення надавав творчості педагога, вважаючи, що її відсутність призводить до пасивності учнів у навчанні:
- В.Шаталов
 - Ш.Амонашвілі
 - С.Русова
 - М.Стельмахович
11. Викладання, виховна робота є:
- метою педагогічної діяльності
 - видами педагогічної діяльності
 - функціями педагогічної діяльності
 - засобами педагогічної діяльності
12. Визначте складові рольового компоненту педагогічного авторитету:
- посада, яку займає педагог
 - права та обов'язки
 - соціальне значення професії
 - правильної відповіді немає
13. До морально-педагогічних якостей педагога належать:
- ґрунтовні знання дисциплін, наукова ерудиція
 - громадянська активність, патріотизм
 - любов до дітей, психологічна культура
 - прогнозування шляхів особистісного становлення вихованця
14. Оберіть правильну відповідь. До причин конфліктних ситуацій, які виникають унаслідок дії вчителя (його якостей) належать:
- неуміння прогнозувати, негативні риси, оцінка особистості учня
 - любов до дітей, непрофесіоналізм, негативізм
 - неуміння висловлювати власні думки, бажання виокремитися на фоні класу
 - відсутність бажання працювати, невміле володіння педагогічною технікою
15. Визначте автора твердження: «Педагогіка не наука, а мистецтво, найбільше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше з усіх мистецтв»:
- Григорій Ващенко
 - Василь Сухомлинський
 - Костянтин Станіславський
 - Костянтин Ушинський
16. Професійне самовиховання – це:
- формування професійних якостей, підвищення рівня вихованості, способів поведінки особистості у ході діяльності
 - окремі дії та вчинки, що у сукупності складають основу педагогічної діяльності
 - спрямованість і зосередженість на певних об'єктах діяльності учителя

- розвиток технічних навичок слухання педагога
17. Яке з тверджень є правильним:
- талант – сукупність творчих здібностей особистості у поєднанні з творчою волею
 - талант – вміння та навички впливати на вихованця
 - талант – сформовані вміння, що базуються на знаннях, отриманих про майстерність
 - талант – задатки до певного виду діяльності
18. Спілкування-заякування – це:
- вид спілкування, властивий молодим педагогам, який характеризується відокремленістю педагога від аудиторії
 - вид спілкування, за якого педагог позитивно налаштований на учнів, проте яскраво демонструє авторитарний стиль
 - вид спілкування, що демонструє негативне налаштування педагога до учнів, прояви його авторитарного стилю
 - вид спілкування – демонстрації дружнього ставлення, доброзичливості до вихованців, творчої співпраці із ними
19. Здатність проектувати та розраховувати хід педагогічних процесів, вміння передбачати наслідки, діяти професійно є:
- педагогічною здібністю
 - професіоналізмом педагога
 - професійним потенціалом
 - особливістю педагогічної діяльності
20. Зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій суб'єктів взаємодії – це:
- педагогічна ситуація
 - педагогічна взаємодія
 - конфлікт
 - навчально-виховний процес
21. Педагогічний такт передбачає гнучкість у поведінці вчителя, а саме:
- техніку
 - тактику
 - технологію
 - здібності
22. Комплекс прийомів, засобів, що допомагають педагогу найбільш повно розкрити себе і досягати успіхів у навчально-виховній роботі – це:
- педагогічний такт
 - педагогічна етика
 - педагогічна культура
 - педагогічна техніка
23. Процес керівництва навчально-пізнавальною діяльністю учня – це:
- предмет педагогічної діяльності
 - педагогічна мета
 - педагогічне завдання

- об'єкт педагогічної діяльності
24. Емпатія – це:
- якість педагога, що характеризується потребою у спілкуванні
 - вияв свого розуміння щодо хвилювань, які переживає інша людина
 - спрямованість сприймання, виокремлення необхідного у поведінці іншої людини
 - звичка бути уважним до навчально-виховного процесу
25. Фахова компетентність педагога –
- ґрунтовні знання дисциплін, володіння педтехнологіями
 - педагогічний оптимізм, швидкість мислення
 - щирість стосунків, об'єктивність
 - відповідальність, працелюбність
26. До педагогічної техніки належать:
- стиль педагогічного спілкування, педагогічний такт, культура поведінки учителя
 - гуманізм, педагогічні здібності, професійні якості
 - прийоми впливу на інших, уміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу
 - чітка спрямованість дій педагога, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні
27. Здатність подумки уявити можливі наслідки власних слів і дій – це:
- передбачливість педагога
 - спостережливість
 - творчість
 - стиль спілкування
28. Визначте відповідь, що підтверджує сутність комунікативності:
- професійна проникливість, пильність, інтуїція
 - передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне
 - здатність творити, генерування незвичайних ідей
 - потреба у спілкуванні, уміння викликати позитивні емоції у співрозмовника, задоволення від бесіди
29. Практична режисура – це:
- особистісна якість педагога, що налаштовує позитивно до нього оточуючих
 - якість педагога, яка характеризує його як педагога-майстра, що поєднує у собі акторські здібності щодо проведення та організації уроку
 - соціально значуща якість педагога, що являє собою педагога – представника певного статусу
 - сукупність декількох рис особистості учителя
30. Визначте відповідь, яка розкриває складові особистісного компоненту педагогічного авторитету:
- ціннісна складова

- характерологічна складова
 - соціальна значимість професії
 - культурологічна складова
- 31.Визначте відповідь, яка правильно визначає складові професійного потенціалу учителя:
- природні та спеціальні здібності, стиль педагогічної діяльності, індивідуальність
 - спеціальна підготовка, природні та спеціальні здібності, набутий потенціал
 - уміння та навички викладання, виховання школярів
 - комунікабельність, толерантність, ошатність
- 32.Психологічними бар'єрами спілкування вважаємо:
- невідповідність вікової категорії педагога з співрозмовником
 - бажання довести власну точку зору
 - відсутність контакту, негативна установка
 - поганий зовнішній вигляд педагога
- 33.Визначте, хто наголошував на потребі розвитку акторської майстерності, формуванні умінь та навичок поведінки на сцені, техніки актора?:
- Шалва Амонашвілі
 - Василь Сухомлинський
 - Антон Макаренко
 - Костянтин Станіславський
- 34.Риса особистості, що зумовлює такий рівень організації процесу спілкування, що характеризується невеликою кількістю контактів, пасивністю людини у спілкуванні – це:
- комунікабельність
 - гіперкомунікабельність
 - гіпокомунікабельність
 - комунікативність
- 35.Визначте схожі риси професії педагога та актора:
- творча діяльність, вплив на глядача (слухача), володіння технікою
 - рольова гра, зовнішній вигляд, обмеженість у часі
 - ділова гра, інтонація, дикція
 - уміння одягатися відповідно до ролі, вплив на аудиторію, настрої
- 36.Система знань, необхідних педагогу для розв'язання стратегічних, тактичних та інших завдань у ході організації та проведення навчально-виховного процесу є:
- педагогічна техніка
 - педагогічні здібності
 - стиль педагогічного спілкування
 - педагогічна технологія
- 37.Здоров'язберігаюча компетентність педагога полягає у:

- комунікативні здібності, рольова ідентифікація, емпатія, стильповедінки у конфліктних ситуаціях
 - особистісна зрілість, особисті досягнення, інноваційна діяльність
 - знання та уміння організації фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я
 - комп'ютерна грамотність, інформаційна культура
- 38.Доброзичливість педагога – це:
- активне спілкування з учнями та їх батьками
 - позитивне оцінювання учнів
 - здатність виявляти свою уважність, готовність приймати інших
 - своєчасний педагогічний вплив на учня
- 39.Здібності до оволодіння учителем інформацією, новими знаннями з відповідних галузей наук, що допомагають вільно орієнтуватися у навчальному матеріалі – це здібності:
- організаторські
 - науково-пізнавальні
 - сугестивні
 - перцептивні
- 40.Оберіть правильну відповідь, що визначає суть професійної діяльності педагога –
- вид соціальної діяльності, спрямований на передачу від старшого покоління молодшому накопичених людством культури, досвіду та знань
 - діяльність, спрямована на особистість іншої людини
 - сукупність професійних якостей
 - це критерій майстерності педагога
- 41.Дайте найбільш повне й правильне визначення педагогічного такту:
- природна здатність учителя впливати на вихованців
 - складова культури педагога
 - моральна поведінка вчителя, що включає передбачення всіх наслідків учинків, їх суб'єктивного сприйняття, виявлення високої чуйності, гуманності, турботи про учнів, встановлення доброзичливих стосунків
 - відмінні знання свого предмету
- 42.Уміння ставити себе на місце іншого й бачити світ, працю, себе її очима є особливістю:
- спостережливості педагога
 - комунікативних якостей учителя
 - уяви у спілкуванні педагога
 - готовності до педагогічної дії
- 43.Форма самовияву індивідуального цілісного образу особистості педагога як реалізатора потреб соціуму в освітніх послугах є:
- талант учителя
 - педагогічна майстерність

- професійний імідж
 - педагогічна здібність
44. Дикція – це елемент:
- педагогічної етики
 - педагогічної техніки
 - педагогічної технології
 - педагогічної мети
45. Якості, які не мають вирішального впливу на ефективність педагогічної діяльності, проте сприяють її успішності називаємо як:
- домінантні якості
 - педагогічні здібності
 - периферійні якості
 - професійно-недопустимі якості
46. Чим визначається сутність педагогічної взаємодії?:
- діяльністю
 - навчанням та вихованням
 - спілкуванням
 - іміджем педагога
47. Безперервна і систематична, результативна, сповнена неординарності та нестандартних рішень, бажання та прагнення творити щось нове, відкритість новому, тісно поєднана з навчально-виховним процесом, приносить лише позитивні результати – це особливості:
- педагогічної майстерності
 - педагогічної техніки
 - педагогічної культури
 - педагогічної творчості
48. Здатність до самоконтролю та уміння володіти ситуацією, що склалася; позитивне відношення до педагогічної діяльності в цілому; здатність мотивувати та надихати інших – це:
- емоційна стійкість
 - педагогічний оптимізм
 - сугестивні здібності учителя
 - гуманізм педагога
49. У чому полягає призначення учителя?:
- у організації гарних взаємин із учнями
 - у передачі суспільного досвіду
 - у творчій діяльності
 - в умінні бути самим собою
50. Вид мислення, що характеризується руйнуванням шаблонних стереотипів і обмежень більшою свободою під час вирішення проблеми, основа креативності:
- креативне мислення
 - дивергентне мислення
 - творче мислення

- правильної відповіді немає
51. Система науково обгрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення педагогічної праці та її умов, забезпечення максимальної ефективності навчання і виховання за раціонального використання часу, сил, засобів педагога та учнів – це:
- організація виховної роботи учителя
 - наукова організація праці
 - організація спілкування педагога
 - організація колективних творчих справ
52. Мовлення та ораторська майстерність учителя реалізуються у:
- спілкуванні у повсякденному житті
 - педагогічній діяльності
 - складанні перспективного плану навчально-виховної роботи
 - самоаналізі, самоконтролі
53. Взаємна активність і взаємозумовленість дій педагога та вихованців – це:
- педагогічна взаємодія
 - педагогічний процес
 - процес виховання
 - процес самовиховання
54. Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:
- перспективність, актуальність, новизна результатів
 - особистість автора досвіду
 - наявність умов реалізації досвіду
 - оригінальність форм досвіду
55. Особливу роль у творчій діяльності педагога відіграють:
- увага, уява, фантазування
 - спостережливість, правдивість, чесність
 - прагнення до самовдосконалення, самоосвіта
 - культура спілкування, високі моральні норми
56. Сукупність певних професійних якостей особистості вчителя, що зумовлені високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатності оптимально вирішувати педагогічні завдання – це:
- педагогічні здібності
 - професіоналізм вчителя
 - імідж педагога
 - педагогічна майстерність
57. Виразність мовлення педагога є показником:
- наявних у нього комунікативних якостей
 - професійних якостей
 - уміння правильно рухатися
 - уміння дотримуватись привабливості зовнішнього вигляду
58. Імітаційна гра – це:

- програвання певних ролей вихованцями під чітким контролем педагога
 - ігрова діяльність, що підвищує рейтинг педагога
 - ігрова діяльність, що підвищує результати навчання учнів
 - програвання змісту і сюжетного розгортання певної ситуації
- 59.Визначте, які з відповідей є правильними у визначенні переліку педагогічних здібностей:
- любов до дітей, емоційна стабільність, толерантність
 - авторитет педагога, високий культурний рівень, духовність
 - сугестивні, організаторські, перцептивні
 - уміння працювати з батьками, комунікабельність, відкритість
- 60.Створені учителем ситуації, під час яких учні копіюють у спрощеному вигляді процедури, пов'язані з діяльністю суспільних інститутів, що існують у реальному житті – це:
- педагогічні ситуації
 - рольова гра
 - симуляції
 - ділова гра
- 61.Галузь педагогічних досліджень, спрямована на діагностування специфічних професійних якостей – це:
- педагогічна діагностика
 - кваліметрія
 - психологія
 - педагогіка
- 62.Судження педагога про наявний рівень знань, умінь та навичок у відповідності з еталоном є:
- корекція
 - самоаналіз
 - самооцінка
 - самоспостереження
- 63.Спосіб організації певної педагогічної ситуації, що викликає нові почуття й думки вихованців, які є спонукальними до самовдосконалення – це:
- спосіб мислення педагога
 - стиль спілкування педагога
 - прийом педагогічного впливу
 - педагогічна задача
- 64.Якому стилю педагогічної взаємодії властиві наступні риси: тон звертання дружній, уміє вислухати співрозмовника, наявність чіткого перспективного плану:
- авторитарний
 - ліберальний
 - демократичний
 - правильної відповіді немає

65. Риса особистості людини, що зумовлює такий рівень організації процесу спілкування, який характеризується великою кількістю поверхових контактів, у яких центром комунікації є ця людина – це:
- комунікативність
 - перцептивні здібності педагога
 - гіперкомунікабельність учителя
 - професіоналізм педагога
66. Оберіть правильну відповідь. До методів самовиховання педагога належать:
- змагання, покарання, стимулювання
 - самонаказ, самонавіювання, самооцінка
 - самоспостереження, покарання, індивідуальна робота
 - самоаналіз, корекція, виправлення
67. Оберіть правильну відповідь. До стилів педагогічного спілкування належать:
- ціннісно-орієнтаційний, практичний, емоційний
 - діловий, неофіційний, відкритий
 - пізнавальний, практичний, домашній
 - авторитарний, ліберальний, демократичний
68. До мотивів трудової активності педагога належать:
- суспільні і моральні мотиви
 - почуття внутрішнього обов'язку
 - стійка потреба у викладанні
 - ініціативність педагога
69. Уявлення про найвищу моральну досконалість, яка як взірець, норма й найвища мета визначає певний спосіб і характер дії людини – це:
- професійна етика
 - моральна відповідальність
 - моральний ідеал
 - моральний обов'язок вчителя
70. Визначте відповідь, яка виокремлює основні категорії аналізу взаємодії:
- спілкування, толерантність, вихованість
 - мовчання, похвала, запитання
 - подача інформації, викладання
 - стимулювання, покарання
71. Індивідуально-типологічна характеристика людини, яка виявляється в силі, швидкості та зрівноваженості перебігу її психічних процесів являє собою:
- темперамент
 - характер
 - індивідуальні особливості
 - задатки вчителя

- 72.Спрямованість на особистість іншої людини, утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм і правил – це:
- педагогічний оптимізм
 - професійні якості учителя
 - гуманістична спрямованість
 - педагогічна діяльність
- 73.Педагогічний процес – це
- взаємодія учителя та учнів, у результаті чого відбувається засвоєння знань, формування умінь та навичок
 - процес і результат засвоєння знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду особистості
 - сукупність послідовних дій педагога, спрямованих на досягнення освітньо-виховної мети
 - результат становлення особистості школяра як соціальної істоти.
- 74.Визначте, якими можуть бути педагогічні стосунки:
- відкритими, закритими
 - прямими, опосередкованими
 - офіційними, неофіційними
 - вузькими, широкими
- 75.Непрофесійна педагогічна діяльність – це:
- вид діяльності, якою займаються різні люди, не маючи спеціальної освіти і педагогічної кваліфікації
 - вид діяльності, що приносить задоволення педагогу
 - вид діяльності, що дозволяє виокремити суспільну значущість учителя
 - вид діяльності, що розкриває потенційні можливості людей зі спеціальною педагогічною освітою.
- 76.Фахівець, який займається навчально-виховною роботою у школі, дитячому садочку, вищому навчальному закладі є:
- актор
 - педагог
 - батьки
 - керівник установи
- 77.Зміни, які прогнозує педагог у розвитку особистості учня у процесі його навчання та виховання – це:
- педагогічне завдання
 - педагогічні здібності
 - педагогічна мета
 - педагогічна техніка
- 78.Виявлені у навчально-виховному процесі суперечності, які враховує педагог, стимулюючи розвиток особистості, мета, поставлена учителем за певних умов репрезентують собою:
- педагогічну мету
 - педагогічну ситуацію

- педагогічну задачу
 - педагогічне кредо
79. До невербальної комунікації належать:
- виражальні рухи, контакт очей, авербальні дії
 - слова, мовлення, дикція
 - постава, зовнішній вигляд, дикція
 - уміння й навички володіти голосом
80. Форма спілкування, за якої співрозмовник сприймається як партнер із правом на власну позицію, спосіб світобачення – це:
- індивідуальна бесіда
 - діалог
 - монолог
 - урок, навчальне заняття
81. Важливою рисою, що вказує схильність людини до педагогічної професії є:
- піднесення
 - бажання відпочити
 - бажання бути наодинці
 - прагнення багато спілкуватися
82. Дихання й голос є елементами:
- педагогічної етики учителя
 - педагогічної техніки
 - педагогічних здібностей
 - гуманістичної спрямованості
83. Діяльність учителя в процесі навчання, що полягає у постановці перед учнями пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою учнів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь і навичок – це:
- організація навчальної роботи
 - демонстрування своїх здібностей
 - викладання
 - індивідуальна бесіда
84. Суспільно важливі справи, спрямовані на поліпшення життя колективу, спільно організовані справи вихованців та педагога є:
- співпраця вчителя та вихованців
 - колективні творчі справи
 - позаурочна діяльність учнів
 - робота із батьками школярів
85. Поєднання сприятливих індивідуально-своєрідних особливостей та якостей психіки, що виявляються у швидкості, результативності та якості виконання відповідної діяльності за мінімальних силових, енергетичних та часових затрат – це:
- здібності особистості

- задатки особистості
 - талант
 - педагогічна майстерність
86. Здатність педагога впливати на досягнення прогнозованого результату навчання й виховання за допомогою слова, вияву емоцій – це
- перцептивні здібності
 - організаторські здібності
 - сугестивні здібності
 - гуманізм учителя
87. Особистісна якість, суть якої полягає у усвідомленні моральної потреби до виконання соціальних норм, а також здатність індивіда вільно прийняти справедливу оцінку вчинків, давати своїм діям самооцінку з позиції гуманності, чистої совісті є:
- професійна культура
 - загальна культура
 - моральна відповідальність
 - педагогічна етика
88. Педагогічна культура є найвищим виявом:
- загальної культури педагога
 - педагогічної майстерності
 - педагогічних здібностей
 - гуманізму педагога
89. Негативізм, халатність у професійній діяльності, пасивність, агресивність тощо є:
- професійно недопустими якостями педагога
 - особистісними рисами учителя
 - периферічними рисами педагога
 - правильної відповіді немає
90. Розвиток особистості – це:
- процес кількісних і якісних перетворень і удосконалень якостей особистості, що характеризують її творчі здібності
 - виправлення негативних рис та формування позитивних
 - процес самостійної роботи над собою
 - процес становлення особистості як індивіда
91. Формальний рівень, що визначається владними повноваженнями та правами учителя – це:
- позиційний авторитет
 - педагогічна культура
 - педагогічна техніка
 - педагогічні здібності
92. Самоосвіта педагога – це:
- нагромадження інтелектуального багатства й педагогічної мудрості, одна з необхідних умов його подальшого розвитку,

- джерело підвищення професійної кваліфікації та розвитку педагогічної творчості
 - нагромадження досвіду педагогічної діяльності
 - вироблення умінь та навичок професійної діяльності, збагачення набутих знань дисципліни
 - розширення кола спілкування задля збору, опрацювання нової інформації
93. Здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації є показником:
- відповідальності
 - креативності
 - спостережливості
 - педагогічного оптимізму
94. Імідж педагога містить:
- потреби, мотиви, сприйняття, ерудицію, компетентності
 - зовнішній вигляд, педагогічну техніку
 - уміння й бажання працювати учителя
 - сприйняття педагога іншими
95. Уміння доступно, чітко, цікаво й зрозуміло подавати інформацію, викладати навчальний матеріал свідчать про наявність у педагога:
- перцептивних здібностей
 - дидактичних здібностей
 - комунікабельності
 - широкого світогляду
96. Визначте, до якої компетентності належать такі якості та риси педагога як-от особистісна зрілість, педагогічна майстерність, здатність до самоосвіти:
- соціальна компетентність
 - загальнокультурна компетентність
 - професійна компетентність
 - здоров'язберігаюча компетентність
97. Любов до дітей є:
- самовиявом власних почуттів учителя
 - педагогічною категорією, що дозволяє досягати високих результатів у праці
 - особистісною рисою педагога
 - виявом слабодухості учителя, його поступливості перед вихованцями
98. Творити, працювати натхненно, організовувати спільну діяльність з метою високих результатів – мета і завдання учителя:
- авторитарного стилю
 - ліберального стилю
 - демократичного стилю

- авторитетного педагога

99. Курс «Педагогічна майстерність» має на меті:

- озброєння знаннями, формування умінь і навичок високого рівня професійної майстерності учителя
- повідомлення нової інформації щодо передового педагогічного досвіду
- знайомство з новітніми педагогічними технологіями
- озброєння майбутніх учителів знаннями про навколишнє середовище

100. Комплекс задатків і здібностей особистості, що за сприятливих умов дозволяють їй досягти високих результатів у певній сфері діяльності – це:

- педагогічна здібність
- обдарованість
- індивідуальність педагога
- темперамент

ГЛОСАРІЙ

Авторитарний стиль – стиль диктату, коли підлеглий розглядається тільки як пасивний виконавець і йому відмовлено у праві на самостійність та ініціативу.

Авторитет учителя – соціокультурний феномен, який характеризує систему стосунків педагога, визначає його професійно-особистісний статус, прийняття і признання його пріоритетної ролі в системі суб'єктно-суб'єктних стосунків.

Відкритість – здатність та готовність відкрити іншим свій внутрішній світ, щирість у стосунках.

Викладання – діяльність учителя в процесі навчання, що полягає у постановці перед учнями пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою учнів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь і навичок.

Відповідальність – якість особистості, що характеризується прагненням і вмінням оцінювати свою поведінку з погляду її доцільності або шкоди для суспільства, порівнювати свої вчинки з панівними в суспільстві вимогами, нормами, законами, керуватися інтересами соціального прогресу.

Виправлення – складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці.

Виховуючі ситуації – спеціально організовані умови для формування в учнів мотивів позитивної поведінки, за яких виникають нові почуття, думки, мотиви поведінки, що спонукають до подолання недоліків.

Воля людини – свідомо саморегуляція своєї поведінки особистістю, діяльності, регульовальна функція головного мозку, що полягає у здатності активно досягати свідомо поставленої мети, долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди.

Внутрішня техніка – створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування вчителя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю й почуття.

Вправління – метод виховання, що полягає у поступовому створенні умов, за яких учень виконує певні дії з метою вироблення необхідних і закріплення позитивних норм поведінки.

Гіперкомунікабельність – риса особистості людини, що зумовлює такий рівень організації процесу спілкування, який характеризується великою кількістю поверхових контактів, у яких центром комунікації є ця людина.

Гнучкість думки педагога – здатність педагога швидко і без особливих зусиль переключатись з однієї на іншу, бачити різні аспекти інформації.

Гуманістична спрямованість – спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків. Це вияв професійної ідеології вчителя, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності.

Демократичний стиль – стиль, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного; засадою для нього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, самоуправління особистості й колективу.

Динамізм особистості – здатність активно впливати на іншу особистість.

Діалог – специфічна форма спілкування, коли людина сприймається як партнер із правом на власну позицію, на свій індивідуальний спосіб сприйняття світу.

Діалогічне педагогічне спілкування – тип професійного спілкування, що відповідає критеріям діалогу, забезпечуючи суб'єкт-суб'єктний принцип взаємодії педагога та учнів.

Дивергентне мислення – вид мислення, що характеризується руйнуванням шаблонних стереотипів і обмежень більшою свободою під час вирішення проблеми, основа креативності.

Доброчливість – здатність не лише відчувати, а й виявляти свою уважність, симпатію, вміння приймати іншого навіть тоді, коли не схвалюєш його вчинки, готовність підтримати інших.

Доброчесність – поняття моральної свідомості, яке виступає узагальненою характеристикою позитивно стійких моральних якостей особистості.

Емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації, незалежно від сили зовнішніх чинників, що провокують емоційний зрив.

Емоційна стійкість – здатність до самоконтролю та уміння володіти ситуацією, що склалася; позитивне відношення до педагогічної діяльності в цілому; здатність мотивувати та надихати інших.

Емпатія – співпереживання, розуміння будь-якого почуття (гніву, печалі, радості), що його переживає інша людина, і відповідний вияв свого розуміння цього почуття.

Естетичний ідеал – уявлення людини про прекрасне, до чого вона прагне.

Естетична культура – сформованість в особистості естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в навколишній світ, оберігати природну красу.

Естетика побуту – естетична організація предметного оточення школяра у відповідності з поняттями міри й гармонії.

Естетика поведінки – ознаки прекрасного у вчинках і діях людини: ставленні до праці й до суспільства, в манерах і зовнішньому вигляді, формах спілкування з людьми.

Естетичні почуття – почуття насолоди, які відчуває особистість, сприймаючи прекрасне в дійсності й у творах мистецтва.

Естетичні смаки – здатність людини правильно оцінювати прекрасне, відокремлювати прекрасне від неестетичного.

Етика – наука про мораль, її природу, структуру та особливості походження й розвитку моральних норм і відповідних відносин між людьми в суспільстві.

Задатки – уроджені анатомо-фізіологічні особливості організму (особливості будови головного мозку, органів чуттів, властивості нервової системи), якими організм наділений від народження.

Здібності – поєднання сприятливих індивідуально-своєрідних особливостей та якостей психіки, що виявляються у швидкості, результативності та якості виконання відповідної діяльності за мінімальних силових, енергетичних та часових затрат.

Зміст професійної компетентності – знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології.

Зовнішня техніка – втілення внутрішнього переживання вчителя в його тілесній природі: міміці, голосі, рухах, мовленні, пластиці.

Індивідуальна педагогічна бесіда – взаємодія учителя й учня, батьків, колег, спрямована на взаєморозуміння, пошук шляхів співробітництва для стимулювання розвитку учня.

Індивідуальність – цілісна характеристика окремої людини, її оригінальність, самобутність психічного складу.

Ініціативність – схильність до діяльної позиції у стосунках із людьми.

Інценування – поетапне програвання змісту і сюжетного розгортання певної ситуації.

Інтелігентність педагога – показник високого рівня інтелекту, освіченості та ерудиції; високої культури поведінки; правдивість, справедливість, порядність, чесність, самовідданість та ін.

Інтелектуальна культура – розвинені розумові сили особистості, здатність здійснювати саморегуляцію інтелектуальної діяльності, інтерес до роботи з книгою та новими інформаційними технологіями.

Колективні творчі справи (КТС) – суспільно важливі справи, спрямовані на поліпшення життя колективу, спільно організовані справи вихованців та педагога.

Комунікативність – професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й мати задоволення від спілкування.

Конкретність – відмова від загальних міркувань, уміння говорити про свої конкретні переживання, думки та дії.

Контакт візуальний – погляд співрозмовників фіксований один на одному, що означає зацікавленість партнером і зосередженість на тому, про що він говорить.

Контакт у педагогічному діалозі – особливий стан єднання педагога та учнів, який характеризується взаєморозумінням, співпереживанням та готовністю до взаємодії.

Конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій та поглядів суб'єктів взаємодії.

Креативність – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

Культура життєвого самовизначення – усвідомлення себе суб'єктом власного життя, уміння приймати рішення і нести відповідальність за власну поведінку і дії.

Культура міжетнічних відносин – реалізація взаємозалежних інтересів етносів, народностей у процесі економічного, політичного, духовного, соціального життя на принципах свободи, рівноправності, взаємодопомоги та толерантності.

Культура поведінки – система засвоєних положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії особистості, які виражають моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах та принципах, ідеалах закону.

Ліберальний стиль – стиль, що характеризується браком стійкої педагогічної позиції; виявляється у невторчанні, низькому рівні вимог, формальному розв'язанні проблем.

Майстерність – вияв найвищої форми активності особистості учителя у професійній діяльності, активності, що ґрунтується на гуманізмі і розкривається у доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання.

Мета діяльності педагога – формування творчої особистості учня у процесі навчання та виховання.

Методика контактної взаємодії – особлива процедура діяльності педагога – ініціативи контакту, який ставить перед собою мету встановити стосунки довіри з учнями.

Методи самовиховання – система прийомів і правил самовиховання, розроблена у відповідності до педагогічних принципів і закономірностей, використання яких слугує ефективності само формування особистості педагога та його професійних якостей.

Міжособистісний простір – відстань між тими, хто спілкується, що є ознакою характеру взаємодії.

Міміка – виражальні рухи м'язів обличчя.

Мораль – система ідей, принципів, уявлень, норм, оцінок, правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми.

Моральність – воля до діяння і саме діяння відповідно до норм моралі.

Моральна відповідальність – особистісна якість, суть якої полягає у усвідомленні моральної потреби до виконання соціальних норм, а також здатність індивіда вільно прийняти справедливую оцінку вчинків, давати своїм діям самооцінку з позиції гуманності, чистої совісті.

Моральний ідеал – уявлення про найвищу моральну досконалість, яка як взірець, норма й найвища мета визначає певний спосіб і характер дії людини.

Моральна культура – свідомо сформований на основі традицій індивідуальний досвід морально ціннісних відносин до життя людини, навколишнього світу, себе самого, що постійно удосконалюється особистістю.

Моральний обов'язок – сукупність суспільних вимог щодо навчання й виховання учнів, які учитель виконує свідомо, згідно особистих переконань і покликань.

Моральна спрямованість – стійка суспільна позиція особистості, що формується на світоглядній основі, мотивах поведінки, виявляючись як властивість особистості в різних умовах.

Мотив педагогічної діяльності – це внутрішній рушій, що спонукає педагога до професійної діяльності.

Мотиваційна сфера особистості – стійкі мотиви, що мають певну ієрархію і визначаються у спрямованості особистості.

Мотиви творчості педагога – прагнення особистості педагога до гармонійних стосунків з оточуючим світом та встановлення гармонії між його об'єктами.

Наукова організація праці педагога – система науково обгрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення педагогічної праці та її умов, забезпечення максимальної ефективності навчання і виховання за раціонального використання часу, сил, засобів педагога та учнів.

Науково-пізнавальні здібності педагога – здібності до оволодіння учителем інформацією, новими знаннями з відповідних галузей наук, що допомагають вільно орієнтуватися у навчальному матеріалі.

Національна свідомість – усвідомлення своєї національної належності, віднесення себе до певної національної спільності на основі уявлень про типові її риси, етнічну територію, мову, історичні та духовні цінності, релігію, походження та умови розвитку.

Неперервне навчання – навчання, яке має місце в перебігу усього життя індивіда й обумовлене інтенсивним оновленням знань, умінь, необхідних для успішної та ефективно професійної діяльності.

Непрофесійне педагогічне спілкування – відсутність навичок спілкування, страх та невпевненість педагога, що знижують його працездатність, викликають порушення динаміки мовлення і внаслідок цього появу стереотипних висловлювань.

Об'єкт педагогічної діяльності – процес керівництва навчально-пізнавальною діяльністю учня, який є активним суб'єктом цієї діяльності.

Обдарованість – комплекс задатків і здібностей особистості, що за сприятливих умов дозволяють їй досягти високих результатів у певній сфері діяльності.

Оптимізм – світовідчуття, просякнуте життєрадісністю, вірою у майбутнє. Успіх, схильність в усьому бачити світле та хороше.

Оптимістичне прогнозування – передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній і перетворення всієї структури особистості через вплив на позитивні якості.

Оригінальність рішень – здатність до генерації ідей, що вирізняються від загальноприйнятих, парадоксальних, несподіваних рішень.

Особистісний авторитет – неформальний рівень, за якого до уваги береться не тільки професіоналізм учителя, але й особистісні якості.

Особистісна орієнтація співрозмовників – готовність бачити і розуміти співрозмовника, самоцінне ставлення до іншого.

Особистісно-орієнтоване спілкування – виконання нормативно заданих функцій з виявом особистого ставлення та своїх почуттів.

Пантоміміка – виражальні рухи всього тіла або окремої його частини, пластика тіла.

Педагог – фахівець, який займається навчально-виховною роботою в школі чи дитячому садку, позашкільному закладі, викладач вищого навчального закладу.

Педагогічні дії – складова операційної сфери педагогічної діяльності, яка охоплює різновиди психомоторних і розумових дій.

Педагогічна діяльність – об'єкт дослідження різних галузей педагогічної науки Діяльність, мета якої – виховання підростаючого покоління.

Педагогічний досвід – сукупність знань, умінь і навичок, здобутих учителем у процесі професійної діяльності.

Педагогічна етика – сукупність моральних норм, установ, які виявляються у професійній діяльності педагога.

Педагогічна задача – виявлені в навчально-виховному процесі суперечності, які враховує учитель, стимулюючи розвиток особистості, це педагогічна мета, поставлена за певних умов.

Педагогічні здібності – особливості учителя, які дозволяють йому досягати високих результатів у процесі діяльності.

Педагогічне кредо – девіз педагога, що символізує зміст його професійної діяльності.

Педагогічна культура – найвищий рівень педагогічної майстерності.

Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Педагогічна мета – зміни, які прогнозує педагог у розвитку особистості учня в процесі навчання та виховання.

Педагогічне покликання – схильність, що виростає із усвідомлення власної здатності до педагогічної справи, в основі якої лежить любов до дітей як сили, здатної впливати на духовний світ вихованців.

Педагогічний процес – спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагога та вихованців, метою якої є вирішення освітніх проблем і розвиток особистості.

Педагогічні стосунки – стосунки, які виникають на основі педагогічного спілкування між педагогом та учнями та характеризуються певними особливостями.

Педагогічна ситуація – фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу.

Педагогічний такт – моральна поведінка учителя, що включає передбачення всіх об'єктивних наслідків вчинків, передбачення їх суб'єктивного сприйняття, виявлення високої гуманності, чуйності з боку учителя про учня, засіб встановлення доброзичливих стосунків з вихованцями.

Педагогічна тактовність – стиль поведінки педагога, за якого вихованці завжди упевнені в його доброзичливості, чуйності та доброті.

Педагогічна техніка – форма організації поведінки вчителя, уміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, прийоми володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою, увагою) і прийоми впливу на інших (вербальним й невербальним засобами).

Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід і композицію форм, методів, прийомів, способів, засобів у навчально-виховному процесі.

Перевиховання – виховний процес, спрямований на подолання негативних рис, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

Перцептивні здібності – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати й розуміти іншу людину.

Підвищення кваліфікації педагога – цілеспрямований, спеціально організований процес систематичного оновлення професійної компетентності, зумовлений динамікою розвитку суспільства, науки, освіти, культури та потребами, що впливають з особистого досвіду та специфіки діяльності учителя.

Позиційний авторитет – формальний рівень, що визначається владними повноваженнями та правами учителя.

Показник продуктивності педагогічної діяльності – формування в учнів механізму внутрішньої регуляції та самоконтролю, що орієнтований на соціально прийнятні норми поведінки.

Потенційні здібності – можливість розвитку індивіда, які виявляються у процесі виникнення нових завдань, що потребують вирішення.

Предмет професійної етики – професійна мораль, її специфіка, умови формування, закономірності її розвитку в конкретних історичних умовах.

Прибудова – мимовільне пристосування людиною свого тіла для впливу на зовнішній об'єкт, щоб підпорядкувати його своїм потребам.

Прийом педагогічного впливу – спосіб організації певної педагогічної ситуації, який викликає нові почуття й думки учнів, що спонукають їх до самозміни.

Пристосування у педагогічному спілкуванні – система прийомів (психологічних, мимічних, пантомімічних, мовних, рухових) для організації структури спілкування, адекватної завданню, що вирішується.

Професійна компетентність – спрямованість і професійні знання як вияв високого професіоналізму в діяльності.

Професійно-педагогічна діяльність – діяльність учителя, змістом якої є керівництво діяльністю учнів у навчально-виховному процесі.

Професійна готовність – психологічна, психофізіологічна, фізична готовність педагога та науково-теоретична і практична підготовка учителя.

Професійно-недопустимі якості учителя – ті, що ведуть до професійної непридатності педагога.

Професійний педагогічний імідж – форма самовиявлення індивідуально цілісного образу особистості вчителя як реалізатора потреб соціуму в освітніх послугах.

Професійне педагогічне спілкування – комунікативна взаємодія педагога з учнями, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків.

Професійне самовиховання – послідовні і логічні етапи формування професійних якостей особистості педагога, унаслідок чого зростає рівень його вихованості, удосконалюються мотиви і способи поведінки особистості та її діяльності.

Професійний потенціал – сукупність природних і набутих якостей, що визначають здібність педагога виконувати свої обов'язки на заданому рівні.

Професійна придатність педагога – сукупність психічних і психофізіологічних якостей, які необхідні для досягнення успіху у педагогічній діяльності.

Професійно-педагогічний тренінг – галузь практичної педагогіки, яка орієнтована на використання активних методів самовиховання (рефлексії) і групової навчальної діяльності задля розвитку здібностей до педагогічної взаємодії у майбутніх учителів.

Професіоналізм – складне психологічне новоутворення, що включає професіоналізм умінь, професіоналізм спілкування та професіоналізм самовдосконалення.

Рефлексивні процеси – процеси, що супроводжують міжособистісну взаємодію і дають можливість формувати уявлення про мотиви й наміри учасників спілкування, особливості сприймання ними комунікативної ситуації.

Розвиток особистості – процес кількісних і якісних перетворень і удосконалень якостей особистості, що характеризують її творчі здібності.

Самовиховання – формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети.

Самовладання – здатність до самоспостереження й контролю за внутрішніми інтелектуально-емоційними й психофізіологічними процесами.

Самоконтроль – свідоме регулювання поведінки, мотивів, на основі виявлення відхилень у думках, почуттях, вчинках, діях від загальноприйнятих вимог.

Самообмеження – здатність до відмови від бажаного (особистого задоволення, зручності), коли це зумовлено зовнішньою потребою чи на користь кого-небудь.

Самонавіювання – процес навіювання, адресований собі, за якого суб'єкт і об'єкт навіюю чого впливу одна й та ж особа.

Самопідбадьорення – звернення особистості до себе самої з метою зміцнення впевненості у своїх силах.

Самопізнання – вивчення самої себе особистістю за допомогою методів і прийомів самоаналізу, порівняння себе з іншими, позитивними людьми; сприймання критики від інших; спостереження за собою зі сторони; систематичне підбиття підсумків.

Самоповага – особистісне оцінне судження, виражене в позитивному ставленні індивіда до себе самого.

Саморегуляція – здатність особистості керувати собою на основі сприймання й усвідомлення актів своєї поведінки та психічних процесів.

Самосхвалення – переконання себе у правильності дій, позицій, намірів завдяки добору відповідних доказів та аргументів.

Самостимулювання – перетворення реального на бажане за допомогою власних зусиль.

Самоосвіта педагога – нагромадження інтелектуального багатства й педагогічної мудрості, одна з необхідних умов його подальшого розвитку, джерело підвищення професійної кваліфікації та розвитку педагогічної творчості.

Самооцінка – судження педагога про ступінь наявності у нього знань, умінь та навичок професійної діяльності у співвідношенні з певним еталоном.

Самонаказ – метод, який використовується учителем задля виправлення конкретних недоліків і виховання у собі позитивних якостей.

Самоспостереження – спостереження за своєю діяльністю і переживаннями, діями та вчинками з метою подальшого самовиховання.

Свідомість – функція головного мозку, що полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються у ньому, своїх дій, у попередньому мисленому їх накресленні і передбаченні наслідків, у регулюванні відносин людини з людиною і соціальною дійсністю.

Сміливість педагога – здатність приймати рішення у ситуації невизначеності, уміння доводити до кінця, ризик власним успіхом.

Спостережливість педагога – вибіркова спрямованість сприймання, що виявляється в легкості виокремлення педагогічно інформативних деталей у діяльності й поведінці інших осіб.

Спрямованість педагога – мотиваційна зумовленість його дій, поведінки конкретними життєвими цілями, джерелом яких є потреби та суспільні вимоги.

Сугестивні здібності – здатність педагога впливати на досягнення прогнозованого результату навчання й виховання за допомогою слова, вияву емоцій.

Сутність майстерності – у особистості учителя, його позиції, здатності виявляти творчу ініціативу на підставі реалізації власної системи цінностей.

Творча особистість – система окремих психічних властивостей індивіда.

Творчість – вищий вияв активності людської діяльності, спосіб самоствердження, самореалізації, цілеспрямованої діяльності зі створення суспільно значущих цінностей. Це системне явище, специфічна для людини форма взаємодії з навколишнім світом, що слугує задоволенню потреб й створює передумови для духовного розвитку.

Творчий потенціал – складне утворення особистості, що відображає сукупність якостей і здібностей, психологічних станів, знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення високого рівня розвитку.

Темперамент – індивідуально-типологічна характеристика людини, яка виявляється в силі, швидкості та зрівноваженості перебігу її психічних процесів.

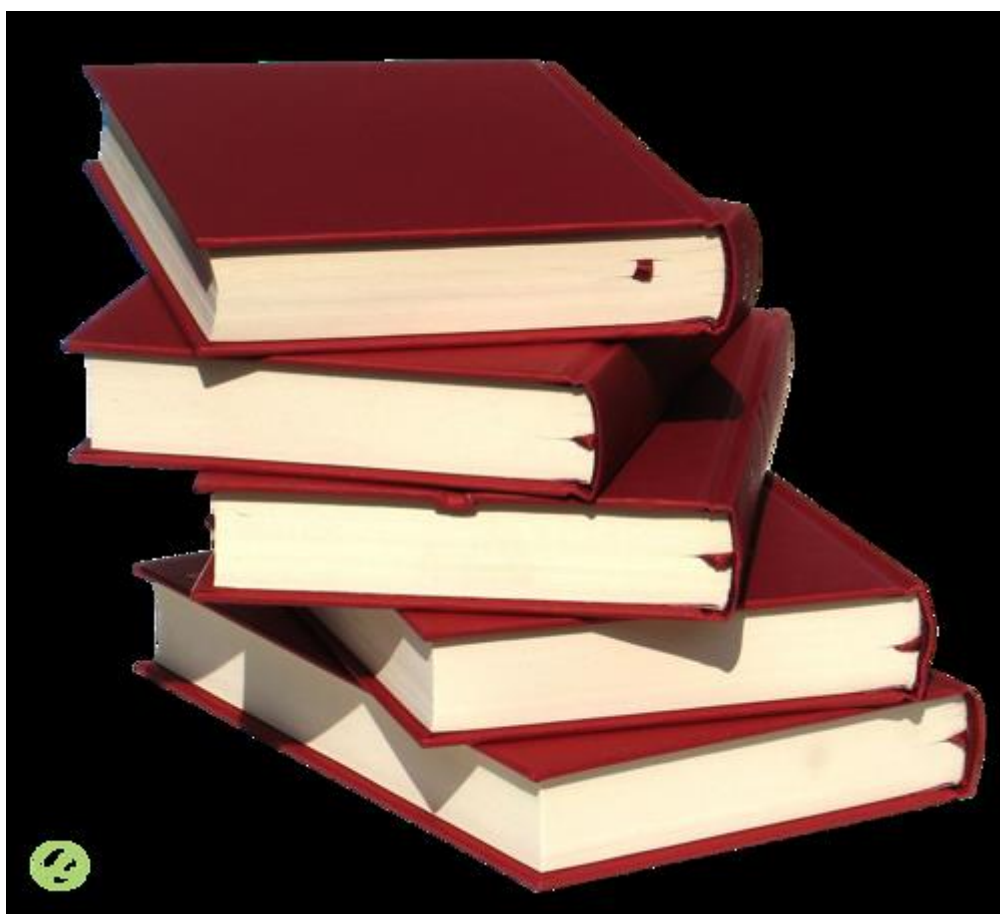
Уява у спілкуванні – вміння ставити себе на місце іншої людини й бачити світ, працю, себе, все, що відбувається, її очима.

Функціональний авторитет – неформальний рівень, що визначається ступенем професійності, можливостями педагога вирішувати дидактичні та розвиваючі завдання.

Функціонально-рольове спілкування вчителя – ділове, стандартизоване, обмежене вимогами рольової позиції. Головна мета – забезпечення виконання певних дій, за якого не виявляється особисте ставлення педагога й учня.

Швидкість думки – кількість ідей, що виникають за одиницю часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования/О.А.Абдулина. – М., 1990. – 219 с.
2. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка/В.Ц.Абрамян. – К.: Лібра, 1996. – 213 с.
3. Абрамян В.Ц. Засоби театральної педагогіки/В.Ц.Абрамян//Рідна школа. – 1993. - № 4 – 5.
4. Агафонова М.О. Траєкторія розвитку творчої особистості: Засідання методичної комісії вчителів початкових класів/М.О.Агафонова//Розкажіть онуку. – 2011. - № 1. – С. 19 – 20.
5. Амонашвили Ш.А. Психологическая основа педагогического сотрудничества: Книга для учителей/Ш.А.Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
6. Антонюк С.Д. До питання про сутність поняття «безперервна освіта» у контексті завдань сучасного державотворення/С.Антонюк//Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2005. – Вип. 2. – 481 с.
7. Балл Г.О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці/Г.О.Балл//Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти. – К., 1994. – С. 96 – 100.
8. Баранова Світлана. Особливості формування професійної компетентності вчителя/Світлана Баранова//Сучасна школа України. – 2009. - № 2 (206), лютий. – С. 16 – 18.
9. Барбина Е.С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования/Е.С.Барбина. – К., 1997. – 153 с.
10. Барбина Е.С. Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей: научно-метод.пособие/Е.С.Барбина. – Херсон, 2001. – 70 с.
11. Барбіна Є. Роль і функції педагогічної майстерності у системі професійної підготовки педагогічних кадрів/Є.Барбіна//Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. - № 1. – С. 26 – 34.
12. Баткина И.Б. Педагогическое мастерство преподавателя высшей школы как социальное явление/И.Б.Баткина. – В., 1996. – 216 с.
13. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн.: навч.-метод. видання 2 /І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
14. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник/І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.

15. Біленко Л.В., Сисоєва С.О. Вивчаємо творчу діяльність педагога/Л.В.Біленко, С.О.Сисоєва//Рідна школа. – 1993. - № 11 – 12.
16. Бондарь В.И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект/В.И.Бондарь. – К.: Рад. Школа, 1987. – 160 с.
17. Бутенко В.Г. Способи самореалізації особистості/В.Г.Бутенко//Особистість педагога: Розкриття можливостей. – К., 1995. – С. 28 – 36.
18. Бутенко В.Г. Формирование педагогического мастерства учителя/В.Г.Бутенко. – К., 1991. – 72 с.
19. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібн./Г.П.Васянович. – Львів: «Норма», 2005. – 344 с.
20. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): Монографія/Г.П.Васянович. – Вид. 2-ге. – Львів: ЛДФЕІ, 2002. – 232 с.
21. Ващенко Г.В. Виховання волі і характеру: Підручник для педагогів/Г.В.Ващенко. – К.: Вид-во «Школяр», 1999. – 385 с.
22. Воронько А. Професійна компетентність і культура вчителя/А.Воронько//Школа. – 2010. - № 12 (60), грудень. – С. 16 – 20.
23. Говорун Д.И. Творческое воображение и эстетические чувства/Д.И.Говорун. – К.: Вища школа, 1990. – 143 с.
24. Гончарова І. Як керувати самоосвітою вчителів/І.Гончарова//Директор школи. Україна. – 2011. - № 5. – С. 48 – 51.
25. Грані творчості/За ред. М.Д.Ярмаченка. – К.: Радянська школа, 1990. – 205 с.
26. Даниленко Л. Інноваційні зміни в організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників/Л.Даниленко//Післядипломна освіта в Україні. – 2010. - № 1. – С. 15 – 19.
27. Даниленко М.В., Даниленко Л.І. Педагогічні задачі: навч. посібн. для пед. ін-тів/М.В.Даниленко, Л.І.Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.
28. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
29. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения/А.Б.Добрович. – М.: Просвещение, 1987. – 342 с.
30. Эльконин Д.Б. Психология игры/Д.Б.Эльконин. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.
31. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника/Д.Б.Эльконин. – М.: Знание, 1974. – 64 с.

- 32.Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем/І.Г.Єрмаков. – Х.: «Основа», 2006. – 219 с.
- 33.Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя/С.Б.Елканов. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
- 34.Ершова А.П. Режиссура урока: общение и поведение учителя/А.П.Ершова. – М.: Флинта, 1998. – 219 с.
- 35.Жерносець І.П. Організація науково-методичної роботи в школі/І.П.Жерносець. – Х.: Основа, 2006. – 128 с.
- 36.Житник Б.О. Управління школою. Методичний порадник/Б.О.Житник. – Х.: Основа, 2005. – 124 с.
- 37.Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя/В.И.Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 59 с.
- 38.Закон України «Про освіту»//Право України. – 1996. - № 7. – С. 68 – 84.
- 39.Закон України «Про загальну середню освіту»//Освіта України. – 1999. - № 25.
- 40.Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту»//Голос України. – 1996. – 25 квітня.
- 41.Захава Б.Е. Мастерство актера. Изд. 2-е перераб./Б.Е.Захава. – М.: Искусство, 1969. – 289 с.
- 42.Зміни і доповнення до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України//Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 1999. - № 3 – 4.
- 43.Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник/І.А.Зязюн. – 2 –ге вид., доп. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
- 44.Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії/І.А.Зязюн. – К., 2000. – 238 с.
- 45.Зязюн І.А., Кривонос І.Ф., Тарасевич Н.М. Гуманістична сутність майстерності А.Макаренка-вихователя/І.А.Зязюн//Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 1998. - № 1. – С. 18 – 43.
- 46.Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. Посібник/І.А.Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
- 47.Зязюн І.А. Освіта і вчитель у контексті українського державотворення/І.А.Зязюн//Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. - № 1. – С. 12 – 23.
- 48.Иванов К.А. Все начинается с учителя: Учебн. Пособие для студентов

- пед. Ин-тов/Сост. хрестоматийного сборн. К.А.Иванов; под ред. З.И.Равкина. – М.: Просвещение, 1983. – 175 с.
- 49.**Иванов И.П. Энциклопедия коллективных творческих дел/И.П.Иванов. – М., 1989. – 192 с.
- 50.**Ильина Т.А. Педагогика: Уч. Пособие для студентов пед. ин-тов/Т.А.Ильина. – М.: Просвещение, 1968. – 572 с.
- 51.**Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество/В.Кан-Калик, Н.Д.Никандров. – М.: Просвещение, 1990. – 219 с.
- 52.**Карпенчук С.Г. Самовиховання особистості /С.Г.Карпенчук. – К.: ІЗІМН, 1998. – 214 с.
- 53.**Кезик О. Компетентний учитель – компетентний учень/О.Кезик//Директор школи. Україна. – 2010. - № 7 – 8 (125 – 126), липень-серпень. – С. 44 – 46.
- 54.**Кіліченко О.І. Професійно-педагогічний тренінг/О.І.Кіліченко. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 24 – 28.
- 55.**Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії/О.В.Киричук//Психологія. – 1991. – Вип. 37. – С. 3 – 12.
- 56.**Клименко В. Умови творчого розвитку особистості/В.Клименко//Завуч. – 2003. - № 33. – С. 11 – 14.
- 57.**Клугман Олена. Діагностика творчого мислення/Олена Клугман//Психологія дошкілля. – 2010. - № 3 (8) березень. – С. 20 – 21.
- 58.**Кондратенков А.Е. Труд и талант учителя/А.Е.Кондратенков. – М.: Просвещение, 1989. – 299 с.
- 59.**Коменський Я.А. Закони добре організованої школи: в кн. «Избранные сочинения в 2 томах»/Я.А.Коменський. – М.: Просвещение, 1982. – Т. 2. – С. 133 – 163.
- 60.**Коменский Я.А. Лабиринт света и рай сердца/Я.А.Коменский. Избр. Пед. Соч. : В 2 т. – Т. 1/Под ред. А.И.Пискунова и др. – М.: Педагогика, 1982. – С. 74 – 193.
- 61.**Концепція загальної середньої освіти//Директор школи. – 2002. - № 1. – С. 5 – 15.
- 62.**Коротков В.М. Педагогическая технология гуманистического воспитания/В.М.Коротков. – С., 1996. – 118 с.
- 63.**Кравцова І. Профкомпетентність у системі неперервної

- освіти/І.Кравцова//Директор школи. Україна. – 2010. - № 6. – С. 21 – 25.
- 64.Крисюк С.В. Актуальні проблеми реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів/С.В.Крисюк//Шляхи розвитку та вдосконалення системи післядипломної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 24 – 25 листопада 1994 р. – К., 1995. – Ч. 1. – С. 57 – 61.
- 65.Крисюк С.В. Післядипломна освіта вчителів: орієнтири розвитку/С.В.Крисюк//Орбіта. – 1995. - № 2. – С. 3 – 7.
- 66.Кузьмінський А.І. Педагогіка: завдання і ситуації/А.І.Кузьмінський; Ред. Белиба А.І. – К.: Знання-Прес, 2003. – 429 с.
- 67.Кузьміна Н.В. Очерки психологии труда учителя/Н.В.Кузьміна. – М.: Просвещение, 1986. – 217 с.
- 68.Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству/Н.В.Кухарев. – М., 1990. – 119 с.
- 69.Левчук Л.Т. Естетика: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей ВНЗ/Л.Т.Левчук, Д.Ю.Кучерюк, В.І.Панченко/За заг. ред. Л.Левчук. – К.: Вища школа, 2000. – 399 с.
- 70.Лобанова Н.Н., Косарев В.В., Крючатов А.П. Профессиональная компетентность педагога/Н.Н.Лобанова. – С.: СПб, 1997. – 346 с.
- 71.Лук А.Н. Психология творчества/А.Н.Лук. – М.: Наука, 1978. – 128 с.
- 72.Лук А.Н. Творчість/А.Н.Лук//Наука і життя. – 1973. - № 1. – С. 76 – 80.
- 73.Лук'яненко М.С. Развитие творческого мышления младших школьников/М.С.Лук'яненко//Обдарована дитина. – 2002. - № 5. – С. 16 – 18.
- 74.Люблинская А.А. Учителю о психологии младшего школьника: пособие для учителя/А.А.Люблинская. – М.: Просвещение, 1977. – 233 с.
- 75.Луцик Дмитро. Актуальні проблеми педагогічної науки в Україні/Дмитро Луцик//Початкова школа. – 2010. - № 2. – С. 1 – 5.
- 76.Львова Ю.А. Творческая лаборатория учителя/Ю.А.Львова. – М.: Просвещение, 1985. – 127 с.
- 77.Макаренко А.С. О воспитании: Сб. соч. В 5 т./А.С.Макаренко. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
- 78.Макаренко А. Деякі висновки з педагогічного досвіду/А.Макаренко. – Твори в 7 т. – Т. 5. – К.: Рад. Школа, 1954. – С. 209 – 298.

- 79.Макаренко Н.М. Самооцінка творчого потенціалу/Н.М.Макаренко//Обдарована дитина. – 2011. - № 5. – С. 38 – 40.
- 80.Мартинюк Л. Становлення творчої особистості молодшого школяра/Л.Мартинюк//Початкова школа. – 2002. - № 10. – С. 2 – 4.
- 81.Медведко Л., Хомочкіна Т., Шкондіна Н. Розвиток профкомпетентності вчителя/Л.Медведко//Директор школи. Україна. – 2011. - № 4. – С. 53 – 57.
- 82.Мелешко Віра. Компетентний учитель як умова розвитку педагогічної системи сільської школи/Віра Мелешко//Початкова школа. – 2010. - № 1. – С. 1- 4.
- 83.Мижериков В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую деятельность: Учебн. пос./В.А.Мижериков, М.Н.Ермоленко. – М.: Пед.общ-во России, 2002. – 268 с.
- 84.Моделювання педагогічних ситуацій//Педагогічна творчість і майстерність: хрестоматія/Укл. Н.В.Гузій. – К.: ІЗІМН, 2000. – 167 с.
- 85.Морева Н.А. Основы педагогического мастерства: Учебн. Пос. Для вузов/Н.А.Морева. – М.: Просвещение, 2006. – 320 с.
- 86.Мороз О., Омеляненко В. Перші кроки до майстерності/О.Мороз, В.Омеляненко. – К.: Знання, 1992. – 26 с.
- 87.Мудрик А.В. Учитель: мастерство и вдохновение/А.В.Мудрик. – М., 1986. – 193 с.
- 88.Національна доктрина розвитку освіти в Україні // Освіта України. – 2002. - № 33. – 23 квітня.
- 89.Немирович-Данченко В.И. Статьи. Речи. Беседы. Письма/В.И.Немирович-Данченко. – М.: Искусство, 1952. 180 с.
- 90.Олійник І. Компетентнісно-орієнтована післядипломна освіта/І.Олійник//Директор школи. Україна. – 2010. - № 6 (124), червень. – С. 16 – 21.
- 91.Олійник І. Тенденції розвитку післядипломної освіти педагогів у європейських країнах/І.Олійник, С.Синенко//Шлях освіти. – 2001. - № 3. – С. 17 – 20.
- 92.Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації. Практикум. – 2-ге вид., випр./В.Л.Омеляненко, А.І.Кузьмінський, Л.П.Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
- 93.Охрімчук Р.М. Педагогічний такт учителя: суть, форми вияву та формування/Р.М.Охрімчук//Педагогічна соціологія/Під ред. В.Болгаріна та ін. – Т., 1998. – С. 109 – 118.

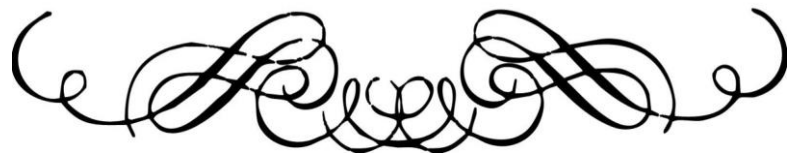
94. Павлютенков Є.М., Крижко В.В. Організація методичної роботи/Є.М.Павлютенков, В.В.Крижко. – Х.: Основа, 2006. – 79 с.
95. Палтышев Н.Н. Педагогическая гармония/Н.Н.Палтышев. – К., 1991. – 96 с.
96. Педагогічний словник/[ред.упорядн. М.Д.Ярмаченко]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
97. Пікельна В.С. Управління школою/В.С.Пікельна. – У 2-х ч. – Х.: Основа, 2004.
98. Писаренко В.И., Писаренко И.Я. Педагогическая этика. Изд. 2-е, переработ. и доп./В.И.Писаренко, И.Я.Писаренко. – Минск: «Нар. асвета», 1977. – 256 с.
99. Писаренко В.И., Писаренко И.Я. Педагогический авторитет [учителя]/В.И.Писаренко, И.Я.Писаренко. Педагогическая этика. – Минск: «Нар. Асвета», 1986. – С. 88 – 95.
100. Плясуля Т. Система методичної роботи, що працює в режимі саморозвитку/Т.Плясуля//Школа. – 2010. - № 2 (50), лютий. – С. 7 – 9.
101. Пономарьов Я.А. Психологія творчості і педагогіки/Я.А.Пономарьов. – М.: Педагогіка, 1976. – 280 с.
102. Попов Л.А. Десять лекцій по етике: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений/Л.А.Попов. – М.: Изд-во «Ось 0 89», 2001. – 192 с.
103. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы, развитие и опыт/М.М.Поташник. – К.: Рад.шк., 1088. – 75 с.
104. Протасова Н. Особистісна орієнтація навчання в освіті педагогів/Н.Протасова//Рідна школа. – 1999. - № 1. – С. 72 – 73.
105. Психологія здібностей/Г.Кагальняк, Г.Шуляк, Б.Якимчук, Л.Данилевич. – К.: Науковий світ, 2001. - 76 с.
106. Радченко А. Профкомпетентність – ознака сучасного іміджу вчителя/А.Радченко//Директор школи. Україна. – 2010. - № 12. – С. 53 – 58.
107. Рибаківа М.М. Конфлікт и взаимодействие в педагогическом процессе/М.М.Рибаківа. – М.: Просвещение, 1991. – 105 с.
108. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. Посібник/В.В.Рибалка. – К.: ІЗМІН, 1996. – 236 с.

109. Робота з педагогічними кадрами/Б-ка журн. «Управління школою». – Вип. 3 (39). – Х.: Основа, 2006. – 208 с.
110. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник/О.П.Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. – 360 с.
111. Руссол В. Професійний розвиток педагога в системі післядипломної освіти/В.Руссол//Школа. – 2010. - № 12 (60)., грудень. – С. 5 – 10.
112. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя/І.О.Синиця. - К.: Вища школа, 1981. – 219 с.
113. Синиця І.О. З чого починається педагогічна майстерність/І.О.Синиця. – К.: Рад. Школа, 1972. – 123 с.
114. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка: Підручник/С.О.Сисоєва, Т.Б.Поясок. – Е.: Міленіум, 2005. – 520 с.
115. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: Монографія/С.О.Сисоєва. – Х. – К.: Кн. вид-во «Каравела», 1998. – 150 с.
116. Скарби мудрості. Українські народні казки, легенди, анекдоти, загадки, прислів'я та ін. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1966. – С. 252 - 253.
117. Скульский Р.П. Учитесь быть учителем/Р.П.Скульский. – М.: Просвещение, 1986. – 117 с.
118. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості/Р.П.Скульський. – К.: Вища школа, 1992. – 135 с.
119. Соколова А.С. Образование для карьеры как один из аспектов непрерывного образования взрослого человека/А.С.Соколова//Образование через всю жизнь: непрерывное образование для устойчивого развития: труды международного сотрудничества. – С-Петербург: Альтер Это, 2008. – 321 с.
120. Слостенин В.А. К вопросу о профессиограмме учителя общеобразовательной школы/В.А.Слостенин//Сов. Пед., 1973. - № 5. – С. 72 – 80.
121. Слуцкий В.И. Элементарная педагогика или как управлять поведением человека: Книга для учителя/В.И.Слуцкий. – М.: Просвещение, 1992. – 126 с.
122. Станиславский К.С. Работа актера над собой/К.С.Станиславский. – М., 1985. – 219 с.
123. Станиславский К.С. Собрание сочинений в 8-ти т. - Т. 5./К.С.Станиславский. – М.: Искусство, 1958. – 422 с.

124. Станиславский К.С. Беседы, статьи, речи, письма/К.С.Станиславский. – М.: Искусство, 1953. – 251 с.
125. Станиславский К.С. Работа актера над ролью/К.С.Станиславский. – М.: Искусство, 1965. – 102 с.
126. Станіславський К.С. Робота актора над собою/К.С.Станіславський. – К.: Мистецтво, 1953. – Ч. 1 – 2. – С. 479 – 486.
127. Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя//Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей/За ред. С.В.Крисюка. – К., 1992. – С. 44 – 45.
128. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю/В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 303 с.
129. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-ти т./В.О.Сухомлинський. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 9–98.
130. Сухомлинський В.О. Учитель і діти/В.О.Сухомлинський. Вибр. Твори у 5-ти т. – Т. 5: Статті. – К.: Рад.шк., 1977. – С. 195 – 203.
131. Сухомлинський В.О. Щоб душа не була пустою/В.О.Сухомлинський. Вибр.тв. у 5-ти т. – Т.5: Статті. – К.: Рад.шк., 1977. – С. 255 – 269.
132. Тимошенко И, Соснин А. Мотивации личности и человеческих ресурсов/И.Тимошенко, А.Сосник. – К.: Европейский ун-т, 2002. – 575 с.
133. Типове положення про атестацію педагогічних працівників України//Освіта. – 1994. – 26 січня.
134. Томан І. Мистецтво говорити/І.Томан. – К.: Політвидав України, 1989. – 293 с.
135. Учителю о педагогической технике/Под ред. Л.И.Рубинского. – М.: Просвещение, 1987. – 235 с.
136. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. –Вибр. твори у 2-х т.– Т. 1. /К.Д.Ушинський. – К., 1983. – 220 с.
137. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори/К.Д.Ушинський1. – К., “Радянська школа”, 1979. – 213 с.
138. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. Пос./М.М.Фіцула. – К.: Академія, 2002. – 528 с.
139. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя/Г.И.Хозяинов. – М.: Высшая школа, 1988. – 324 с.

140. Холодная М.А. Психологическое тестирование и право личности на собственный вариант развития/М.А.Холодная//Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2004. - № 2. – С. 66 – 75.
141. Чавленко П. Методичні підходи до управління процесом творчості вчителів/П.Чавленко//Нива знань. – 2008. - № 2. – С. 14 – 19.
142. Чернявская А.П. Педагогическое мастерство/А.П.Чернявская. – Ярославль, 1997. – 213 с.
143. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза/В.Ф.Шаталов. – М.: Просвещение, 1980 – С. 64-65.
144. Шахматов Л.М. Сценические этюды/Л.М.Шахматов. – М.: Просвещение, 1971. – 150 с.
145. Шевченко Л.Л. Практическая педагогическая этика. Экспериментально-дидактический комплекс/Л.Л.Шевченко. – М.: Соборь, 1997. – 506 с.
146. Щербань П.М. Активні методи підготовки майбутніх учителів/П.М.Щербань. – К., 1998. – 210 с.
147. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри/П.М.Щербань. – К., 1993. – 110 с.
148. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: Навч.-метод.посібн./П.М.Щербань. – К.: Вища школа, 2002. – 215 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток А 1

Українська народна казка

«Як бичка на вчителя вчили»

Їхав на кони багатий гуцул з Жаб'я в Коломию. Віз продавати бриндзу та й масло. Він був бездітний, а мав багато грошей і худоби. У Вербіжі проходив він попри школу. А хлопці коло школи скакали, гралися, як звичайно хлопці. А вчитель був в окулярах.

Гуцул подумав: «От якби я з свого бичка викохав такого вчителя, як цей у окулярах». Пустив він коня пасти та й підійшов до того вчителя.

- Що би ви хотіли, пане вчителю, аби ви з мого трирічного бичка зробили такого вчителя, як ви? Аби вивчили його.

А вчитель подивився на него та й каже:

- Я можу це зробити. Треба дати вашого бичка до мене на три роки на науку. Та й дати сто банок щороку та й щороку привезти мені бриндзи терх та й масла терх.

Погодилися вони, підписали договір. І гуцул зробив то, що було написано. Привів бичка, щороку давав гроші, привозив масло й бриндзу.

А по трьох роках взяв собі петельку і пішов до Вербіжа, до тої школи, щоб привести собі професора. А там сказали йому, що той вчитель перенесений до Коломиї. Розпитав людей та й найшов ту школу. Вона була не на долині, а на поверсі. Якраз вийшов з класи професор у окулярах.

Гуцул як уздрів його, то подумав:

- От добре, я довго не шукав. Оце і є мій професор. Я його з теляти за пальцями виплекав.

Та й накинув професорови курман на шию, та й тягне по сходах надолину.

Збіглися вчителі, студенти. Зробили крик. Прибігла поліція.

- На вчителя зробив напад опришок!

І заарештували гуцула, та й дістав він кілька років криміналу

Джерело: [110, 252]

Додаток А 2

Переказ для учнів шкіл «Учителька» (уривок)

Їй було 19, а наймолодшому з нас – дванадцять і, кожен по-своєму був закоханий у неї, тоненьку, тендітну дівчинку-вчительку.

Стояв жовтень 1941 року. По садах ганяв хмари жовто-зеленого листя вітер, а в класу було темно й похмуро. Ми розв'язували задачу. Задача не виходила, здавалася безглуздою. А вона стояла біля вікна і раптом відчинила його, взяла з підвіконня багряний листок клена, що на мить приліг там спочити і повернулася до класу.

- Погляньте, яка краса!

Вона високо підняла листок, і скільки дитячого здивування було в її голубих очах, що ми оточили її, розглядаючи, як коштовність, зів'ялий кленовий лист, хоча до цього бачили такі листки тисячі разів.

У класі ніби посвітлішало, і чомусь раптом легко і просто розв'язалася задача.

Прийшла весна 1942. Війна гриміла далеко від нас, але була вона і в нашому селі. Війна жила в прямокутниках конвертів з похоронками, у м'ятих трикутниках листів з фронту, вона виглядала з очей наших матерів і з опухлих від голоду дитячих обличь.

Тринадцятилітні хлопчачки, ми, залишились без батьків, добре знали ціну хліба. А хлібом тоді була картопля. Колгосп виділив учительці шматок землі, на якому вона могла б посадити картоплю. Але що вона могла, якщо в неї не було навіть лопати! І ось потайки ми скопали її ділянку, зібрали по хатах кілька відер картоплі і посадили. Хто нас навчав цього? Чи не вона сама, щодня повторюючи нам, що немає радості більшої, ніж дарувати радість іншим!

У вересні ми зібрали картоплю і привезли її на квартиру. Вона сміялася й плакала, відмовлялася і цілувала нас, брудних, замурзаних і втомлених маленьких чоловіків. А через кілька днів, не вірячи власним вухам, ми слухали Юрка Шустряка. «Вона продала картоплю,» - ось що розповідав Юрко. Продала картоплю, яку ми виростили для неї. Юрко клявся, що сам бачив, як вантажили на машину картоплю, як сміялася вона, проводжаючи покупців.

Вона ввійшла до класу, привіталася з нами, але ми не відповідали їй і сіли за парти, пригнічені і принижені. І так три дні, а на четвертий ми прочитали в

Продовження додатка А

районній газеті замітку про благородний вчинок учительки Ірини Василівни Орлової, яка подарувала військовому шпиталю двадцять мішків картоплі. Вранці всім класом ми просили в неї пробачення.

Останній раз вона була з нами ясного грудневого ранку. Вона давала останній урок, але не було уроку, а було прощання. Вона читала Лермонтова і розповідала про нього, але ми знали, що це в останній раз і не думали про Лермонтова. Вона була у військовій формі, змінена до невпізнання і дуже красива. А на вішалці висіла її шинель, і від шинелі тривожно пахло війною.

Загинула вона в березні. Я не знаю, де її могила. Може, похована вона просто у полі: ні пагорбка над нею, ні пам'ятника. Тільки наша пам'ять: *«Учитель, перед іменем твоїм дозволь смиренно прихилить коліна...»*

Додаток Б

Літопис цікавих думок

Даруй себе дітям! Будь терплячим і будь готовим до зустрічі з ними в дитинстві...

Ш.Амонашвілі

Я вважаю, що основа педагогічної підготовки – широка загальна освіта, знання і розуміння людей, обізнаність у філософських питаннях, інтенсивний громадський інтерес. Якщо ж педагог позбавлений цього, він – педагог без фундаменту...

П.Блонський

Авторитет учителя – загальновизнана учнями та їхніми батьками значущість достоїнств учителя й заснована на цьому сила його виховного впливу на дітей. До таких достоїнств належать висока духовність, культура, інтелігентність, ерудиція, високі моральні якості, педагогічні майстерність. Професійний авторитет учителя значною мірою залежить також від його становища у суспільстві

С.Гончаренко

Він – учитель за покликанням; його не можна уявити собі ніким іншим як учителем. Викладання стало його життям, його поживою; воно нероздільно зв'язане з ним. І не дивно, що вчительська справа стає у нього вільним мистецтвом, і він на всіх своїх учнів накладає печать свого духу!

Як він знаходить своє щастя в навчанні, так можна вважати щасливими тих, хто в нього вчиться...

А.Дістервег

Вихователем і вчителем треба народитися, ним керує природжений такт. Поганий учитель підносить істину, хороший вчить її знаходити. Найважливішим явищем в школі, самим повчальним предметом, самим живим прикладом для учня є сам учитель

А.Дістервег

Всякий, хто посвящається в наставлення юнацтва, повинен бути вже від природи для цього обраним, бо не всякий, хто вчить і наставляє, може

називатися учителем і наставником. Той, хто не має належної якості, більше шкодить людському суспільству і громадянству, ніж приносить користь

О.Духнович

У чому різниця між хорошим і великим учителем? Хороший учитель розвиває здатності учня до межі, великий учитель відразу бачить цю межу

М.Калас

Кращі вчителі не вчать- вони піднімаються на рівень мистецтва і діляться з нами собою, тим кращим, що складає їх особу

Т.Карлейль

Той вчитель хороший, у кого слова не розходяться з ділом

Катон

Авторитет приходить від розуму, а не розум – від авторитету

Конфуцій

Вчителі – душа і серце виховання, і тому вони поставлені на високому почесному місці; їм вручена почесна посада, вище якої нічого не може бути під сонцем

Я.Коменський

Вихователь повинен себе так вести, щоби кожен рух його виховував,... і завжди повинен знати чого він хоче в даний момент і чого він не хоче. Якщо вихователь не знає цього, кого він може виховувати?

А.Макаренко

До педагогічної діяльності необхідно залучати як до справи морської чи лікарської...не тих, які лише намагаються забезпечити своє життя, а тих, які відчують до цієї справи свідоме покликання і передбачають у ній своє задоволення, розуміючи загальну народну потребу

Д.Менделєєв

На посаду вчителя можуть бути допущені стійкі натури, а не так, як це буває нині, коли будь-яка людина, навіть цілком непридатна, береться за неї...

Платон

Будь-яке навчання людини – це не що інше, як мистецтво сприяти прагненню природи до свого розвитку

Й.Песталоцці

Талановиті, проникливі і сумлінні вихователі зустрічаються так само рідко, як і проникливі лікарі, талановиті художники й обдаровані законодавці. Число їх не відповідає масі людей, що потребують виховання

М.Пирогов

Митець іде поряд із цінителем, бо останній є той самий митець, тільки такий, що не об'єктивує своїх образів, а знаходить їх готовими і з них починає свою творчість

О.Потебня

Нудні уроки придатні лише на те, щоб вселити ненависть і до тих, хто їх викладає, і до того, що викладається

Ж.Руссо

У серце увійде лише те, що йде від серця...

Ж.Руссо

Справжній учитель – не той, хто тебе постійно виховує, а той, хто допомагає тобі стати самим собою

М.Светлов

Улюбленим учителем підлітка, юнака, дівчини стає той, хто щодня відкривається перед допитливим юним розумом і полум'яним серцем якоюсь новою гранню. Якщо Ви хочете бути улюбленим учителем, турбуйтеся про те, щоб вихованцю Вашому було що у Вас відкривати

В.Сухомлинський

У центрі етичного Я вчителя стоїть його ставлення до знань, розумової праці, науки, освіченості, читання книжки. В образі свого вихователя діти повинні бачити безмежну відданість розумовому життю, науці

В.Сухомлинський

Якщо вчитель поєднує у собі любов до справи і до учня, він – досконалий учитель

Л.Толстой

Посередній учитель викладає

Хороший учитель пояснює

Видатний учитель показує

Великий учитель – надихає

В.Уорд

Педагог повинен багато вчитися розуміти душу в її явищах та багато думати про мету, предмет і засоби виховної майстерності, перш ніж стати практиком

К.Ушинський

Бувають учителі з природженим педагогічним талантом, які вміють під час уроків жити спільним життям усього класу, забувати про себе, про свої власні турботи, радощі й тривоги. Кожен урок такого вчителя є розширенням розумового кругозору учня, задоволенням його природної допитливості, розбудженої попередніми успіхами, є насолодою, а не мукою

І.Франко

Треба було довгих літ систематичної та терпеливої праці з боку вчителя та ретельного зусилля з боку ученика, щоб мов із зернятка, виплекати гарну рослину – чесну одвертість та правдивість характеру

І.Франко

Педагог повинен викликати явища зростання (інтелектуального) у самого себе, тоді він буде живий і прийнятний для дітей, бо буде сповненим інтересу до них. Діти це завжди інстинктивно відчують. Педагог повинен стати спостерігачем і дослідником тих явищ, які перед ним відбуваються

С.Шацький